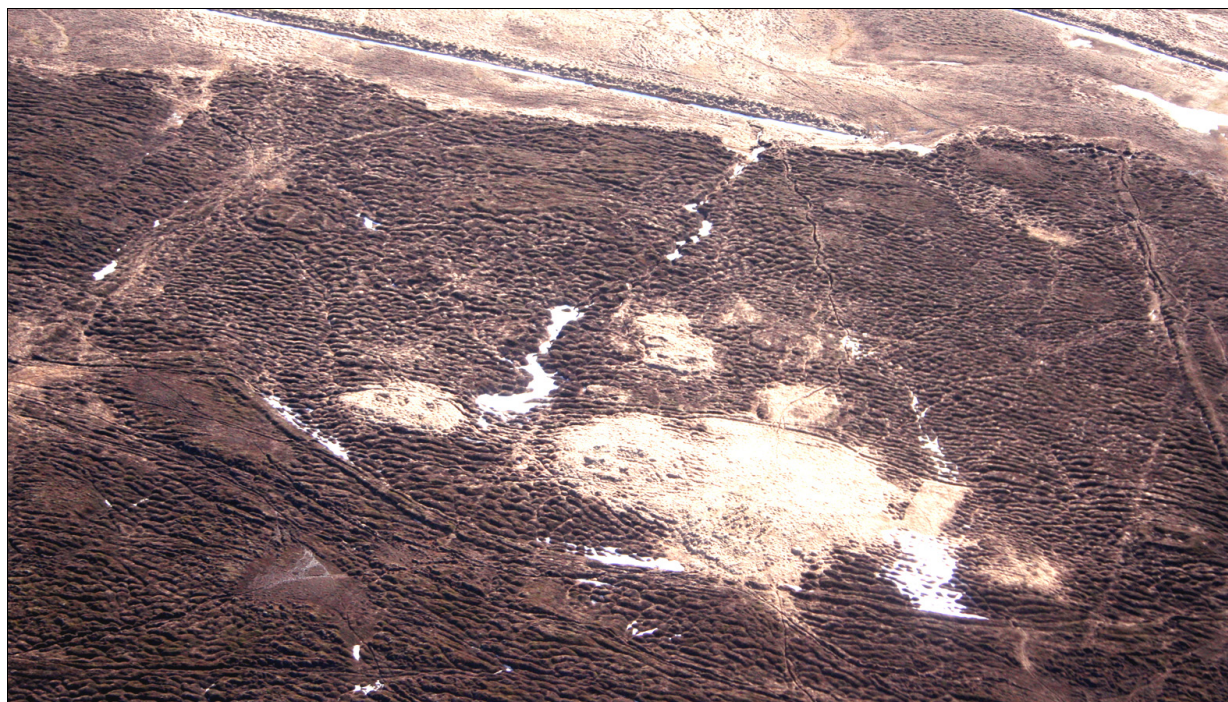

Fornleifaskráning í Þegjandadal:
Niðurstöður rannsókna á dalnum sumrin 2005 og 2006

Elín Ósk Hreiðarsdóttir

Fornleifastofnun Íslands
FS344-05122
Reykjavík
2007

Forsíðumyndin er af Bjarkarstöðum (SB-250d) á Þegjandadal vestanverðum. Hana tók Árni Einarsson vorið 2006.

© Fornleifastofnun Íslands 2007
Bárugötu 3
101 Reykjavík
Sími: 551 1033
Fax: 551 1047
Netfang: fsi@instarch.is
Heimasíða: www.instarch.is

Efnisyfirlit

1. INNGANGUR	5
2. UM FORNLEIFASKRÁNINGU OG LÖGGJÖF	7
3. STAÐHÆTTIR, BYGGÐARÞRÓUN OG RANNSÓKNARSAGA ÞEGJANDADALS	9
4. FORNLEIFASKRÁ.....	15
<i>SP-224b</i> <i>Bjarnastaðir/Gíslastaðir</i>	<i>17</i>
<i>SP-224c</i> <i>Hrísakot.....</i>	<i>24</i>
<i>SP-224d</i> <i>Hrísar (innsti bær).....</i>	<i>35</i>
<i>SP-250b</i> <i>Skárastaðir.....</i>	<i>45</i>
<i>SP-250c</i> <i>Hólkot.....</i>	<i>60</i>
<i>SP-250d</i> <i>Bjarkarstaðir.....</i>	<i>69</i>
<i>SP-250e</i> <i>Ingiríðarstaðir.....</i>	<i>78</i>
<i>SP-250f</i> <i>Einarsstaðir</i>	<i>94</i>
5. HELSTU NIÐURSTÖÐUR	107
5.1 <i>Aðferðafræði.....</i>	<i>107</i>
5.2 <i>Fjöldi og tegundir minja á Þegjandadal</i>	<i>107</i>
5.3 <i>Stærð túna, jarða og meðaltalsfjöldi fornleifa</i>	<i>115</i>
5.4 <i>Niðurstöður</i>	<i>116</i>
5.5 <i>Næstu skref: rannsóknir og kynning.....</i>	<i>119</i>
HEIMILDASKRÁ	121
HNITASKRÁ Í LANDSHNITAKERFI (ISN93).....	123

Viðaukar:

Loftmyndir af minjastöðum

Kort 1: Þegjandadalur – yfirlitsloftmynd
Kort 2: Skárastaðir (SP-250b)
Kort 3: Hólkot (SP-250c)
Kort 4: Bjarkarstaðir (SP-250d)
Kort 5: Ingiríðarstaðir (SP-250e)
Kort 6: Einarsstaðir (SP-250f)
Kort 7: Bjarnastaðir (SP-224b)
Kort 8: Hrísakot (SP-224c)
Kort 9: Hrísar (SP-224d)

1. Inngangur

Á allra síðustu árum hafa farið fram umfangsmiklar rannsóknir á vegum Fornleifastofnunar Íslands og samstarfsaðila í Suður-Þingeyjarsýslu. Þar hefur bæði víða verið gengið um byggðir og fornleifar skráðar en einnig farið fram stórir jafnt sem smáir uppgreftir. Samanlagt hafa þessar rannsóknir varpað nýju ljósi á sögu og byggðarþróun svæðisins en jafnfram velt upp mörgum nýjum spurningum.¹

Rannsóknir á svæðinu hafa eftt áhuga heimamanna á fornleifum og sögu og á haustmánuðum 2004 tóku áhugasamir Þingeyingar sig saman og stofnuðu *Hið Þingeyska fornleifafélag*, áhugamannafélag um fornleifarannsóknir í Þingeyjarsýslum. Meginmarkmið félagsins er að stuðla að fornleifarannsóknum á svæðinu og miðla niðurstöðum úr slíkum rannsóknum til heimamanna og ferðamanna.

Fræðimenn sem og heimamenn í Suður-Þingeyjarsýslu hafa lengi haft augastað á eyðibbyggð í Þegjandadal og áhuga á því að rannsaka dalinn og þær minjar sem í honum leynast. Hugmyndir um að leggja út í ítarlega rannsókn á dalnum hafa komið upp áður en fram að þessu hefur lítið orðið úr slíkum rannsóknum. Veturinn 2004-2005 komu fram hugmyndir um að láta loks verða af skrásetningu fornleifa á Þegjandadal og þá um vorið ákvað Aðaldælahreppur að veita lítinn styrk til að koma verkefninu af stað.

Sumarið 2005 hóf Fornleifastofnun Íslands, í samstarfi við Hið Þingeyska fornleifafélag, rannsókn á Þegjandadal. Hafist var handa í dalnum vestanverðum og samtals skráður um þriðjungur dalsins, að Einarstöðum. Sumarið 2006 var haldið áfram með skráninguna þar sem frá var horfið og minjar skráðar í botni dalsins að vestanverðu sem og meðfram öllum dalnum að austan.²

Fornleifaskráningin var unnin af Elínu Ósk Hreiðarsdóttur og Stefáni Ólafssyni en auk þeirra skráði Sólveig Guðmundsdóttir Beck hluta minja á austanverðum dalnum síðara árið. Elín sá um allan frágang, kortagerð og ritun þessarar samantektar en Sólveig Beck vann að úrvinnslu teikninga fyrra árið.

Áður en vettvangsrannsókn hófst lá fyrir heimildaúttekt á fornleifa (svæðisskráning) á dalnum. Hana höfðu þær Hildur Gestsdóttir og Sædís Gunnarsdóttir hjá Fornleifastofnun

¹ sjá t.d. Adolf Fríðriksson o.fl. 2005. *Landnám og menningarlandslag: Fornleifarannsóknir í S-Þingeyjarsýslu 2002-2004*.

² Innsti bærinn á austanverðum dalnum, Hrísar (SB224d) tilheyrir Halldórsstöðum í Laxárdal og hefur gert lengi. Hann var hins vegar skráður með dalnum, undir Grenjaðarstað, til hagræðingar.

Íslands gert fyrir hreppinn árið 2000.³ Sökum þess hversu snemma dalurinn fór í eyði, og hversu lítið hann hefur verið rannsakaður, voru hins vegar aðeins þekktar heimildir um nálega 20 minjastaði á dalnum, þ.e. bæjarstæðin 8-10 og 8-10 minjastaðir til viðbótar. Við vettvangsrannsókn bættust, eins og gefur að skilja, margir minjastaðir við. Á svæðinu var gnótt fornleifa og samtals voru skráðar 166 fornleifar á dalnum. Flestar minjanna virðast frá þeim tíma er blómleg byggð var á dalnum þó víða megi greina yngri byggingarstig.

Rætt var við þá sem helst þekkja til á Þegjandadal, bæði Jón Ólafsson bónda á Kraunastöðum og Guðmund Hallgrímsson í Grímshúsum, áður en lagt var af stað og fá þeir báðir bestu þakkir fyrir sína liðveislu. Gengið var á alla minjastaði, þeir hnitsettir, teiknaðir upp og ljósmyndaðir. Auk þess voru ritaðar ítarlegar lýsingar á hverjum stað fyrir sig.

Á vordögum 2006 var gefin út bráðabirgðaskýrsla um helstu niðurstöður skráningar sumarsins 2005. Sú skýrsla var í styttra lagi enda markmiðið að gefa út skýrslu fyrir allt svæðið saman í upphafi árs 2007. Er það sú skýrsla sem hér lítur dagsins ljós.

Kaflaskipan í þessari skýrslu er sem hér segir: Á eftir inngangi er kafli um fornleifaskráningu sem m.a. gefur yfirlit um löggjöf og aðferðir við fornleifaskráningu (2. kafli). Í kjölfar hans fylgir kafli um sögu Þegjandadals, landshætti og fyrri rannsóknir (3. kafli). Fjórði kafli er svo sjálf fornleifaskráin með öllum þeim minjastöðum sem skráðir voru sumurin 2005-2006. Á eftir skránni er kafli um helstu niðurstöður fornleifaskráningar á dalnum (5. kafli). Aftast í skýrslunni er svo að finna heimildaskrá, hnitaskrá og kort sem sýna staðsetningu þeirra minjastaða sem í skýrslunni er fjallað um.

³ Hildur Gestsdóttir og Sædís Gunnarsdóttir. 2001. *Menningarminjar í Aðaldal, Kinn og Bárðardal: Svæðisskráning*.

2. Um fornleifaskráningu og löggjöf

Hátt á aðra öld er liðið síðan skráning fornleifa hófst á Íslandi en þó er enn langt í land að til sé heildstæð skrá um fornleifar á Íslandi. Á síðustu áratugum 19. aldar voru margir minjastaðir kannaðir á vegum Hins íslenszka fornleifafélags, einkum staðir sem á einn eða annan hátt tengdust fornsögum og sögu þjóðveldisins. Eftir aldamótin 1900 dró úr fornleifakönnun á vegum félagsins og var þráðurinn ekki tekinn upp að nýju fyrr en um og eftir 1980.

Nauðsynlegra upplýsinga um gerð og ástand fornleifa er aðeins hægt að afla með vettvangsathugun, og við það er venjulega átt með hugtakinu fornleifaskráning. Til þess að vettvangsathugun komi að fullu gagni verður þó fyrst að taka saman ýmiskonar upplýsingar, bæði skriflegar og munnlegar, sem vísa á minjastaði og geta gefið vísbendingar um hlutverk mannvirkjaleifanna. Af þessum ástæðum hefur Fornleifastofnun Íslands á undanförunum árum unnið að þróun aðferða við fornleifaskráningu sem fela í sér að skráningunni er skipt í þrjú afmörkuð stig og eru þar höfð til viðmiðunar hin þrjú stig skipulagsvinnu. Svæðisskráning er gerð fyrir svæðisskipulagsgerð, aðalskráning fyrir aðalskipulagsgerð og deiliskráning fyrir deiliskipulagsgerð. Svæðisskráning felur í sér öflun heimilda um fornleifar á viðkomandi skipulagssvæði og söfnun gagna sem gefa margvíslegar vísbendingar um menningarminjar. Markmið svæðisskráningar er að gefa heildaryfirlit um ástand og eðli menningarminja á skipulagssvæðinu, finna og skilgreina svæði og staði sem eru sérstaklega athyglisverðir eða í sérstakri hættu og vera undirbúningur undir aðalskráningu fornleifa. Aðalskráning felur í sér vettvangsvinnu og miðar að því að staðsetja og kortleggja einstaka minjastaði og lýsa þeim á skipulegan hátt. Deiliskráning er síðan nákvæmari úttekt á litlu svæði og er unnin samhliða áætlanagerð um endanlega ráðstöfun jarðnæðis.

Á undanförunum árum hafa verið gerðar breytingar á löggjöf um verndun fornleifa og hefur eftirlit með framkvæmd laganna verið aukið. Samkvæmt 10. grein þjóðminjalaga (nr. 107, 2001), eru allar fornleifar á Íslandi friðhelgar: „Fornleifum má enginn, hvorki landeigandi, ábúandi né nokkur annar, spilla, granda né breyta, ekki heldur hylja þær, laga né aflaga né úr stað flytja ...“ Er þessi fornleifakönnun í anda þeirra markmiða sem sett hafa verið þessari löggjöf. Mat á áhrifum framkvæmda á fornleifar gerir kröfur um fjölþætta athugun á heimildum og vettvangsrannsókn, enda er skilgreining á fornleifum í þjóðminjalögum víðtæk. Til fornleifa teljast hvers kyns leifar fornra mannvirkja og annarra staðbundinna minja sem menn hafa gert eða mannaverk eru á, svo sem:

- a. búsetulandslag, byggðaleifar, bæjarstæði og bæjarleifar ásamt tilheyrandi mannvirkjum og öskuhaugum, húsaleifar hvers kyns, svo sem kirkna, bænahúsa, klaustra og búða, leifar af verbúðum, naustum, verslunarstöðum og byggðaleifar í hellum og skútum;
- b. vinnustaðir þar sem aflað var fanga, svo sem leifar af seljum, verstöðvum, bólum, mó gröfum, kolagröfum og rauðablæstri;
- c. gömul tún- og akurgerði, áveitumannvirki og leifar eftir veiðar til sjávar og sveita;
- d. gamlir vegir, stíflur, brýr, vatnsvöð, varir, hafnir og bátalægi, slippir, ferjustaðir, kláfar, vörður og vitar og önnur vega- og siglingamerki ásamt kennileitum þeirra;
- e. virki og skansar og önnur varnarmannvirki;
- f. gamlir þingstaðir, meintir hörgar, hof og vé, brunnar, uppsprettur, álagablettir og aðrir staðir og kennileiti sem tengjast siðum, venjum, þjóðtrú eða þjóðsagnahefð;
- g. áletranir, myndir eða önnur verksummerki af manna völdum í hellum eða skútum, á klettum, klöppum eða jarðföstum steinum og minningarmörk í kirkjugörðum;
- h. haugar, dysjar og aðrir greftrunarstaðir úr heiðnum eða kristnum sið;
- i. skipsflök eða hlutar úr þeim.

Minjar 100 ára og eldri teljast til fornleifa, en heimilt er þó að friðlýsa yngri minjar.

Það er skýrt af þessari skilgreiningu að fornleifar eru ekki aðeins öll mannvirki heldur einnig staðir sem á einn eða annan hátt tengjast menningu og atvinnuvegum, hvort heldur sem er vöð eða álagablettir. Þessari skilgreiningu er fylgt við hefðbundna fornleifaskráningu.

Í lok árs 2006 höfðu upplýsingar um 77.000 minjastaði verið færðar inn í Ísleifu, gagnagrunn Fornleifastofnunar Íslands. Þar af höfðu um 22.500 verið skoðaðir á vettvangi.

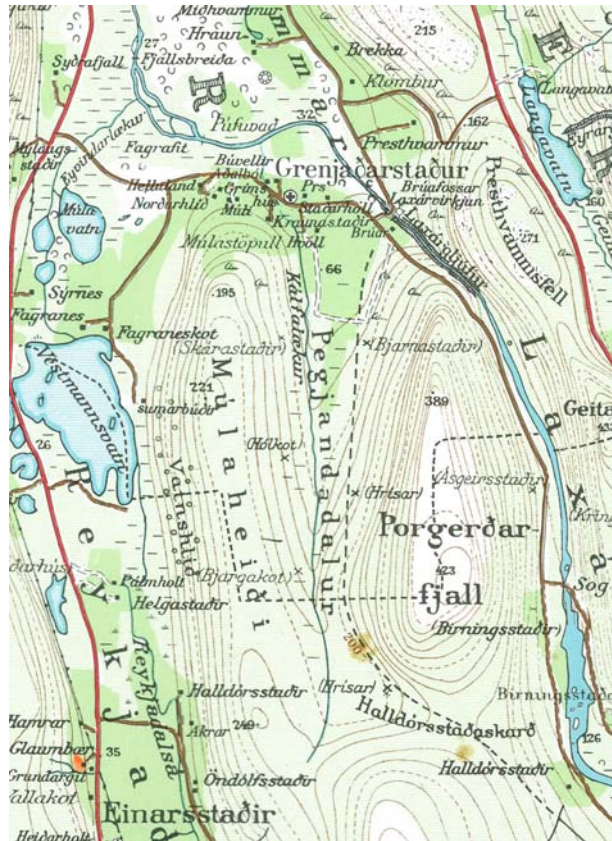
3. Staðhættir, byggðarpróun og rannsóknarsaga Þegjandadals

3.1 Staðhættir og staðsetning

Þegjandadalur er í Aðaldal, sem er meðal blómlegustu byggða í S-Þingeyjarsýslu, víður og grösugur með hina glitrandi Laxá sem lífæð. Vestan við dalsmynni Þegjandadals norðanvert, við rætur Múlaheiðar, er kirkjufjörðin Múli en beint norðan við dalsmynnið sjálft er höfuðbólið Grenjaðarstaður þar sem háreistur torfbær er enn til vitnis um reisulegan búskap á jörðinni á 19. öld og fram á þá 20.

Þegjandadalur er um 7 km langur dalur sem gengur inn til suðurs frá Grenjaðarstað, milli Þorgerðarfjalls og Múlaheiðar og eru eyðibýlin á dalnum í 80-200 m h.y.s. Samkvæmt þeim leifum sem nú má sjá á yfirborði

má ætla að á dalnum hafi verið átta býli, fimm vestanmegin en þrjú að austan. Ástand minja á dalnum er gott, þó sér í lagi á dalnum vestanverðum þar sem umfangsmiklar leifar allra býlanna fimm, vallargarða, tófta og mikils garðakerfis eru næstum óskemmd.

Þegjandadalur er fyrir miðju korti. Múlaheiði afmarkar dalinn til vesturs en Þorgerðarfjall til austurs

3.2 Fornar heimildir um byggð á Þegjandadal

Þegjandadals er getið í Landnámu en samkvæmt henni var dalurinn hluti af landnámi Grenjaðar Hrappssonar sem bjó á Grenjaðarstöðum.⁴ Ekki eru aðrar fornar heimildir um dalinn fyrr en frá 14. öld. Elstu rituðu heimildir um byggð á Þegjandadal er að finna í máldögum Múlakirkju og Grenjaðarstaðakirkju frá 1318. Þar eru fimm jarðir á Þegjandadal vestanverðum: Einarsstaðir,

⁴ ÍF, 278-279.

Ingiríðarstaðir, Skárastaðir, Bjarkastaðir og Skeiðsland, taldar upp sem eign Múlakirkju en aðeins ein, Hrísaland, talin upp sem eign Grenjaðarstaðar austanmegin á dalnum.⁵ Nafnið Hrísaland gæti bent til þess að bærinn hafi upphaflega heitið Hrísar en hafi á þessum tíma þegar verið kominn í eyði. Bæirnir eru aftur taldir upp í máldögum kirknanna frá 1394, 1429, 1431 og reyndar eru bæirnir vestanmegin taldir upp áfram í máldögum allt fram til 1525.⁶ Í vitnisburði frá 1458 kemur hins vegar fram að Grenjaðarstað hafi tilheyrt “selstaða í Þegjandadal” austanverðum frá því skömmu eftir pláguna miklu og bendir það til að eiginleg byggð í þeim hluta dalsins hafi þá þegar verið komin í eyði.⁷ Árið 1553 eru býlin á vestanverðum dalnum ekki talin upp með eignum kirkjunnar á Múla og má af því draga þá ályktun að þau hafi verið komin í eyði þá.⁸

Þrátt fyrir að máldagar telji upp bæina á vestanverðum dalnum allt fram til 1525 þýðir það ekki endilega að byggð hafi haldist þar allt fram að því. Yngri útgáfur af máldaga Múla eru samhljóma þeim eldri og bendir flest til að yngri gerðir hafi verið skrifaðar upp orðrétt án þess að farið væri yfir hvort forsendur máldagans hefðu breyst. Einnig má benda á að lengi gat verið ástæða til að telja upp bæjarnöfnin þó að bæirnir væru ekki í byggð og það getur hafa liðið langur tíma milli þess að bæirnir lögðust endanlega í eyði og þangað til farið var að líta á löndin sem heimaland Múlastaðar.

Að samanlögðu má sega að ritaðar heimildir bendi til að dalurinn hafi a.m.k. verið kominn í byggð í upphafi 14. aldar og að hann hafi verið farinn í eyði um miðja 15. öld, a.m.k. að austanverðu og ekki síðar en um miðja 16. öld að vestanverðu. Þrengri tímarammi um byggðina á dalnum fæst ekki með því að rýna í ritheimildir en frekari vísbendingar um aldur byggðar á Þegjandadal má fá með öðrum aðferðum eins og vikið verður að síðar.

3.3 Hlutverk Þegjandadals á síðari öldum

Ekki eru þekktar heimildir um Þegjandadal frá því að dalurinn fór í eyði og fram á 18. öld. Þó að engar ótvíræðar vísbendingar séu um að byggð hafi verið á dalnum frá 15.-16. öld hafa menn haldið áfram að nýta dalinn, t.d. haft þar í seli og beitt þar fé og hugsanlega einnig slegið engjar og gömul tún. Fjölmargar heimildir frá síðustu öldum geta um landnýtingu á dalnum. Á

⁵ DI II 431-435.

⁶ Taldir eru upp bærir beggja vegna dals í DI III 576-582, einungis vestanmegin dals í DI IV, 17-22 og 375, DI IV 468, einungis austanmegin dals 1461 í DI V, 280 og beggja vegna dals í DI IX 322-328. Í öllum þessum máldögum eru bæjarnöfnin þau sömu og talin upp í sömu röð.

⁷ DI V 165-166

⁸ Rétt er að ítreka að innsti bærinn á austanverðum Þegjandadal, Hrísar, er í landi Halldórsstaða í Laxárdal og hefur svo verið lengi, a.m.k. frá 16. öld (sbr. Landmerkjabréf 2.10.1568 DI XV, 156) og tilheyrði því Reykdælahreppi (nú Þingeyjarsveit).

Staðsetning jarðar	Heiti skv. elsta máldaga öðruvísi en í yngri máldögum?	Heiti skv. JÁM	Heiti skv. Sýslu- og sóknarlýs	Heiti skv. Brynjúlf Jónssyni 1906	Heiti skv. örnefnaskrá	Heiti skv. skráningu 2005-2006 ⁹
<i>Begjandadalur vestanverður</i>						
Innsti bær (Sþ-250f)	Einarsstaðir	Múlasel?	Einarsstaðir	Einarsstaðir	Einarsstaðir	Einarsstaðir
Næst innsti bær (Sþ-250e)	Ingiríðarstaðir	Bjarkarstaðir	-	-	Björg/Bjargakot	Ingiríðarstaðir
Miðjubær (Sþ-250d)	Skárastaðir	Skeiðakot	Skeiðakot	Bjargakot	Hólkot	Bjarkarstaðir
Næst ysti bær (Sþ-250c)	Bjarkarstaðir	Hólkot	Bjargakot	Hólkot	Skeiðakot	Hólkot
Ysti bær (Sþ-250b)	Skeiðsland	Múlatóftir	Hólkot	Vestara-Holt	Kárastaðir	Skárastaðir
<i>Begjandadalur austanverður¹⁰</i>						
Innsti bær (Sþ-224d)	-	-	Hrísar	Hrísar	Hrísar ¹¹	Hrísar
Miðjubær (Sþ-224c)	Hrísaland?	Hrísaland?	Hrísakot	Hrísakot/Hlemmiskeið	Hrísakot	Hrísakot
Ysti bær (Sþ-224b)	Hrísaland?	Hrísaland?	-	Bjarnastaðir	Bjarnastaðir	Bjarnastaðir

Tafla 1: Heiti jarða á Begjandadal samkvæmt ýmsum heimildum.

síðari öldum virðast bæjarnöfnin í dalnum hafa farið á flakk, heiti jarða færst á milli bæja, ný heiti komið fram og gömul horfið. Í *Töflu 1* má sjá þau heiti sem bæjunum hafa verið gefin í mismunandi heimildum og þau heiti sem valið var að nota við skráningu sumarið 2005-2006. Í töflunni er gert ráð fyrir að bæirnir séu ætíð taldir upp í röð í hverri heimild en rétt að ítreka að hugsanlega er nafnaruglingurinn tilkominn að hluta vegna þess að það var ekki gert.

Begjandadals er getið í Jarðabók Árna og Páls (frá 1712) og telja þeir félagar upp fimm eyðibýli á vestanverðum Begjandadal (sem reyndar hafa öll breytt um nöfn frá því í máldögum á 15. og 16. öld) sem þeir segja að munnmæli hermi að hafi eyðst í plágunni miklu. Þeir félagar segja þó jafnframt að jarðirnar megji ekki aftur byggja þar sem “staðurinn má ekki haganna án vera, þar með er heyskapur enginn í þeim löndum, þar með eru túnstæðin flest öll viði vaxin og í reyti komin.” Austanmegin í dalnum telja þeir Árni og Páll hins vegar bara upp eitt eyðibýli, Hrísaland/Hrísakot, en undirstrika það jafnframt að þar megji heldur ekki byggja vegna þess að staðurinn geti ekki án haganna verið.¹²

Prestar á Múla og á Grenjaðarstað geta um eyðibbyggð á Begjandadal í sóknarlýsingum

⁹ Við skráningu var ákveðið að fylgja málvenju á svæðinu og kalla bæina þeim nöfnum sem algengast er að kalla þá í nú.

¹⁰ Innsti bærinn á dalnum hefur, a.m.k. frá miðöldum, tilheyrt Halldórsstöðum en ekki Grenjaðarstað.

¹¹ Skv. örnefnaskrá Begjandadals. Hrísar, sem breyttist síðar í Hrísakot skv. örnefnaskrá.

¹² JÁM XI, 198-200.

sínum frá fyrri hluta 19. aldar. Vestan Kálfalækjar telur sr. Skúli Thómasson prestur á Múla að séu fjögur eyðibýli en hann segir að ekkert sé vitað um orsakir þess að svæðið fór í eyði.¹³

Austan Kálfalækjar telur sr. Jón Jónsson upp tvær eyðihjáleigur staðarins á dalnum (óstaðsettar en utan túns): Hrísar og Hrísakot. Ekki er ljóst af lýsingunni hvort átt er við miðjubæ dalsins og þann ysta eða miðjubæ og þann innsta en líklegra að það síðarnefnda sé raunin þó að innsti bærinn á austanverðum Þegjandadal hafi tilheyrt Halldórsstöðum en ekki Grenjaðarstað um langt skeið.¹⁴

Elsta þekkt heimildin um breytta landnýtingu á Þegjandadal er, eins og áður kom fram, frá miðri 15. öld. Varðveist hefur bréf í *Íslensku fornbréfasafni* frá 1458 þar sem fram kemur að Grenjaðarstaður á þá selstöðu á Þegjandadal austanverðum. Á þessum slóðum hafa varðveist seljatóftir á tveimur stöðum (SP-224c:008 og 011). Ekki er ljóst hvor þeirra er Grenjaðarstaðarsel og er jafnvel hugsanlegt að staðurinn hafi átt bæði selin. Í seinni tíð voru beitarhús frá Grenjaðarstað á ysta bænum (Bjarnastöðum SP-224b) í austanverðum Þegjandadal samkvæmt örnefnaskrá.¹⁵ Á innsta bænum (Hrísum SP-224d) á austanverðum dalnum voru beitarhús fram á 20. öld skv. *Lýsingu Þingeyjarsýslna og Örnefnaskrá Grenjaðarstaðar* en ekki er ljóst hvort beitarhúsin hafa verið byggð upp á bænum sjálfum eða hvort átt er við beitarhús sem voru byggð skammt norðan við tún (224d:009). Er það síðarnefnda sjálfsagt líklegra.¹⁶

Vestanverður Þegjandadalur hefur einnig talsvert verið nýttur á síðari öldum. Af upptalningu Árna og Páls á bæjarheitum á vestanverðum dalnum verður að teljast líklegt að sel hafi byggst upp á innsta bænum á dalnum, sem þeir félagar kalla Múlasel en er oftast nefndur Einarstaðir (SP-250f). Ýmsar aðrar heimildir eru fyrir því að Múli hafi átt bæði selstöðu og beitarhús á vestanverðum Þegjandadal en þeim ber ekki saman um hvar þessar byggingar hafa verið. Í *Lýsingu Þingeyjarsýslu* eru tveir ystu bæirnir (SP-250b og SP-250c) nefndir sem líklegustu staðirnir fyrir þessi hús en annars staðar hefur því einnig verið haldið fram að stekkur frá Múla hafi verið þar sem ysti bærinn var.¹⁷ Auk þessara heimilda sem benda til nýtingar á dalnum fyrir útbeit fundust við skráningu nokkrar tóftir sem helst líta út fyrir að vera heystæði eða stekkir og er líklegt að flestar þeirra séu frá því eftir að dalurinn fór í eyði. Um þessar minjar verður fjallað betur í lokakafla skýrslunnar.

¹³ Sýslu- og sóknarlýsingar Suður-Þingeyjarsýslu, 34-35.

¹⁴ Sýslu- og sóknarlýsingar Suður-Þingeyjarsýslu, 148 og 155.

¹⁵ Örnefnaskrá Grenjaðarstaðar, 1.

¹⁶ Lýsing Þingeyjarsýslu I, 330-331 og BBSþ, 519.

¹⁷ Lýsing Þingeyjarsýslu I: 326 og BBSþ, 518.

Þrátt fyrir að einstaka tóftir hafi verið endurbyggðar á Þegjandadal á síðari öldum og dalurinn nýttur til beitarr er ástand minja í dalnum almennt gott og óvenjulegt að svo heilleg búsetumynd frá fyrri öldum hafi varðveist í miðri landbúnaðarsveit. Sökum þessa þarf ekki að undra að fræðimenn hafi sýnt dalnum áhuga um nokkurt skeið.

3.4 Áhugi fræðimanna vaknar

Fyrstur fræðimanna til að heimsækja Þegjandadal var Brynjólfur Jónsson, fornfræðingur, sem fjallar um dalinn í grein í *Árbók hins íslenska fornleifafélags* árið 1906. Hann telur 10 eyðibýli á dalnum, fjögur vestanmegin en sex að austan. Þrjú þeirra síðarnefndu hafa þó í raun verið í eða utan við dalsmynni og eru nú að mestu/alfarið horfin í umrót. Brynjólfur getur þess að byggðin hafi verið lögð niður til að staðirnir Múli og Grenjaðarstaður gætu sjálfir notað löndin.¹⁸ Sennilega hefur Brynjólfur þetta eftir heimamönnum. Skýringin er óvenjuleg en á tímum Brynjólfs og raunar fornleifakönnuða allt aftur á 18. öld var algengast að kenna farsóttum eða náttúruhamförum um eyðingu byggða. Sennilegt er að hin óvenjulegu munnmæli sem stafi m.a. af því að dalurinn er ekki dæmigerður fyrir eyðibbyggð og því hafi mönnum þótt að annarskonar skýringar gætu átt við hann. Sér í lagi þegar haft er í huga að þessi munnmæli virðast ekki hafa verið gömul þar sem þeir prestar sem rituðu Sýslu- og sóknarlýsingar fyrir svæðið segjast ekkert vita um ástæður þess að dalurinn fór í eyði. Þótt víða megi finna einstök eyðibýli á frjósömum landbúnaðarsvæðum á Íslandi er mun algengara að samfelldar eyðibbyggðir séu á jaðarsvæðum, þ.e. í hálendisjaðri ellegar þar sem uppblástur eða eldgos hafa herjað á. Á slíkum stöðum liggur beinast við að leita til náttúrunnar um skýringar en í Þegjandadal er erfitt að stinga upp á náttúrulegum skýringum sem útskýrt gætu hvers vegna svo blómlegur dalur lagðist allur í eyði.

Ljóst er að áhugi hefur lengi blundað í fræðimönnum um eyðibbyggðina á Þegjandadal. Í *Árbók hins íslenska fornleifafélags* frá 1960 kemur fram í „Skýrslu um Þjóðminjasafnið 1959“ (bls. 143) að Þorkell Grímsson fór það ár í: „...undirbúningsferð til rannsókna í Þegjandadal í S.-Þingeyjars.“ Greinilegt er að þá hefur staðið til að hefja rannsóknir á dalnum en af ástæðum sem ekki eru ljósar varð ekki framhald af þeim.

Sumarið 1974 grófu Sigurður Þórarinnsson, jarðfræðingur, og Jón Sigurgeirsson frá Helluvaði í Mývatnssveit skurði í nokkrar rústir á Einarisstöðum, innst á Þegjandadal vestanverðum. Með gjóskulagagreiningu komust þeir að því að rústirnar væru eldri en gjóska frá 1477 sem var yfir öllum rústunum og sennilega miklu eldri. Niðurstaða þeirra félaga var sú

¹⁸ Brynjólfur Jónsson. 1906: 10.

að vel væri mögulegt að dalurinn hefði upphaflega farið í eyði plágunni 1402, þó að líklegt væri að einhver býlanna hefðu verið farin í eyði fyrr. Þeir töldu þó að ástæða þess að býlin á dalnum byggðust ekki upp aftur hefði verið “beitolandsþörf kirkjustaðanna”.¹⁹

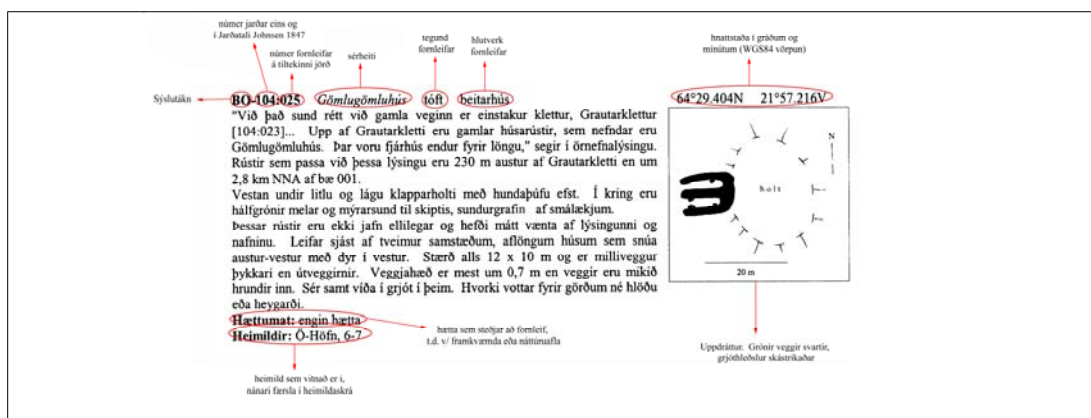
Árið 2005 hóf Fornleifastofnun Íslands skráningu á minjum í Þegjandadal að undirlagi *Hins þingeyska fornleifafélags*. Skráningunni var haldið áfram og lokið árið 2006. Í tengslum við skráninguna og við rannsóknarverkefnið *Forn garðlög í Suður-Þingeyjarsýslu* voru öll garðlög á dalnum gengin og hnitsett og var af þeim sökum ákveðið að grafa 4 prufuskurði í þau á þessum slóðum síðsumars 2006. Varðveisluskilyrði gjóskulaga í prufuskurðunum reyndust misgóð en samkvæmt Magnúsi Á. Sigurgeirssyni, gjóskulagafræðingi, sem skoðaði skurðina verður að telja “afar líklegt” að garðarnir séu reistir eigi síðar en á 10. öld. Garðarnir eru án efa reistir í tengslum við byggð á dalnum og því má nota þá sem vísbendingu um upphaf byggðar á dalnum. Samkvæmt því má teljast líklegt að byggð hafi komist þar á fremur snemma, eða á 10. öld.²⁰ Minna er enn sem komið er hægt að segja um hvenær byggð á dalnum fer í eyði en ritaðar heimildir benda til að a.m.k. hluti dalsins hafi verið kominn í eyði á 15. öld, hugsanlega nokkru fyrr.

¹⁹ Sigurður Þórarinnsson. 1976: 461-470.

²⁰ Magnús Á. Sigurgeirsson. 2006: 3.

4. Fornleifaskrá

Í skráningarkerfi Fornleifastofnunar hefur hver sýsla skammstafað heiti (ÁR, SP o.s.frv.) og hver jörð hefur þriggja stafa númer. Miðað er við jarðaskiptingu eins og hún kemur fyrir í Jarðatali Johnsens frá 1847 og byggir tölusetning jarðanna á því. Skipting jarða um miðja 19. öld ræður ekki aðeins númerum í skránni heldur er miðað við hana þegar ákvarðað er hvaða jörð ákveðnir minjastaðir tilheyra. Hverjum minjastað er gefin kennitala sem er þriggja stafa númer sem hengt er við sýslutákn og jarðarnúmer (dæmi: SP-250:001). Sökum þess að Þegjandadalur var löngu kominn í eyði þegar Jarðatal Johnsens var tekið saman fengu jarðirnar á dalnum ekki sérstakt númer í skránni. Vegna þessa var öllum jörðum í vestanverðum dalnum gefið undirnúmer undir Múla (SP-250) og eru Skárastaðir því númer SP-250b, Hólkot SP-250c og koll af kolli. Býlin í austanverðum dalnum eru skráð undir Grenjaðarstað (SP-224a, b og c), líka innsta býlið sem tilheyrir þó Halldórsstöðum nú. Fornleifaskrá hvernar jarðar hefst vanalega á stuttu yfirliti yfir skiptingu jarðarinnar, eignarhaldi hennar og matsverði, og einnig er gefin stutt lýsing á náttúrufari og búskaparaðstæðum og sléttun túna. Sökum þess hversu snemma

Dæmi um skráningu á dæmigerðum minjastað

Þegjandadalur fór í eyði eru takmarkaðar upplýsingar tiltækar um marga þessara þátta. Reynt var þó að tína saman tiltækar upplýsingar um stærð og náttúrufar.

Þar sem jarðaspjaldi sleppir kemur listi yfir fornleifar sem fundist hafa heimildir um. Í skránni fær hver minjastaður eina grein og er framsetning upplýsinganna stöðluð. Í fyrstu línu hvernar greinar eru grunnupplýsingar auðkennisnúmer, sérheiti, tegund, hlutverk og hnattstaða. Á eftir auðkennisnúmeri kemur sérheiti hennar ef eitthvert er og síðan tegund. Með tegundarflokkun er leitast við að skilgreina hvers eðlis fornleifin er, þ.e. hvort um er að ræða mannvirki af einhverju tagi sem enn sést, og þá hverskyns (t.d.

tóft, garðlag eða varða), mannvirki sem vitað er um en er horfið (heimild, örnefni) eða fornleif sem ekki hefur verið mannvirki (álagablettur, sögustaður eða nátttröll). Allir fornleifastaðir eru greindir til tegundar en hlutverk þeirra er ekki alltaf hægt að ákvarða. Á eftir hlutverki kemur hnattstaða minjastaðarins í gráðum og mínútum. Mæling hnattstöðu er gerð með GPS staðsetningartækjum (stillingin WGS 84) og er mælt í miðju hvers minjastaðar. Áætlað frávik frá miðju sé ekki meira en 10 metrar að meðaltali. Þar sem getur um „heimild um...“ t.d. útihús, þá er átt við að eingöngu eru til heimildir um staðinn, en minjar hafa ekki fundist á vettvangi við skrásetningu. Þótt engar minjar hafi fundist, er engu að síður tekin hnattstaða staðarins ef unnt hefur verið að ákvarða hann á grundvelli fyrirliggjandi upplýsinga með um 50 metra frávik.

Í annarri línu hefst lýsing minjastaðar oftast á tilvitnun í fyrirliggjandi heimildir þar sem þær eru til en síðan er staðsetningu hans lýst. Þar á eftir kemur oft lýsing á aðstæðum og síðast lýsing á mannvirkinu sjálfu ásamt með öðrum upplýsingum sem við eiga.

Í næstsíðustu línu er lagt mat þá hættu sem minjastaðurinn kann að vera í. Hættustig eru eftirfarandi: 1) engin hættu, 2) hættu og 3) stórhættu. Þegjandadal hefur þegar nokkuð verið raskað við túnrækt, sérstaklega að austan. Hér voru því flestar þær minjar sem eru neðarlega á dalnum nyrst taldar í hættu vegna jarðræktar en þær fornleifar sem voru innarlega á dalnum flestar ekki taldar í neinni hættu.

Í síðustu línu hvers minjaspjalds hér á undan hefur það verið kölluð grein er getið heimilda ef einhverjar eru, oft með skammstöfunum, en úr þeim er leyst í heimildaskrá aftast í skýrslunni.

SB-224b Bjarnastaðir/Gíslastaðir

Ysta jörðin í Þegjandadal austanverðum. Hefur að líkindum tilheyrt Grenjaðarstað um aldir en í máldögum kirkjunnar er bara talin upp ein jörð, Hrísaland austanmegin í dalnum.

Gíslastaðir/Bjarnastaðir eru nyrsti bærinn í bæjarröð eyðibýla í Þegjandadal austanverðum.

SB-224b:001

Bjarnastaðir bæjarhóll
býli

65°48.112N

17°19.690V

"Norðan og austan við land jarðarinnar

[Grenjaðarstaðar] er Laxá, en að vestan er Kálfalækur, sem kemur sunnan Þegjandidal. Hann er gróinn dalur suður frá bæ. Þar eru Beitarhús," segir í örnefnaskrá

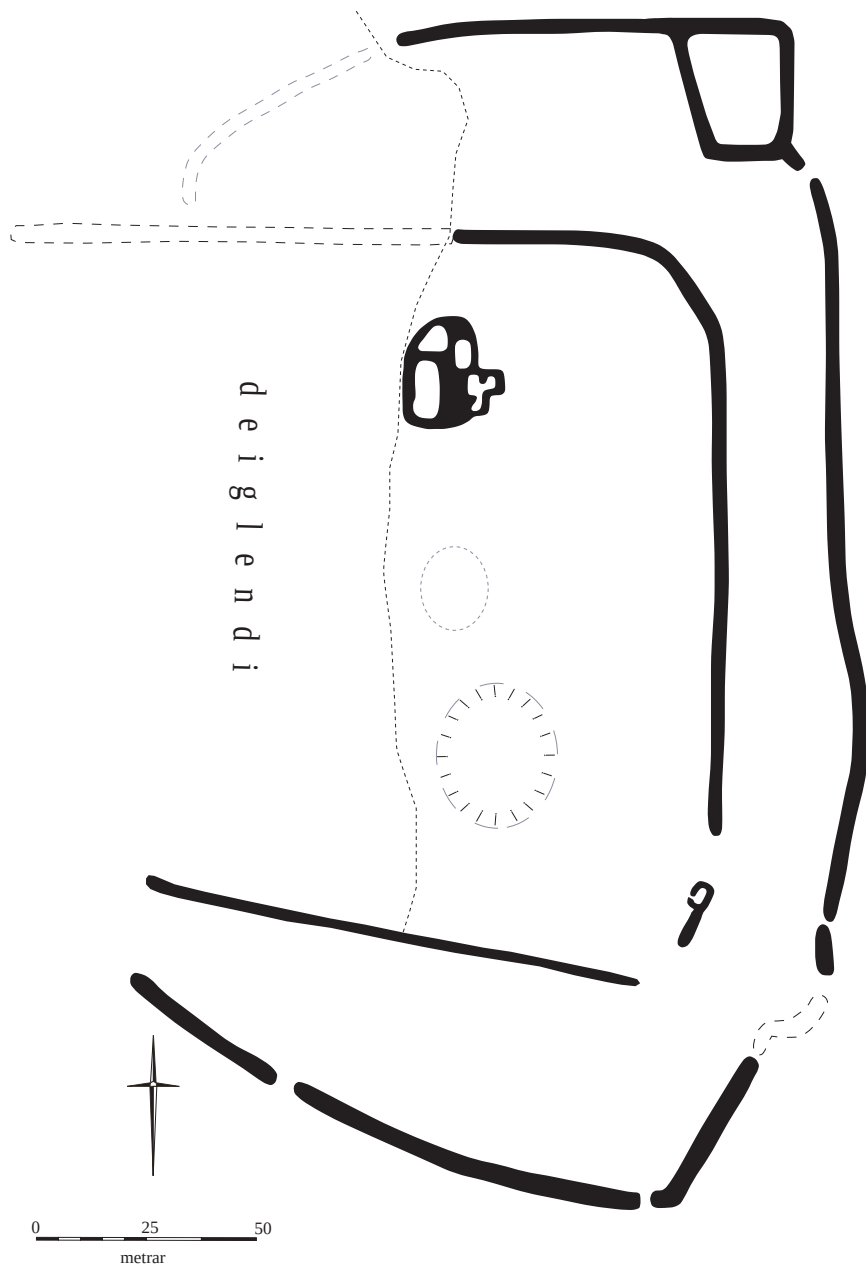
Grenjaðarstaðar. Í skránni segir á öðrum stað: "Norðar á dalnum eru beitarhúsatóftir

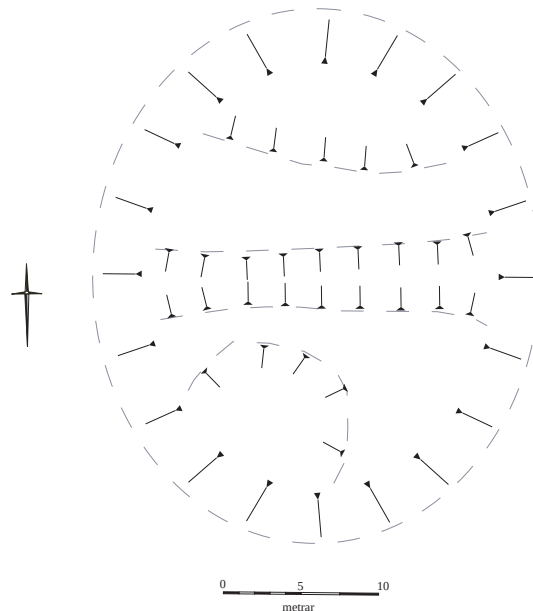
Grenjaðarstaðar, þar sem Bjarnastaðir munu hafa verið í fyrndinni, öðru nafni Gíslastaðir?" "Næsta býli norðan við Hrísakot var Bjarnastaðir, og er drjúgur spölur þar á milli. Beitarhús frá Grenjaðarstað voru á Bjarnastöðum, en nú eru þau hrúnin. Meðan beitarhúsin voru notuð, var túnið heyjað og heyið sett í hlöðu, sem byggð var við húsin," segir í örnefnaskrá

Þegjandadals. "Gíslastaðir og Gíslastaðagrundir eru norður af Hrísakoti með fjallinu. Þar eru rústir (er þetta ekki Bjarnastaðir?)" segir enn fremur í örnefnaskrá Grenjaðarstaðar. Leifar Bjarnastaða/Gíslastaða eru enn greinilegar um 50 m ofan (austan) við efstu túnin í austanverðum Þegjandadal. Bærinn sjálfur hefur líklega staðið þar sem áberandi og ræktarlegur hóll er suðaustarlega í túninu. Bæjarhóllinn er um 1,5 km norðan við næsta bæ innan við (224c:001 Hrísa/Hrísakot).

Þar sem heimatún Bjarnastaða/Gíslastaða eru er aflíðandi grasi gróið svæði í austanverðum Þegjandadal. Neðar (vestar) eru sléttuð tún og vestasti hluti vallargarðanna tveggja sem umlykja túnið gamla hafa horfið í túnasléttun. Nyrst í túninu rennur lítill lækur.

Á þessum stað eru tvær stakstaðar þústir (001 og 002), ein tóft (003), tvöfaldur vallargarður (007 og 008) og tvö gerði (005 og 006) sem byggð eru upp við þá. Samtals er minjasvæðið 260 X 160 m stórt og snýr NNA-SSV. Allar þústirnar, tóftin og innri túngarðurinn (001, 002, 003 og 007) eru grasi vaxnar en ytri túngarðurinn er að hluta vaxinn lyngi. Hér er skráður sá hóll/þúst sem líklegast má telja að sé bæjarhóll jarðarinnar. Hvorki sjást eiginlegar

Bæjarhóllinn (224b:001). Horft til vesturs

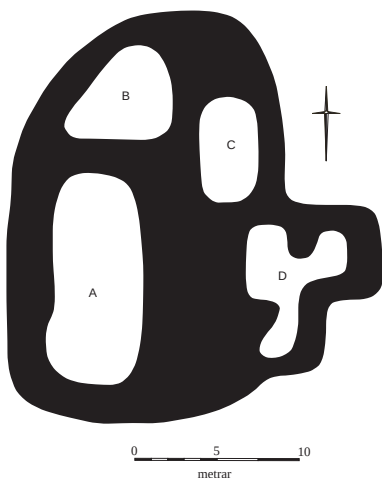
rústir á honum né öðrum stöðum í túninu (ef frá eru talin gerðin) og því er erfitt að fullyrða það án efa að ekki sé mögulegt að bæjarhóllinn hafi í raun verið þar sem þúst 002 eða 003 er skráð þó að langlíklegast verið að telja að svo sé, enda 001 langstæðilegasti hóllinn í túninu. Hann er um 25 m norðan við suðurhlið innri túngarðs 007. Bæjarhóllinn er grasi gróinn en lítt þýfður, ólíkt nánasta umhverfi hans þar sem nokkurt stórhýfi er. Hóllinn er 31 X 26 m stór, snýr h.u.b. norður-suður og er allt að 1,5 m á hæð. Ekki er hægt að greina neinar tóftir á hólnum og hafa beitarhúsin á Bjarnastöðum/Gíslastöðum líklega verið rifin alveg niður og úr leifunum sléttað. Örlítið rof er í bæjarhóllinn á stöku stað og sjást þar einstaka steinaraðir. Í austurhlið bæjarhóls er egglega dæld, 4 X 3 m að stærð og snýr austur-vestur.

Hættumat: hætta, vegna jarðræktar

Heimildir: Ö-Grenjaðarstaður, 1 og 6; Ö-Þegjandadalur, 3

SD-224b:002 þúst útihús

65°48.127N 17°19.698V

Þúst er ofarlega (austarlega) í túni Bjarnastaða/Gíslastaða. Þústin er um 10 m norðan við bæjarhól 001 en um 20 m sunnan við bæjarlæk sem rennur niður túnið. Hún er um 50 m austan við girðingu sem girðir af framræst tún í dalsbotni.

Þústin er fagurgræn, lág hæð í aflíðandi þýfðu túni sem hallar til vesturs. Ekkert tóftarlag er á þústinni en hún er dökkgræn og ræktarleg og sker sig úr ljósgrænum gróðrinum í kring.

Þústin er 18 X 15 m stór og snýr norður-suður. Hún er 0,5-0,8 m á hæð. Hún er þýfð en engar skýrar tóftaleifar sjást. Í norðurhlið þústarinnar er óljós dæld.

Hættumat: hætta, vegna jarðræktar

SB-224b:003 tóft útihús

65°48.151N 17°19.664V

Tóft er norðarlega í túni Bjarnastaða/Gíslastaða. Hún er um 12 m norðan við bæjarlæk sem rennur niður túnið en um 80 m ofan (austan) við girðingu sem girðir af framræst tún í dalsbotni. Tóftin er um 70 m norðan við bæjarhól 001. Hún er fagurgræn, lág hæð í aflíðandi halla til vesturs í þýfðu túni sem hallar. Túnin eru nú löngu komin í órækt og eru vaxin grasi og lyngi.

Tóftin er 23 X 17 m stór og snýr norður-suður. Hún skiptist í fjögur hólf. Hleðslur í hólfunum eru víðast 0,3-0,4 m háar en tóftin er á hæð sem er allt að 2 m há og er sjálfsagt að stórum hluta uppsafnaðar mannvistarleifar. Engar grjóthleðslur eru greinilegar í tóftinni. Engir op sjást á hólfunum. Hólf A er suðvestast í tóftinni. Það er 12 X 5 m að innanmáli og snýr norður-suður. Hólf A er dýpst hólfanna. Norðan við hólf A er hólf B. Það er 5 X 5 m að innanmáli. Hólf B er fremur óljóst og í raun aðeins eins og óljós dæld. Tæpum 1 m suðaustan við B er þriðja hólf C. Það er 5 X 3-4 m að innanmáli og snýr norður-suður. Suðaustast í tóftinni er hólf D. Það gæti hafa verið þrískipt og er samtals 8 X 6 m að innanmáli. Hólf C er grasi gróin og þýft.

Hættumat: hætta, vegna jarðræktar

Útihústóft (224b:003), horft til VNV.

SB-224b:004 náma rista

65°48.146N 17°19.625V

Svæði þar sem líklega hefur verið rist torf er innan túngarðs, um 25 m ofan (austan) við tóft 003 en 10 m neðan (vestan) við innri túngarð 007.

Ristan er ofarlega í gamla túninu. Það er í aflíðandi halla til vesturs í þýfðu túni sem hallar. Túnin eru nú löngu komin í órækt og eru vaxin grasi og lyngi.

Ristan er ferhyrind um 3 X 2 m að stærð og snýr austur-vestur. Hún er 0,4 m á dýpt. Á þessum stað hefur líklega verið rist torf þegar Grenjaðarstaður var með beitarhús á staðnum.

Hættumat: hætta, vegna jarðræktar

Skrásetjari skráir ristustaðinn (224b:004), horft til austurs

SB-224b:005 tóft útihús

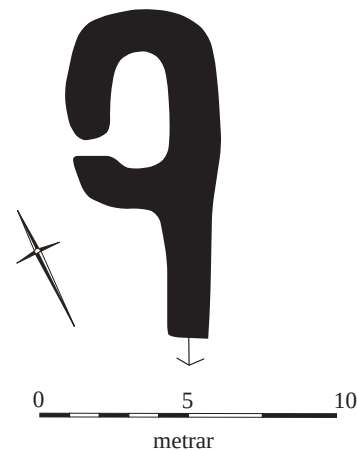
65°48.098N 17°19.641V

Lítil tóft, líklega af útihúsi, er byggð við innri túngarð 007 við austurhlið hans. Tóftin er nærri því í suðausturhorni vallargarðsins.

Tóftin er ofarlega í gamla túninu. Það er í aflíðandi halla til vesturs. Túnin eru nú löngu komin í órækt og eru vaxin grasi og lyngi.

Tóftin er 7 X 5 m stór og snýr nálega norður-suður. Hún er grasi gróin og einföld. Líklegast hefur op verið sunnarlega á vesturhlið tóftarinnar en tóftin er nú of sigin og gróin til að hægt sé að fullyrða um það. Veggir tóftarinnar eru víða 1,5 m á breidd en 0,4 m á hæð. Engar grjóthleðslur sjást í tóftinni.

Hættumat: hætta, vegna jarðræktar

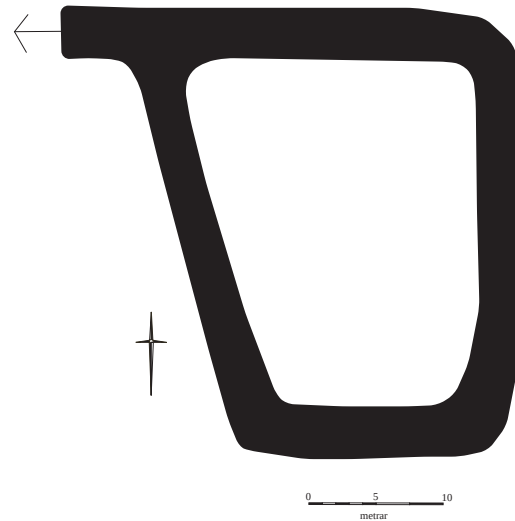

SP-224b:006 gerði

65°48.167N 17°19.579V

Gerði (224b:006). Horft yfir suðausturhorn gerðisins og til norðurs

Í norðausturhorni ytra túngarðs 008 er ferhyrnt gerði. Það er um 120 m NNA við bæ 001. Tóftin er norðaustast í gamla túninu. Það er í aflíðandi halla til vesturs í þýfðu túni sem hallar. Túnin eru nú löngu komin í órækt og eru vaxin grasi og lyngi. Gerðið er 33 X 28 m stórt og snýr norður-suður. Líkt og vallargarðurinn sem það er byggt upp við er það lyngivaxið og kann að vera að ytri vallargarðurinn og gerðið séu elstu sýnilegu leifarnar á Gíslastöðum/Bjarnastöðum. Gerðið er einfalt og ekki sést op á því. Op er hins vegar á vallargarðinn fast suðaustan við suðausturhorn gerðisins. Veggir gerðisins eru víða mjög breiðir og hvergi hærri en 0,5 m á hæð.

Hættumat: hætta, vegna jarðræktar

SP-224b:007 garðlag túngarður

65°48.191N 17°19.761V

Umhverfis túnin á Bjarnastöðum/Gíslastöðum eru tveir vallargarðar (sjá einnig 008). Er innri vallargarðurinn skráður undir þessu númeri. Gamla túnið er þýft og í aflíðandi halla til vesturs. Túnin eru nú löngu komin í órækt og eru vaxin grasi og lyngi.

Innri vallargarðurinn afmarkar svæði sem er 140 X 155 m að stærð og snýr ANA-VSV. Hafi tún verið girt

Innri túngarðurinn á Bjarnastöðum (224b:007). Horft til suðurs

að vestan hafa þær leifar garðsins alveg horfið í framræstu túnin sem eru í botni Þegjandadals á þessum slóðum. Innri túngarðurinn er alveg ótengdur þeim ytri. Víða eru 15-25 m á milli garðanna. Hann er vaxinn grasi og ekki ólíklegt að honum hafi verið haldið við lengur en þeim ytri. Fast austan við austasta skurð framræsta túna má greina norðurhlið túngarðsins þótt hún sé afar óljós allra vestast þar sem nokkur mýri er. Túngarðurinn verður greinilegri eftir því sem austar dregur og er norðurhlið hans samtals 125-135 m löng. Austurhlið túngarðsins er mestöll fremur skýr. Hún er um 140 m löng. Í suðausturhorni vallargarðsins er tóft 005 sambyggð túngarðinum og eru eyður í garðinn beggja vegna hennar. Mögulegt er að op hafi verið á garðinum á þessum slóðum. Suðurhlið vallargarðsins er fremur skýr og samtals um 90 m löng. Að vestan endar túngarðurinn fremur snögglega í framræstu túninu, um 15 m norðan við ytri vallargarðinn. Innri vallargarðurinn er víðast vaxinn grasi en er þó

lyngivaxinn á köflum, austurhlið garðsins er t.d. öll vaxin grasi. Austurhliðin sem liggur í brekkurótum er skýr að innanverðu en fellur inn í brekkuna að ofan. Hann er mest um 2 m á breidd en 0,6-0,8 m á hæð.

Hættumat: hætta, vegna jarðræktar

SP-224b:008 garðlag túngarður

65°48.102N 17°19.783V

Umhverfis túnin á Bjarnastöðum/Gíslastöðum eru tveir vallargarðar (sjá einnig 007). Er ytri vallargarðurinn skráður undir þessu númeri.

Gamla túnið er í aflíðandi halla til vesturs í þýfðu túni sem hallar. Túnin eru nú löngu komin í órækt og eru vaxin

grasi og lyngi.

Ytri vallargarðurinn afmarkar svæði sem er 240 X 120 m að stærð og snýr ANA-VSV. Hafi tún verið girt að vestan hafa þær leifar garðsins alveg horfið í framræstu túnin sem eru í botni Þegjandadals á þessum slóðum. Ytri túngarðurinn er alveg ótengdur þeim innri. Víða eru 15-25 m á milli garðanna. Ólíkt innri garðinum er sá ytri að mestu lyngivaxinn (suðurhliðin er alveg vaxin lyngi en austurhliðin grasi) og þesslegur að hann hafi fallið úr notkun fyrr en innri garðurinn. Garðurinn er víða 6-8 m á breidd. Líkt og með innri vallargarðinum er vesturhluti norðurhliðar ytri garðs mjög óljós, enda er þar mýri þar sem garðurinn hefur legið. Óljósa línu má þó greina í um 60 m til NNA og austurs frá innra vallargarði á þessum slóðum og er því mögulegt að þeir hafi tengst. Ofan (austan) við mýrina verður vallargarðurinn skýrari. Samtals er þessi hlið um 120 m löng. Þar sem vallargarðurinn beygir til suðurs, í horni hans er ferhyrnt gerði (sjá 006). Fast suðaustan við suðausturhorn þess er op á garðinum og liggja nú óljósir slóðar þar um. Vel má vera að þetta sé upprunalegt hlið á garðinum þótt ekkert sambærilegt op sé á innri vallargarðinum á svipuðum slóðum. Austurhlið ytra vallargarðsins er fremur skýr og vaxin grasi. Hún er um 240 m löng. Innri brún vallargarðsins er á þessum mun skýrari en sú ytri sem fellur saman við brekkuna ofan við. Rof eða op eru á austurhliðina sunnarlega, nærri því beint austan (ofan) við þar sem tóft 005 er byggð upp við innri garðinn og op eru á hann við hana. Op virðist einnig hafa verið á garðinn í suðausturhorni. Suðurhlið ytra vallargarðs er um 120 m löng. Hún er skýr og endar snögglega við skurð sem afmarkar austustu framræstu túnin í Þegjandadalsbotni. Um 40 m ofan (austan) við vesturenda suðurhliðar túngarðs er op eða rof í hann þar sem slóðar liggja í gegn. Ekki er samsvarandi op á innra vallargarði á svipuðum slóðum. Slóðana má greina á um 30 m kafla frá garði og að innra túngarði en þar eru þeir orðnir alveg óljósir. Slóðarnir verða einnig fljótt óljósir þegar þeir eru raktir til suðurs.

Hættumat: hætta, vegna jarðræktar

Vesturendi suðurhliðar túngarðs (224b:008) hverfur í ræktuð tún. Horft til VNV.

SD-224b:009 garðlag landamerki

65°48.044N 17°19.834V

Mikið garðlag liggur ASA-VNV um 80 m innan (SSV) við ytri vallargarð 008 á Bjarnastöðum/Gíslastöðum. Garðlagið má fyrst greina um 30 m ofan (austan) við þann skurð sem er ofan (austan) við austustu framræstu túnin í Þegjandadalsbotni. Garðlagið er um 160 m innan (SSV) við bæ 001. Líklegast verður að telja að það hafi verið á merkjum Bjarnastaða/Gíslastaða og næsta bæjar innan (SSV) við, 224c.

Vesturhluti garðlagsins er horfin í framræst tún í dalsbotni og því er ekki hægt að fullyrða að garðlagið hafi ekki getað beygt og verið enn einn vallargarðurinn um Bjarnastaði/Gíslastaði. Eins og garðlagið lítur nú út verður þó að teljast líklegra að það hafi verið beint og markað af land jarðarinnar. Garðurinn liggur í aflíðandi, grasi og lyngivöxnum halla. Vestar, þar sem hann hverfur í tún er sléttlent, allt að Kálfalæk.

Garðinn má rekja á um 130 m m kafla. Hann er lyngivaxinn og siginn. Garðurinn er víða 5-6 m á beidd en allt að 0,5 m á breidd. Til austurs endar garðurinn þar sem deiglendur grasbakki tekur við en enn ofar (austar) tekur við lyngivaxin hlið. Ekki reyndist unnt að rekja garðinn hærra upp í hliðina.

Hættumat: hætta, vegna jarðræktar

SD-224b:010 garðlag vörslugarður

65°48.056N 17°19.679V

Frá suðausturhorni ytra túngarðs 008 á Bjarnastöðum/Gíslastöðum er hryggur í landslaginu til suðurs. Hryggurinn er samtals um 70 m langur og nær langleiðina að meintum landamerkjagarði 009. Líklega er hryggurinn síðustu leifar af vörslugarði þótt hann sé nú of óskýr til að hægt sé að fullyrða það án vafa að hann sé manngerður.

Í aflíðandi, grasi- og lyngivaxinni hlið.

Hryggurinn er þýfður og skorinn af smáslóðum. Hann er víða 8-10 m breiður en 0,3 m á hæð. Samtals var hægt að greina hrygginn á um 70 m

Vörslugarður (224b:010). Horft til suðurs.

löngum kafla. Til suðurs endar hryggurinn þar sem deiglend grasalda byrjar og má vel vera að hann sé sokkinn í jörðu á þessum slóðum.

Hættumat: hætta, vegna jarðræktar

SB-224b:011 Draugavarða varða

Draugavarða (224b:011), horft til vesturs.

SB-224b:012 varða

Vörðubrot (224b:012). Horft til NNV.

SB-224b:013 tóft stekkur

Aflöng, tvískipt tóft er um 1 km utan (NNA) við bæ á Bjarnastöðum/Gíslastöðum 001. Tóftin er 150-200 m ofan (austan) við efstu tún.

Sólveig G. Beck skráir tóftina (224b:013). Horft til NNV

65°48.525N 17°18.504V

"Hátt uppi á norðurenda Þorgerðarfjalls er Draugavarða," segir í örnefnaskrá. Draugavarða er á norðurhálsi Þorgerðarfjalls, þó ekki þar sem hálsinn er hæstur. Hún er 1,2 km NNA við bæ 001. Varðan er um 600 m ofan (sunnan) við veginn sem liggur inn Laxárdal.

Fremur brattur háls, vaxinn lyngi en með grýttum holtum inn á milli. Frá vörðunni er gott útsýni til vesturs, norðurs og austurs. Varðan sést vel að, sérstaklega úr norðri.

Varðan er hringlaga í grunninn, hlaðin úr millistórum steinum. Henni hefur greinilega verið haldið við enda er hún allt að 2,2 m að hæð. Varðan er um 3 m í þvermál neðst en mjókkar upp. Steinarnir í vörðunni eru skófum vaxnir.

Hættumat: engin hætta

Heimildir: Ö-Grenjaðarstaður, 2

65°48.748N 17°18.673V

Lítið vörðubrot er á norðurhálsi Þorgerðarfjalls, um 120 m ofan (sunnan) við raflínu en 440 m neðan (norðan) við Draugavörðu 011. Það er á lágum melhóli.

Varðan er um 1 m í þvermál í grunninn en um 0,4 m á hæð. Steinarnir í henni eru fremur litlir talsvert er hrundi úr vörðunni. Steinar hennar eru vaxnir skófum. Hún sést ekki lengur langt að.

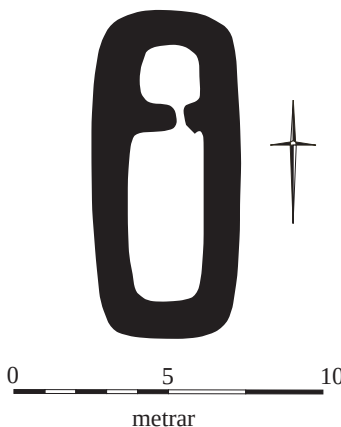
Hættumat: engin hætta

65°48.640N 17°19.277V

Umhverfis tóftina er lyngi- og mosavaxin hlíð en sjálf er tóftin að mestu gróin grasi.

Tóftin er 10 X 5 m stór og snýr h.u.b. norður-suður.

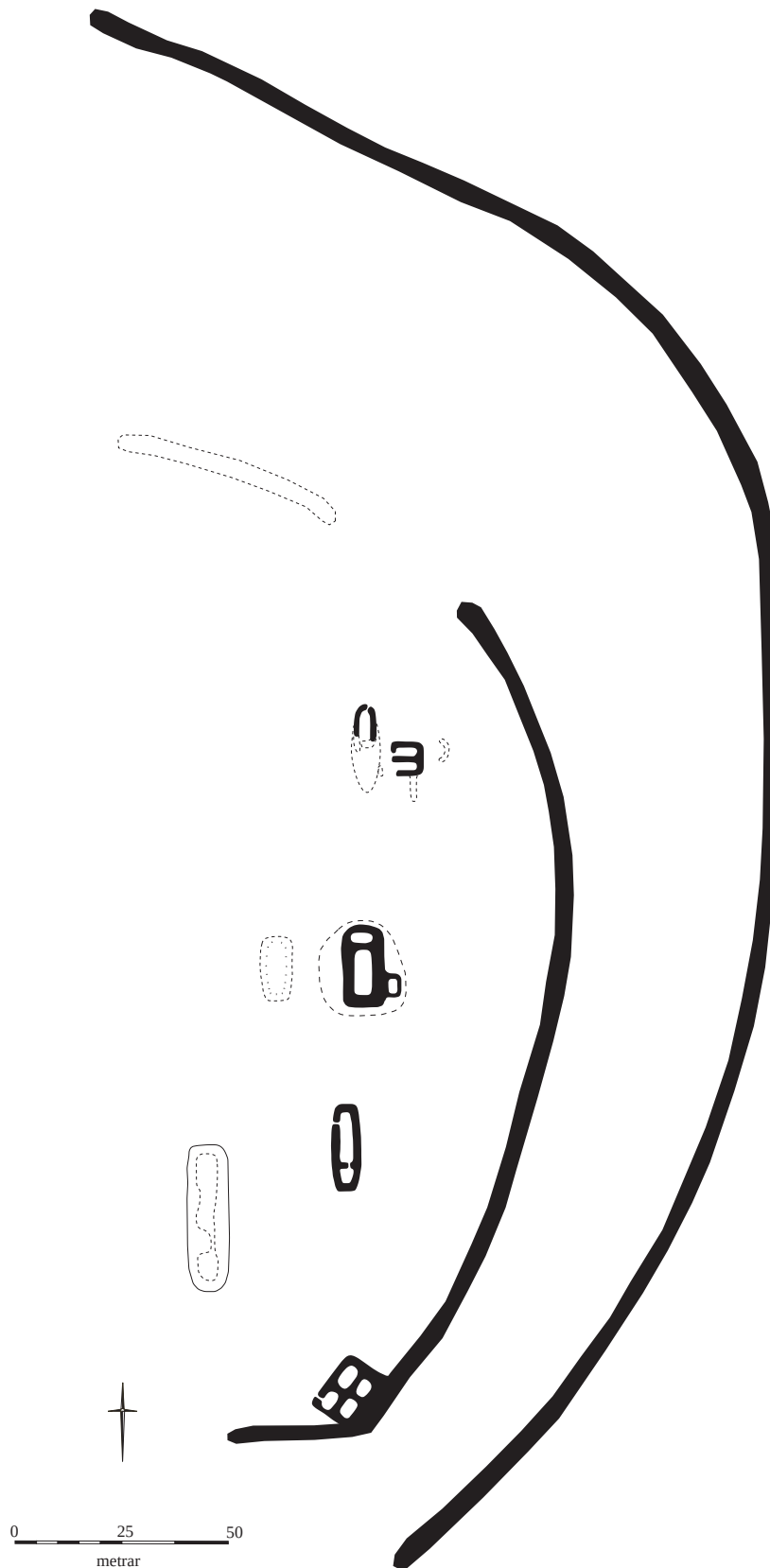
Tóftin er tvískipt. Nyrðra hólfið er minna eða 1,5 X 1,5 m að innanmáli en það syðra er 5,5 X 2 m að innanmáli. Op er á milli hólfa

austarlega á millivegg en ekki er annað op greinilegt á

tóftinni. Engar grjóthleðslur sjást í henni. Veggir tóftarinnar eru um 1 m á breidd en 0,4 m á hæð. Lag tóftar og staðsetning gæti bent til að hún væri stekkjartóft en reyndar er ekki sérstakt aðhald í námunda við hana. Ekki er þó ljóst hvort það gæti mögulega verið frá Bjarnastöðum/Gíslastöðum eða hvort líklegra sé að tóftin hafi verið byggð eftir að bærinn fór í eyði. Tóftin er sýnin en að mestu gróin grasi og því erfitt að geta sér til um mögulegan aldur hennar.

Hættumat: engin hættu

Miðjubærinn á austanverðum Þegjandadal. Hefur að líkindum tilheyrt Grenjaðarstað en í máldögum kirkjunnar er bara talin upp ein jörð á austanverðum Þegjandadal: Hrísaland. Mikill ruglingur hefur verið með nöfn þessa bæjar og þess innsta en líklegt er Hrísaland hafi átt við þann bæ sem hér er skráður þar sem innri bærinn (224d) var ekki eign Grenjaðarstaðar heldur Halldórsstaða, a.m.k. frá 16. öld. Í máldaga Grenjaðarstaðar frá 1318 segir: Máldagi kirkjunnar "hun á allt heima land. með ollum vmmerkium. Bruarland. Asgeyrsstadi. Birnostadi. hrijsaland. klambraland. silalæk. Eyjarland. Geytafell. Breydavíjk alla með gognum. Vatney. knappey. Arngrindarey. Odæluholmur. Þorkroxlholmar. Graslaugzholmur. oc aller smaholmar. Lækjar teygur. Nesiarteigar. Garhuerfa. krakavollur. Soleyar Teygur. finnsteygur. Ketils teygur. fyrer ofan hraungard. þorunnar ey. holmur hinn mykli. husabacki. angimyre. Eskiey. selfor til kringlu vatz. selfor half i skardi vppi. hrossum. vj. hagi á efri mela. enn. iiij. a nedre mela. afriett j nattfara víjk halfu fiorda hundrade sauda. helmingur j þingeyiu vid Eynarstadi. oc Backaland. þrodiung j Reka firi alla nattfaravíjk. oc aull fluttning fyrer ysta Bol. En fyrer midbol half. oc so vidum oc fiskuer ad helmingi. oc so fyrer skala Reka á sandi. xij. hundrud fadma með aullum fridendum. halfur Tungu Reki með aullum fridendum. þridiungur hualreka a hiallanesi. fiordngur langa Reka. attungur hualreka a kallbak. með fluttningu. Laxaveydi j osi. Tueyr hlutir

ins. vj. hundradz eru þadan fra aull. halft Egguer j osi. seueyður oll j fliote. Reka með aullum gognum a sandi er

Gudmundur gaf. uidreki ä sandi. er fylgt hefr Gardzlandi. fiorungur j hulareka a litlu fioru oc vt til suijnar.Rekar þessir hafa fylgt klifzhaga. enn nu eigu bader saman Staderner. Greniadarstadur. ij. hlute. enn mula stadur þridiunginn." DI II 431-434. 29.5.1391: Staðarafhending "J fyrstu heimaland allt med ummerkium. Brualand. Asgeirsstader. Byrnustader. hrysaland. Klambraland. Sijlalækur. Eyrarland. Geitafell. Breidavíjk med ollum gognum. votey. knappey. Arngerdarey. odeiluholmar. torfkrokz holmar. graslauksholmar og smaholmar aller [+marga teiga, eyjar og hólma, selfarir, hrosshaga, afrétt] helmingur i þingey vidur Einarstada og backa land [hvalreka, flutninga, fiskver, laxveiði, eggver, selveiði, viðreka] Rekar þessir hafa filgt Klifshaga enn nu eiga staderner bader saman. Greniadarstadur tvo hlute þeirra allra enn Mulastadur þridiungenn. [+fleiri reka] Jtem a Greniadarstada kyrkia liotstade. hraun. Rauf. Brecku. hol. 24c i Myre ellegar skogarland til leiguburdar [bækur, ornamenti, kvikfé, virðingarfé]

Eru hier til 40 hundrada sem luktust j stadarspioll effter sira Biarna heitenn og 50 hundrada er sira Þorsteirn lukte j stadarspioll og ej sijdur 8 hundrada Jlag er þorsteirn leste ur Andorstodum." DI IV 17-22 1394: "tok sira Steinmodr Þorsteinsson Hóla raad ok profastzdæmi vm Skagafjord. hellt hann ok Greniadarstad ok profastz dæmi vm Þingeyiar þing." IA, 425 26.3.1398: Umboðsbréf. DI III 626-627 19.1.1399: Umboðsbréf. DI III 641-642 1399: "eigr allt heimaland med avllvm vmmerkivm. brvarland. asgeirsstade. birnvstade. hrisa land. klambrar land. silalæk. eyiar land. geitafell. breidavik med avllvm gavgnvm. vatey. knappey. anngerdarey. odeilvholm. torfkroksholmar. graslavgsholmr oc sma holmar aller [marga teiga, eyjar og hólma, selfarir, hrosshaga, afrétt] helming i þingey vid einarstade oc bakkaland [+hvalreka, flutninga, fiskver, fiskiskála, reka, laxveiði, eggver, selveiði, viðreka] Jtem eigr greniadarstada kirkia liotzstade. hravn. ravf. brekkvhol. fiavgr hvndrvt oc tvrtvgv i laxamyre. ella skoga land til leigybvrdrar." DI III 578-582 1400-1404(6): Máldagi kirkjunnar DI III, 582 19.5.1406: Staðarafhending. DI II,I 711 1416-27: Máldagi kirkjunnar DI III, 582. 11.11.1427: Matsbréf fyrir kirkjuna. DI IV 349. 1428 eða síðar: "Thesse ij beneficia j holla biscopsdóme j islande agher nideros domkirkian ... Greniadhastadh j røkiadale som man faar norder till . . . fra holom j islande oc ligger hart hoss sion oc ther er got lax fiske." DI IV 362. 1429: Máldagi kirkjunnar DI IV, 375-376 [1429]: "iij prestar ok ij diaknar"; DI IV, 380. 12.6.1430: Vitnisburðarbréf. DI IV 420 5.7.1430: 23.5.1430: Kærubréf. DI IV, 422-423 1431: Máldagi kirkjunnar DI IV, 467-468 26.4.1440: Afhendingarbréf. DI IV, 608-609 [1446]: Testamenti Þorvarðs Loptssonar DI IV 676 11.10.1447: "Jörðin Brekkur í Reykjahverfi er ... j greniadarstadar þingum." DI IV, 710 9.8.1448: Gottskálk biskup staðfestir erkibiskupsveitingu séra Jóns Pálssonar fyrir Grenjaðarstað; DI IV, 740 23.12.1449: "Jörðin Hagi ... stenndvr j hvavmmvm j greniadarstadar kirkiv sokn." DI V, 34 5.10.1453: "Jörðin Presthvammur j reykiadal [er] j greniadarstada þingum." DI V, 111 17.3.1456: "Jörðin Dýjar liggir i greniadarstadapingum." DI V, 137 30.5.1458: "Staðnum reiknuð selstaða í Þegjandadal." DI V 165-166 Nokkur ruglingur virðist vera með heiti þessa bæjar og er hann ýmist nefndur Hrisar/Hrisakot/Hrisaland líkt og 224d en Brynjúlfur Jónsson segir að jörðin hafi einnig verið nefnd Hlemmiskeið. Árbók 1906, 10.

Þessi bær (Hrisaland 224c) er miðjubærinn af þeim þremur sem skráðir voru á Þegjandadal austanverðum.

SB-224c:001 Hrisakot/Hrisaland bæjarstaði býli

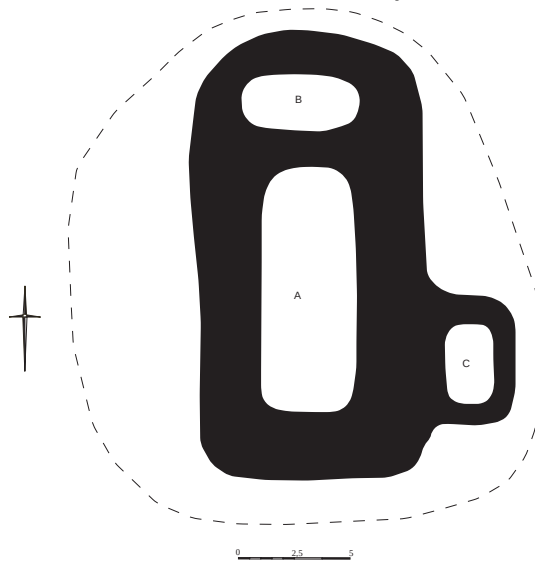
65°47.326N 17°19.858V

"Hrisaland, kallast nú Hrisakot, heitir fornt eyðibíli fram á Þegjandadal, sem ekki hefur bygt verið í manna minni, en eru þó sýnileg byggíngamerki rústa og girðinga. Ekki má hjer aftur byggja, því staðurinn má ekki haganna án vera," segir í Jarðabók Árna og Páls. Ekki er ljóst hvort þessi lýsing á við miðjubæinn í Þegjandadal austanverðum (SB-224c) eða þann innsta (SB-224d) en þó er líklegra að um miðjubæinn sé að ræða. "Undir Þorgerðarfjalli norður en um miðju þess á dalnum voru Hrisar er síðar breyttist í Hrisakot," segir í örnefnaskrá Grenjaðarstaðar. "Þá er komið fram í Þegjandadalbotn, og nefnast þar Hæðir... Norðan við áðurnefndar Hæðir er eyðibýlið Hrisakot. Stendur það á svonefndum Hrisakotsgrundum, sem eru víðáttumiklar og grösugar. Þar eru nokkrar vallgrónar rústir og aðrar venjulegar mannvirkjaleifar eyðibýla, þótt teljast verði smávægilegar. Mjög langt er á milli Hrisakots og Hrisa," segir í örnefnaskrá Þegjandadals. Miðjubærinn í austanverðum Þegjandadal, sá er hér er skráður, virðist ýmist hafa verið nefndur Hrisar, Hrisaland eða Hrisakot en sömu nöfn hafa einnig verið notuð á innsta bæinn sem síðar tilheyrði Halldórsstöðum (sjá 224d). Miðjubærinn er um 1,5 km innan (sunnan) við Bjarnastaði/Gíslastaði 224b:001 en um 3,5 km NNV við innsta bæinn á dalnum (sjá 224d). Ekki er ljóst hver

Bæjarhóll Hrisakots (224c:001). Horft til norðvesturs.

tóftanna sex sem eru í túni er bæjarhóllinn en greinilegt að flestar þeirra hafa verið endurbyggðar eftir að bærinn leið undir lok, enda líklegt að beitarhús hafi verið byggt upp á þessum stað. Greinilegasti hóllinn í túninu og sú tóft sem á honum er, verða hér skráð sem bæjarhóll. Hóllinn er um 30 m vestan við neðri túngarð 007, nálega í miðju túninu.

Bæjarhóllinn er í aflíðandi grasbala. Um 40 m fyrir ofan (austan) balann er þýft og lyngivaxið svæði í hlíð Þorgerðarfjalls. Fyrir vestan balann er mjó ræma (20-30 m breið) af lyngi- og mosavöxnum móum en neðar (vestar) taka við mýrar. Á þessum stað er tvöfaldur vallargarður 007-008, sex tóftir/þústir 001-006 og eitt sambyggt gerði 009. Samtals er minjasvæðið um 340 X 100 m stórt og snýr nálega norður-suður. Greinilegt er að austurhluti þess hefur horfið í mýrlandi. Sá hóll sem hér er skráður sem bæjarhóll er um 30 m vestan við innri túngarð 007 en um 20 m norðan við aðra tóft 005 í túninu. Bæjarhóllinn er 30-35 X 20 m stór og snýr norður-suður. Hann er mest 1,5-2 m hár. Á bæjarhólnum miðjum er tóft sem er þrískipt, 20 X 10 m að stærð og snýr norður-suður. Tóftin er grasi gróin og þýfð, hvergi sjást grjóthleðslur. Stærsta hólftóftarinnar, A, er 10 X 3-4 m að innanmáli og snýr norður-suður. Norðan við það er annað hólft minna B. Það er 5-6 X 2 m að innanmáli og snýr austur-vestur. Austan við Hólft A,

sunnarlega er svo þriðja hólftið C. Það er 3,5 X 2 m að innanmáli og snýr norður-suður. Veggir þess eru mjórri en hinna hólftanna tveggja. Hólftin þrjú eru frekar ógreinileg og engin op eru sjáanleg á milli þeirra. Líklega eru þær leifar sem sjást á yfirborði ummerki um síðari tíma tóft.

Hættumat: engin hætta

Heimildir: JÁM, 200, Ö-Grenjaðarstaður, 5; Ö-Þegjandadalur, 2;

SÞ-224c:002 þúst útihús

65°47.353N 17°19.862V

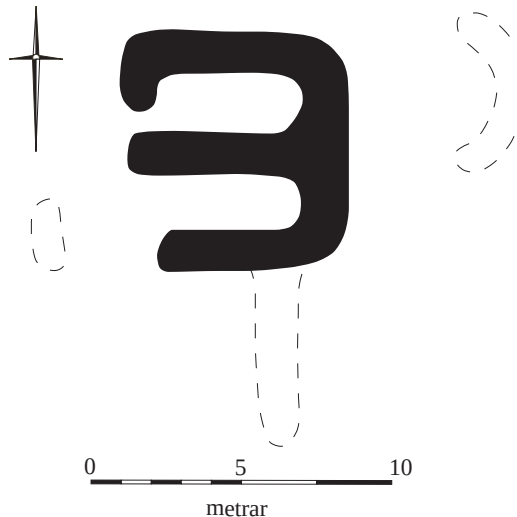
Útihústóft (224c:002). Horft til suðvesturs.

Þúst, líklega af útihúsi, er um 35 m norðan við bæjarhól 001 og rúmum 30 m neðan (vestan) við innri túngarð 007.

Þústin er á grasi grónu svæði í aflíðandi túninu. Ofar (austur) tekur við þýfð fjallshlíð en neðar (vestar) stuttur (20-30 m breiður) þúfnakragi. Enn vestar er hins vegar mýri að Kálfalæk.

Tóftin er 8 X 6 m stór og snýr norður-suður. Hún skiptist í tvö hólft og er grasi vaxin. Engar grjóthleðslur eru greinilegar í tóftinni. Tóftin skiptist í tvö hólft, ámóta stór eða 1,5-2 X 3-4 m að innanmáli. Hólftin eru samsíða og snúa austur-vestur. Op er syðst á vesturvegg nyrðra hólfsins en að syðra er alveg opið til vesturs. Hugsanlegt er að tóftin hafi áður verið stærri eða að við hana hafi verið heygarðar en óljósir hryggir eru bæði um 5 m austan við tóftina og út frá henni til suðurs. Þessi ummerki eru þó of óljós til að hægt sé að fullyrða um hlutverk þeirra. Austurhlíð tóftar er byggð inn í brekkuna ofan við þannig að ytri brún veggja er ógreinleg.

Hættumat: engin hætta

SB-224c:003 þúst útihús

65°47.358N 17°19.873V

Um 3 m neðan (vestan) við norðurenda þústar 002 er önnur þúst, ógreinilegri. Þústin er um 40 m norðan við bæjarhól 001.

Þústin er á grasi grónu svæði í aflíðandi túninu. Fast norðan og vestan við þá hæð sem þústin er á snarlækkar land um 1,5 m. Þar vestar er lyngi- og grasivaxið flatlendi (20-30 m breitt) en vestan þess taka við talsverðar mýrar/engjar í dalsbotni, að Kálfalæk.

Þústin er 10 X 6 m stór og snýr norður-suður. Hún er sigrin og nærri alveg ógreinileg. Hún er vaxin grasi og er mest 0,3 m á hæð. Þústin virðist einföld og op hefur líklega verið á suðurvegg hennar vestast. Engar grjóthleðslur sjást í þústinni og fremur erfitt er að greina nákvæmt lag hennar þó tilraun sé gerð til að túlka það hér. Þústin virðist breiðust um miðjuna. Innri brún austurveggjar er skýrust en þústin er annars á köflum alveg óskýr. Óljós dæld liggur frá þústinni til suðurs í um 10-12 m og er mögulegt að þústin hafi áður verið lengri.

Hættumat: engin hætta

SB-224c:004 þúst útihús

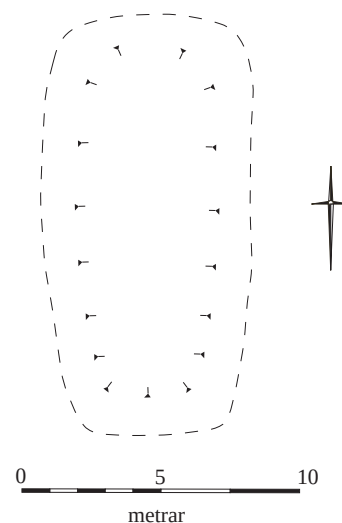
65°47.334N 17°19.878V

Tæpum 10 m neðan (vestan) við bæjarhól 001 er afar óljós dæld/þúst sem er líklega leifar af aflangri, alveg sokkinni tóft.

Fast vestan við þústina er nokkur brattur 1,5 m hár bakki niður. Þar vestan við tekur við þúfnabakki (20-30 m breiður) þar sem í fjaska mætti ætla að mannvistarleifar gætu leynst en ekki reyndust þær greinilegar við vettvangsathugun. Enn vestar taka svo við mýrar/engjar, alla leið að Kálfá.

Þústin virðist aflöng og snýr norður-suður. Hún er svo óljós að ekki er hægt að fullyrða að víst sé að um mannvistarleifar sé að ræða. Þó virðist það líklegast. Þústin er um 16 m löng en mest 7-8 m á breidd nyrst. Syðst er hún aðeins 4-5 m breið. Örlítil dæld er í miðju hennar er ekki er hægt að sjá frekari "húsaskipan". Þústin er grasi gróin. Vart er hægt að tala um eiginlega vegg í þústinni.

Hættumat: engin hætta

SB-224c:005 tóft útihús

65°47.306N 17°19.880V

Rúmum 25 m sunnan við

suðurvegg

tóftarinnar sem er

á bæjarhólnum

001 er aflöng tóft.

Hún er um 25 m

neðan (vestan) við

innri túngarð 007.

Tóftin er í grasi

grónu túni í

aflíðandi halla til

vesturs. Ofan við

tún er lyngivaxin

fjallshlíð sem

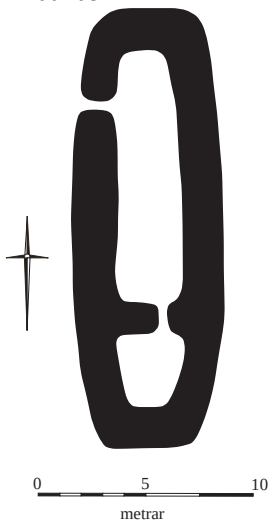
verður fljótt mjög

brött. Neðan við

tún er 20-30 m

breiður þúfnakragi

en þar neðan (vestan) við tekur við mýri að Kálfalæk.

Útihústóft (224c:005). Horft til norðvesturs.

Tóftin er 21 X 7-8 m stór og snýr norður-suður. Hún er grasi gróin. Hvergi sjást grjóthleðslur í henni. Tóftin er tvískipt, aflöng og á henni er "skálalag" þ.e. hún er breiðust um miðjuna en mjókkar til beggja enda þar sem hún er aðeins 4-5 m breið. Syðra hólft tóftarinnar er minna, afstúkað og 3-4 X 2 m að innanmáli (norður-suður) á lengd. Suðurveggur þess er mjög óskýr. Op virðist hafa verið á milli hólfa á milliveggnum austarlega. Nyrðra hólfið er 12 X 3 m að innanmáli og op er á því norðarlega á vesturvegg. Austurveggur tóftarinnar fellur talsvert saman við brekkuna ofan við en innri brún hans er skýr. Allir eru veggir tóftarinnar signir og má vel vera að tóftin sé mjög forn.

Hættumat: engin hætta

SB-224c:006 tóft útihús

65°47.302N 17°19.916V

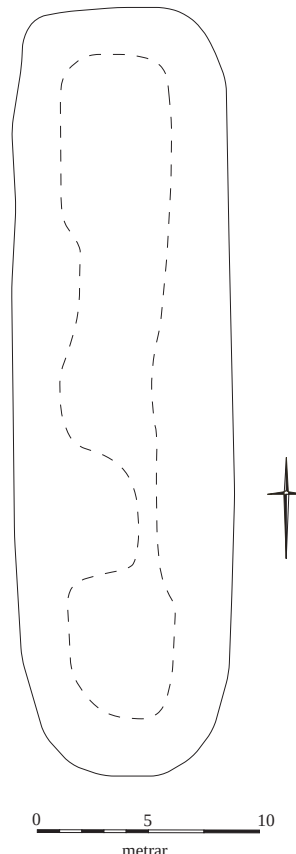
Rúmum 20 m neðan (vestan) við tóft 005 er önnur tóft. Hún er neðarlega (vestarlega) í túni og er norðausturendi hennar tæpum 40 m suðvestan við bæjarhól 001. Tóftin er neðst (vestast) í grasi gefnu túni í aflíðandi halla til vesturs. Þúfnabakki er neðan við tóftina en þar neðan við (vestar) taka við mýrar/engjar alla leið að Kálfalæk.

Tóftin er aflöng og 32 X 7-8 m að stærð. Hún snýr norður-suður. Tóftin er grasi gróin og engar grjóthleðslur eru greinilegar í henni. Veggir tóftarinnar eru víða mjög óljósir og eru þeir hvergi hærri en 0,2-0,3 m. Austurveggur tóftarinnar er að miklu leyti hruninn inn í tóftina. Erfitt er að geta til um nákvæmt lag tóftarinnar. Hún hefur þó hugsanlega skipst upp í tvö hólft og hefur það minna á verið sunnar. Ekki eru greinileg op á tóftinni.

Útihústóft (224c:006). Horft til suðurs.

Hættumat: engin hætta

SB-224c:007 garðlag túngarður

65°47.272N 17°19.912V

Tvöfaldur vallargarður hefur girt af túnin á miðjubænum 224c (Hrísar/Hrísakot) í austanverðum Þegjandal. Garðarnir virðast hafa verið ótengdir og er hér skráður sá innri. Víða eru 30-40 m á milli garðanna en nyrst er bilið þó talsvert meira eða um 90 m.

Túnin eru aflíðandi. Ofan (austan) þeirra er þýft og lyngivaxið svæði í hlið Þorgerðarfjalls. Fyrir vestan balann er mjó ræma (20-30 m breið) af lyngi- og mosavöxnum mómum en neðar (vestar) taka við mýrar.

Túngarðurinn afmarkar svæði sem er um 210 X 60 m stórt og snýr norður-suður. Öll austurhlið túngarðsins er enn

Túngarður (224c:007). Horft til suðurs.

greinileg en vesturhliðin er alveg horfin ásamt vesturhluta norður- og suðurveggja. Suður- og austurhlið túngarðsins eru vaxnar grasi en norðurhliðin, sem er mjög óskýr, er lyngivaxin. Austur- og suðurhliðar garðsins eru óskýrar að utanverðu en innri brún þeirra er skýr. Túngarðurinn er reyndar svo bogadreginn að erfitt er að tala um norður- og suðurhliðar. Norðurhliðin er reyndar lengri þótt óskýrari sé. Samtals má segja að

hún sé um 60 m á lengd þó stór eyða sé í henni. Austurhliðin er óskemmd og samtals 210-230 m löng. Suðurhlið túngarðsins má aðeins rekja á 20-30 m löngum kafla áður en hún hverfur. Í suðausturhorni túngarðsins er tóft (sjá 009).

Hættumat: engin hætta

SB-224c:008 garðlag túngarður

Tvöfaldur vallargarður hefur girt af túnin á miðjubænum 224c (Hrísar/Hrísakot) í austanverðum Þegjandadal. Garðarnir virðast hafa verið ótengdir og er hér skráður sá ytri. Víða eru 30-40 m á milli garðanna en nyrst er bilið þó talsvert meira eða um 90 m.

Túnin eru aflíðandi. Ofan (austan) þeirra er þýft og lyngivaxið svæði í hlið Þorgerðarfjalls. Fyrir vestan balann er mjó ræma (20-30 m breið) af lyngi- og mosavöxnum mómum en neðar (vestar) taka við mýrar.

Ytri vallargarðurinn markar af svæði sem er 340 X 90 m að stærð og snýr norður-suður. Öll austurhlið túngarðsins er enn greinileg en vesturhliðin er alveg horfin ásamt vesturhluta norður- og suðurhliðar. Norðvesturendi hverfur í mýrlendi en suðvesturendi fjarar smám saman út. Austurhlið garðsins er grasi vaxin en norðurhliðin er að mestu vaxin lyngi. Austurhlið túngarðsins er byggð upp við brekkuna og er ytri brún garðlagsins á þessum slóðum óljós en innri brún er skýr. Norðurhlið túngarðsins er óljós á kafla en þó sjást þar best bæði innri og ytri brún garðlagsins. Hvergi sjást grjóthleðslur. Garðurinn er víða 0,5-0,8 m hár en er þó talsvert hærri á kafla.

Hættumat: engin hætta

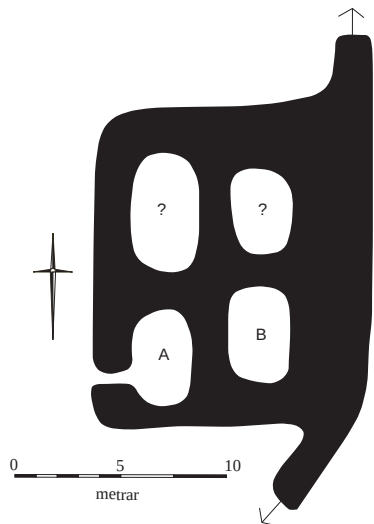
65°47.259N 17°19.874V

Ytri vallargarður(224c:008). Horft til suðvesturs.

SB-224c:009 tóft útihús

65°47.280N 17°19.882V

Sólveig G. Beck skráir útihústóft (224c:009). Horft til vesturs.

Tóft er í suðausturhorni innra vallargarðs 007. Tóftin er um 70 sunnan við bæ 001. Fyrir ofan (austan) tóftina er lyngi- og mosavaxin hlið. Neðar (vestar) er grasbali. Tóftin er í aflíðandi halla.

Tóftin er 14 X 10 m að stærð og snýr norður-suður. Líklega hafa verið fjögur hólfi í tóftinni en tvö nyrðri hólfin eru óskýr. Suðvestast í tóftinni er aflangt hólfi, A. Það er 4 X 3 m að innanmáli. Hugsanlega hefur op verið á vesturvegg hólfsins miðju. Aftan við (austan) við hólfi A er annað hólfi, B. Það er áþekkt að innanmáli eða 4 X 2,5 m. Ekki er greinilegt op á því. Svo virðist sem tvö hólfi til viðbótar hafi verið í norðurhluta tóftarinnar en þau eru nú bara dældir. Öll tóftin er grasi gróin. Engar grjóthleðslur sjást í henni.

Hættumat: engin hætta

SB-224c:010 gata leið

Götuslóðar(224c:010). Horft til suðurs.

65°47.957N 17°19.682V

Götuslóðar liggja inn Þegjandadal austanverðan neðan (austan) við jeppaslóða sem liggur inn dalinn norðanverðan. Slóðarnir eru talvert ofan (austan) við framræst tún en langt neðan (vestan) við bratta hlíðina. Slóðarnir eru misgreinilegir. Á löngum köflum má greina þá sem 2-3 samsíða paldra en á köflum eru þeir fleiri.

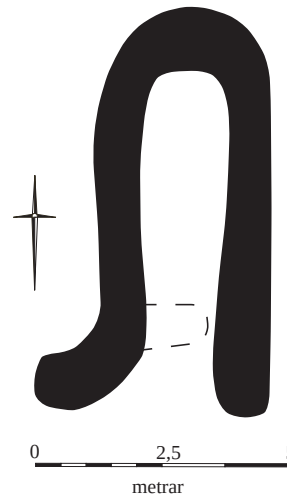
Hættumat: engin hættu

SB-224c:011 þúst

Þústin (224c:011). Horft til vesturs.

65°47.576N 17°19.688V

Lítill þúst er fast vestan við götuslóða sem liggja inn Þegjandadal austanverðan og um 480 m sunnan við bæjarhólinn 001. Þústin er á lágu hól í lyngvöxnum, aflíðandi móa. 60-90 m neðar (vestar) tekur við sléttur og grösugur dalsbotn og suðurendi

framræstra túna. Um 100 m ofar (austar) fer fjallshlíðin að hækka.

Þústin er á lyngvöxnum hól. Hún er ferhyrnd og 5-6 X 4-5 m að stærð og snýr norður-suður. Hún er einföld og ekki er greinilegt á henni op. Ytri brún veggja er greinileg en innri brúnin er óljós. Hæð veggja er mest 0,2 m. Engar grjóthleðslur sjást í tóftinni. Ekki er ljóst hvaða hlutverki tóftin hefur gegnt en ekki er ólíklegt að hún sé heystæði.

Hættumat: engin hættu

SB-224c:012 garðlag vörslugarður
Afar óljóst garðlag liggur eftir austurhlíð Þegjandadals. Það er fyrst hægt að greina að norðan um 650 m norðan við bæjarhól 001. Garðlagið er 300-400 m ofan (austan) við framræst tún í dalsbotni en um 150 m neðan (vestan) við þar sem fjallshlíð Þorgerðarfjalls verður brattari.

Garðlagið liggur eftir aflíðandi, lyngivaxinni hlíð. Afar ógreinilegur jeppaslóði liggur ofan á og í jaðri garðlagsins á kafla og mætti þar allt eins ætla að garðurinn væri bara umrót vegna slóðans. Vegarslóðinn liggur þó frá garðinum á köflum og sést þá lag garðsins betur. Garðurinn er lyngi- og grasivaxinn, líkt og umhverfið. Hann er mest 5-8 m breiður en 0,8 m á hæð. Samtals er hægt að rekja garðinn á um 400 m löngum kafla. Hann hefur að líkindum verið varnargarður.

Hættumat: engin hætta

65°47.860N 17°19.612V

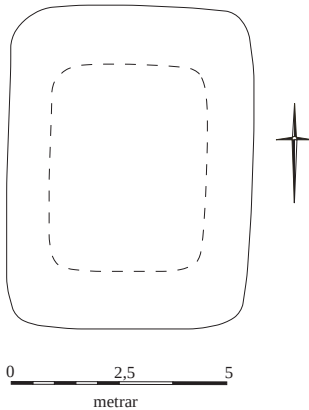
Garðlagið (224c:012). Horft til suðurs.

SB-224c:013 þúst
Þúst er um 340 m suðvestan við bæjarhól 001 en um 1,7 km norðan við Tvígarða 224d:017.

Þústin er í mýri en inn á milli eru lyngi- og mosavaxnar þúfur. Nokkrir stórir steinar, sem hugsanlega gætu verið úr hleðslum eru á svæðinu sem er um 20 m í þvermál.

Þústin er 6 X 3 m að stærð og snýr norður-suður. Hún er grasivaxin. Tóftin er einföld. Ekki er greinilegt op á hana en suðurveggurinn er illgreinilegur. Engar grjóthleðslur sjást í tóftinni en veggir eru mest 0,5 m á hæð.

Hættumat: engin hætta

65°47.206N 17°20.201V

Þúst 224c:013. Horft til norðurs.

SB-224c:014 garðlag vörslugarður
Hryggur, líklega leifar sigins garðlags, er á mörkum aflíðandi fjallshlíðar og sléttra engja sem ná vestur að Kálfá. Norðurendi garðlagsins er um 300 m sunnan við bæjarhól 001.

Ofar (vestar) er aflíðandi, grasi- og lyngivaxin fjallshlíð en nokkru neðar, deiglendi að Kálfá.

Ummerkin á þessum slóðum eru mjög óveruleg og vart hægt að fullyrða það án efa að hryggurinn sé í raun mannaverk fremur en náttúrulegur hryggur á mörkum deiglendis og hlíðar. Hann er þó mjög beinn og líkist meira alveg hrundu og signu garðlagi en náttúruverki. Garðinn má rekja á um 130 m kafla og endar hann til suðurs í þúst 015. Hryggurinn er um 0,5 m á hæð. Vesturbrún hans er mun skýrari en austurbrúnnin eða 0,5-0,7 m á hæð í stað 0,2 m.

Hættumat: engin hætta

65°47.200N 17°20.096V

Elín Ósk Hreiðarsdóttir skráir vörslugarðinn (224c:014). Horft til norðurs.

SB-224c:015 þúst heystæði

65°47.124N 17°20.105V

Heystæðiþústin (224c:015). Horft til SSA.

Þúst er fast SSA við suðurenda garðlags 014. Þústin er um 280 m NNV við tóft 016 en um 400 m SSV við bæ 001.

Þústin er á mörkum mýrar og fjallshlíðar. Hún er gróin grasi og lyngi og er þýfð að innan. Neðan (vestan) við hana er graslendi en ofan (austan) hennar er lyngivaxinn mói.

Þústin er 7 X 5 m stór og snýr norður-suður. Hún er einföld og ekki er greinilegt op á henni. Tóftin er gróin grasi og engar grjóthleðslur eru greinilegar í henni. Veggir tóftarinnar eru 0,4 m á hæð. Hún líkist mest heystæði.

Hættumat: engin hætta

SB-224c:016 þúst

65°46.984N 17°19.988V

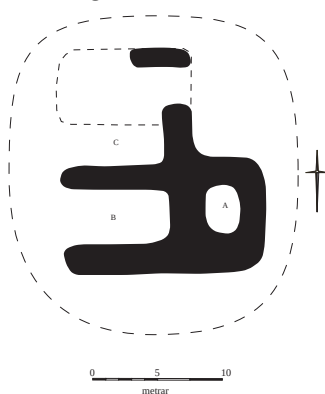
Óljós þúst er um 650 m sunnan við bæ 001. Þústin er um 280 m SSA við þúst 015.

Ofar (austar) er brött og lyngivaxin fjallshlíð en neðar (vestar) er aflíðandi brekka þar sem sléttar engjar við.

Um er að ræða fagurgræna hæð með þremur dældum í. Líklega hafa hólfi tóftarinnar að miklu leyti verið

Þúst (224c:016) horft til VNV.

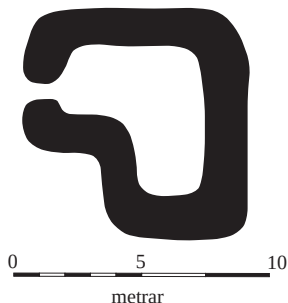
niðurgrafin, þ.e. upp úr þeim hefur verið stungið og síðar hlaðnir upp veggir. Ekki er þó útilokað að útlit tóftarinnar sé einungis tilkomið vegna þess að talsverður ágangur skepna er á þessum slóðum. Tóftin er 16 X 14 m að stærð. Hún skiptist í þrjú hólfi. Hólf A er

suðaustast. Það er 2,5 X 2 m að innanmáli og snýr norður-suður. Ekki er greinilegt op á því. Vestan við A er annað hólf, B. Það er 8 X 4 m að innanmáli og snýr austur-vestur. Ekki er greinilegur vesturveggur á tóftinni. Nyrsta hólfið C, er 8 X 3 m að innanmáli og snýr, eins og B, norður-suður. Norðan við nyrsta hólfið er þúfnabakki þar sem vel má vera að hafi verið hólf. Merki þess eru þó ógreinileg nú. Mögulegt er að milliveggur milli hólfs B og C sé í raun garði. Grjóthleðslur sjást á stöku stað. Tóftin minnr einna helst á beitarhús.

Hættumat: engin hætta

SB-224c:017 tóft

65°46.881N 17°20.070V

Tvískipt tóft er um 840 m sunnan við bæ 001. Tóftin er um 110 m NNA við þar sem er fagurgrænn, nýlegur, manngerður hóll og steinsteyptur brunnur á Þegjandadal.

Lyngivaxin, aflíðandi fjallshlíð. 100-150 m ofar (austar) verður hlíðin brattari en 50 m neðar (vestar) taka við flatar, grasi grónar engjar.

Tóftin er 9 X 8 m stór og snýr norður-suður. Hún er gróin grasi og lyngi en grasið er meira afgerandi. Tóftin er L-laga og skiptist í tvö hólfi en enginn veggur er á milli. Op virðist hafa verið á tveimur stöðum á vesturvegg. Engar grjóthleðslur eru greinilegar í tóftinni. Veggir hennar eru mest 0,3-0,4 m á hæð.

Hættumat: engin hætta

SD-224c:018 þúst

Hringlaga, lítil dæld, full af vatni, er um 40 m SSV við þúst 019. Hún er um 1,5 km innan (sunnan) við bæ 001 en um 400 m utan (norðan) við Tvígarða 224d:017. Mögulegt er að dældin sé brunnur.

Dældin er í grasi- og lyngivöxnum bala sem er um 15 m breiður og er í miðri fjallshlíðinni. Hlíðin fyrir ofan er í um 10° halla en hlíðin fyrir neðan í um 30° halla.

Egglaga hola, 1,5 m djúp. Hún er full af vatni. Mosa- og grasivaxnir bakkar slúta yfir bakkann. Moldarbakar eru allt í kring. Vatnið í holunni er um 0,8 m djúpt. Mögulega hefur e.k. uppspretta eða brunnur á þessum stað.

Hættumat: engin hætta

65°46 51.1N 17°19 939V

Dældin (224c:018). Horft niður.

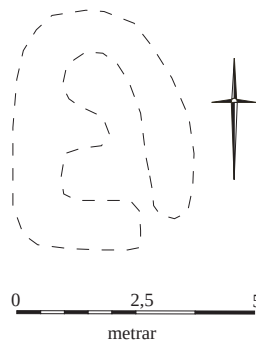
SD-224c:019 tóft

Tvískipt þúst eða tóft er um 580 m SSA við steinsteyptan brunn en 1,5 km sunnan við bæ 001. Tóftin er um 440 m norðan við Tvígarða 224d:017.

Þústin er í 4 m breiðum bala í grasi-, mosa- og lyngivaxinni fjallshlíðinni. Hlíðinni hallar um 30° til vesturs.

Tóftin er tvískipt. Hún er 4 X 3 m stór og snýr NNA-SSV. Veggir eru grónir og grjóthleðslur sjást ekki. Þeir eru mest 0,5 m á hæð. Bæði hólfin eru áþekkt eða um 1 m á kant. Líklega hefur verið op á milli þeirra austast á millivegg. Op virðist einnig hafa verið á útvegg syðra hólsins í SSA horni.

Hættumat: engin hætta

Þústin (224c:019). Horft til NNA.

SD-224c:020 þúst

Afar sigin rúst er um 300 m norðan við Tvígarð 224c:017 en um 1,7 km SSV við bæ 001.

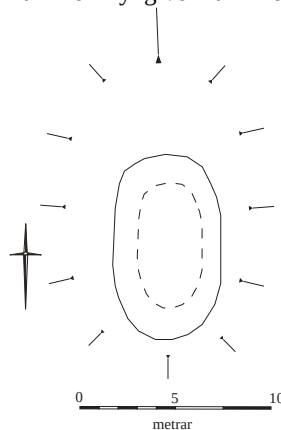
Þústin er á lyngivöxnum hól í lyngivöxnum móa en er nálægt því að vera á mörkum móa og engja.

Tóftin er 9 X 5 m stór og er sporöskjulaga.

Hún snýr norður-suður. Tóftin er einföld og ekki er greinilegt á henni op. Tóftin er sigin og fornleg, engar

grjóthleðslur eru í henni. Ekki er ljóst hvaða hlutverki tóftin hefur gegnt.

Hættumat: engin hætta

Þústin (224c:020). Horft til norðurs.

SB-224c:021 garðlag

65°46.357N 17°20.762V

Rúmum 100 m utan (norðan) við Tvígarða 224c:017, við Kálfalæk, er um 90 m langt garðlag. Það liggur í dálítilli lág í mýrlendi og liggur þvert á Kálfalæk.

Garðlagið liggur í dálítinn sveig frá suðri til norðvesturs. Það liggur frá holti og að læk um mýrlendi. Mögulegt er að það hafi verið áveitugarður en það er greinilega af allt annarri gerð en hin fornu garðlög sem víða eru í Þegjandadal. Garðlagið er um 90 m lengd, 0,6 m á breidd en 0,4 m á hæð. Það er grasi vaxið og engar grjóthleðslur eru í því.

Hættumat: engin hætta

Garðlagið (224c:021). Horft til SSA.

SB-224c:022 garðlag

65°46.349N 17°20.305V

Stutt garðlag liggur austur-vestur um 100 m utan (norðan) við Tvígarða 224c:017. Garðurinn er fyrst greinilegur neðst (vestast) á aflíðandi, lyngivöxnu svæði í fjallshlíðinni. Hann liggur svo niður (til austurs) bratta brekku og svo um fremur slétta bakka að Kálfalæk.

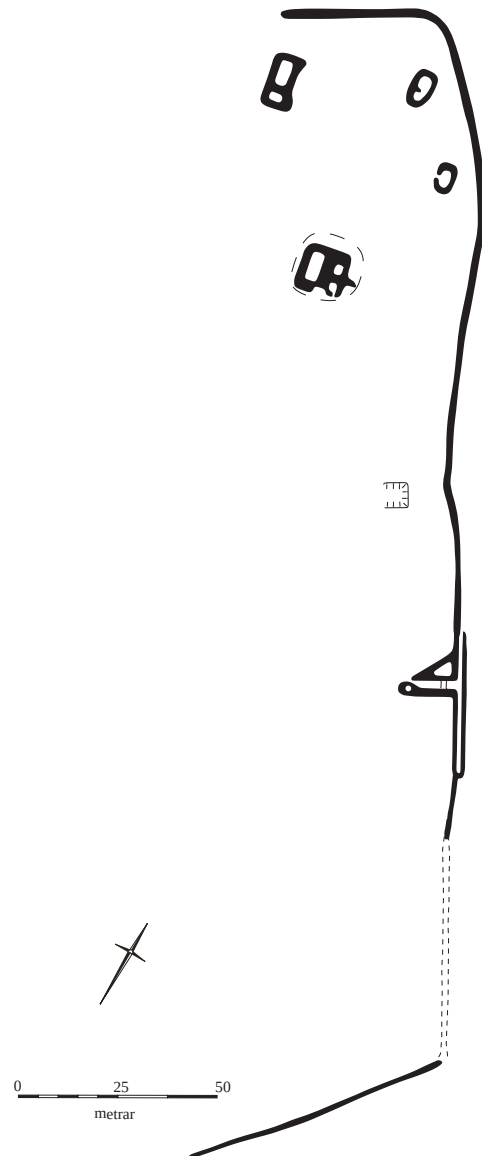
Garðlagið er lyngivaxið. Það er 1,5-2 m á breidd efst. Að ofan (austan) fjarar það út en austan þess gengur þúfnaröð 10-20 m til suðurs og er hugsanlegt að garðlagið hafi þar beygt. Ekki verður þó úr því skorið. Garðlagið er um 30 m langt og er algróið.

Hættumat: engin hætta

SD-224d Hrísar (innsti bær)

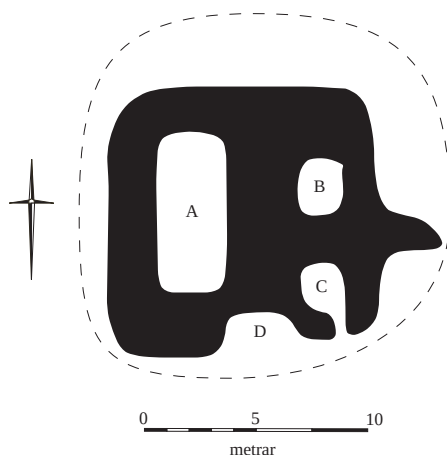
Þetta býli hefur, a.m.k. á síðari öldum verið eign Halldórsstaða í Laxárdal en var hér skráð undir Grenjaðarstað. Landmerkjabréf 2.10.1568: "... að Halldorstadir ætti land uti merkigard þann sem geingur fyrir sunnan vallargardinn á Birnustodum og sudur í i Uidigröf oc þaðan í riettsyne í vestur vpp á Huitafell. enn fyrer vtann fellid í Kalfalæk ut á þeiandadal í þann stora gard sem geingur ur Þorgerðarfialli. þar nær sem fyrst sier Greniadarstad." DI XV, 156. Nokkur ruglingur virðist vera með heiti þessa bæjar og er hann bæði nefndur Hrísar og Hrísakot líkt og 224c.

Hrísakot er innsti bærinn í bæjarröð eyðibýla í Þegjandadal austanverðum. Hann er í suðvesturhálsi Þorgerðarfjalls og hefur, a.m.k. á síðari öldum, tilheyrt Halldórsstöðum í Laxárdal en er hér skráður með dalnum undir Grenjaðarstað.

SD-224d:001 Hrísar bæjarhóll bústaður

65°45.481N 17°19.185V

Bæjarhóllinn og –tóftin á Hrísum (224d:001). Horft til VNV.

"Hrisaland, kallast nú Hrisakot, heitir fornt eyðibíli fram á Þegjandidal, sem ekki hefur bygt verið í manna minni, en eru þó

sýnileg byggingamerki rústa og girðinga. Ekki má hjer aftur byggja, því staðurinn má ekki haganna án vera," segir í Jarðabók Árna og Páls. Ekki er ljóst hvort þessi lýsing á við miðjubæinn í Þegjandadal austanverðum (SÞ-224c) eða þann innsta (SÞ-224d) en hér er þó hallast að því að Hrísakot hafi oftari verið notað um miðjubæinn. "Hrísar eru eyðibýli fornt í Halldórsstaðalandi uppi í skarðinu, og voru þar beitarhús fram á þessa öld," segir í Lýsingu Þingeyjarsýslna I. "Hrísar... Þar voru lengi höfð beitarhús, allt fram um 1930," segir í Bygðum og búum í Suður-Þingeyjarsýslu. Þar segir enn fremur: "Vestan í Þorgerðarfjalli syðst eru beitarhús frá Halldórsstöðum í Laxárdal. Þar var bær fyrrum, sem hét Hrísar..." Hrísar voru eign Grenjaðarstaðar samkvæmt Brynjúlfi Jónssyni. Hrísar eru innst í Þegjandadal í um 3,5 km innan (SSA) við miðjubæinn í austanverðum dalnum (224c).

Þorgerðarfjall snýr norður og suður. Vesturhlíð Þorgerðarfjalls, sem er í Þegjandadal er fremur brött en þegar sunnar dregur á dalinn verða hlíðarnar meira aflíðandi. Innsti bærinn í Þegjandadal, sem ýmist er nefndur Hrísar/Hrísakot er í suðvestanverðum hálsi fjallsins, í lyngi vöxnu landi sem hallar til suðvesturs. 50-60 m vestar er mýrlent.

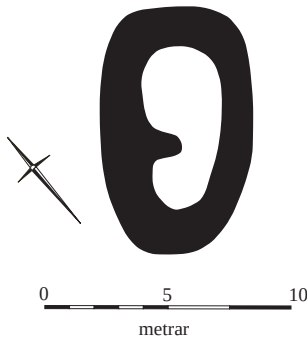
Hrísar er tóftasvæði sem samanstendur af opnum túngarði sem afmarkar svæði sem er um 280-290 X 60 m stórt (sjá 007), fjórum tóftum (001-003 og 006) og stóru gerði (004). Túngarðurinn er að mestu allur á lengdina meðfram fjallinu en endar hans koma niður um 40 m að norðanverðu en um 60 m að sunnan áður en þeir hverfa í deiglendi. Eru allar tóftirnar fjórar í norðurhorni túngarðsins. Líklegast hefur bærinn verið þar sem stærsta tóftin er nú. Hér er henni a.m.k. lýst sem bæjarrúst. Vart er hægt að tala um bæjarhól undir tóftinni en þó er örlítill uppsöfnun á þessum stað. Hún er um 16 m í þvermál en 0,5 m á hæð. Sjálf tóftin er um það bil 15 X 12 m stór og snýr norður-suður. Hún er lyngivaxin og sígin. Veggir hennar eru mest um 0,6 m háir. Tóftin er svo til alveg ferhyrind en úr austurveggnum á henni kemur rani eða veggjarbrot. Veggjarbrot þetta gæti gefið til kynna að tóftin hafi verið stærri en þessi hluti hennar verður ekki greindur nú. Tóftin hefur þrjú greinileg hól og er hverju þeirra gefinn bókstafur hér til aðgreiningar (sem A, B og C og innskot kallað D). Hólf A er stærst en hólf B og C lítil og eru samsíða hólf A. Hólf A er vestan til í tóftinni er 7 X 3 m að innanmáli. Hólf D snýr nálega norður-suður eins og tóftin. Ekki er greinilegt op á hólfinu. Hólf B er um 3 m austan við hólf A, í norðausturhluta tóftarinnar. Hólf D er 2,5 X 2 m að innanmáli og snýr h.u.b. norður-suður. Ekki er greinilegt op á hólfið. Hólf C er 2,5 m sunnan við hólf B. Hólf D er 2 X 2 m að stærð og op virðist hafa verið á það austarlega á suðurvegg. Milli hólfa A og C á utanverðum suðurveggnum er e.k. innskot D sem nær 1-2 m inn í tóftina. Veggir tóftarinnar eru grónir og hvergi sést í grjóthleðslur. Veggirnir eru frekar þykkir eða allt að 2-3 m á breidd. Botn tóftarinnar er grasi vaxinn en einnig er mikið af fjalldrapa í honum, veggirnir eru aftur á móti mikið vaxnir lyngi og loðvíði.

Hættumat: engin hætta

Heimildir: JÁM, 200, Ö-Þegjandadalur, 2-3; LÞ I, 280; BJ: "Rannsókn á Norðurlandi sumarið 1905" Árbók 1906, bls. 10 og BBSÞ, 519

SÞ-224d:002 tóft útihús

Lyngivaxin tóft er 15-20 m norðan við bæ 001. Hún er í kverkinni norðanmegin í túngarðinum 007, um 5 m vestsuðvestan við hann. Tóftin er 30-40 m norðaustan við tóft 006 en um 30 m norðvestan við tóft 003. Hún er í aflíðandi, lyngi vöxnu landi til suðvesturs.

65°45.502N 17°19.212V

Útihústóftin (224d:002). Horft til VSV.

Tóftin er 10 X 6 m að stærð og og snýr VSV-ANA. Tóftin skiptist í tvö hól og er op á milli hólfa austast á millivegg. Ekki er annað op á tóftinni. Tóftin er um 7 X 3 m að innanmáli og er eystra hólfið þar af 3 X 3 m en það vestra 2 X 2,5 m. Hleðslur eru mjög signar og útlattar, hleðsluhæð um 0,1-0,2 m. Veggirnir eru þétt vaxnir lynggróðri en þó má greina meiri grasgróður í botni tóftarinnar.

Hættumat: engin hætta

SB-224d:003 tóft útihús

65°45.493N 17°19.182V

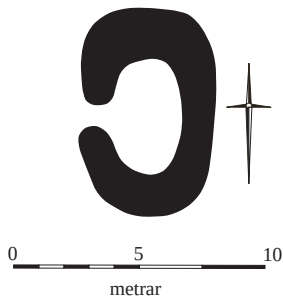
Einföld tóft er um 20 m norðan við bæ 001 og um 5 m vestan við túngarðinn 007. Hún er í lyngivöxnu landi sem hallar til suðvesturs.

Tóftin er einföld og 8 X 5 m að stærð. Hún snýr norður-suður.

Innanmál tóftar er 3 X

4 m og er op á henni á miðjum vesturvegg. Austurhliðin er meira áberandi en aðrar hliðar tóftarinnar og nær hleðsluhæð veggja þar 0,6 m. Tóftin er öll lyngivaxin og sker sig ekki mikið út úr umhverfi sínu. Engar grjóthleðslur eru greinilegar í henni.

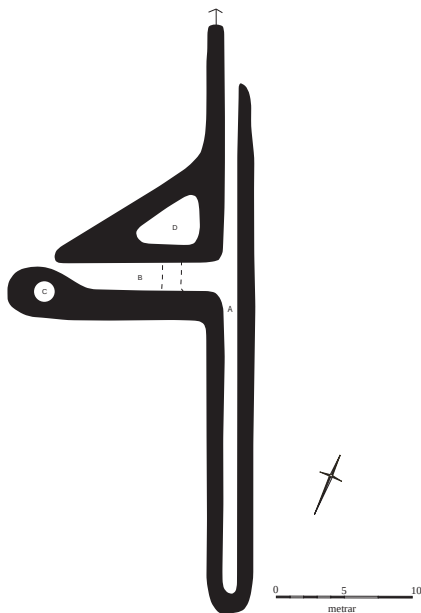
Hættumat: engin hætta

Útihústóftin (224d:003). Horft til SSV.

SB-224d:004 gerði

65°45.444N 17°19.088V

Gerðið (224d:004). Horft til vesturs.

Allsérkennilegt gerði er byggt upp við túngarð Hrísa 007 um 90 m suðaustan við bæ 001. Gerðið er að mestu innan túngarðs. Það er í lyngivöxnu landi sem hallar til suðvesturs.

Í raun má skipta gerðinu upp í þrjá hluta og auk þess er sambyggð því einhvers konar þúst. Hverju þessara mannvirkja verður hér gefinn bókstafur hér til aðgreiningar. Samtals er mannvirkið 38 X 17 m að stærð og snýr NNA-SSV. Fyrst verður hér

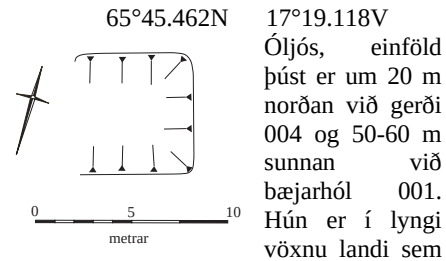
lýst þeim hluta gerðisins sem liggur samsíða túngarði á 38 m kafla ofan (VSV) hans. Þessi hluti er hér nefndur A. Hólf A er um 38 X 3 m að utanmáli, er einfalt og snýr NNV-SSA. Það er opið í annan endann (til SSA) og einnig er op á því inn í gegnum túngarð 007, inn í gerði B. Hólf B snýr þvert á A eða ANA-VSV. Það er samtals 16 X 6-8 m að utanmáli en 11 X 2 m að innanmáli og skiptist í tvö hólfi. Það hólf sem nær er hólfi A er 3 X 2 m að innanmáli en hið austara er 7 X 2 m að innanmáli. Op er á síðarnefnda hólfið er ANA á því. Við enda gerðis B er hringlaga tóft eða þúst C sem er um 3,5 m í þvermál (utanmál) en um 1 m í þvermál að innan. Þústin er einföld, hringlaga og ekki er greinilegt á henni op. Norðvestan við hólf B þríhyrningslaga hólf D. Það er 12 X 12 X 8 m að utanmáli en 4 X 4 X 3 að innanmáli. Hólfið er einfalt og ekki er greinilegt op á því. Allt er gerðið lyngivaxið og sigið.

Hættumat: engin hætta

SB-224d:005 tóft útihús

Útihústóft (224d:005). Horft til SSA.

hallar til suðvesturs.

Þústin er ferhyrmd dæld sem hefur ekkert ytra byrði og er best að lýsa henni þannig að hún hafi verið grafin inn í hallandi landið þannig að sléttur botn myndaðist. Það ber því meira á austurmörkum þústarinnar en vesturmörkum hennar en norður- og suðurveggir eru misháir. Þústin er 3 X 3 m að stærð og er dýpst um 40 sm. Hún er

einföld og ekki er hægt að greina op á henni.

Hættumat: engin hætta

SB-224d:006 tóft útihús

Útihústóftin (224d:006). Horft til SSV.

Tóftin er 14 X 8 m að stærð og snýr NNV-SSA. Hún er tvískipt en hvorki er hægt að greina op á milli hólfa né heldur á útveggjum. Stærri hólfið

er norðan til í tóftinni og er 3 X 6 m innanmáli. Minna

hólfið er sunnar og er það 2 X 3 m að innanmáli. Veggir tóftarinnar eru um 2 m breiðir og eru þeir signir þrátt fyrir að þeir nái allt að 0,6 m hæð. Tóftin er lyngivaxin.

Hættumat: engin hætta

SB-224d:007 garðlag túngarður

65°45.501N 17°19.265V

Túngarðurinn á Hrísum er um 280-290 m langur og liggur eftir hlíðum Þorgerðarfjalls frá norðvestri til suðausturs. Túngarðurinn er að mestu allur á lengdina meðfram fjallinu sem bærinn hefur staðið undir en endar hans koma niður um 40 m að norðanverðu en um 60 m að sunnan. Þorgerðarfjall snýr norður og suður. Vesturhlíð Þorgerðarfjalls, sem er í Þegjandadal eru fremur brött en þegar sunnar dregur á dalinn verða hlíðarnar meira aflíðandi. Innsti bærinn í Þegjandadal, sem ýmist er nefndur Hrísar/Hrísakot er í suðvestanverðum hálsi fjallsins, í lyngi vöxnu landi sem hallar til suðvesturs. 50-60 m vestar er mýrlent.

Syðstu 50 m af túngarðinum eru óljósir en þá má greina skýrt 60 m langt garðlag sem liggur niður hlíðina sunnan til og er það að öllum líkindum suðurmörk túnsins. Að norðan liggur um 40 m langt garðlag niður hlíðina áður en það hverfur. Neðri hluti túngarðsins er alveg horfinn. Túngarðurinn er allur lyngi vaxinn og ber ekki mikið á honum, hann er byggður upp í hlíðina og því er hann skýrari að vestanverðu og undan brekku heldur en að austanverðu, upp í brekkuna. Á þetta sér í lagi við nyrsta hluta garðsins því þar er hann byggður upp í hlíðina eins og stallur. Um 170 m suðaustar en norðurhornið á honum og um 100 m norðvestan við syðrahornið á honum er sambyggt gerði 004. Túngarðurinn er vaxinn lyngi. Hann er víða um 2 m á breidd en 0,5 á hæð.

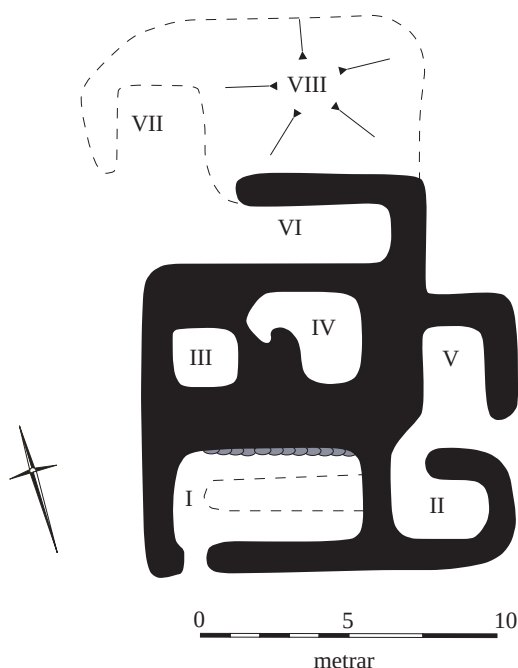
Hættumat: engin hætta

SB-224d:008 Sel tóftir sel

65°45.746N 17°19.697V

"Sunnan þeirra [Selholta] við fjallsræturnar er Sel," segir í örnefnaskrá. Tóftir selja eru greinilegar á tveimur stöðum innst á Þegjandadal (sjá einnig 011). Annar hvor þessara staðsetningar er líklega sama sel og getið er í Íslensku fornbréfasafni frá 1458. Í vitnisburðarbréfi frá því ári segir að staðurinn [Grenjaðarstaður] eigi selstöðu á

224d:008A

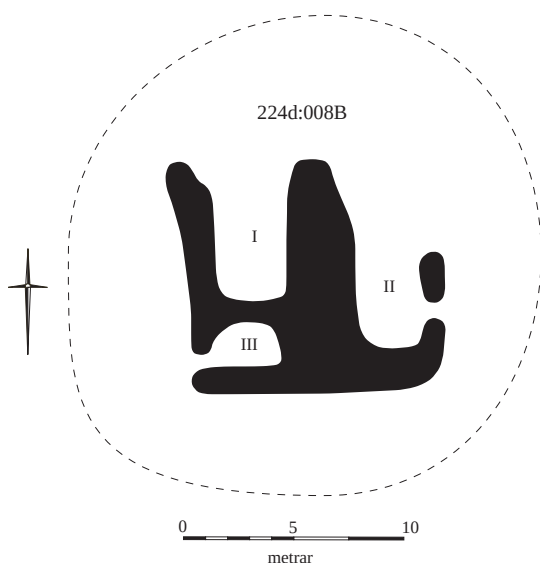

Seltóft A (224d:008). Horft til VSV.

Þegindisdal. Selið er sagt framan við lækinn og er þá líklega meint sunnan við upptök Kálfalækjar. Sé sú raunin er líklegast að átt sé við það sel sem skráð er undir númeri 011 en erfitt er að fullyrða um það enda aðeins tæpir 300 m á milli seljanna. Í sóknarlýsingu frá 1843 segir sr. Jón Jónsson: "Flói er hér í landsuður og suður, úr hverjum lækir renna niður með halanum á Hvítafelli, hvar Grenjaðarstaðarsel eitt sinn stóð yfir 30 vetur, eftir biskupsdómi á Þegjandadal 1458, sem og svo er samkvæmt því, er máldagarnir greina,

að staðurinn eigi "hálfu selfor á skarði uppi" móts við lönd Halldórsstaða og Reykjadal að vestan." Seltóftir eru tæpum 300 m suðvestan við Smalaskálahól 010 en um 530 m vestan við bæ 001. Tóftirnar eru aðskildar móanum sunnan við Brennilek en fast sunnan hans hækkar land. Tóftirnar eru tæpum 600 m norðvestan við bæ 001. Þær eru rétt neðan (VSV) við götu 016.

Tóftirnar eru í hlíð sem hallar til vestus. Vestan við þær er stór mýri, grösug og flöt. Að austan er fremur brött, lyngivaxin fjallshlíð og er tóftin neðst í hlíðinni.

Seltóft B (224d:008). Horft til vestus.

Á þessu svæði eru tvær tóftir A og B. Tóft A er um 80 m NNA við B. Tóft A er fremur greinileg og 18 X 14 m að stærð. Hún snýr norðaustur-suðvestur. Veghleðslur eru um 0,6 m á hæð. Tóftin er vaxin grasi og sker sig því úr hlíðinni sem er vaxin mosa og lyngi. Tóftin skiptist í 7 hólfi sem hér eru merkt með rómverskum bókstöfum til aðgreiningar. Hólf I er suðvestast í tóftinni og er um 6 X 3 m

að innanmáli. Hólf II snýr VNV-ASA og svo virðist sem garði hafi legið eftir því endilöngu. Op er vestast á suðurvegg hólfsins. Grjóthleðslur má greina í norðurvegg þessa hólfs en ekki eru aðrar grjóthleðslur greinilegar í tóftinni. Hólf II er ASA við hólfi I. Það er 2 X 3 m að innanmáli og snýr NNA-SSV. Op er á norðausturhorni þessa hólfs. Hólf III er 2 X 2 m að innanmáli og er það norðan við hólfi I. Það er um 2 m á kant og ekki er greinilegt op á

Því. Vestan við hólfið III er hólfið IV. Það er 3 X 4 m að stærð og snýr VNV-ASA. Suðurhlíð hólfsins er alveg hrunin. Ekkert op er greinilegt á hólfinu. ASA við hólfið IV er hólfið V. Það er 2 X 4 m að innanmáli og snýr NNA-SSV. Vesturveggur hólfsins er alveg opin og er þaðan innangenget frá útvegg tóftarinnar sem og inn í hólfið II. Hólfið VI er langt og mjótt, samtals 8 X 2 m að innanmáli og snýr VNV-ASA. Op hefur verið á miðjum norðurvegg þess ein hólfið er einnig opið til vesturs. Allra nyrst í tóftinni eru tvö óljós hólfið. Vestar er hólfið VII sem er um 3 X 3 m að stærð. Ekki er greinilegur suðurveggur fyrir tóftinni. Austar er annað hólfið, VIII sem er enn óljósara. Það er um 2 m í þvermál. Ekki er greinilegt á því op. Um 80 m SSV við tóft A er önnur tóft B. Tóft B er á hól í þýðum móa. Hún sker sig úr sökum gróðurfars en tóftin er vaxin grasi þó að umhverfið sé á kafi í lyngi. Tóftin er 12 X 10 m stór og snýr austur-vestur. Hún virðist skiptast í þrjú hólfi og er hverju þeirra gefinn rómverskur tölustafur hér til aðgreiningar. Norðurhlíð tóftarinnar er nær alveg horfin. Norðaustast í tóftinni er hólfið I. Það er 6 X 3 m að innanmáli og snýr norður-suður. Ekki er greinilegur norðurveggur þessa hólfs en ekki er hægt að sjá op á öðrum veggjum. Vestan við þetta hólfið er annað áþekkt II. Það er um 3 m á breidd (innanmál) en erfiðara er að átta sig á lengd þess þar sem hluti austurveggjar er alveg horfinn og sömuleiðis norðurveggur. Sunnan við hólfið I er svo þriðja hólfið III. Það er 3-4 X 2-3 m að innanmáli og snýr þvert á hin hólfin tvö eða austur-vestur. Op er á miðjum vesturvegg. Öll er tóftin sugin og hvergi sjást grjóthleðslur.

Hættumat: engin hætta

Heimildir: Ö- Halldórsstaðir, 13, DI V, 165-166 og Sýslu- og sóknarlýsingar SÞ, 154 og 155

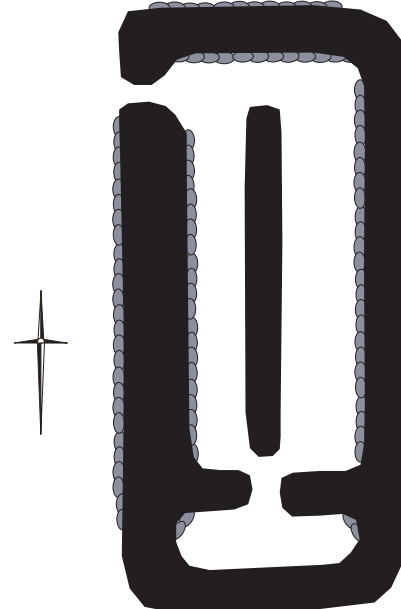
SÞ-224d:009 Beitarhús tóft beitarhús

65°45.666N 17°19.677V

"Sunnan þeirra [Selholta] við fjallsræturnar er Sel [008]. Um 50 metrum sunnar eru Beitarhús og Beitarhúsavöllur....Beitarhúsakinn er milli Smalaskálaholts og Beitarhúsa sunnan í Beitarhúsavelli," segir í

Beitarhús (224d:009) sjást neðst fyrir miðri mynd. Horft til VSV

0 5 10
metrar

örnefnaskrá. Beitarhúsið er um 80 m innan (SSA) við syðri tóft selsins 008B. Það er um 40 m neðan (vestan) við götu 016. Byggingarlag og -efni tóftar bendir eindregið til þess að hún hafi verið byggð upp á síðustu öldum, löngu eftir að dalurinn fór í eyði.

Beitarhúsatóftin (224d:009). Horft til norðurs.

Tóftin er á hæð eða stuttum rana við rætur Þorgerðarfjalls. Brött brekka er upp frá tóftinni að austan en brött brekka frá henni til vesturs, að sléttri og grösugri mýri.

Tóftin er 19 X 9 m að stærð og snýr norður-suður. Veggir eru stæðilegir, allt að 0,8 m háir og eru hlaðnir úr torfi og grjóti. Steinarnir í grjóthleðslunni eru fremur stórir og grjóthleðsla 3-4 umför. Tóftin er tvískipt. Annars vegar er nyrðra hólfið sem er 6 X 14 m að innanmáli og hins vegar það syðra sem er 6 X 2 m að innanmáli. Nyrðra hólfið snýr norður-suður en það syðra austur-vestur. Op er á miðjum millivegnum milli hólfa en einnig nyrst á

austurvegg nyrðra hólfsins. Garði gengur eftir nyrðra hólfinu endilöngu. Ytra byrði veggja er mun skýrara en það innra.

Hættumat: engin hætta

Heimildir: Ö- Halldórsstaðir, 13

SB-224d:010 *Smalaskálahóll* varða smalakofi
"Um 50 metrum sunnar eru Beitarhús og Beitarhúsavöllur [sjá 009]. Sunnan Beitarhúsavallar er hár melhóll, sem heitir Smalaskálahóll," segir í örnefnaskrá. Smalaskálahóll er um 110 m suðvestan við beitarhús 009 en fast neðan (VSV) við götu 016.

Hóllinn er hár og áberandi og er gróðurhula hans mjög þunn. Hóllinn einkennist því af möl og stórgrýti og er gulur hreindýramosi einkennismerki hans.

Engar leifar smalakofa fundust á eða við hólinn. Á honum er hins vegar varða. Hún er frekar léleg og hefur aðeins verið hrúgað upp. Steinarnir í vörðunni eru frekar stórir og grónir fléttu. Neðst er varðan vel gróin og lítur út fyrir að vera komin til ára sinna. Varðan er um 1,2 m í þvermál en 0,8 m á hæð.

Hættumat: engin hætta

Heimildir: Ö- Halldórsstaðir, 13

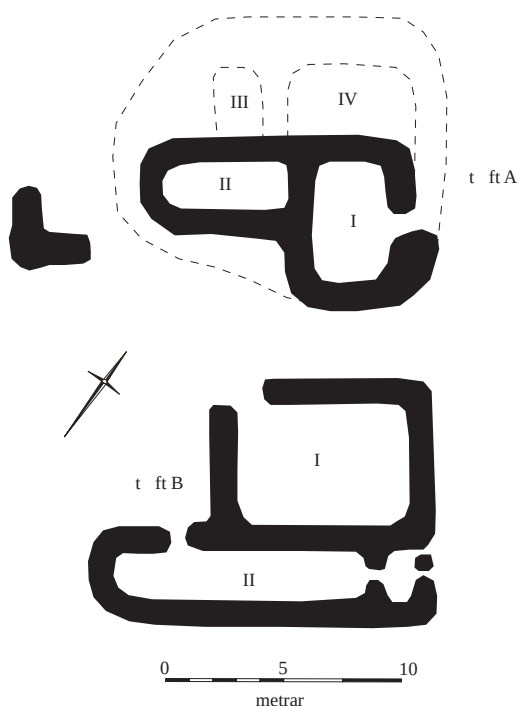
65°45.630N 17°19.557V

Varða á Smalaskálahóli (224d:010).

Horft til NNV

SB-224d:011 *Brennisei* tóft sel

65°45.535N 17°19.866V

"Þar sem Brennislækur í Skarði kemur sunnan úr holtaröðlinum er tóft, sem heitir Brennisei," segir í örnefnaskrá. Tóftir selja eru greinilegar á tveimur stöðum innst á Þegjandadal (sjá einnig 008). Annar hvor þessara staða er líklega sama sel og getið er í Íslensku fornbréfasafni frá 1458. Í vitnisburðarbréfi frá því ári segir að staðurinn [Grenjaðarstaður] eigi selstöðu á Þegindisdal. Selið er sagt

Brenniseistóftir (224d:011). Horft til norðurs.

framan við lækinn og er þá líklega meint sunnan við upptök Kálfalækjar. Sé sú raunin er líklegast að átt sé við það sel sem skráð er undir þessu númeri. Í Sýslu- og sóknarlýsingum

frá 1843 getur sr. Jón Jónsson þess að eina selstaðan sem Grenjaðarstaður hafi átt hafi verið við Geitafell. Jón greinir þó frá selinu síðar í svörum sínum. Þar segir hann: "Flói er hér í landsuður og suður, úr hverjum lækir renna niður með halanum á Hvítafelli, hvar Grenjaðarstaðarsel eitt sinn stóð yfir 30 vetur, eftir biskupsdómi á Þegjandadal 1458, sem og svo er samkvæmt því, er mál dagarnir greina, að staðurinn eigi "hálfu slefor á skarði uppi" móts við lönd Halldórsstaða og Reykjadal að vestan." Seltóftir eru tæpum 300 m suðvestan við Smalaskálahól 010 en um 530 m vestan við bæ 001. Tóftirnar eru aðskildar móanum sunnan við Brennislæk en fast sunnan hans hækkar land.

Tóftirnar eru í sléttu landi. Að norðan er slétt mýri og eru tóftirnar alveg í jaðri hennar. Að sunnan hækkar landið og breytist í þýfðan móa og að austan eru rætur Þorgerðarfjalls í um 20 m fjarlægð.

Á þessum stað eru tvær tóftir og verður þeim báðum gefinn bókstafur hér til aðgreiningar. Tóft A er 18 X 12 m að stærð og snýr NNV-SSA. Talsverð uppsöfnun er undir tóft A. Báðar tóftirnar eru vaxnar grasi. Tóft A skiptist í

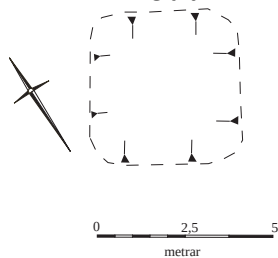
fjögur hólfr og verður hverju þeirra úthlutað rómverskum tölustaf hér til aðgreiningar. Hólf I er 5 X 3 m að innanmáli og snýr ASA-VNV. Op er á miðjum norðurvegg þess. Sunnan (eða SSV) við hólf I er annað hólf II. Það er 5 X 2 m að innanmáli. Ekki er greinilegt op á því. VSV-hluti tóftarinnar er mun óskýrari en austurhlutinn og gæti vel verið um leifar eldra byggingarstigs að ræða. Þar eru tvö hólf. Það syðra III er 3 X 2 m að innanmáli og snýr ASA-VNV. Ekki er greinilegt op á því. Norðar er annað hólf IV sem er 5 X 3 m að innanmáli og snýr NNA-SSV. Ekki er greinilegt op á því. 3 m austan við A er tóft B. Hún er 14 X 10 m stór og snýr NNA-SSV. Tóftin skiptist í tvö hólf. Hólf I er 7 X 5 m að innanmáli og snýr NNA-SSV. Op er á vesturhorni þess. Hólf II er 12 X 2 m að innanmáli og snýr NNA-SSV. Op er á vesturvegg þess sunnarlega. Mögulegt er að þessu hólf hafi verið skipt upp í tvennt norðaustarlega en erfitt er að fullræða um það. Ekki sjást grjóthleðslur í tóftunum en veggheðslur ná mest 0,6 m hæð.

Hættumat: engin hætta

Heimildir: Ö- Halldórsstaðir, 14, DI V, 165-166 og Sýslu- og sóknarlýsingar SÞ, 154 og 155

SÞ-224d:012 gryfja kolagröf

65°45.380N 17°18.522V

Greinileg kolagröf er tæpum 400 m austan við túngarð Hrísa 007.

Kolagröfin er í aflíðandi halla til suðurs. Mikið af gulvíði er í nágrenni hennar, neðarlega í hlíðinni.

Gröfin er ferhyrnd dæld, um 40 cm á dýpt en 2 m á kant. Hún hefur frekar skarpar hliðar og er vaxin lyngi.

Hættumat: engin hætta

SÞ-224d:013 varða

65°44.824N 17°18.586V

Varða er í hlíð Hvítafells um 50 m VNV við stekk 014 en um 800 m austan við smalabyrgi 015. Hún er í hlíðum Hvítafells þar sem land er farið að lækka til suðurs. Varðan er í eystri hlíð fjallsins. Að sunnan er grösug mýri en að norðaustan er sléttlendi í um 25 m fjarlægð.

Varðan er á grjótholti. Hún er um 5 umföng og byggð úr stóru grjóti. Hún er enn fremur stæðileg, 1,5 m á breidd en 1 m á hæð.

Hættumat: engin hætta

Varðan (224d:013). Horft til norðurs.

SÞ-224d:014 Stekkjardalur tóft stekkur

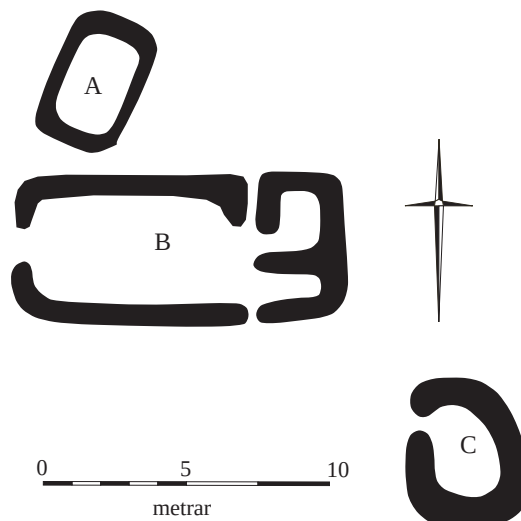
65°44.809N 17°18.527V

"Skammt suðvestur af Barðinu, nyrzt, opnast að norðan dalur, sem heitir Stekkjardalur. Þar eru tættur," segir í

Tóftir B og C (224d:014). Horft til austurs.

örnefnaskrá. Stekkurinn er í suðausturhlíðum Hvítafells, um 50 m ASA við vörðu 013. Tóftirnar eru á stalli í hlíð

Hvítafells. Vestan við hana hækkar land upp að toppi Hvítafells en að austan er slétt, lyngivaxið land sem tekur að halla nokkuð bratt 20-30 m frá tóftinni.

Á þessum stað eru þrjár tóftir og verður hverri þeirra gefinn bókstafur hér til aðgreiningar. Nyrst á svæðinu er einföld tóft A. Hún er 5 X 3 m að stærð, snýr NNA-SSV og ekki er greinilegt op á henni. Tóftin er grasi gróin og hleðslur eru mest 0,4 m háar. Tæpum 1 m sunnan við tóftina er önnur tóft B. Tóft B er 11 X 5 m að stærð og er þrískipt. Hún snýr austur-vestur. Vestara hólfið er 8 X 3 m að innanmáli og snýr það austur-vestur. Op er á miðjum austurvegg þess og sömuleiðis tvö op á vesturveggunum, inn í tvö vestari hólfin. Nyrðra hólf vesturhlutans er 2 X 1 m að innanmáli og snýr norður-suður. Ekki er annað op á það en það sem liggur yfir í austara hólfið. Syðra hólf vesturhlutans er 2 X 1 og snýr austur-vestur. Það er opið til austurs. Þetta síðastnefnda hólf er signara og fornlegra en önnur hólf í tóftinni. Gæti það verið merki um eldra byggingarstig. Um 3 m SSA við tóft B er svo þriðja tóftin C. Hún er einföld og 5 X 4 m að stærð. Op er nyrst á austurvegg hennar. Þessi tóft er gróin lyngi. Örnefnið stekkjardalur bendir til að tóftirnar séu af stekki og má vel vera að svo sé þó þær séu fremur umfangsmiklar. Ekki er ólíklegt að þessar tóftir séu byggðar frá Halldórsstöðum.

Hættumat: engin hættu

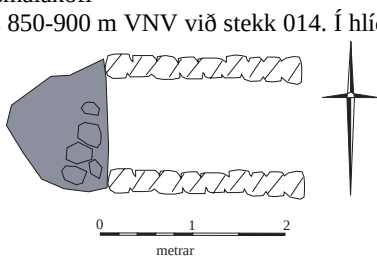
Heimildir: Ö- Halldórsstaðir, 15

SD-224d:015 tóft smalakofi

Varða er í hlíð Hvítafells 850-900 m VNV við stekk 014. Í hlíð Hvítafells og hallar landi til norðurs, í átt að Þegjandadal.

Varðan er í raun stór steinn með lítill vörðu ofan á. Sjálf varðan er 4 umför. Við steininn er hins vegar hlaðið lítið byrgi, sennilega smalabyrgi. Það er 3 X 1,5 m að stærð og snýr austur-vestur. Byrgið er 2 x 1 m að innanmáli. Það er opið til austurs. Frá því sér vel yfir allan Þegjandadal.

Hættumat: engin hættu

65°44.916N 17°19.615V

Smalakofatóft (224d:015). Horft til vesturs.

SD-224d:016 gata leið

Götuslóðar sjást víða í Þegjandadal. Þær götur sem hér eru skráðar sjást fyrst við Tvígarð 017 og liggja svo til suðurs inn eftir Þegjandadal. Einhverjir slóðar liggja þó norðar, norðan við Tvígarð en þeim var ekki fylgt á þeim kafla. Göturnar liggja víða efst í móum sem eru fremur flatir og ná vestur að Kálfalæk.

Götuslóðarnir eru víða 4-5 saman. Þeir voru raktir á um 1,5 km kafla til SSV, langleiðina að Hrísum 001. Götuslóðana má svo aftur greina um 400 m innan (SSA) við Hrísatún á um 100 m kafla. Mögulegt er að þetta sé hluti af þeirri leið sem lá inn dalinn og upp úr honum um Halldórsstaðaskarð yfir í Laxárdal.

Hættumat: engin hættu

65°46.255N 17°20.298V

Götuslóðarnir (224d:016). Horft til norðvesturs.

SP-224d:017 Tvígarðar garðlag landamerki

65°46.284N 17°19.347V

"Tvígarðalækur kemur upp sunnan við túnjaðar á Einarssstöðum og er bæjarlækur þar. Sunnan við hann er holtabungan Tvígarðahæðir í landi Halldórsstaða í Reykjadal, en á merkjum eru hlaðnir Tvígarðar," segir í

örnefnaskrá Grenjaðarstaðar. Í örnefnaskrá Halldórsstaða segir enn fremur: "Að vestan er er svo línan norður há-Hvítafell úr Selás um Hreindýrsholt í Kálfalæk. Síðan Kálfalækur í Tvígarða. Að norðan Tvígarðar, sem liggja til austurs á hæðum þeim, sem fyrst sést Grenjaðarstaður." Örnefni eru dregin af Tvígörðum; Tvígarðahæðir, Tvígarðasund, Tvígarðamór og Tvígarðatorfur. Tvígarðar eru innarlega á Þegjandadal, beggja vegna Kálfalækjar. Vestan Kálfalækjar liggur lína innan Einarssstaða 250f:015. Þar liggur línan þráðbeint til vestur upp frá Kálfalæk og upp í miðja Múlaheiði en beygir þá til norðausturs og heldur áfram. Austan Kálfalækjar má rekja þráðbeina línu þar sem merkjagarðurinn hefur

Tvígarðar (224d:017). Horft til VSV.

náð frá Kálfalæk og upp hlíðina. Garðarnir liggja upp lyngivaxna fjallshlíð.

Ljóst er að syðri hluti Tvígarða hefur á seinni öldum verið notaður sem undirstaða undir girðingu og er víða erfitt að greina eldri leifar. Austan ár er þessi hluti garðsins víða 1 m á breidd en 0,2-0,4 m á hæð þó á einstaka stað megi greina leifar gróins hryggs sem er nokkuð breiðari. Þessi garður er samtals 1,3 km á lengd. Samsíða þessu garðlagi má greina annað garðlag 5-20 m norðar, á kafla. Þetta garðlag virðist ná alla leið frá Kálfalæk þó að vestustu 100 m séu fremur óskýrir. Garðlagið er víða aðeins um 5 m norðan við syðri garðinn og það má samtals rekja á um 340 m kafla en austast liggur það í svolítinn krók áður en það sameinast syðra garðlaginu. Syðra garðlagið er víða allt að 4-5 m breitt en 0,6 m á hæð.

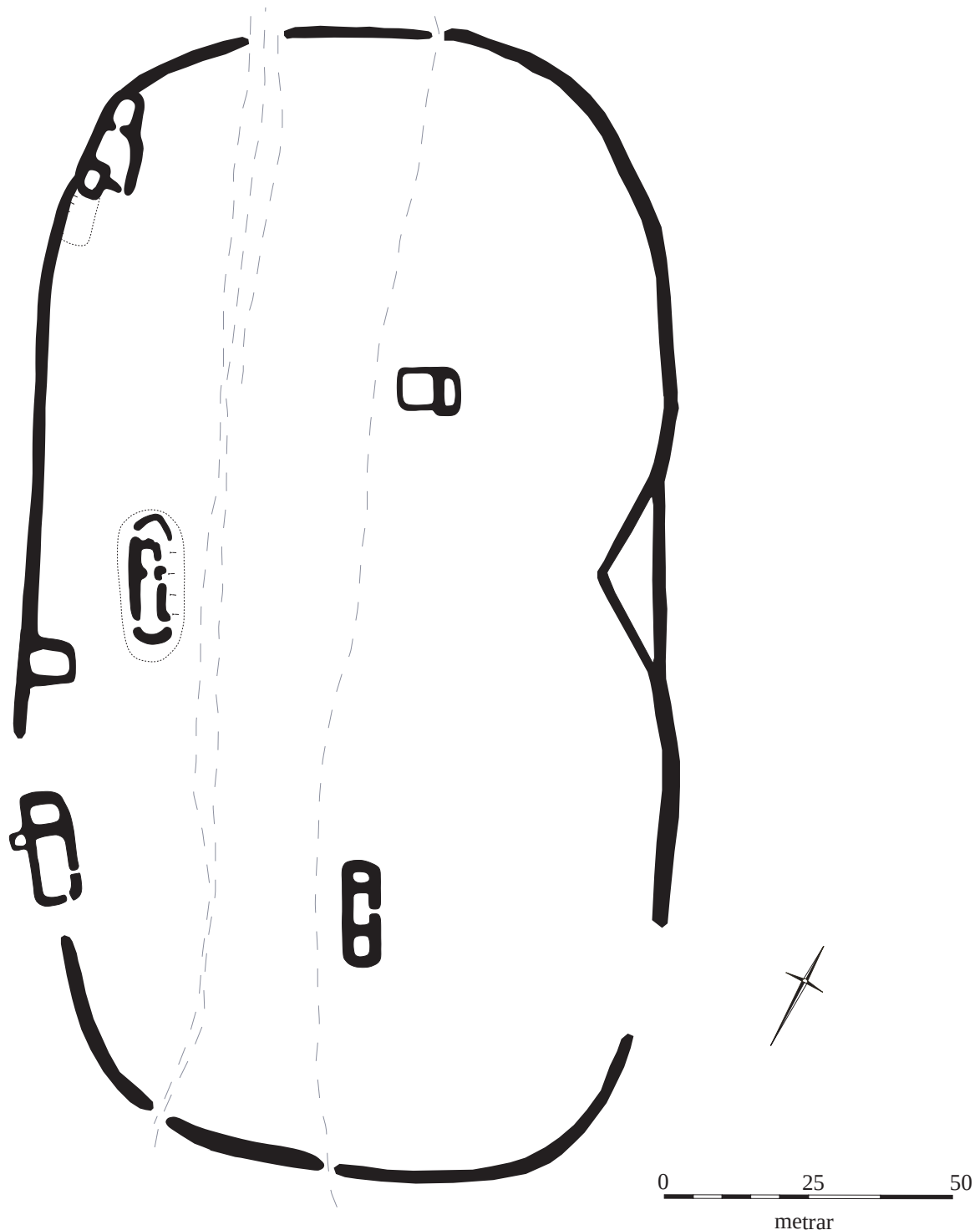
Hættumat: engin hættu

Heimildir: Ö-Grenjaðarstaður, 5 og Ö-Halldórsstaðir, 3, 13

SB-250b Skárastaðir

Í málþaga Múlakirkju frá 1318 segir: "Hier fylgia Eynarstader. Jngirijdarstader. skarastader. Biarkarstader. skeydz land. kraumastader. fotaskinn. fiallzland medur aullum valahrijsum." DI II 434-435. Bæirnir eru aftur taldir upp í málþögum kirkjunnar frá 1394 (DI III 576-578), 1429 (DI IV, 375), 1431 (DI IV 468) og áfram allt fram til 1525 (DI IX 327-328). Árið 1553 eru hins vegar býlin ekki talin upp með eigum kirkjunnar.

Skárastaðir eru nyrst í bæjarröð eyðibýla í Þegjandadal vestanverðum, talið frá norðri. Á síðustu öldum hefur þessi bær gengið undir nafninu Skárastaðir (sem kann að hafa verið notað um 250d á fyrri öldum) en samkvæmt upptalningu í málþaga Múla í upphafi 14. aldar mætti ætla að þessi jörð hefði þá heitið Skeiðsland.

SB-250b:001 Skárastaðir bæjarhóll býli

65°48.329N 17°21.158V

Hér er skráð sú jörð sem nýrst í bæjarröð eyðibýla í Þegjandadal vestanverðum, talið frá norðri. Bæjarrústirnar eru um 1,5 km sunnan við íbúðarhúsið á Kraunastöðum. Á síðustu öldum hefur þessi bær gengið undir nafninu Skárastaðir (sem kann að hafa verið notað um 250d á fyrri öldum) en samkvæmt upptalningu í Málþaga Múla í upphafi 14. aldar mætti ætla að þessi jörð hefði þá heitið Skeiðsland. Samkvæmt þeirri röð sem eyðibýlin á

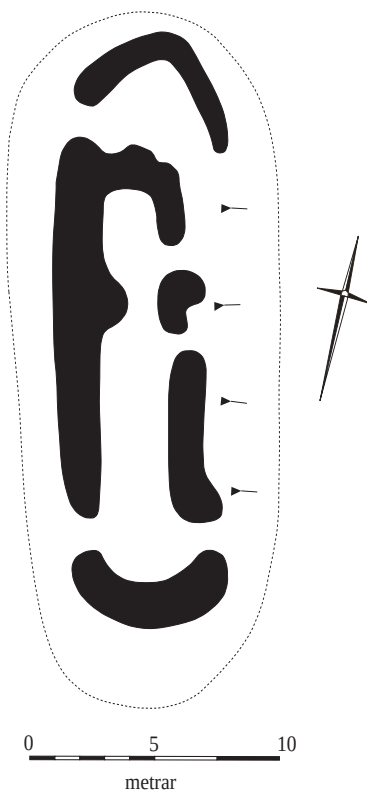

Bæjarhóllinn á Skárastöðum (250b:001). Horft til suðvesturs.

Þegjandadal eru talin upp í Jarðabók Árna og Páls mætti helst giska á að Skárastaðir séu það sem þeir nefna Múlatóftir. Ekkert verður þó um það fullyrt. Þegar Jarðabókin er rituð hafa öll býlin á Þegjandadal verið í eyði um langt skeið og í bókinni segir: "rómast að [allir bæir í Þegjandadal hafi] eyðst í stóru plágunni og aldrei síðan aftur bygst, eru þó sýnileg byggíngarmerki á sjerhvörju þeirra, og sýnist líklegt að þetta sjeu þau 5 býli sem Múlakirkju málþagi um getur, þó nöfnin séu umbreytt." Nú ganga þessar tóftir undir nafninu Skárastaðir og verður því fylgt hér. Í örnefnaskrá Múla segir um staðinn: "Eins og mitt á milli Hólkots [250c] og Kraunastaða er Skárastaður." segir í örnefnaskrá Múla. Í Byggðir og

bú í Suður-Þingeyjarsýslu segir enn fremur: "Skárastaðir, heitir eyðibýli á Þegjandidal að vestanverðu, sunnar en Skeið [021]. Þar mun síðar hafa verið stekkur frá Múla." Í örnefnalýsingu Þegjandadals segir: "Röska bæjarleið suður frá Kraunastöðum er eyðibýlið Kárastaðir [svo]. Þar eru tóftarbrot á nokkrum stöðum, gamall ræktaður túnblettur og vallargarðsleifar litlar." Landsvæði jarðarinnar er fremur vel afmarkað. Að sunnan nær jörðin að landamerkjagarði milli Skárastaða og Hólkots (sjá 250c:008) og að norðan að landamerkjagarði milli Skárastaða og Kraunastaða (sjá 027). Að ofan (vestan) er heimalandið svo markað af varnargarði 026 sem nær alla leið frá suðurmerkjum og meðfram mest allri landareigninni. Reyndar skal taka frá að þessi varnargarður liggur ekki landamerkja á milli heldur fylgir hann hlíðinni og beygir fyrir Múlaháls og hefur e.t.v. legið á svipuðum slóðum meðfram Múlaheiði að vestan. Landamerkjagarð að norðan er ekki hægt að rekja alla leið upp í varnargarðinn og hefur hann þurft að liggja til SSV ef hann hefur náð alla leið í garðinn. Ekki er alveg ljóst hversu stór landareign Skárastaða hefur verið löng (norður-suður) þar sem það virðist hægt að greina tvöfaldan garð rétt utan við túnin (sjá 017 og 029) og annan garð talsvert norðar sjá 027). Ef gert er ráð fyrir að syðri garðurinn marki landi Skárastaða til norðurs hefur það verið um 730 m á lengd. Ef miðað er við nyrðri garðinn er það um 1,6 km á lengd (norður-suður). Heimaland bæjarins (innan varnargarðs 026 og að Kálfalæk) hefur verið um 900 m á breidd sem er talsvert breiðara en á öðrum jörðum innan á dalnum. Tún Skárastaða eru girt með túngarði. Þau eru um 400 m norðan við suðurmerki (sjá 250c:008) en 1 km sunnan við norðurmerki (sjá 027). Túnið á Skárastöðum er fremur lítið miðað við önnur tún á vestanverðum dalnum. Það er 190-200 X 100 m að stærð og snýr NNV-SSA. Við túngarðinn 005 á Skárastöðum er byggt gerði

og tóft en auk þeirra eru fimm tóftir (001-004 og 007) og ein þúst (009) í túninu. Ekki er alveg ljóst hver rústanna er hið upprunalegi bæjarhóll enda hafa einhverjar tóftanna verið notaðar og endurbyggðar eftir að bærinn fór í

eyði. Hér er lagt til að lágur hóll, ofarlega í túninu miðju sé líklegasta staðsetning bæjarhól og er hann og sú rúst sem á honum er því skráðar sem bæjarhóll.

Túnin á Skarástöðum eru í aflíðandi halla til austurs í vestanverðum Þegjandadal. Stærstur hluti túna er vaxinn lyngi. Allt umhverfis túnin er lyngivaxin hlið. Vallargarður umlykur túnin og er hann og flestar tóftanna lyngivaxnar en þær sem hafa verið uppbyggðar síðar eru grasi vaxnar.

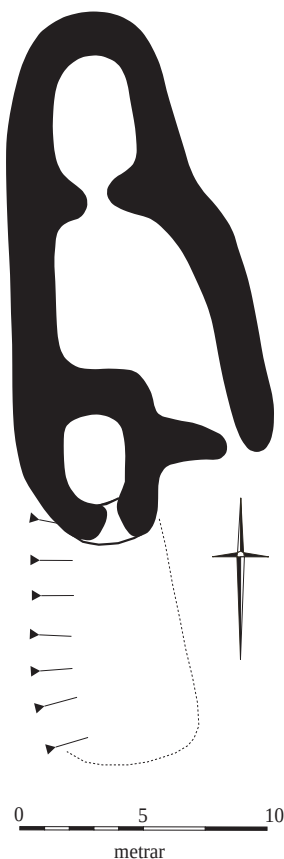
Bæjarhóllinn er lágur og ógreinilegur. Hann er litlu stærri en tóftin sem á honum er eða um 25 X 11 m og snýr norður-suður og er mest rúmlega hálfur metri að hæð. Hæðin og tóftin á henni eru á kafi í grasi ólíkt vallargarði og flestum hinna tóftanna í túninu. Sjálf tóftin á hæðinni er um 22 X 8 m að stærð og snýr norður-suður. Tóftin er ógreinileg á köflum en virðist skiptast í þrjú hólfi. Syðst er langt hólfi (9 X 3 m að innanmáli) en norðan þess er lítið hólfi (um 3 X 2 m að innanmáli austur-vestur). Op er á milli þessara tveggja hólfa og líklega hafa op líka verið á útveggjum en þeir eru hlaupnir í þúfur og því er erfitt að dæma um hvort eyður í þá eru náttúrulega eða raunveruleg op. Helst er þó að giska á að op hafi verið sunnarlega á austur- og vesturvegg og á austurútvegg minna hólfsins syðst. Nyrst í tóftinni er ógreinilegt hólfi sem tengist ekki hinum. Það er 4 X 3 m að stærð og virðist opið syðst á vestur- og austurvegg. Veggir tóftarinnar eru mest 0,4 m á hæð og hvergi sér í grjóthleðslur. Sú tóft sem sést á yfirborði er líklega leifar seinni tíma mannvirkja, e.t.v. stekkjjar frá Kraunastöðum (sbr. örnefnalýsingu).

Hættumat: hætta, vegna jarðræktar

Heimildir: Ö-Múlatorfa, 8; BBSÞ, 518; Ö-Þegjandadalur, 2, JÁM XI, 198 og DI II 434-435

SÞ-250b:002 tóft útihús

65°48.365N 17°21.196V

Útihústóft (250b:002). Horft til norðurs

Í norðvesturhorni túngarðs 005 er aflöng tóft. Tóftin er um 70 m NNV við meintan bæjarhól 001, efst (vestast) í túni. Túnin á Skarástöðum eru í aflíðandi halla til austurs í vestanverðum Þegjandadal. Allt umhverfis túnin er lyngivaxin hlið. Tóftin er að mestu vaxin lyngi.

Tóftin er 20 X 11 m að stærð og snýr norður-suður. Hún er ógreinileg á kafla en virðist þó hafa skipst í þrjú hólfi. Nyrst er hólfi sem er um 3 X 2 m að innanmáli en úr því hólfi hefur verið gengt yfir í miðjuhólfið sem er stærst eða 4-5 á báðar hliðar (að innanmáli). Líklega hefur verið op á útvegg þessa hólfs syðst á austurvegg en þar er e.k. útskot úr hólfinu. Sunnan við miðjuhólfið er svo þriðja hólfið sem stendur nokkru hærra en hin hólfin.

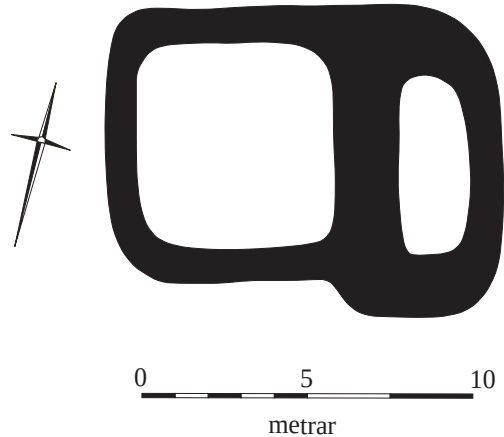
Þetta hólfi er um 3 X 2 m að stærð og snýr norður-suður. Ekkert op er greinilegt á þetta hólfi sem er enn ógreinilegra en hin hólfin tvö. Sunnan við syðsta hólfið tekur við þýfð hæð 7 X 3 m en engar mannvirki eru þar greinileg á yfirborði. Ekki er þó ólíklegt að mannvistarleifar leyrist þarna undir sverði. Í tóftinni sést hvergi í grjóthleðslur en veggir eru mest um 0,4 m á hæð. Tóftin er byggð alveg við norðvesturhorn túngarðs og kann að hafa verið sambyggð honum. Hún er vaxin lyngi en á stöku stað hefur grasvöxtur náð sér á strík í henni.

Hættumat: hætta, vegna jarðræktar

SP-250b:003 tóft útihús

65°48.359N 17°21.104V

Útihústóft (250b:003). Horft til norðausturs.

Tvískipt tóft er 45-50 m norðaustan við meintan bæjarhól 001. Tóftin er um 40 m sunnan við norðurhlið túngarðs 005 en um 20 m vestan við austurhlið hans. Túnin á Skarástöðum eru í aflíðandi halla til austurs í vestanverðum Þegjandadal. Allt umhverfis túnin er lyngivaxin hlíð. Tóftin er vaxin lyngi.

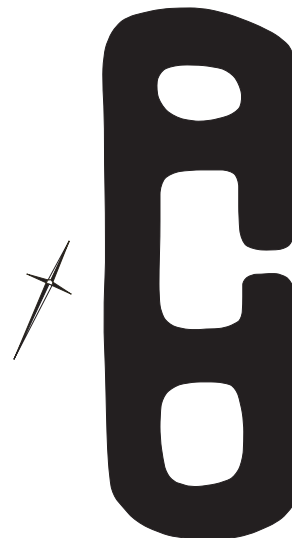
Tóftin er 12 X 9 m að stærð og snýr austur-vestur. Hún er tvískipt en hvorki eru á henni greinileg op á milli hólfa né á útveggjum. Eystra hólft tóftarinnar er 5 X 2 m að innanmáli og snýr norður-suður en það vestara er 6 X 6 m að stærð. Eystra hólfið stendur svolítið hærra en það vestara, jafnvel þó að það sé neðar í hlíðinni. Veggir eru mjög signir og er breidd þeirra allt að 2-3 m á köflum. Þeir eru mest 0,5 m á hæð. Engar grjóthleðslur sjást í tóftinni.

Hættumat: hætta, vegna jarðræktar

SP-250b:004 tóft útihús

65°48.304N 17°21.089V

Útihústóft (250b:004), horft til norðurs

Aflöng tóft er nálægt miðju túni sunnarlega. Hún er um 40 m vestan við austurhlið túngarðs 005 en 20-25 m norðan við suðurhlið hans. Tóftin er um 60 m SSV við meintan bæjarhól 001. Túnin á Skarástöðum eru í aflíðandi halla til austurs í vestanverðum Þegjandadal. Allt umhverfis

túnin er lyngivaxin hlíð. Tóftin er að mestu vaxin lyngi en þar hefur svolítill grasgróður einnig náð bolfestu.

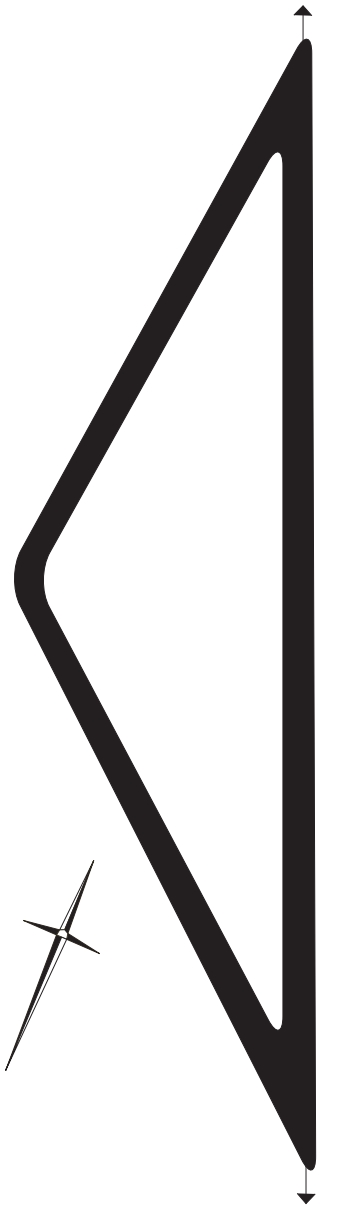
Óftin er 20 X 7 m að stærð og snýr norður-suður. Hún skiptist í þrjú hólf og er það nyrsta 3 X 2 m að innanmáli og snýr austur-vestur. Miðjuhólf er stærst eða 6 X 3 m að innanmáli og snýr það norður-suður. Op er sunnarlega á austurvegg þess og er það eina greinilega opið á tóftinni. Syðsta hólfíð er svo um 4 X 3 m að innanmáli og snýr norður-suður. Engar grjóthleðslur sjást í tóftinni en veggir eru mest 0,5 m á hæð.

Hættumat: hætta, vegna jarðræktar

SP-250b:005 garðlag túngarður

Mikill túngarður girðir af tún á

65°48.383N 17°21.072V

Túnin á Skarástöðum, í jaðri túna má greina túngarð (250b:005)

Skarástöðum. Hann er um 400 m norðan við suðurmerki (sjá 250c:008) en 1 km sunnan við norðurmerki (sjá 027). Túnið á Skarástöðum er fremur lítið miðað við önnur tún á vestanverðum dalnum. Við túngarðinn 005 á Skarástöðum er byggt gerði og tóft sem er hér allt skráð undir þessu númeri. Túnin á Skarástöðum eru í aflíðandi halla til austurs í vestanverðum Þegjandadal. Allt umhverfis túnin er lyngivaxin hlíð. Sjálfur er túngarðurinn vaxinn lyngi.

Túngarðurinn á Skarástöðum er sporöskjuaga og girðir af svæði sem er 190-200 X 100 m að stærð og snýr NNV-SSA. Túngarðurinn er víða um 2 m á breidd en 0,5-0,6 m á hæð. Götur liggja inn í tún gegnum garðinn að norðan á tveimur stöðum 006 og 008 og þær má rekja eftir öllu túninu og út um garðinn að sunnan. Upp við túngarðinn, neðst (austast) í túninu er byggt gleitt, þríhyrningslaga gerði sem hér er nefnt A. Gerðið og svæðið innan þess er lyngivaxið. Það er um 42 m á lengd (norður-suður) og er breiðast í miðjunni, um 12 m, en mjókkar til beggja enda. Gerðið er mjög gróið og sigið og hvergi sjást grjóthleðslur. Það er mest 0,6-0,7 m á hæð. Lítil tóft, B, er byggð við túngarðinn innanverðan efst fyrir miðju túni. Tóftin er ferhyrnd og um 8 m á kant. Ekkert op er greinilegt á henni. Tóftin er gróin lyngi og sigin. Veggir hennar eru um 2 m á þykkt en mest 0,4-0,5 m á hæð. Hún er beint ofan við suðurenda bæjarhóls 001.

Hættumat: hætta, vegna jarðræktar

SD-250b:006 gata leið

Göturnar (250b:006), horft til suðurs

65°48.375N 17°21.158V

Op eða hlið (um 8-9 m á breidd) er á túngarði 005 ofarlega á norður- og suðurhlið. Í gegnum þessi op liggja götur. Göturnar eru greinilegar eftir öllu túninu. Þær liggja t.d. fast neðan (austan) við meintan bæjarhól 001 og síðan sem leið liggur beint til suðurs og út úr túni. Gatan liggur um lyngivaxin, aflíðandi tún. Hana má greina áfram til norðurs, langleiðina að túnnum Kraunastaða. Gatan er misgreinileg, allt frá einum, óljósum slóða og upp í 3-5 samsíða paldra.

Hættumat: hætta, vegna jarðræktar

SD-250b:007 tóft útihús

65°48.307N 17°21.153V

Þrískipt tóft er efst í túni, um 22 m suðvestan við meintan bæjarhól 001. Túngarðurinn 005 gengur upp að suðurenda tóftar en hverfur 2-3 m sunnan við tóftina og hefst svo aftur örfáum metrum norðan við norðurenda hennar. Þessi tóft hefur án efa verið í notkun eftir að bærinn fór í eyði og er vel mögulegt að þetta sé sú stekkjartóft sem talað er um að hafi verið á Skarástöðum í seinni tíð frá Kraunastöðum.

Túnin á Skarástöðum eru í aflíðandi halla til austurs í vestanverðum Þegjandadal. Allt umhverfis túnin er lyngivaxin hlið. Þessi tóft er vaxin grasi og vel hugsanlegt að hún hafi fyrst verið byggð eftir að bærinn lagðist í eyði. Hún er a.m.k. byggð í

Útihústóftin (250:007). Horft til austurs.

stefnu beint ofan á túngarð og er mögulegt að honum hafi eitthvað

verið raskað við byggingu (eða endurbyggingu) þessarar tóftar. Í raun má skipta þessar tóft í tvennt. Annars vegar er aðaltóftin um 21 X 9 m að stærð og snýr norður-suður. Þessi hluti er tvískiptur og grasi gróinn. Syðra hólfið hans er 11-12 X 4-5 m að innanmáli og snýr norður-suður. Nyrðra hólfið er hins vegar 4 X 2 m og snýr austur vestur. Ekki er greinilegt op á milli hólfa en op er á suðurvegg syðra hólfsins og ekki óhugsandi að annað op (sem reyndar gæti bara verið gróið hrun) hafi verið á miðjum austurvegg. Veggir þessa hluta tóftarinnar eru allt að 0,7 m á hæð. Til vesturs frá tóftinni gægist þriðja hólfið. Það er signara (0,5-0,6m) en aðaltóftin og vaxið lyngi. Líklega er það leifar af eldra byggingarstig. Þetta hólfið er um 6 X 4 m að stærð. Það er einfalt og ekki er greinilegt op á því. Samtals er því tóftin, með öllu talið 21 X 13 m.

Hættumat: hætta, vegna jarðræktar

SB-250b:008 gata leið

65°48.314N 17°21.105V

Götur hafa legið um túnið á Skarástöðum nokkru neðar en efri göturnar sem virðast hafa verið meira farnar (sjá 007). Neðri göturnar liggja víða 20-30 m neðan við þær efri. Þær liggja inn um lítið op á túngarði og eru ógreinilegri í túninu en 006. Þær má þó víða greina sem 2-3 slóða. Göturnar liggja út um op á suðurhlíð túngarðs um 25-30 m austan við 006. Göturnar liggja rétt ofan (vestan) við tóftir 003 og 004.

Túnin á Skarástöðum eru í aflíðandi halla til austurs í vestanverðum Þegjandadal. Allt umhverfis túnin er lyngivaxin hlíð.

Göturnar eru víðast greinilegar sem 2-3 samhlíða paldrar.

Hættumat: hætta, vegna jarðræktar

Göturnar (250b:008), horft til norðurs.

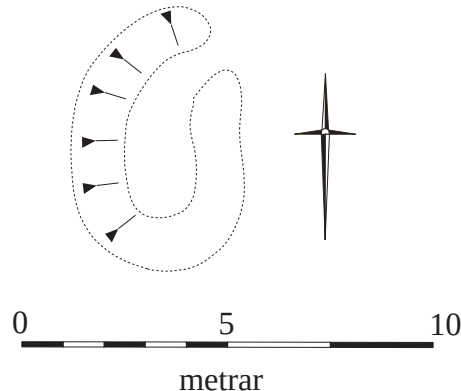
SB-250b:009 þúst

65°48.300N 17°21.038V

Neðst í túni, um 30 m sunnan við gerði sem er byggt við túngarð 005, er aflöng hæð eða hryggur í túninu. Vel er mögulegt að þar leynist mannvistarleifar undir sverði þótt engar eiginlegar minjar séu sjáanlegar á yfirborði. Þústin er innan við 10 m vestan við túngarð og liggur eiginlega samsíða honum í suðausturhorni. Túnin á Skarástöðum eru í aflíðandi halla til austurs í vestanverðum Þegjandadal. Allt umhverfis túnin er lyngivaxin hlíð og sjálfur er hryggurinn vaxinn lyngi.

Hryggurinn er um 20 m á lengd en 9 m breiður þar sem mest er. Hann snýr nálæga norður-suður. Mögulegt er að hryggurinn sé náttúrulegur en allt eins líklegt að þar leynist mannvistarleifar.

Hættumat: hætta, vegna jarðræktar

SB-250b:010 þúst

65°48.075N 17°21.148V

Um 10 m norðan við landamerkjagard milli Hólkots og Skárastaða (sjá 250c:008) er lítil þúst. Þústin er um 50 m ofan (vestan) við framræst tún. Þústin er á lyngivöxnu svæði, fremur aflíðandi milli brattrar brekku Múlaheiðar og sléttra túna. Sjálf er þústin vaxin lyngi og grasi.

Þústin er um 6,5 X 4 m að stærð og snýr norður-suður. Afar erfitt er að greina nákvæmt lag hennar en hún virðist hafa verið einföld og

Þústin (250b:010), horft til austurs

hugsanlega hefur op verið sunnarlega á vesturvegg og/eða nyrst á austurvegg. Engar grjóthleðslur sjást í tóftinni. Ytri brún veggja er skýrari en sú innri, sérstaklega að austan.

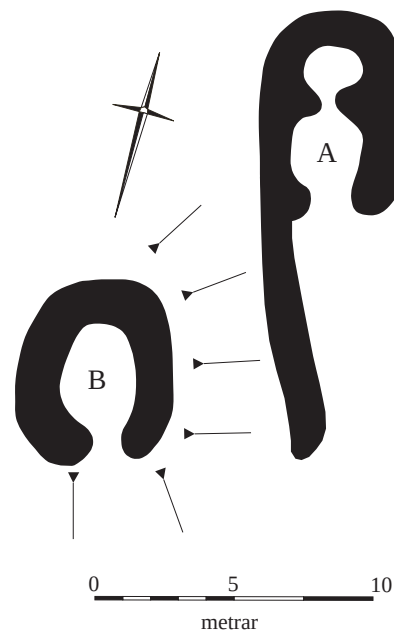
Hættumat: hætta, vegna jarðræktar

SD-250b:011 tóftir stekkur

65°48.705N 17°21.345V

Stekkjartóftirnar (250b:011). Horft til norðausturs.

Rúmum 700 m NNV við meintan bæjarhól Skárastaða 001 en 300-350 m innan (SSV) við landamerkjagard 027 eru tvær tóftir. Tóftirnar eru um 760 m sunnan við íbúðarhúsið á Kraunastöðum en 320 m suðvestan við Kraunastaðastekk 023. Tóftirnar eru á mörkum fremur brattrar hlíðar Múlaheiðar og meira aflíðandi svæðis. Þær eru grasi grónar en ofar er lyngivaxið þýflendi. Neðar skiptast á lyngivaxnir móar og graslendi.

Á þessum stað eru tvær tóftir á svæði sem er 19 X 13 m stórt norður-suður. Nyrðri tóftin A er tvískipt. Hún er um 7 X 4 m að stærð og snýr norður-suður. Nyrðra hólfið er mun minna en það syðra en op eru á milli hólfa sem og á miðjum suðurvegg syðra hólfsins. Í framhaldi af vesturvegg er lágur hryggur sem gæti hugsanlega verið útflatt garðlag. Það er um 8 m langt. Veggir eru mest um 0,4 m á hæð. Um 5 m suðvestan við A er önnur tóft, B. Hún er um 6 X 3 m að stærð og snýr einnig norður-suður. Austurhluti þessarar tóftar er greinilegur en sá vestari ógreinilegri. Tóftin er á toppi lágrar hæðar og í austurhlíð hæðarinnar er þýft og mögulegt að þar leynist frekari mannvistarleifar. Staðsetning tóftanna og lag bendir til þess að þær getu verið af stekki frá Skárastöðum.

Hættumat: hætta, vegna jarðræktar

SD-250b:012 tóftir heystæði

65°48.397N 17°20.804V

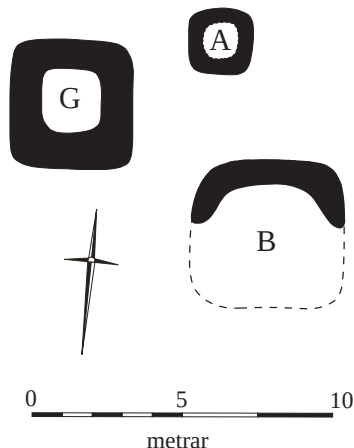
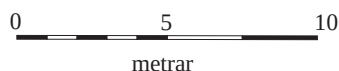
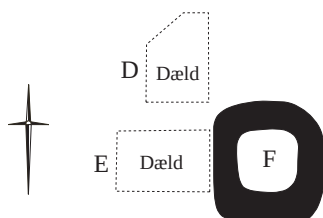
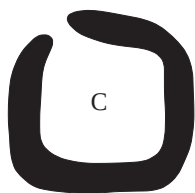

Tóft C (250b:012) horft til norðurs.

Fimm litlar og einfaldar tóftir (og tvær dældir þar sem líklegt er að torf hafi verið rist) eru í hnapp á hæð um 100 m ofan (vestan) við Kálfalæk, 270 ANA við meintan bæjarhól Skárastaða 001 og 1,4 km SSA við íbúðarhúsið á Kraunastöðum. Rúmum 70 m sunnar er stök tóft 028 en rúmlega 50 m norðar þrjár tóftir 018 í hnapp og er mögulegt að allar þessar tóftir hafi verið byggðir á svipuðum tíma og í svipuðum tilgangi og þær tóftir sem hér er lýst. Helst er að gíska á að þessar tóftir hafi verið heystæði. Þar eru einfaldar og standa herra en umhverfið og ágætis graslendi er vestan þeirra. Fremur slétt og deiglend tún taka við fast vestan Kálfalækjar og í 80-100 m til vesturs. Þá taka við lyngivaxnir móar í aflíðandi halla upp að rótum Múlaheiðar

þar sem land verður örlítið brattara. Tóftirnar eru á þessu svæði. Þær eru á kafi í grasi og skera sig því úr mólendinu.

Á þessum stað eru sjö tóftir á svæði sem er um 30 X 30 m stórt. Tóftunum verða hér gefnir bókstafir til aðgreiningar. Nyrst er lítil þúst, A, sem er um 2 m á kant. Innri brún veggja er ógreinileg. Veggir þústarinnar eru um 0,3 m á hæð og þeir eru grasi grónir. Engar grjóthleðslur sjást í þústinni sem er einföld. Ekkert op er merkjanlegt á henni. Um 2 m vestan við suðurhluta A er önnur áþekkt tóft, G. Hún er ferhyrnd og 5 X 4 m að stærð. Tóftin er einföld og snýr norður-suður. Ekkert op er greinilegt á henni. Veggir tóftarinnar eru grónir grasi og engar grjóthleðslur sjást í henni. Veggir eru um 0,2 m á hæð. 2-3 m suðaustan við tóft G er þriðja tóftin, B. Hún er um 5 m á kant. Tóftin er grasi gróin, einföld og án ops. Suðurhlið hennar er illgreinileg en annars eru veggir mest um 0,2 m á hæð. Tóftin hefur án efa verið einföld. Tæpum 25 m suðvestan við þessar tóftir þrjár eru svo aðrar tvær aðrar tóftir (C og F) og tvær greinilegar dældir (Dog E). Nyrst þessara tófta er C og er hún sú sem er mest áberandi. Hún er ferhyrnd, einföld og um 6 m á kant. Veggir eru greinilegir og jafnvel eins og op hafi verið í norðvesturhorni hennar. Tóftin er gróin grasi og mest 0,2 m á hæð. Um 3 m suðaustan við tóft C eru tvær dældir, E og D, líklega þar sem torf hefur verið rist í tóftirnar. Nyrðri dældin D er 3 X 2 og snýr norður-suður og sú syðri, E, er jafnstór en snýr austur-vestur. Báðar dældirnar eru um 0,1 m á dýpt. Fast austan við dældirnar er svo tóft F. Hún er ferhyrnd og einföld, um 4 X 4 m að stærð. Tóftin er grasi gróin og veggir eru hvergi hærri en 0,3 m á hæð. Ekkert op er á tóftinni.

Hættumat: hætta, vegna jarðræktar

SD-250b:013 tóft smalakofi

65°48.652N 17°20.966V

Um 270 m sunnan við Kraunastaðastekk 023 en um 900 m SSA við íbúðarhúsið á Kraunastöðum er lítil tóft á hól. Tóftin, sem vel gæti verið af smalabyrgi, er um 600 m NNA við bæ 001 á Skarástöðum. Hún er um 150 m vestan við Kálfalæk. Tóftin er í vesturhlið Þegjandadals, í aflíðandi halla. Talsverðir hólar eru á þessum slóðum og er byrgið á uppblásnum melhól með dálitlum lynggróðri. Gott útsýni er af hólnum. Allt umhverfis er lyngivaxið. Tóftin hefur verið hlaðin úr grjóti en er nú alveg hrunin. Hún virðist hafa verið ferhyrnd og líklega hefur hún verið ríflega 1 m á kant. Veggir hafa hrúnað inn í tóftina og hún er full af grjóti. Ytri brún veggja er greinleg og jöfn en annars er tóftin fremur illa farin og jafnvel eins og veggheðslum hafi verið hrúgað upp í miðjuna. Ef það væri ekki fyrir ytri brún veggja væri eðlilegast að halda að þessar minjar væru af vörðu fremur en litlu byrgi.

Hættumat: hætta, vegna jarðræktar

SD-250b:014 hleðsla

65°48.576N 17°21.057V

Um 160 m sunnan við byrgi 017 er grjótdreif í hóltoppi sem virðist vera leifar hrunins mannvirkis. Líklega hefur varða verið á þessum stað en ekki er útilokað að leifarnar geti verið af smalabyrgi (svipað og skráð var á 017). Tóftin er í vesturhlið Þegjandadals, í aflíðandi halla. Talsverðir hólar eru á þessum slóðum og er hleðsluleifarnar á uppblásnum melhól með dálitlum lynggróðri. Gott útsýni er af hólnum. Allt umhverfis er lyngivaxið. Steindreifin er um 1,5 m í þvermál og á einum stað má segja að það megi greina hleðslu norður-suður. Annars er erfitt að sjá nokkurt lag á grjóthrúgunni en grjóti hefur greinilega verið safnað á þennan stað.

Hættumat: engin hætta

SP-250b:015 varða

Varða (250b:015). Horft til suðurs

65°48.5'41N 17°21.857V

Um 200 m norðan við syðri Stekkjarvörðu 022 er alveg hrúnið vörðubrot. Varðan er um 1,1 km SSV við íbúðarhúsið á Kraunastöðum en um 660 m norðvestan við Skárastaði 001.

Varðan er í lyngivöxnum móa en austan við hana er lítið flag og þar glittir í klöpp.

Varðan er hrúnin en grjótleifar sjást á svæði sem er 1,5 m austur-vestur en 1 m norður-suður. Varðan er hlaðin úr stóru grjóti. Hún stendur svolítið hærra en móinn í kring. Vel er hugsanlegt að þessi varða sé í raun önnur af Stekkjarvörðunum (sjá einnig 022) en þá hefur henni verið haldið við.

Hættumat: engin hætta

SP-250b:016 garðlag landamerki

65°48.492N 17°20.767V

Garðlag, sem gæti hafa verið landamerkjagarður, er greinilegt í hlíðinni skammt norðan við tún Skárastaða. Garðurinn er tvöfaldur á kafla (sjá líka 017) og hefur náð frá Kálfalæk og upp í hlíðina. Sá garður sem hér er skráður er sá nyrðri af garðlögnum tveimur og er hægt að rekja hann skemmra upp í hlíðina en 017. Garðurinn er um 1,2 km sunnan við íbúðarhúsið á Kraunastöðum en um 200 m norðan við bæjarhólinn á Skárastöðum 001.

Garðurinn liggur um lyngivaxna móa.

Garðlagið er víða 2-3 m á breidd og er lyngivaxið. Það þær frá Kálfalæk og er greinilegt um 220 m upp hlíðina áður en það fjarar út. Garðurinn er óvída meira en 0,5 m á hæð og fellur mjög saman við landið þannig að erfitt er að rekja hann á jörðu niðri. Vel er mögulegt að þessi garður hafi verið á norðurmörkum Skárastaða en ef svo er er afmarkað hól á milli hans og 027 þar sem ekki er þekkt bæjarstæði

Hættumat: hætta, vegna jarðræktar

SP-250b:017 garðlag landamerki

65°48.467N 17°20.911V

*Landamerkjagarðurinn (250b:017) er merktur með rauðri línu inn á ljósmyndina.
Horft til norðausturs*

Garðlag, sem gæti hafa verið landamerkjagarður, er greinilegt í hlíðinni skammt norðan við tún Skárastaða. Garðurinn er tvöfaldur á kafla (sjá líka 017) og hefur náð frá Kálfalæk og upp í hlíðina. Hægt er að rekja hann í sömu hæð og túnin á Skárastöðum en þar fjarar hann út og því óljóst hvort hann hefur aldrei náð mikið hærra eða jafnvel náð alla leið að langgarðinum sem liggur eftir allri hlíðinni (sjá 026). Þvergarðurinn sem hér er skráður er sá syðri af garðlögnum tveimur sem eru

samsíða og er víðast um eða innan við 10 m á milli. Hann er um 1,2 km sunnan við íbúðarhúsið á Kraunastöðum en um 200 m norðan við bæjarhólinn á Skarástöðum 001.

Garðlagið liggur upp lyngivaxna móa.

Garðlagið er víða 2-3 m á breidd og er lyngivaxið. Það þær frá Kálfalæk og er greinileg um 300 m upp hliðina áður en það fjarar út nálega þar sem götur 006 sem liggja til norðurs frá túninu á Skarástöðum liggja um hliðina. Garðurinn er óvíða meira en 0,5 m á hæð og fellur mjög saman við landið þannig að erfitt er að rekja hann á jörðu niðri. Vel er mögulegt að þessi garður hafi verið á norðurmörkum Skárastaða en ef svo er er afmarkað hól á milli hans og 027 þar sem ekki er þekkt bæjarstæði.

Hættumat: hætta, vegna jarðræktar

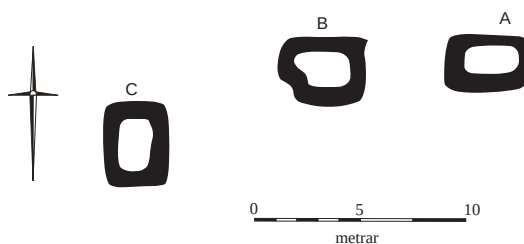
SP-250b:018 tóftir heystæði

Þrjár litlar og einfaldar tóftir eru í hnapp á hæð um 60-70 m ofan við Kálfalæk, 325 ANA við bæjarhól Skárastaða 001 og 1,3 km SSA við íbúðarhúsið á Kraunastöðum. Tóftirnar eru um 50 m norðan við nokkrar einfaldar tóftir í hnapp 012. Tóftirnar eru í suðurjaðri lyngmóa í aflíðandi hlið. Neðar eru grasivaxið og deiglent svæði að Kálfalæk.

Á þessu svæði, sem er rúmlega 20 X 5 m að stærð og snýr austur-vestur, eru þrjár tóftir og verður hverri þeirra hér gefinn bókstafur til aðgreiningar. Austast er aflöng tóft, A. Hún er 4 X 3 m að stærð og snýr austur-vestur. Tóftin er einföld og ekki er greinilegt op á henni. Veggir tóftarinnar eru mest 0,2 m á hæð. Hún er á köflum ógreinileg og hlaupin í þúfur og er á kafi í grasi. Um 7 m vestan við tóft A er önnur einföld tóft B. Hún er einnig 4 X 3 m að stærð og snýr austur-vestur eins og A. Tóftin er einföld og ekki er greinilegt á henni op. Vegghleðslur eru mest 0,3 m á hæð. Þriðja tóftin, C, er um 6 m VSV við B. Hún er jafnstór (4 X 3 m) og en snýr norður-suður. Líkt og á hinum tóftunum tveimur er tóftin einföld og án ops. Engar grjóthleðslur eru greinilegar í henni. Lag tóftanna og staðsetning bendir helst til að þær séu heystæði.

Hættumat: hætta, vegna jarðræktar

65°48.428N 17°20.776V

Heystæði C (250b:018). Horft til suðurs.

SP-250b:019 garðlag

Afar óljósar leifar garðlags, hugsanlega af gerði, eru um 20 m vestan við Kálfalæk en um 70 m suðaustan við austurenda garðlags 017. Garðlagið er 430 m norðaustan við meintan bæjarhól á Skarástöðum 001.

Garðlagið er við Kálfalæk og er það grasivaxið. Allt umhverfis eru grasi vaxnir móar ef undan er skilin sporöskjulaga hvílt austan garðsins, nær Kálfalæk en þar er gróðurþekjan rofin og lyng og mosi meira ráðandi.

Garðlagið er fremur óskýrt. Það er um 10-15 m langt og 1 m á breidd. Garðlagið liggur gróflega norður-suður en svolítil sveigja er á því um miðbikið þannig að báðir enda vísa aðeins í átt að Kálfalæk. Garðurinn er gróinn, hvergi sér í

65°48.461N 17°20.700V

Leifar garðlagsins (250b:019). Horft til suðurs.

grjóthleðslur. Ekki er ljóst hvaða tilgangi garðlagið hefur þjónað og ekki er alveg útilokað að þessi hryggur kunni að vera náttúrusmíði og/eða leifar ruðnings frá læknum.

Hættumat: hætta, vegna jarðræktar

SB-250b:020 *Beitargarður* garðlag
Talsvert garðlag, sem meðal heimamanna er nefnt Beitargarður, gengur upp miðjan Múlaháls að norðan frá garðlagi sem liggur meðfram hlíðinni úr Þegjandadal, fyrir hálsinn og með honum aftur til suðurs (sjá 026). Óljós bílslóði liggur upp hálsinn fast austan við garðinn. Norðurendi garðsins er um 1,3 km suðvestan við íbúðarhúsið á Kraunastöðum.

Garðurinn liggur upp lyngivaxinn hálsinn. Stöku melar stinga sér upp úr lynggróðrinum hér og þar.

Garðurinn liggur frá langgarði 026 og upp hlíðina. Hann er vel merkjanlegur í um 180 m til suðvesturs áður en hann verður ógreinilegur. Þá er jafnvel eins og hann beygi lítilllega og liggji beint í suður í um 50-60 m til viðbótar en þó er erfitt að fullyrða um leguna á þessum slóðum þar sem hún er ógreinileg. Garðurinn fjarar svo alveg út. Hann er mest um 4 m á breidd en 0,4 m á hæð og lyngivaxin. Garðurinn er víða hlaupinn í þúfur og sum staðar eru í hann rof.

Hættumat: hætta, vegna ábúðar

65°48.574N 17°22.321V

Beitargarður (250b:020). Horft til suðurs.

SB-250b:021 *Skeið* túngarður býli

65°48.466N 17°20.909V

"Skeið, er nafn á tóttarbroti sunnan við Kraunastaði [001], kann að hafa verið býli," segir í Byggðum og búum í Suður-Þingeyjarsýslu. Í örnefnaskrá segir ennfremur um bæinn: "Örskotslengd sunnan við Björg er Skeiðakot. Þar ber mjög lítið á tóftum." Mjög erfitt er orðið að greina leifar Skeiða. Samkvæmt heimamönnum var bærinn þó þar sem óljósar leifar túngarðs má rekja frá merkjagarði 017. Þar má sjá leifar vallargarðs vestan við tún en hann er afar ógreinilegur og engar tóftir sást innan túngarðsins. Hafi landamerkjagarður 017 markað land Skárastaða til norðurs er afmarkað landsvæði milli þess garðs og landamerkjagarðs 027. Ekki fundust neinar "býlistóftir" á þessu svæði en hólfið er annars afmarkað svipað og aðrir bæir á dalnum. Ekki er óhugsandi að Skárastaðir hafi "upprunalega" verið innan þessa svæðis. Hafi svo verið fundust engin ummerki um það við vettvangsrannsókn og hér verður bærinn skráður í samræmi við þá trú heimamanna að um Skeið sé í raun þær garðhleðslur sem óljóst má greina fast sunnan 017.

Svæðið er lyngivaxið í aflíðandi halla til austurs. Nokkrar lyngivaxnar hæðir eru þar.

Landamerkjagarður 017 markar norðurhlíð gerðisins. Frá honum neðarlega má óljóst rekja garðlag sem liggur til suðurs í sveig en beygir svo til austurs eftir um 60 m. Garðlagið heldur svo áfram til vesturs í um 50 m áður en það hverfur endanlega. Þetta garðlag er mjög óskýrt, það er lyngivaxið og 4-5 m á breidd en 0,4-0,5 m á hæð. Garðlagið (þ.e. neðsti hluti 017 og þetta garðlag í sameiningu) afmarkar svæði sem er um 100 X 100 m stórt. Það umlykur lága, lyngi og mosavaxna hæð. Engar tóftir eru á hæðinni er nokkrar litlar hæðir má þó greina og ekki útilokað að þar kunni að reynast mannvistarleifar undir sverði. Hæðin er 100 X 20-30 m stór og snýr norður-suður. Hún er að mestu náttúruleg. Engar aðrar leifar fundust á þessum slóðum.

Hættumat: hætta, vegna jarðræktar

Heimildir: BBSb, 518; Ö-Þegjandadalur, 2

SB-250b:022 Stekkjarvörður varða

65°48.424N 17°21.814V

"Upp af Skárastaðatóftum eru vörður tvær á austurbrún heiðarinnar. Þær heita Stekkjarvörður, stutt suður af Einbúa," segir í örnefnaskrá Múla. Aðeins sést nú ein varða á þessum slóðum og hefur henni án efa verið haldið við. Hún er um 530 m VNV af Skárastöðum 001 en um 40 m austur af langgarðinum sem gengur eftir allri landareign Skárastaða 026. Mögulegt er að "hin" Stekkjarvarðan sé í raun 015 sem er um 200 m norðar. Ekki er ljóst af hvaða stekk vörðurnar draga nafn sitt þar sem enginn tóft er í nánd og afar ólíklegt er að stekkur hafi verið byggður á þessum slóðum. Líklegast er e.t.v. að vörðurnar dragi nafn af Kraunastaðastekk 023 þó svo að þær séu um 1 km ofar og innar í hlíðinni.

Varðan er í aflíðandi hlíð til austurs. Umhverfis er þýfður mói. Næst vörðunni er vel gróið en í um 1-2 m radíus frá vörðunni er uppblástur í gróðurtorfunni.

Varðan er hlaðin úr stóru grjóti og virðist ekki mjög vönduð þó henni hafi sjálfsagt verið haldið við lengi. Hún er um 2 X 1 m að stærð en um 0,8 m á hæð.

Hættumat: engin hætta

Heimildir: Ö-Múlatorfa, 8

Stekkarvarða (250b:022). Horft til norðausturs.

SB-250b:023 Kraunastaðastekkur tóft stekkur

65°48.799N 17°20.992V

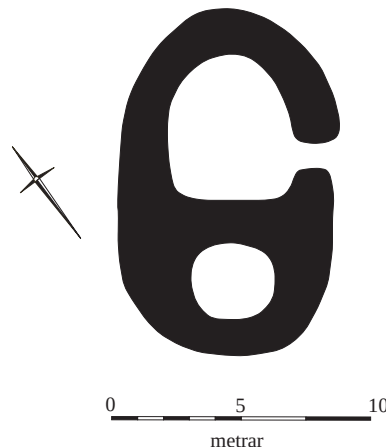
"Þar sem göturnar liggja af dalnum upp á og yfir Stöpulinn er Skjólalág, en nokkru neðar á láglandinu eru Enni. Þar er Kraunastaðastekkur og Stekkjarlág," segir í örnefnaskrá. Stekkjartóftin er enn greinileg. Hún er um 500 m suður frá íbúðarhúsinu á Kraunastöðum og um 10 m sunnan við girðingu (austur-vestur) sem girðir af sléttu tún norðar. Tóftin er tæpum 900 m NNA við bæjarhól Skárastaða 001. Hún er 100-200 m ofan við Kálfalæk.

Stekkurinn er fast sunnan við sléttu tún, í grasi vaxinni lág milli lyngivaxinna, þýfðra hæða. Hann er því í nokkru skjóli nema að norðaustan. Stekkurinn er byggður upp við norðvesturhlíð hæðar.

Stekkjartóftin er 11 X 6 m stór og snýr suðaustur-norðvestur. Hún er tvískipt. Tóftin er grasi gróin og sigin og hvergi sjást í henni grjóthleðslur. Norðurhólf tóftarinnar er rúmlega 4 X 3 m að stærð (NA-SV) og op er á því sunnarlega á austurvegg. Syðra hólfíð er um 3 X 2 m (NA-SV) í þvermál en ekki er greinilegt op á því. Tóftin er mjög sigin og gróin og veggjahæð er hvergi meiri en 0,4-0,5 m. Veggir eru víða 1,5-2 m á breidd.

Hættumat: hætta, vegna jarðræktar

Heimildir: Ö-Múlatorfa, 8

SB-250b:024 varða

65°48.543N 17°20.863V

Um 480 m SSA við Kraunastaðastekk 023 er fornleg varða á hól. Varðan er um 450 m NNA við bæjarhól á Skárastöðum 001. Varðan er allra syðst á lágum, grónum hól. Stórgrýti, skófum vaxið, myndar vörðuna sem er um 0,5 m á hæð en 1,5 m í þvermál.

Hættumat: hætta, vegna jarðræktar

Varðan (250b:024). Horft til suðurs.

SP-250b:025 tóft

Tóftin (250b:025).Horft til austurs.

0 2.5 5
metrar

65°48.15'4N 17°21.016V

Um 40 m ofan (vestan) við ræktuð tún í botni Þegjandadals er einföld tóft. Hún er um 350 m SSA við meintan bæjarhólin á Skarástöðum 001. Hár, lyngivaxinn mói endar til suðurs um 30 m norðar en tóftin. Fast sunnan móans er um 30 m

breið grasslétt en tóftin er í jaðri hennar og lyngivaxinna móa sunnar.

Einföld, lyngivaxin tóft sem er 5 X 4 m að stærð. Tóftin snýr norður-suður. Ekki er greinilegt á henni op og engin merki sjást um að hún hafi verið hlaðin úr öðru efni en torfi. Veggir tóftarinnar eru mest

um 0,4 m á hæð. Ekki er ljóst hvaða hlutverki tóftin hefur gegnt.

Hættumat: hætta, vegna jarðræktar

SP-250b:026 garðlag vörslugarður

Vörslugarðinn (250b:026) má greina sem hrygg á myndinni..

65°48.074N 17°21.774V

Mikið garðlag liggur eftir endilangri landareign Skárastaða frá syðri landamerkjagardi 250c:008 og til norðurs með hlíðinni. Garðurinn beygir svo með hlíðinni til vesturs með Múlahálsi, liggur yfir hálsinn og er aftur farinn að beygja til suðurs með Múlaheiði þegar hann fjarar út. Samkvæmt staðkunnugum á þessi garður að hafa legið áfram til suðurs með vesturhlíð Múlaheiðar og jafnvel náð hring um Múlann en þó virðist fremar sem garðurinn hafi legið niður Múlann vestanverðan en annað garðlag (sjá 020) þá jafnvel legið upp Múlahálsinn og áfram vestur með Múlanum. Garðurinn liggur ofarlega í Múlanum, um lyngivaxna haga. Sjálfur er garðurinn gróin lyngi.

Garðurinn er á köflum alveg ógreinilegur og hlaupinn í þúfur. Þar sem hann er heillegastur er hann um 4 m á breidd og nær um 1 m hæð þar sem mest er en víða er hann allt að 8 m breiður. Víða liggja slóðar ofan á garðinum eða í jaðri hans og er hann þá sundurskorinn. Við skráningu var garðurinn rakinn á um 1,3 km löngum kafla

en afar líklegt er að hann hafi áður náð lengra til suðurs, í vestanverðri Múlaheiði. Þar hverfur garðurinn í mela.

Hættumat: engin hætta

SB-250b:027 garðlag landamerki

65°48.890N 17°21.489V

Garðlag, sem líklega hefur verið merkjagarður, er um 400 m sunnan við íbúðarhúsið á Kraunastöðum en um 1,1 km NNV við meintan bæjarhól á Skárastöðum 001. Á milli þessa garðs og áþekkra garða 016/017 sunnar, sem einnig gætu verið landamerki, eru um 870 m. Garðlagið er greinilegt fast ofan við tún frá Kraunastöðum. Það er grasi og lyngivaxið.

Garðlagið liggur austur-vestur og það er hægt að greina á um 100 m kafla. Neðar hefur það verið sléttað í tún og ofar hefur það víða hlaupið í þúfur. Garðurinn er víða um 4 m á breidd en allt að 0,8 m á hæð.

Hættumat: hætta, vegna jarðræktar

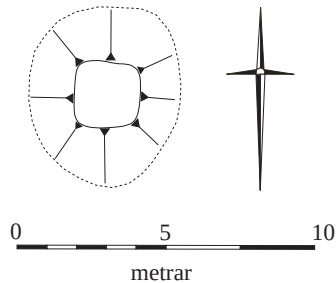

Landamerkjagarðurinn (250b:027). Horft til austurs.

SB-250b:028 tóft heystæði

65°48.343N 17°20.838V

Stök, einföld tóft er rúnum 70 m sunnan við nokkra einfaldar

tóftir í hnapp 012 en um 150 m austan við túngarð Skárastaða 005. Fremur slétt og deiglend tún taka við fast vestan Kálfalækjar og í 80-100 m til vesturs. Þá taka við lyngivaxnir móar í aflíðandi halla upp að rótum Múlaheiðar þar sem land verður örlítið brattara.

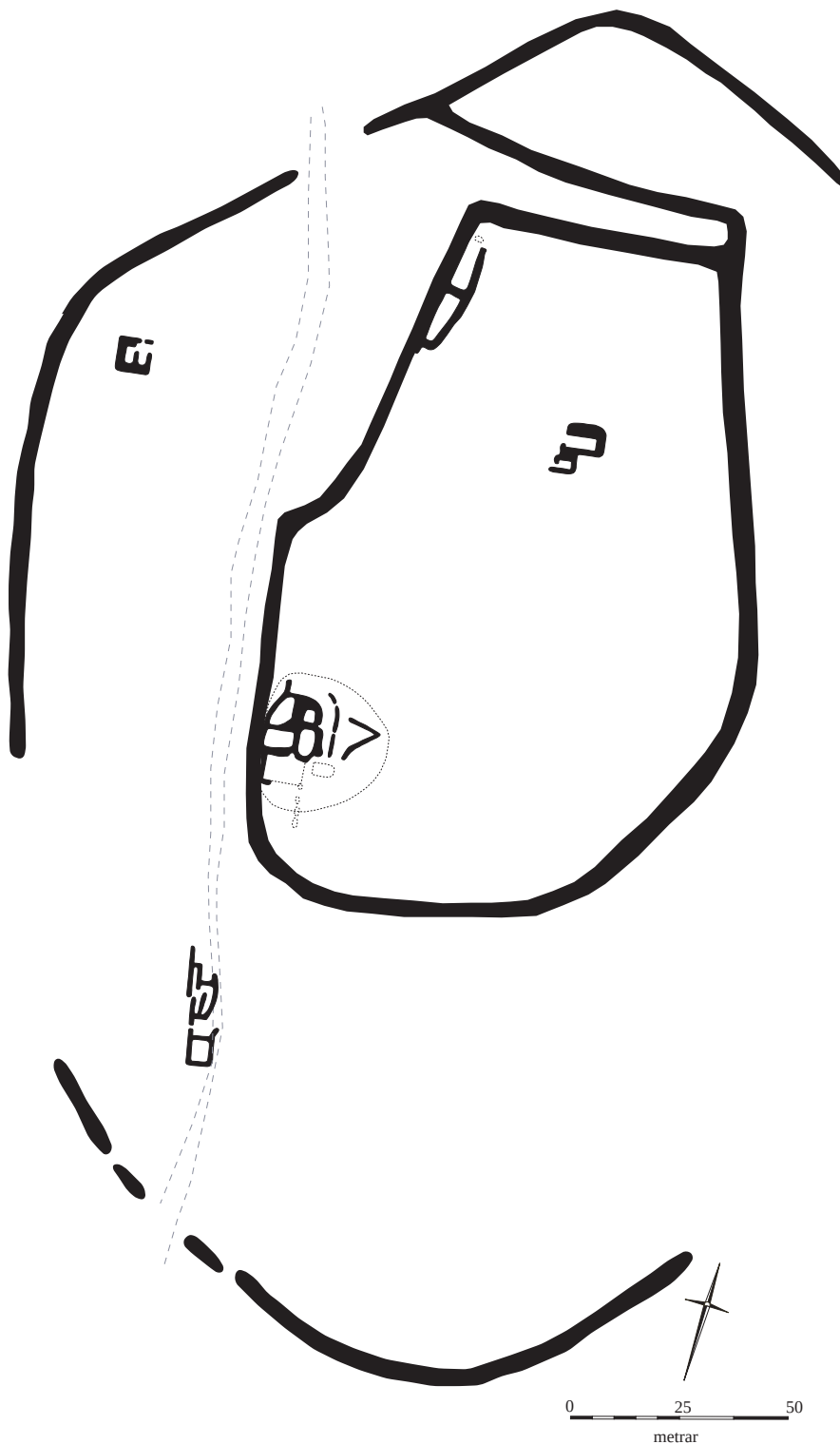
Tóftin er á litlum hól. Hóllinn sker sig úr landslaginu og er 6 X 5 m að stærð. Í toppi hans er tóftin sem er vart meira en óljós dæld, um 2 m á kant og um 20 cm djúp. Hóllinn er grasi gróinn en umhverfis er lyngmói. Ekki er ólíklegt að þarna hafi verið heystæði

Hættumat: hætta

Heystæðistöft (250b:028). Horft til austurs.

SB-250c Hólkot

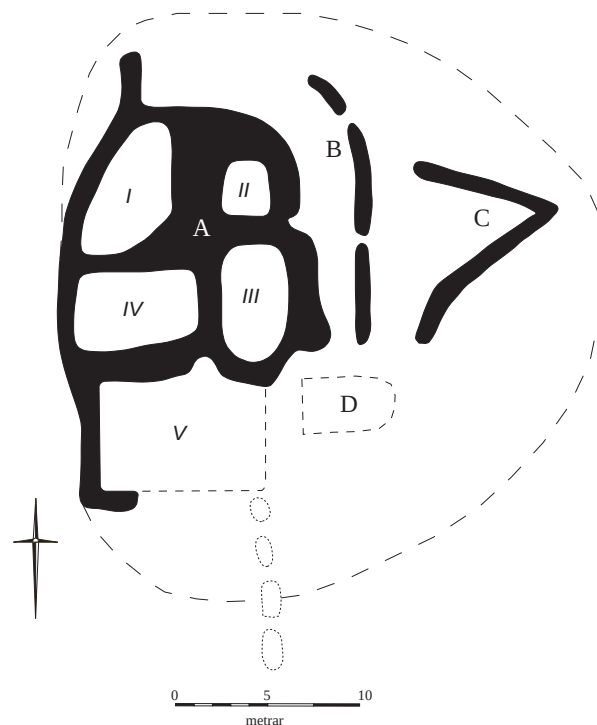
Í máldaga Múlakirkju frá 1318 segir: "Hier fylgia Eynarstader. Jngirijdarstader. skarastader. Biarkarstader. skeydz land. kraumastader. fotaskinn. fiallzland meður aullum valahrijsum." DI II 434-435. Bæirnir eru aftur taldir upp í máldögum kirkjunnar frá 1394 (DI III 576-578), 1429 (DI IV, 375), 1431 (DI IV 468) og áfram allt fram til 1525 (DI IX 327-328). Árið 1553 eru hins vegar býlin ekki talin upp með eigum kirkjunnar. Hér er skráð sú jörð sem önnur í bæjarröð eyðibýla í vestanverðum Þegjandadal, talið frá norðri og eru bæjarrústirnar um 2,4 km frá Kraunastöðum. Á síðustu öldum hefur þessi bær gengið undir nafninu Hólkot sem verður hér notað en ýmislegt bendir til að þessi bær (en ekki 250d) hafi áður verið kallaður Bjarkarstaðir.

Hér er skráð sú jörð sem önnur í bæjarröð eyðibýla í vestanverðum Þegjandadal, talið frá norðri og eru bæjarrústirnar um 2,4 km frá Kraunastöðum. Á síðustu öldum hefur þessi bær gengið undir nafninu Hólkot sem verður hér notað en ýmislegt bendir til að þessi bær (en ekki 250d) hafi áður verið kallaður Bjarkarstaðir enda er það bæjarheiti talið upp næst yst í bæjarröðinni í elstu máldögum. Í örnefnaskrá Þegjandadals segir: "Hér um bil einum kílómetra sunnar [en Skárustaðir 250b] er eyðijörðin Hólkot. Bæjarhúsin hafa staðið á hól, og sjást nú þeirra lítil merki, en umhverfis hólinn hefur verið túnskiki, sem grænkar vel á sumrin." Í

Bæjarhóllinn á Hólkoti (250c:001). Horft til suðausturs.

Örnefnaskrá Múla er staðsetningu Hólkots lýst á eftirfarandi hátt: ""Bæjarleið" norðar [en Múlahús] en ætti skv. lýsingu að vera á milli Bjarkarstaða 250d og Hólkots] er Hólkot og Hólkotslág er sunnan við túnið. Þarna á milli eru nokkur hundruð metrar," segir í örnefnaskrá Múla. Þeir Árni Magnússon og Páll Vídalín geta um eyðibýlið Hólkot sem þeir telja upp annað í röð eyðibýla á dalnum og gæti það því vel verið sami bær og hér er skráður. Þegar Jarðabókin er rituð hafa öll býlin á Þegjandadal verið í eyði um langt skeið og í bókinni segir: "rómast að [allir bæir í Þegjandadal hafi] eyðst í stóru plágunni og aldrei síðan aftur byggt, eru þó sýnileg byggingarmerki á sjerhvörju þeirra, og sýnist líklegt að þetta sjeu þau 5 býli sem Múlakirkju máldagi um getur, þó nöfnin séu umbreytt. Ekki má þessi eyðiból aftur byggja, því staðurinn má ekki haganna án vera, þar með er heyskapur enginn í þeim löndum, þar með eru túnstæðin flest öll viði vaxin og í reyti komin." Landsvæði þessarar jarðar er vel afmarkað af landamerkjagörðum að norðan (sjá 008) og að sunnan (250d:013) og og nær það yfir um 900 m langt svæði norður-suður. Bæjarrústin er nærri því í miðju landinu, í svipaðri fjarlægð frá báðum landamerkjagörðum. Land til fjalls er einnig afmarkað með miklum garði sem er um 400 m ofan við bæ (sjá 011). Túnstæðið sjálft er afmarkað með tvö- eða þreföldum vallargarði (sjá 004 og 013). Innri vallargarður afmarkar svæði sem er um 150-160 X

100 m norður-suður en sá ytri 270 X 160-190 m. Innan innri vallagarðs eru þrjár rústir (001, 003 og tóft við túngarð 004) en milli ytri og innri garðs eru tvær til viðbótar (002 og 005). Hér verður rúst 001 lýst og er hún líklegust rústanna til að vera bæjarrúst, þótt greinilega hafi verið byggt á henni í seinni tíð.

Túnin á Hólkoti eru í aflíðandi halla til austurs. Þau eru að mestu lyngivaxin en svolítill grasgróður hefur skotið rótum í "bæjartóftinni" og á hluta vallargarða og eru þetta líklega þau mannvirki sem hafa verið endurbyggð eftir að býlið fór í eyði. Þar sem túnum í Hólkoti sleppir til austurs tekur við grasigróinn bakki að Kálfalæk. Þetta svæði hefur verið framræst og því er það grösugt, ólíkt stærstum hluta Þegjandadals vestanverðs. Skurðir sem grafnir voru til að ræsa svæðið fram ná alveg upp að vesturhliði túna. Þessar framkvæmdir hafa væntanlega skemmt tóftir neðan við tún í Hólkoti, ef einhverjar hafa verið og þær hafa einnig skemmt austurhluta ytri túngarðs. Sjálf "bæjartóftin" er á lágum hól og lítil lækjarspræna rennur fast sunnan hans.

Sú tóft sem líklegust telst bæjartóft að stofni til í Hólkotstúni er nálega í miðjunni á því svæði sem ytri

vallargarður (013) afmarkar en er suðvestast innan innri túngarðs 004. Ytri vallargarðurinn gæti vel verið eldri þar sem hann er gróinn lyngi og mjög siginn, en sá innri er að hluta grasi vaxinn. Þó getur vel verið að þeim innri hafi einungis verið haldið við lengur. Tóftin er á grasi vöxnum hól sem sker sig mjög úr lyngivöxnum mounum í kring. Hóllinn er um 32 X 30 m stór og snýr norður-suður. Bæjarhóllinn er fast við vesturhlið innri túngarðsins 006. Tóftin er á miðjum hólnum en ógreinilegar veggjaleifar teygja sig víða. Samtals eru veggjaleifar á svæði sem er um 27 X 25 m stór (austur-vestur). Hleðsluhæð er víða um 0,4 m og hvergi sjást grjóthleðslur þótt einstaka steinar séu á víð og dreif á svæðinu og einn þeirra, sem er suðaustarlega á tóftarsvæðinu sé fremur stór. Hér verður fyrst lýst þeim leifum sem líklegast má telja til tóftar (A) en því næst ógreinilegri veggjaleifum á bæjarhólnum (B-D). Sjálf er tóftin 25 X 15 m stór og snýr norður-suður. Bæjartóftinni má skipta í 4-5 hólf og hverju þeirra er hér gefinn rómverskur bókstafur til aðgreiningar. Engin op eru lengur greinileg á milli hólfa eða á útveggjum. Norðvestast í tóftinni er hólf (I) sem snýr norður-suður og er 6-7 X 3-4 m að innanmáli. Frá norðvesturhorni tóftar gengur svo lítill veggstubbur til norðurs í um 3 m áður en hann fjarar út. Austan við hólf (I) er lítið hólf (II). Það er um 2 m á kant en er þó örlítið lengra á lengdina (norður-suður). Sunnan við þetta hólf er aflangt hólf, III, sem snýr einnig norður-suður. Það er um 6 X 3 m stórt. Að baki þessu hólfi er annað hólf, IV, sem snýr þvert á það (eða austur-vestur). Það er um 6 X 4 m að stærð. Frá vesturvegg þessa hólfs teygir veggur sig í um 7 m til suðurs en beygir þá til austurs en fjarar út eftir 1 m. Líklegast er að þessi veggur hafi markað enn eitt hólfið, V, og hefur það þá líklega verið um 8 X 6 m stórt og snúið austur-vestur. Sé sú raunin eru austur- og suðurveggir að mestu horfnir. Þar sem suðausturhorn þessa hólfs hefur líklega verið er stór steinn. Meðfram austurhlið tóftarinnar endilangri gengur garðlag/veggur (B). Það er 2-3 m austan við tóftina, á bæjarhlaðinu. Þetta garðlag er samtals 12-14 m langt og beygir svolítið til vesturs meðfram norðurhlið rústarinnar áður en það fjarar út. Annað garðlag (C) er um 2-3 m austan við það fyrrnefnda. Þetta garðlag myndar þríhyrningslaga svæði með (B) sem austurhlið. Sjálft garðlagið myndar því nokkuð skarpt horn og enda báðir armar 2-3 m austan við B. Garðlagið er sigið og ógreinilegt og er í svolitlum halla á bæjarhólnum. Engar grjóthleðslur sjást í þessum garðlögum frekar en bæjartóftinni meintu. Tæpum 1 m suðaustan við suðausturhorn bæjartóftar (A) er þýft svæði, um 5 X 3 m stórt. Það snýr austur-vestur en ekki er hægt að sjá greinileg veggjarbrot í því. Á bæjarhólnum er reyndar víða þýft og líklegast að mannvistarleifar séu þar alls staðar undir sverði þótt ekki sé hægt að sjá greinilega mynd á fleiri tóftum á yfirborði.

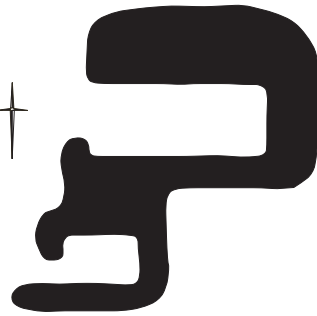
Hættumat: hætta, vegna jarðræktar

Heimildir: Ö-Múlatorfa, 8; Ö-Þegjandadalur, 2; JÁM XI, 198 og DI II 434-435

SP-250c:002 tóft útihús

65°47.854N 17°21.151V

Útihústóft er um 70 m norðvestan við bæ 001. Hún er í norðvesturhorni ytri vallargarðs 013, tæpum 10 m neðan (austan) við austurhlið hans en 15 m innan (sunnan) við norðurvegg túngarðsins. Tóftin er hins vegar utan innri hlið vallargarðs 004 (eða um 50 m ofan við vesturhlið hans).

0 5 10
metrar

Túnin á Hólkoti eru í aflíðandi halla til austurs. Þau eru að mestu lyngivaxin. Þar sem túnum í Hólkoti sleppir til austurs tekur við grasigróinn bakki að Kálfalæk. Þetta svæði hefur verið framræst og því er það grösugt ólíkt stærstum hluta Þegjandadals vestanverðs. Skurðir sem grafnir voru til að ræsa svæðið fram ná alveg upp að vesturhlið túna. Útihústóftin og nánasta umhverfi hennar er vaxið lyngi. Umhverfis er smábýft.

Tóftin er um 8 X 8 m stór og skiptist í tvö hólf. Þau virðast bæði hafa verið svipuð að stærð (innanmál tæpir 4 X 2 m) og hafa snúið norður-suður. Vestara hólfíð er mun skýrara en það austara sem einnig er í meiri halla og er orðið alveg ógreinilegt á kafla, sérstaklega nærri norðausturhorni. Op hefur verið á milli hólfanna norðarlega á milliveggnum en ekki hafa verið önnur op á vestara (innra) hólfíð. Op kann að hafa verið á miðjum norðurvegg austara hólfins og eða norðarlega á austurvegg. Um þetta verður þó ekki fullyrt þar sem tóftin er mjög hrunin og sigin á þessum slóðum. Hvergi sjást grjóthleðslur en hleðsluhæð veggja er mest 0,3-0,4 m. Ytri brún veggja er mun greinilegri en innri brún.

Hættumat: hætta, vegna jarðræktar

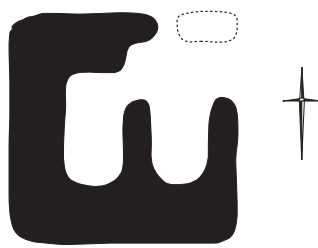

Útihústóftin, (250c:002), horft til austurs

SP-250c:003 tóft útihús

65°47.855N 17°21.037V

Tvískipt tóft, líklega af útihúsi, er 70-80 m norðaustan við bæ 001, innan innri túngarðs 004. Hún er um 30 m vestan við austurhlið túngarðsins en 35-40 m sunnan við norðurhlið hans.

0 5 10
metrar

Tóftin er 60-70 m ofan (vestan) við efsta skurð framræstu túnanna sem eru í dalsbotni vestan Kálfalækjar.

Túnin á Hólkoti eru í aflíðandi halla til austurs. Þau eru að mestu lyngivaxin. Þar sem túnum í Hólkoti sleppir til austurs tekur við grasigróinn bakki að Kálfalæk. Þetta svæði hefur verið framræst og því er það grösugt ólíkt stærstum hluta Þegjandadals vestanverðs. Skurðir sem grafnir voru til að ræsa svæðið fram ná alveg upp að vesturhlið túna. Útihústóftin og nánasta umhverfi hennar er vaxið lyngi en svolítið

Útihústóftin (250c:003). Horft til austurs.

gras vex innan tóftarinnar. Umhverfis er smáþýft.

Tóftin er 12 X 13 m stór og snýr norður-suður. Hún er tvískipt. Nyrðra hólfið er stærra (7 X 3 m) og snýr austur-vestur. Vesturveggur þess er mjög ógreinilegur. Sunnar er minna hólfið (2 X 3 m) sem snýr einnig austur-vestur. Op er á það sunnarlega á vesturvegg en ekki er greinilegt op á milli hólfa. Engar grjóthleðslur sjást í tóftinni. Hún er mjög sigin og jafnvel ógreinileg á köflum. Hæð veggja er mest 0,3 m en þeir, og þá sérstaklega ytri mörk veggja, eru óljós.

Hættumat: hætta, vegna jarðræktar

SD-250c:004 garðlag túngarður

65°47.871N 17°21.074V

Umvhverfis tún í Hólkoti liggja tveir túngarðir og er hér skráður sá innri (sjá 013 fyrir þann ytri). Með túngarðinum eru skráð tvö sambyggð mannvirki, annars vegar gerði nálægt norðvesturhorni hans (sjá A) og hólfið sem liggur eftir meðfram norðurhlið hans endilangri (B). Túnin á Hólkoti eru í aflíðandi halla til austurs. Þau eru að mestu lyngivaxin en svolítil grasgróður hefur skotið rótum í

Túngarðsveggur (250c:004), horft til norðurs

líklega þau mannvirki endurbyggð eftir að býlið fór í eyði. Þar sem túnum í Hólkoti sleppir til austurs tekur við grasgróinn bakki að Kálfalæk. Þetta svæði hefur verið framræst og því er það grösugt ólíkt stærstum hluta Þegjandadal vestanverðs. Skurðir sem grafnir voru til að ræsa svæðið fram ná alveg upp að vesturhlið túna.

Túngarðurinn afmarkar svæði sem er um 150-160 X 100 m stór (norður-suður). Suðaustur- og suðvesturhorn hans eru rúnuð en norðaustur- og norðvesturhorn nokkuð skörp. Garðurinn er víða 1,5-2 m breiður og 0,4-0,5 m á hæð. Ólíkt ytri vallargarðinum 013 er hann vaxinn grasi að hluta, sérstaklega er ræktarlegur grasvöxtur í vesturhlið garðsins og má ætla að hún hafi verið endurbyggð lengur en önnur garðlög í túninu. Gerði A er sambyggt túngarði nálægt norðvesturhorni. Gerðið er um 70 m norðan við bæjarhól 001. Það er vaxið lyngi og er 28-30 X 8 m að stærð og

snýr norður-suður. Hólfið er breiðast um miðjuna og skiptist þar, með millivegg upp í tvö hólfi, álíka stór (8 X 2-4 m). Ekki er greinilegt op á milli hólfa en op hefur verið á norðurvegg þess nyrðra. Engar grjóthleðslur sjást í gerðinu. Veggir þess eru mest um 0,4 m á hæð en vesturveggurinn (sem er í raun túngarðurinn) er nokkru hærri eða allt að 0,7 m. Meðfram norðurhlið innri túngarðs utanverðri (norðanverðri) hefur verið byggt hólfið. Það er um 60-70 m langt (austur-vestur) en mest um 20 m breitt. Efst (vestast) tengist norðurendi norðurhliðar hólfis hólfið við ytri túngarð 013. Hólfið er opið til norðurs. Það kann að hafa verið einhvers konar aðhald. Þetta hólfið er vaxið lyngi og mest um 0,3-0,4 m á hæð.

Hættumat: hætta, vegna jarðræktar

SD-250c:005 tóft fjárhús 65°47.787N 17°21.106V

Tóftin (250c:005). Horft til norðurs.

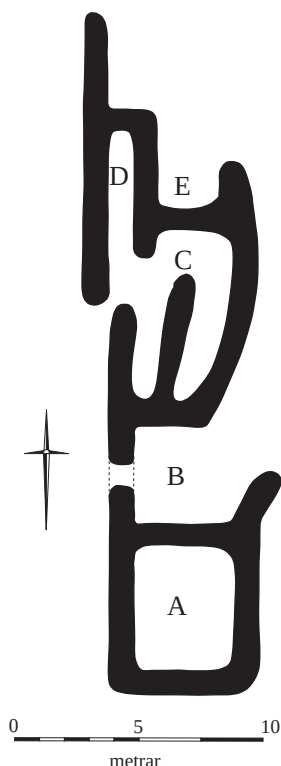
Aflöng tóft sem líklega hefur verið útihúsasamstæða, er 50-60 m sunnan við bæjarhól 001 og örlítið ofar í túninu. Tóftin er á milli ytri 013 og innri túngarðs 004, nánar tiltekið um 30 m sunnan við innri túngarð en 15-20 m norðan við þann ytri. Leiðin um túnið 006 liggur fast austan við tóftina.

Túnin á Hólkoti eru í aflíðandi halla til austurs. Þau eru að mestu

lyngivaxin. Þar sem túnnum í Hólkoti sleppir til austurs tekur við grasigróinn bakki að Kálfalæk. Þetta svæði hefur verið framræst og því er það grösugt ólíkt stærstum hluta Þegjandadals vestanverðs. Skurðir sem grafnir voru til að ræsa svæðið fram ná alveg upp að vesturhlið túna. Útihústóftin og nánasta umhverfi hennar er vaxið lyngi en umhverfis hæðina sem tóftin er á er svolítill grasvöxtur og sker hún því sig nokkuð úr.

Tóftin er 28 X 7-8 m stór og snýr norður suður. Tóftin er ógreinileg á köflum og veggir hennar eru sums staðar ekkert nema þúfur, aflangar og lyngivaxnar. Hleðsluhæð er mest um 0,3 m og hvergi sjást grjóthleðslur. Hún skiptist í fimm hólfi og verður hverju þeirra gefinn bókstafur hér til aðgreiningar. Syðst er ferhyrnt hólf (A), 5 X 4 m að stærð og snýr það norður-suður. Ekkert op er greinilegt á þessu hólfi. Norðan við A er áþekkt hólf, B, sem er um 4 X 4 m að stærð. Op er á það hólf norðarlega á austurvegg en einnig er hugsanlegt að op hafi verið á miðjum vesturvegg. Norðan við B tekur við aflangt hólf, C, 7 X 3-4 m að stærð og snýr það norður-suður. Svo virðist sem garði hafi hugsanlega verið í þessu hólfi endilöngu en merki hans eru óljós. Úr þessu hólfi er op norðarlega á vesturvegg, sem annars vegar virðist hafa verið út og hins vegar hefur verið gengt úr því í fjórða hólfið, D, til norðvesturs. D er mjótt og langt hólf, samtals 6 X 1 m á stærð og ekki er greinanlegur suðurveggur fyrir því. Vesturveggur D heldur áfram í um 4 m til norðurs frá norðvesturhorni tóftarinnar. Þá er aðeins ótalið ógreinilegt hólf E, sem virðist byggt við tóftina utanverða, þ.e. austurútsveggur D myndar vesturvegg þess. Lítil veggstúfur sem teygir sig í um 2 m frá norðausturhorni hólfis C myndar svo austurhliðina, eins langt og hún nær. Ekki er greinilegur norðurveggur þessa hólfis.

Hættumat: hætta, vegna jarðræktar

SD-250c:006 gata leið

65°47.869N 17°21.095V

Götur hafa legið um túnið á Hólkoti endilangt. Stórt op er á ytri túngarði 013 þar sem göturnar liggja úr norðri inn í túnið. Þær liggja svo sem leið liggur til suðurs, á kafla fast ofan við innri túngarðinn (004) en fara ekki, að því sem best fæst séð, í gegnum hann. Göturnar liggja fast neðan við útihústóft 005 og svo út úr túni, í gegnum ytri túngarð þar sem nokkur op eða rof eru á honum ofarlega.

Túnin á Hólkoti eru í aflíðandi halla til austurs. Þau eru að mestu lyngivaxin. Þar sem túnnum í Hólkoti sleppir til austurs tekur við grasigróinn bakki að Kálfalæk. Þetta svæði hefur verið framræst og því er það grösugt ólíkt stærstum hluta Þegjandadals vestanverðs. Skurðir sem grafnir voru til að ræsa svæðið fram ná alveg upp að vesturhlið túna.

Göturnar eru 1-4 samsíða slóðar sem rekja má eftir túninu.

Hættumat: hætta, vegna jarðræktar

SD-250c:007 tóft

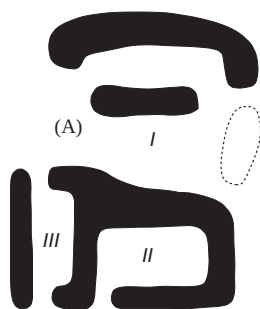
65°48.027N 17°21.145V

Tvær tóftir, hugsanlega leifar af stekki, eru 350-380 m norðan við bæ 001 og örlítið ofar (vestar í hlíðinni).

Tóftirnar eru um 70 m sunnan við landamerkjagard milli Hólkots og Skárastaða (sjá 008). Tóftirnar eru á e.k. syllu í hlíð Múlaheiðar en hlíðin verður brattari ofan við tóftirnar. Sunnan við syðri tóftina rennur lækur í lækjardragi. Syllan sem tóftirnar eru á, sem og annað umhverfi, er lyngivaxið. Tóftirnar tvær eru á svæði sem er um 41 x 12 m stórt. Þær eru báðar signar og vaxnar lyngi og hvergi sjást grjóthleðslur. Nyrðri tóftin (A) er stærri. Hún er 15 X 12 m stór og snýr norður-suður. Tóftin skiptist upp í þrjú hólfi sem hér eru merkt I, II og III. Nyrst er stærsta hólfið I. Það er 7 X 6 m að innanmáli og snýr austur-vestur. Op virðist hafa verið bæði á austurvegg hólfisins miðjum og á vesturvegg en reyndar er hann allur ógreinilegur. Eftir hólfinu miðju gengur hryggur og virðist helst sem það gæti verið leifar af garða. Sunnan við hólfið I er tvö hólfi. Austara hólfið II er stærra eða rúmlega 5 x 3 m að stærð og snýr það austur-vestur. Op er á

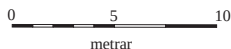

Tóftirnar (250c:007). Horft til suðausturs.

suðvesturhorni þess. Vestan við hólfið er svo þriðja hólfið III sem er rúmlega 4 X 1 m að stærð og snýr norður-suður. Op er bæði vestarlega á norður- og suðurvegg þess. Um 20 m sunnan við tóft A er önnur tóft B. Hún er einföld og 6 X 4 m að stærð. Op er á miðjum vesturvegg tóftarinnar. Staðsetning tóftanna, fjarlægð frá bæ og lag þeirra bendir til að þarna gætu verið stekkjjar- eða beitarhúsarústir á ferð.

Hættumat: engin hætta

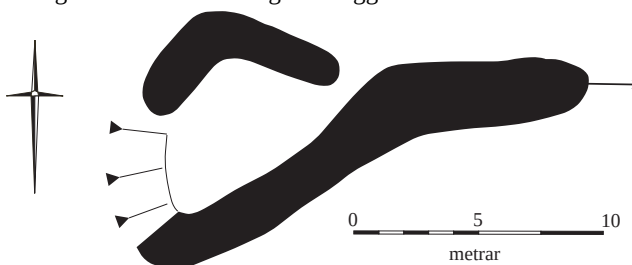
SB-250c:008 garðlag landamerki

65°48.072N 17°20.983V

Mikill og fornlegur garður er á merkjum Hólkots og Skárastaða. Garðlag sem liggur með hlíðinni ofan Hólkots

Garðurinn (250c:008) horf til austurs.

eftir endilangri landareigninni (sjá 011) endar til norðurs í landamerkjagarðinum sem heldur áfram til vesturs, ofar í hlíðina í um 80 m áður en hann verður illrekjanlegur á um 50 m kafla. Þá hefur hann endað í öðrum langgarði (sjá 250b:026) sem hefur verið um 130 m hærra í hlíðinni en sá sem liggur um landi Hólkots. Landamerkjagarðurinn sem hér er skráður liggur niður (til vesturs) frá suðurenda áðurnefnds garðs og hefur sjálfsagt áður legið alla leið að Kálflæk en hverfur í framræst tún í dalbotni. Hann er um 450 m norðan við bæjarhól Hólkots 001 en um 490 m sunnan við áætlaðar bæjarrústir á Skárastöðum 001.

Garðurinn nær frá heiðarbrúninni og niður (til vesturs) allt þar til framræst tún taka við í dalsbotni og hefur hann sjálfsagt horfið við ræktun þeirra. Garðurinn og umhverfi hans eru víðast lyngi og kjarri vaxin.

Garðurinn er fornlegur, siginn og lyngivaxinn. Hann er ríflega 600 m langur og eru þar af um 480 m neðan langgarðsins í Hólkotslandi (sjá 011). Garðurinn liggur nærri því þráðbeint (austur-vestur). Hann er víða 3-4 m á breidd. Á kafla má greina óljósar dældir beggja vegna við hann. Rof eru í garðinn á nokkrum stöðum. M.a. er garðurinn greinilega rofinn þar sem götur frá Hólkoti (sjá annars 006) liggja í gegnum hann. Svolítið ofar í hliðinni og 10-20 m neðan við annað rof, í svipaðri hæð og túnin í Hólkoti, er þríhyrningslaga hól á garðinum sem virðist byggt ofan í garðinn. Það er um 8 X 8 m stórt og op er á það í norðausturhorni. Ekki er ljóst hvaða hlutverki þetta hól hefur gegnt en það virðist að mestu (eða jafnvel alfarið) lenda Hólkotsmegin við merkin.

Hættumat: hætta, vegna jarðræktar

SB-250c:009 gata leið

Í gegnum vesturenda merkjagarðs milli Hólkots og Bjarkarstaða (sjá 250d:013) liggja miklar götur norður-suður í hliðinni. Líklega eru þessir slóðar gömul leið um dalinn.

Umhverfis er lyngivaxinn mói.

Við merkin er einn slóðanna fremur áberandi og breiður (0,5-1 m breiður) og gæti hann enn verið notaður við smölun. Víðast eru þó nokkrir slóðar samsíða og þá gjarnan grunnir og gróinir slóðar. Vel kann að vera að einhverjir slóðar séu greinilegir inn mestalla vestanverðan Þegjandadal á svipuðum slóðum, þ.e. ofarlega á dalnum.

Hættumat: engin hætta

65°47.580N 17°21.351V

Gatan (250c:009). Horft til NNW

SB-250c:010 varða landamerki

65°47.583N 17°21.384V

Um 20 m ofan við (vestan við) þar sem merkjagarður milli Bjarkarstaða og Hólkots (250d:013) endar til vesturs er steinahrúga, mögulega vörðubrot sem gæti hafa verið landamerki milli bæjanna. Varðan sem er nú reyndar aðeins vörðubrot er á lágum hól sem er ber í hliðunum en gróinn í toppinn.

Varðan er um 1 X 0,5 m á stærð og snýr norður-suður. Hún er gróin og sigin. Ekki er hægt að fullyrða um í hvaða tilgangi steinar hafa verið settir saman á þennan stað. Hugsanlegt að þeir séu í framhaldi að landamerkjagarði og hafi því upprunalega verið landamerkjavarða en einnig mætti velta upp þeim möguleika hvort hugsanlegt sé að á þessum stað gæti leynst kuml. Til þess gæti staðsetningin bent, en rannsóknir hafa sýnt að kuml eru oft í námunda við landamerki og/eða gamlar götur. Slíkt verður þó vart meira en óábyrgar getgátur.

Hættumat: engin hætta

Varðan (250c:010). Horft til ANA.

SB-250c:011 garðlag vörslugarður

65°47.647N 17°21.517V

Mikið garðlag liggur meðfram hliðinni í landi Hólkots, landamerkja á milli en er þó illgreinanlegt síðustu 170 m að suðurlandamerkjagarði (250d:013) Garðurinn er um 400 m ofan við bæ, í hliðinni. Hann er nokkuð samfelldur. Garðurinn liggur í lyngi- og grasivaxinni, aflíðandi hlíð.

Garðurinn er fornlegur, siginn og

Vörslugarðurinn (250c:011). Horft til suðurs.

lyngivaxinn og víðast 3-5 m á breidd en 0,5 m á hæð. Hann hefur án efa upprunalega náð alveg á milli landamerkjagjarðanna og þá verið nálega 1 km á lengd. Við suðurmerki virðist garðurinn hafa legið í svolítinn sveig að landamerkjagjarði 250d:013 en eins og áður sagði er hann illgreinanlegur síðustu 170 m að merkjum. Hann má hins vegar greina þar norðan við og er því vel merkanlegur á um 780 m kafla, allt að landamerkjagjarði 008. Slóðar liggja ofan á hluta garðsins og í hliðum hans. Tekinn var prufuskurður í garðlagið sumarið 2006 og voru niðurstöður gjóskulagagreiningar á sniði eftirfarandi: "Landnámssyrpan er undir torfi. Hún er einnig í torfinu ásamt slitrum af Heklu-3. Yfir torfinu eru H-1300, V-1477 og V-1717. Torfið leggst næst ofan á LNS. Garðurinn er talsvert eldri en H-1300."

Hættumat: engin hætta

Heimildir: Magnús Á. Sigurgeirsson, 2.

SB-250c:012 varða

65°48.064N 17°21.691V

Nokkrir steinar hafa verið settir saman á lítilli hæð við merkjagjarð milli Hólkots og Skárastaða (sjá 008).

Varða (250c:012) horft til NNA.

Ber melhóll í vesturhlíð Þegjandadals. Steinaröðin er einföld og gægist upp úr yfirborði hólsins. Hún er um 1 m á lengd en 0,5 m á breidd og snýr NNV-SSA. Steinarnir ná um 5 cm upp úr sverði. Hugsanlega eru þetta leifar alveg hruninnar vörðu sem þá hefur líklega verið á merkjum. Merkjagjarðurinn heldur hins vegar áfram ofan við hæðina og því er spurning hvort þörf hafi verið á merkjavörðu á þessum stað. Vel gæti verið að varða hefði gegnt öðru hlutverki, eða jafnvel að steinarnir hafi aldrei verið í vörðu heldur hafi þeim einfaldlega verið safnað saman á þessum stað í öðrum tilgangi, t.d. settir

yfir legstað (kuml). Til þess gæti staðsetningin á merkjum bent en fremur algengt var að setja kuml niður á slíkum stöðum. Ekki er unnt að útiloka að steinarnir hafi verið settir á þennan stað til að merkja legstað nema með uppgrefti.

Hættumat: engin hætta

SB-250c:013 garðlag túngarður

65°47.789N 17°20.983V

Umhverfis tún í Hólkoti liggja tveir túngarður og er hér skráður sá ytri (sjá 004 fyrir þann innri). Garðurinn liggur umhverfis túnin í Hólkoti en þýft og lyngivaxið er nú bæði innan hans og utan.

Túnin á Hólkoti eru í aflíðandi halla til austurs. Þau eru að mestu lyngivaxin en svolíttill grasgróður hefur skotið rótum í "bæjartóftinni" og á hluta innri vallargarðs og eru þetta líklega þau mannvirki sem hafa verið endurbyggð eftir að býlið fór í eyði. Þar sem túnum í Hólkoti sleppir til austurs tekur við grasigróinn bakki að Kálfalæk. Þetta svæði hefur verið framræst og því er það grösugt ólíkt stærstum hluta Þegjandadals vestanverðs. Skurðir sem grafnir voru til að ræsa svæðið fram ná alveg upp að vesturhlíð túna.

Túngarðurinn markar af svæði sem er fremur sporöskjulaga og um 270 X 160-190 m stórt og snýr norður-suður. Garðurinn er víða fremur heillegur þótt hann sé siginn og lyngivaxinn. Eyður eru í hann á nokkrum stöðum, m.a. þar sem götuslóðar (006) liggja í gegnum hann. Stórt skarð hefur verið höggvið í austurhlíð garðsins þegar land var ræst fram í botni Þegjandadals. Við þær framkvæmdir hefur stærstur hluti austurhlíðar horfið í tún en þó má gróflega ætla legu hans. Túngarðurinn er víðast 1,5-2 m á breidd en 0,3-0,4 m á breidd.

Hættumat: hætta, vegna jarðræktar

SB-250d Bjarkarstaðir

Í málþaga

Múlakirkju

frá 1318

segir: "Hier

fylgia

Eynarstader.

Jngirijdarstad

er.

skarastader.

Biarkarstader.

skeydz land.

kraumastader.

fotaskinn.

fiallzland

meður aullum

valahrijsum."

DI II 434-

435. Bæirnir

eru aftur

taldir upp í

máldögum

kirkjunnar frá

1394 (DI III

576-578),

1429 (DI IV,

375), 1431

(DI IV 468)

og áfram allt

fram til 1525

(DI IX 327-

328). Árið

1553 eru hins

vegar býlin

ekki talin upp

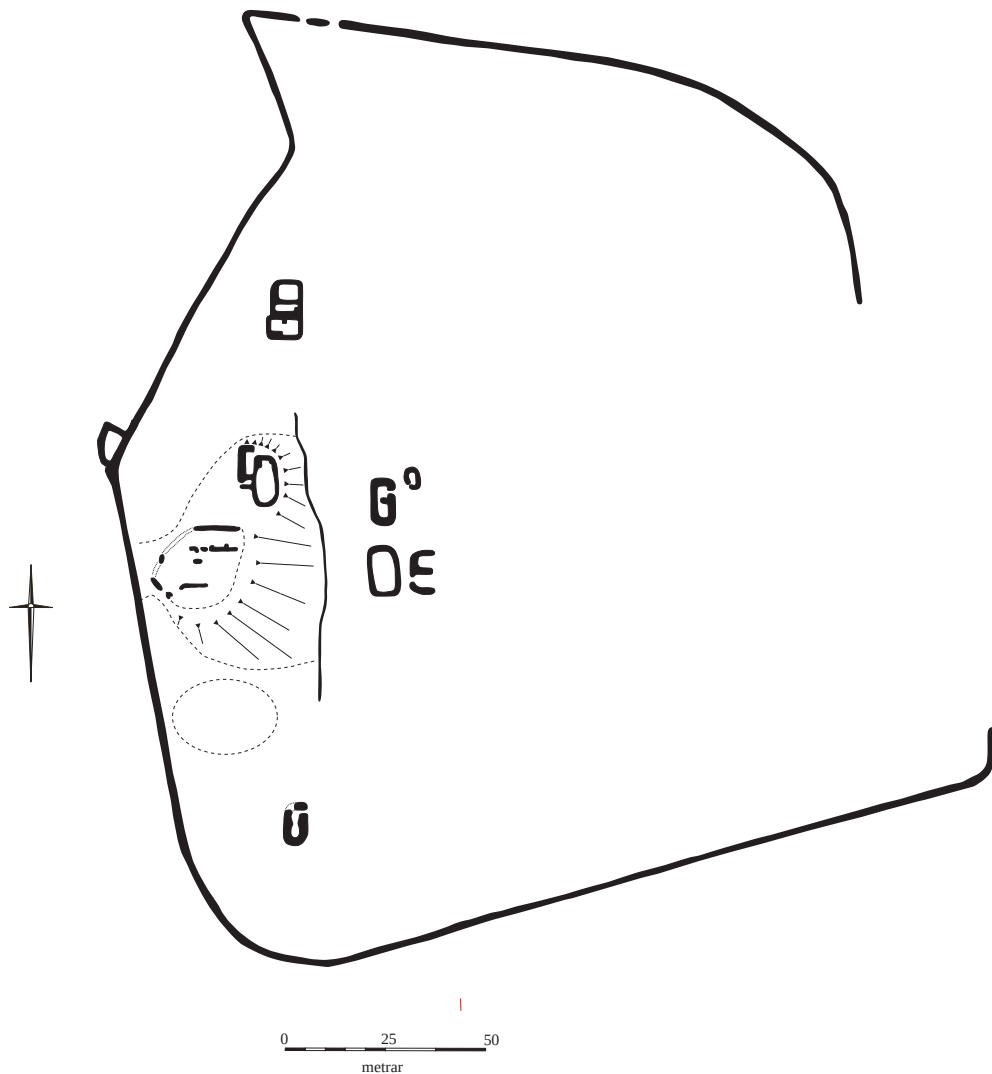
með eigum

kirkjunnar.

Hér er skráð

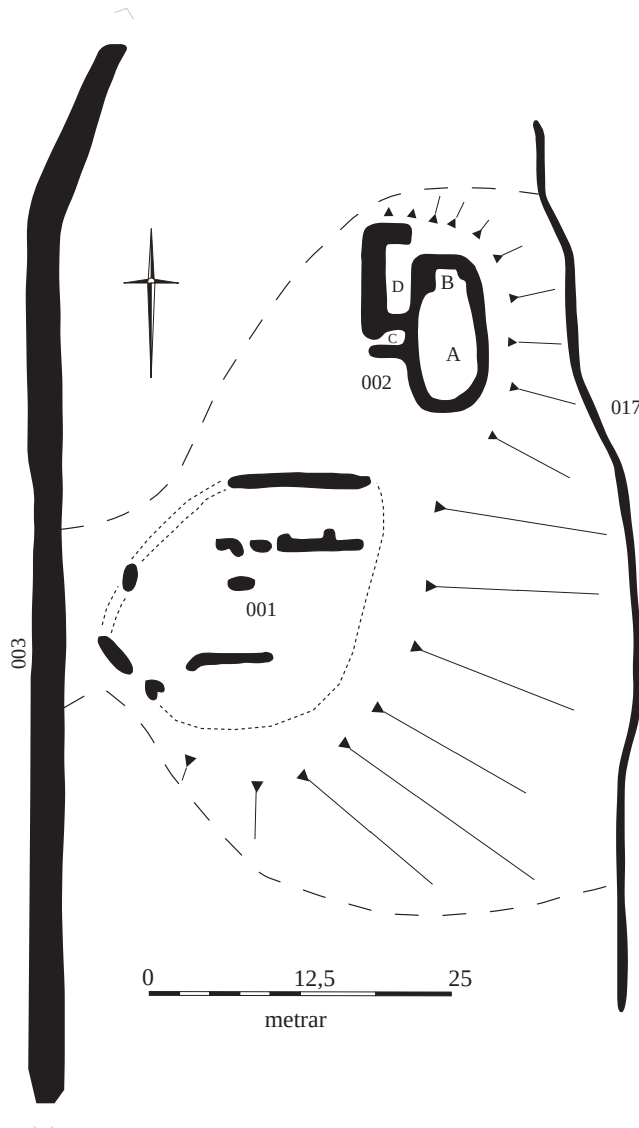
sú jörð sem er

í miðjum Þegjandadal vestanverðum. Jörðin er því þriðji bær talið að norðan og sunnan. Á síðustu öldum hefur þessi bær að jafnaði verið kallaður Björg/Bjarg/Bjargarkot/Bjarkarstaðir og verður því fylgt hér. Upprunalega er líklegt að allt annað heiti hafi verið notað yfir þessa jörð enda virðist þá Bjarkarstaðir jafnvel verið heiti á næsta bæ norðan við þann sem hér er skráður (sjá 250c). Samkvæmt elstu ritheimildum mætti ætla að miðjujörðin hafi snemma á 14. öld (í málþaga Múlakirkju) heitað Skárastaðir en það bæjarnafn er nú notað á ysta eyðibýlinu í vestanverðum dalnum (sjá 250b).

Bæjarhóllinn (250d:001 og 002).Horft til norðausturs.

Ingiríðarstöðum (250e) en sá efri 015 er mjög ógreinilegur. Túnin á Bjarkarstöðum eru afmörkuð af fornlegum

Björg (Skárastaðir)

Hér er skráð sú jörð sem er í miðjum Þegjandadal vestanverðum. Jörðin er því þriðji bær talið bæði að norðan og sunnan. Á síðustu öldum hefur þessi bær að jafnaði verið kallaður Björg/Bjarg/Bjargarkot/Bjarkarstaðir og verða töftirnar hér nefndar Bjarkarstaðir í samræmi við hefð. Upprunalega er líklegt að allt annað heiti hafi verið notað yfir þessa jörð enda virðist þá Bjarkarstaðir jafnvel verið heiti á næsta bæ norðan við þann sem hér er skráður (sjá 250c). Samkvæmt elstu ritheimildum mætti ætla að miðjujörðin hafi snemma á 14. öld (í málþaga Múlakirkju) heitið Skárastaðir en það bæjarnafn er nú notað á ysta eyðibýlinu í vestanverðum dalnum (sjá 250b) en af Jarðabók Árna og Páls (í upphafi 18. aldar) mætti helst ætla að þessi bær hefði þá gengið undir nafninu Skeiðakot (en það bæjarheiti telja Árni og Páll upp í miðið í upptalningu sinni á eyðijörðunum fimm í dalnum). Þegar Jarðabókin er rituð í upphafi 18. aldar hafa öll býlin á Þegjandadal verið í eyði um langt skeið og í bókinni segir: "rómast að [allir bæir í Þegjandadal hafi] eyðst í stóru plágunni og aldrei síðan aftur bygst, eru þó sýnileg byggingarmerki á sjerhvörju þeirra, og sýnist líklegt að þetta sjeu þau 5 býli sem Múlakirkju málþagi um getur, þó nöfnin séu umbreytt. Á þessum stað byggðist síðar upp beitarhús frá Múla: Í örnefnaskrá Múla segir um þennan stað: "Þá er Bjargarkot nokkru norðar og nær Kálfalæk... Nokkru ofar eru Múlahús, beitarhús frá Múla - fallin eftir 1920. Þar má af garðlögum ráða, að býli hefur verið áður. En ekki er nú fullvíst um nafn þess. Milli Bjargarkots og þessara Beitarhúsa er lítið meira en steinsnar, og virðist um eitt býli að ræða, þar sem bæjarhúsin hafa færzt til." Í örnefnaskrá Þegjandads segir enn fremur: "Næsta eyðikot fyrir sunnan Hólkot [250c] er Björg eða Bjargarkot, öðru nafni, og er kippkorn á milli. Við lækinn, beint niður frá Bjargarkoti, er klettur, og af honum hefur býlið líklega tekið nafn. Lengi hafa verið beitarhús frá Múla á koti þessu, og einnig sjást þar nokkrar rústir af eldri húsum." Samkvæmt Byggðir og bú í Suður-Þingeyjarsýslu stóðu beitarhúsin allt fram yfir 1934. Landareign Bjarkarstaða virðist hafa verið ríflega 900 m stór norður-suður og er hún afmörkuð af landamerkjagaráði að norðan (sjá 013) en af vallargarði Ingiríðarstaða að sunnan (sjá 250e:023). Heimalandið virðist víða vera um 400 breitt, frá Kálfalæk og upp að miklum garði 014 sem liggur eftir endilangri landareigninni og nær næstum landamerkja á milli, fast ofan við túnið. Sunnan við túnið virðist reyndar mega greina tvo samsíða garða (sjá 014 og 015) á kafla í átt að

túngarði (003) að vestan, sunnan og norðan en hann er illgreinanlegur að austan. Markar garðurinn svæði sem er um 240 X 210 m stórt. Innan túngarðs eru sjö rústir (001, 002, 004-008 og 016), ein þúst (009) og eitt hólfr er að auki byggt við túngarð (003). Þessar rústir eru í bland yngri og eldri mannvistarleifar og eru hinar yngri vaxnar grasi og ræktarlegar á meðan þær eldri eru lyngivaxnar. Beitarhúsin hafa verið byggð efst í túni við bæjarhólinn. Hér verður bæjarhól og ógreinilegum leifum á hólum sunnanverðum lýst. Önnur tóft, greinilegri er hins vegar nyrst á bæjarhól og var hún skráð sérstaklega (sjá 002).

Bæjarhóllinn er efst í túni, fast neðan við túngarðinn 003. Lækjarspræna rennur fast norðan við hóllinn. Túnin eru í aflíðandi halla til austurs. Ofan túna er stórhýft lyngi en neðan hans er gróðurfar gras og lyng í bland, en fremur þýft. Neðsti hluti túna, frá Kálflæk er hins vegar grasi vaxin og sléttari.

Í Jarðabók Árna og Páls segir: "Mulatofter, Holkot, Skeidakot, Biarga kot og Mula Sel kallast nú 5 eyðiból á Þegjandidal vestan framm í Múlastaðar landi, sem rómast að eyðst hafi í stóru plágunni og aldrei síðan aftu byggt, eru þó sýnileg byggíngarmerki á sjerhvörju þeirra, og sýnist líklegt að þetta sjeu þau 5 býli sem Múlakirkju málðagi um getur, þó nöfnin séu umbreytt. Ekki má þessi eyðiból aftur byggja, því staðurinn má ekki haganna án vera, þar með er heyskapur enginn í þeim löndum, þar með eru túnstæðin flest öll viði vaxin og í reyti komin." Bæjarhóllinn er nokkuð stór eða um 60 X 45 m að stærð. Suðausturhliðin er aflíðandi en aðrar hliðar eru skarpari. Hóllinn fjarar út við túngarð að vestanverðu. Sunnarlega á hólum er ógreinileg þúst með veggjaleifum á víð og dreif. Þústin er um 22 m í þvermál. Ekki er hægt að sjá neina húsamynd á rústarleifunum enda sina og grasvöxtur mikill á hólum.

Hættumat: engin hætta

Heimildir: Ö-Múlatorfa, 7-8; Ö-Þegjandadalur, 2; JÁM XI, 198; BBSÞ, 518 og DI II 434-435

Heimatún Bjarkarstaða, horft til ANA. Efst á myndinni má sjá hvernig austurhlið túngarðs hefur horfið í túnrækt. Árni Einarsson tók myndina vorið 2006.

SP-250d:002 tóft útihús

65°47.272N 17°21.122V

Greinileg tóft er suðaustast á bæjarhól Bjarkarstaða (sjá annars 001). Tóftin er 5-7 m NNA við ógreinilega þúst á bæjarhólum. Bæjarhóllinn er efst í túni, fast neðan við túngarðinn 003. Lækjarspræna rennur fast norðan við hólinn. Túnin eru í aflíðandi halla til austurs. Ofan túna er stórhýft lyngivaxið svæði en neðan hans er grasi- og lyngivaxið í bland, en fremur þýft. Neðsti hluti túna, frá Kálflæk er hins vegar grasi vaxinn og sléttari.

Tóftin er 15-16 X 12 m stór og snýr norður-suður. Hún skiptist í 3-4 hólfr sem hér verður hverju fyrir sig gefinn bókstafur til aðgreiningar. Stærsta hólfið, A, snýr norður-suður og er um 8 X 4 m stórt. Til suðurs úr því gengur lítið útskot, B, sem er um 2,5 m á kant en ekki er veggur á milli A og B. Ekkert op er á A/B en suðausturveggur A er mjög ógreinilegur. Vestan við A er lítið hólfr, C, sem snýr þvert á það. Það er um 3 X 1,5 m stórt og op er sunnarlega á vesturvegg þess. Norðan við þetta hólfr er aflangt hólfr, D, sem er 6 X 2-3 m á stærð og snýr norður-suður. Op er á norðausturhorni hólfsins. Bratt er niður af tóftinni frá austur- og norðurvegg hennar. Mikið gras vex í tóftinni og rof er einnig í veggjum hennar á stöku stað. Vegghleðslur eru mest 0,4-0,5 m á hæð. Teikning af útihúsinu er að finna á teikningu bæjarhóls (sjá 250d:001).

Hættumat: engin hætta

SB-250d:003 garðlag túngarður

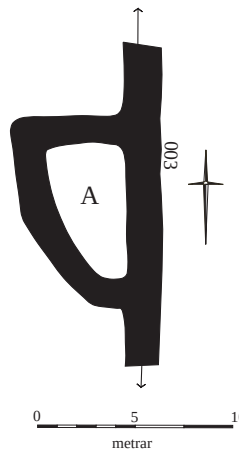
65°47.278N 17°21.175V

Umhverfis túnin á Bjarkarstöðum liggur einfaldur túngarður. Stór hluti austurhliðar túngarðs er illgreinanlegur. Lítið hól/gerði er sambyggt túngarði að ofan (vestan).

Túnin eru í aflíðandi halla til austurs. Ofan túna er stórbýft lyngivaxið svæði en neðan hans er gróðurfar gras og lyng í bland, en fremur þýft.

Túngarðurinn (250d:003). Horft til norðvesturs.

Neðsti hluti túna, frá Kálflæk er hins vegar grasi vaxin og sléttari. Gróðurfar utan og innan túngarðs er svipað þótt eilítið beri meira á grasvexti innantúns en utan.

Túngarðurinn

afmarkar svæði sem er um 240 X 210 m stórt og snýr austur-vestur. Einna helst mætti segja að svæðið sé fimmhyrnt en óreglulegt er það þó. Garðurinn er lyngivaxinn og siginn, víða um 2 m á breidd en 0,3 m á hæð. Ytri brún túngarðsins er

víða ógreinileg. Gerði sem byggt er við túngarð (vestan hans). Það er um 35 m norðvestan við bæjarhól 001. Líkt og túngarðurinn er gerðið lyngivaxið. Það er 10 X 8 m að stærð og snýr norður-suður. Gerðið mjókkar til suðurs og er þar aðeins 2 m að innanmáli en 4 m nyrst. Ekki er greinilegt op á gerðinu. Ytri brún þess er fremur óskýr, þá sérstaklega að vestan.

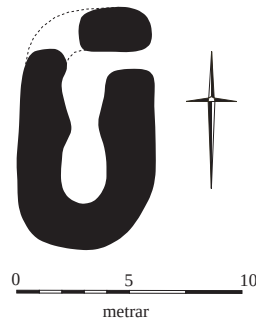
Hættumat: engin hætta

SB-250d:004 tóft útihús

65°47.220N 17°21.116V

Útihústóftin (250d:004). Horft til austurs.

Fornleg tóft er um 60 m SSA við bæjarhól 001. Hún er nálægt suðvesturhorni túngarðs

eða um rúmlega 20 m frá bæði vestur og suðurhlið hans. Tóftin er ofarlega í túni sem er í aflíðandi halla til austurs. Ofan túns er stórbýft lyngivaxið svæði en neðan hans er gras og lyng í bland, en fremur þýft. Neðsti hluti túna, frá Kálflæk er hins vegar grasi vaxinn og sléttari. Gróðurfar utan og innan túngarðs er svipað þótt eilítið beri meira á grasvexti innantúns en utan. Tóftin og umhverfi hennar er gróin lyngi.

Tóftin er 11 X 6 m að stærð og snýr norður-suður. Hún virðist tvískipt en þó er veggurinn sem skiptir tóftinni í tvennt afar óskýr, enda stórt op á honum miðjum. Bæði hólfin eru áþekkt eða um 3 X 2 m að stærð og snúa norður-suður. Op er á milli hólfa og sömuleiðis hefur verið op norðarlega á austurvegg nyrðra hólfsins. Reyndar er einnig op í norðvesturhorninu en líklega er veggurinn einungis alveg hrinninn og siginn á þessum stað. Tóftin er öll mjög sigin og hvergi hærri en 0,2 m á hæð. Engar grjóthleðslur sjást í henni. Innri brún veggja er mun greinilegri en sú ytri.

Hættumat: engin hætta

SB-250d:005 tóft útihús

65°47.269N 17°21.070V

Tóft er rúmlega 10 m neðan (austan) við túngarð 003 í jaðri bæjarhóls 001. Á þessum stað eru fjórar tóftir (sjá einnig 006-008) á litlu svæði.

Tóftin (250d:005). Horft til suðausturs.

Tóftin er í túni sem er í aflíðandi halla til austurs. Ofan túns er stórpýft lyngivaxið svæði en neðan hans er gras og lyng í bland, en fremur þýft. Neðsti hluti túna, frá Kálflæk er hins vegar grasi vaxinn og sléttari. Tóftin og nánasta umhverfi hennar er grasivaxið en allt í kring eru lyngivaxnir móar.

Tóftin er 12 X 6 m að stærð og snýr norður-suður. Tóftin er tvískipt og er op á milli hólfa en einnig norðarlega á austurvegg nyrðra hólfsins. Syðra hólfið er tæplega 4 m á lengd en rúmlega 2 m á breidd en það nyrðra er svolítið styttra (eða tæplega 3 m langt) en svipað á breidd. Engar grjóthleðslur sjást í tóftinni sem er sigin og mest 0,3 m á hæð.

Hættumat: engin hætta

SB-250d:006 tóft útihús

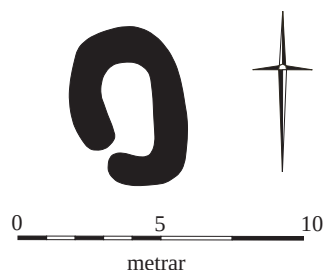
65°47.273N 17°21.060V

Tóft er rúmlega 20 m neðan (austan) við túngarð 003 í jaðri bæjarhóls 001 og 3-4 m neðan (austan) við tóft 005. Á þessum stað eru fjórar tóftir (sjá einnig 006-008) á litlu svæði.

Tóftin er í túni sem er í aflíðandi halla til austurs. Ofan túns er stórpýft lyngivaxið svæði en neðan hans er gras og lyng í bland, en fremur þýft. Neðsti hluti túna, frá Kálflæk er hins vegar grasi vaxinn og sléttari. Tóftin og nánasta umhverfi hennar er grasivaxið en allt í kring eru lyngivaxnir móar.

Tóftin er 5 X 4 m að stærð og snýr norður-suður. Hún er einföld og op er sunnarlega á vesturvegg hennar. Engar grjóthleðslur sjást í tóftinni enda er hún fremur sigin (veggir mest 0,3 m á hæð) þó að veggir séu vel greinilegir.

Hættumat: engin hætta

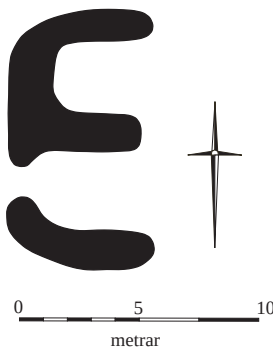

SB-250d:007 tóft útihús

65°47.261N 17°21.049V

Tóft er um 20 m neðan (austan) við túngarð 003 sem er í jaðri bæjarhóls 001 og 15 m SSA við tóft 006.

Tóftin er í túni sem er í aflíðandi halla til austurs. Ofan túns er stórpýft lyngivaxið en neðan hans er gras og lyng í bland, en fremur þýft. Neðsti hluti túna, frá Kálflæk er hins vegar grasi vaxinn og sléttari. Tóftin er lyngivaxin.

Stefán Ólafsson skráir tóftina -250d:007). Horft til austurs.

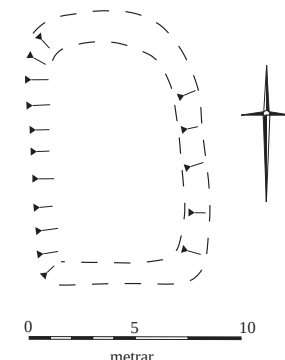
Tóftin er 11 X 6 m að stærð og snýr norður-suður. Hún er tvískipt. Syðra hólfið er 3 X 5 m að innanmáli og snýr austur-vestur. Op er á suðurvegg þess nyrst en austurveggur þess er alveg ógreinilegur. Nyrðra hólfið er 4 X 3 m að stærð og snýr einnig austur-vestur.

Ekkert op er greinilegt á því en eins og í syðra hólfinu er ekki lengur hægt að greina austurvegg. Ekki er greinilegt op á mili hólfa. Engar grjóthleðslur eru greinilegar í tóftinni sem er sigin og lyngivaxin og mest 0,2 m á hæð.

Hættumat: engin hætta

SB-250d:008 gerði

65°47.254N 17°21.084V

Gerði (250d:008). Horft til norðausturs.

Um 10 m neðan (austan) við túngarð 003 sem er í jaðri bæjarhóls 001 er

gerði. Gerðið er á milli bæjarhóls og siginnar tóftar 007 austur.

Gerðið er í túni sem er í aflíðandi halla til austurs. Ofan túns er stórþýft lyngivaxið svæði? en neðan hans er gróðurfar gras og lyng í bland, en fremur þýft. Neðsti hluti túna, frá Kálflæk er hins vegar grasi vaxinn og sléttari. Gerðið er grasi vaxið en afar sigið og ógreinilegt. Umhverfis eru lyngivaxnir móar.

Gerðið er 13 X 7 m á stærð og snýr það norður-suður. Það er ferhyrnt og einfalt. Ekki er greinilegt op á því. Norðurhlið gerðisins er vaxin lyngi en aðrir veggir grasi. Vesturhlið gerðisins er ógreinileg og innri brún austur- og suðurveggjar er einnig fremur óljós.

Hættumat: engin hætta

SB-250d:009 þúst útihús

65°47.225N 17°21.140V

Um 2 m austan við vesturhlið túngarðs 003 er greinileg þúst eða rústahóll. Hann er 5-10 m sunnan við rætur bæjarhóls 001 en um 15 m NNV við rúst 004.

Þústin (250d:009) er afmörkuð með rauðri línu. Horft til norðausturs.

Rústahæðin er efst í túni sem er í aflíðandi halla til austurs. Ofan túns er stórþýft lyngivaxið svæði en neðan hans er gras og lyng í bland, en fremur þýft. Neðsti hluti túna, frá Kálflæk er hins vegar grasi vaxinn og sléttari. Efsti (vestasti) hluti hæðarinnar er gróinn lyngi en annars er hóllinn grasi vaxinn. Umhverfis eru lyngivaxnir móar.

Hæðin er um 22 X 16 m stór og snýr austur-vestur. Hún er 1, 5 m á hæð. Engar rústir eru greinilegar á yfirborði en lag hólsins og gróðurfar bendir til að þar

kunni mannvistarleifar að leynast undir sverði.

Hættumat: engin hætta

SB-250d:010 garðlag

65°47.253N 17°21.103V

Garðlag liggur norður-suður í rótum bæjarhóls 001. Garðlagið hefst skammt (um 10 m) sunnan við bæjarhól og liggur svo í brekkurótum 70-80 m til norðurs en endar 5-10 m norðan við hólinn.

Bæjarhóllinn er efst í túni, fast neðan við túngarðinn 003. Lækjarspræna rennur fast norðan við hólinn.

Túnin eru í aflíðandi halla til austurs. Ofan túna er stórþýft lyngivaxið svæði en neðan hans er gróðurfar gras og lyng í bland, en fremur þýft. Neðsti hluti túna, frá Kálfslæk er hins vegar grasi vaxin og sléttari. Garðlagið liggur næstum beint til norðurs í um 80 m þótt smá hlykkir séu á því hér og þar. Garðlagið er gróið en hvorki hátt né breitt. Það er mest tæpur 1 m á breidd en 0,4 m á hæð. Engar grjóthleðslur sjást í því. Ekki er ljóst hvaða hlutverki garðlagið hefur gegnt.

Hættumat: engin hætta

SD-250d:011 garðlag

65°47.482N 17°21.088V

Afar óljóst gerði eða hólf er um 200 m sunnan við merkjagarð milli Bjarkarstaða og Hólkots 013 og rúmlega 200 m norðan við norðurhlið túngarðs um Bjarkarstaði 003. Hólfíð er fast neðan við garðlag sem liggur langsum eftir allri landareign Bjarkarstaða milli merkjagarða (sjá 014). Engar tóftir eru greinilegar innan gerðisins.

Gerðið og allt umhverfi þess er lyngivaxið og þýft. Það er í aflíðandi halla til austurs.

Stórir hlutar gerðisins eru nú alveg signir og hlaupnir í þúfur og í raun er afar erfitt að greina útlínur þess. Það virðist þó hafa verið ferhyrnt og líklega um 100 X 90 m stórt. Eins og áður kom fram eru engar tóftir greinilegar innan gerðisins en ekki er útilokað að slík ummerki gætu einfaldlega verið hlaupin í þúfur. Af garðlaginu er suðurgarðurinn einna greinilegastur þar sem hann gengur frá garði 014 og í um 50 m til austurs áður en hann fjarar út en hann hefur legið í um 50 m til viðbótar áður en hann beygði til norðurs. Austurhlið gerðisins er að mestu leyti illgreinanleg en þó eru nyrstu 15 m greinilegir áður en garðlagið beygir til vesturs. Austustu 50 m af norðurhliðinni eru greinilegir. Afar erfitt er að rekja garðinn af jörðu niðri. Hafi aldrei verið neinar þústir innan gerðisins er e.t.v. líklegast að það hafi verið e.k. náthagi.

Hættumat: engin hætta

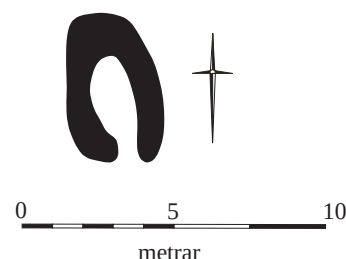
SD-250d:012 tóft heystæði

65°47.569N 17°21.120V

Ógreinileg þúst, hugsanlega af heystæði, er ofarlega í hlið Múlaheiðar um 50 m sunnan við landamerkjagarð á norðurmerkjum 013. Tóftin er um 30 m norðvestan við raflínustaur.

Tóftin er í lyngiöxnu þýflendi en vestan við hana er sléttur grasbali. Tóftin er 5 X 3 m að stærð og snýr norður-suður. Hún er einföld og op er austast á suðurvegg hennar. Tóftin er 0,4 m há og er lyngivaxin. Ekki er ljóst hvaða hlutverki þessi tóft hefur gegnt en grasbalar eru hér og þar í kringum tóftina og má vera að hún sé af heystæði.

Hættumat: engin hætta

SD-250d:013 garðlag landamerki

65°47.588N 17°21.169V

Um 100 m norðan við þar sem garðlag, sem liggur í hliðinni ofan við Bjarkarstaði, endar snögglega (sjá 014) er landamerkjagarður milli Bjarkarstaða og Hólkots. Hugsanlegt er að langgarðurinn 014 hafi átt að liggja alla leið að landamerkjagarði og koma á á hann miðjan eða jafnvel neðst (austast). Landamerkjagarðurinn er um 100 m norðan við raflínustæði. Garðurinn er um 440 m sunnan við Hólkot 250c:001 en rúmlega 600 m norðan við Bjarkarstaði 001.

Garðurinn liggur austur-vestur í lyngivaxinni hlið sem hallar til austurs.

Garðurinn er siginn og fornlegur. Hann er lyngivaxinn og víða 4-5 m á breidd en 0,3 m á hæð. Hann er samtals um 140 m langur en fjarar út til beggja enda. Vesturhluti hans er greinilegri en austurhlutinn. Garðurinn hefur án efa upphaflega náð alla leið að Kálfslæk en ólíklegt er hins vegar að hann hafi náð lengra til vesturs. Fremur er líklegt að hann hafi beygt til norðurs um það leyti sem hann verður ógreinilegur. Þar er slóði í hliðinni sem liggur til norðurs og um 150 m norðvestar er hægt að greina óljóst garðlag við slóðann sem liggur til norðurs (sjá 250c:011).

Hættumat: engin hætta

Stefán Ólafsson skrásetjari gengur eftir landamerkjagarðinum (250d:013). Horft til austurs.

SP-250d:014 garðlag vörslugarður

Stefán Ólafsson við norðurenda garðlagsins (250d:014). Horft til norðurs.

65°47.534N 17°21.191V
Mikill garður liggur meðfram hlíðinni ofan við bæ í stærstum hluta landareignar Bjarkarstaða. Garðurinn hefur líklega verið e.k. vörslugarður og liggur hann alla leið frá túngarði Ingiríðarstaða (sjá 250e:023). Sunnan við túnið virðist reyndar mega greina tvo samsíða garða (sjá einnig 015) á kafla í átt að Ingiríðarstöðum (250e) en sá efri 015 er mjög ógreinilegur. Það garðlag sem hér er skráð er hins vegar greinilegt til norðurs þar til um 150 m eru að merkjagarði að norðan (sjá 013) þar sem það endar mjög snögglega við lítið lækjardrag. Norðurendi garðsins er um 50 m norðan við þar sem raflína gengur upp yfir Múlaheiði.

Garðurinn er í grasi- og lyngivaxinni hlíð sem er í aflíðandi halla til austurs. Sjálfur er garðurinn vaxinn lyngi. Garðurinn er um 850 m langur og er víða 4-5 m á breidd. Hann liggur norður-suður. Rétt áður en hann kemur norður að túngarði Bjarkarstaða 003 þá beygir hann um 10 m niður og kemur þannig á túngarðinn. Hann heldur svo áfram í sömu stefnu þegar túngarði sleppir til norðurs. Garðurinn er lyngi vaxinn og víða ógreinilegur, enda eru götur meðfram honum og á honum. Austurbrún garðsins er greinilegri en vesturbrúnn sem fellur saman við brekkuna fyrir ofan. Norðurendi endar snögglega við lækjardrag og norðan þess er ekkert framhald hægt að greina.

Hættumat: engin hætta

SP-250d:015 garðlag vörslugarður

65°47.096N 17°21.340V

Afar óljós ummerki, líklega um vörslugarð, virðist hægt að greina frá norðvesturhorni túngarðs Ingiríðarstaða SP250e:023 og til norðurs langleiðina að túngarði Bjarkarstaða (sjá 003). Þessi garður hefur þá legið samsíða 014 og aðeins verið um 40 m á milli.

Garðurinn er í grasi- og lyngivaxinni hlíð sem er í aflíðandi halla til austurs. Sjálfur er garðurinn vaxinn lyngi.

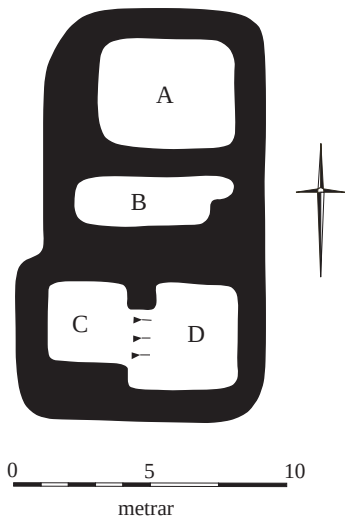
Garðurinn er afar óljós, enda slóðar og rof á þessum slóðum. Ekki er útilokað að hann kunni að vera sambland af náttúrusmíði og átroðningi en þó minnir hann talsvert á illa farinn og útflattan garð og er því skráður sem slíkur. Garðurinn er allt að 5-7 m á breidd en 230 m á lengd. Hann er orðinn alveg ógreinilegur áður en komið er að túngarði Bjarkarstaða en gæti allteins hafa sameinast 014 um þetta leyti. Í raun mætti kannski segja að eftir að 014 og 015 sameinast mætti telja garðinn sem liggur áfram eðlilegra framhald 015 en 014 en framhaldið er hér skráð með síðarnefnda garðinum.

Hættumat: engin hætta

SP-250d:016 tóft útihús

65°47.290N 17°21.122V

Tóft er um 25 m norðan við bæjarhól 001 og rennur lækjarspræna á milli. Tóftin er um 15 m neðan (austan) við túngarð 003. Tóftin er ofarlega í túni sem er í aflíðandi halla til austurs. Ofan túns er stórþýft lyngivaxið svæði en

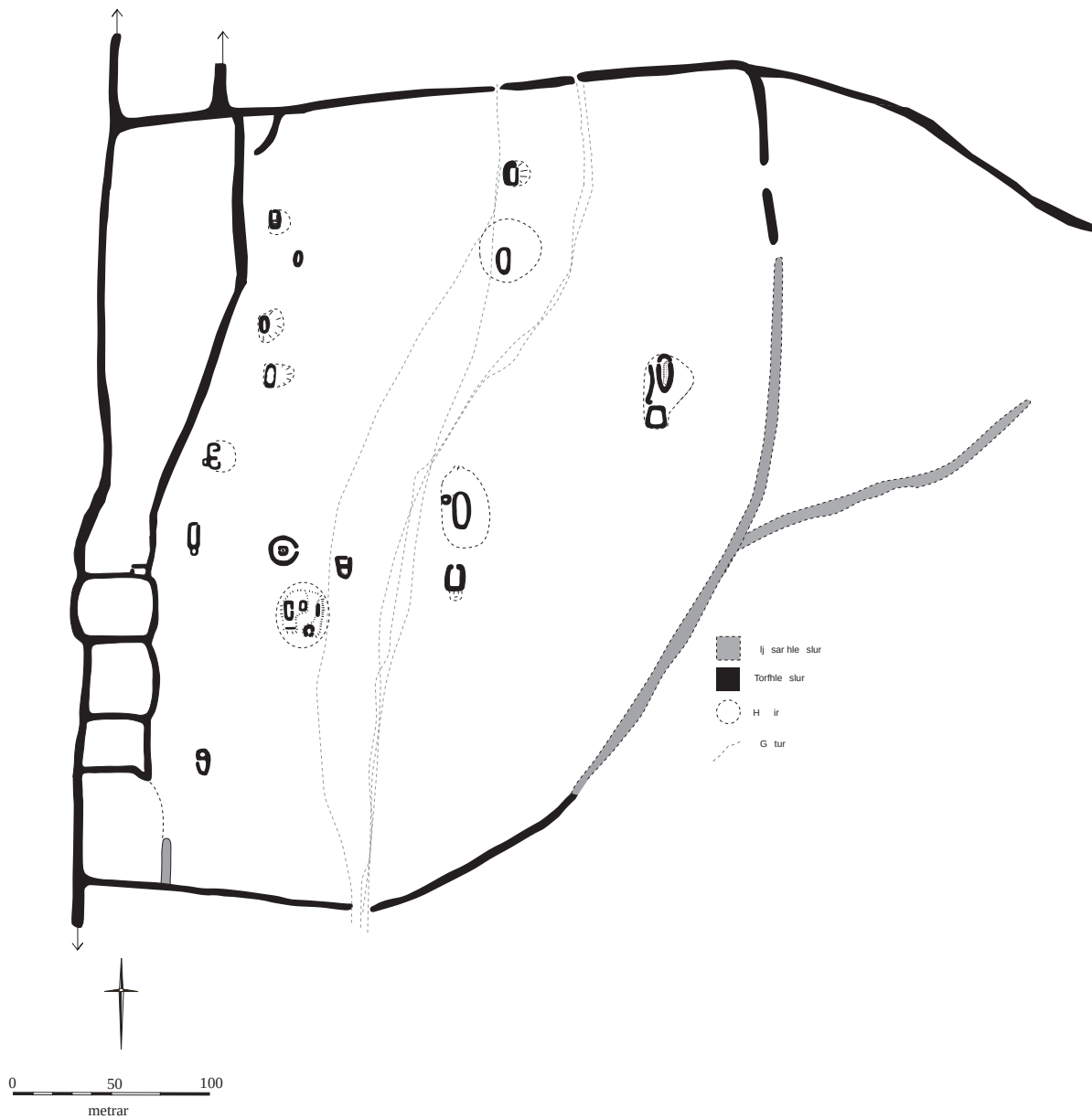
Tóftin (250d:016). Horft til suðvesturs.

neðan hans er gras og lyng í bland, en fremur þýft. Neðsti hluti túna, frá Kálflæk er hins vegar grasi vaxinn og sléttari. Tóftin sjálf og nánasta umhverfi hennar er á kafi í grasi.

Tóftin er 15 X 10 m að stærð og snýr norður-suður. Hún skiptist í fjögur hólf og verður hverju þeirra hér gefinn bókstafur til aðgreiningar. Tóftin er mjög sigin og hleðslur hvergi hærri en 0,2 m. Engar grjóthleðslur sjást í tóftinni og hvergi er nú greinilegt á henni op. Nyrsta hólf tóftarinnar, A, er þeirra stærst eða 5 X 4 m á stærð og snýr austur-vestur. Sunnan við það er mjótt og langt hólf, B, sem einnig snýr austur-vestur og er 2 X 6 m að stærð. Þar norðan við tekur svo við tvískipt hólf, annars vegar er lítið hólf, C, vestar og er það um 3 m á kant en hins vegar er svolítið stærra hólf, D, austar og er það 4 X 3 m að stærð. Veggurinn milli C og D er afar óljós. Syðsti hluti tóftarinnar er reyndar allur fremur óljós. Tóftin er líklega af útihúsi.

Hættumat: engin hætt

SB-250e Ingiríðarstaðir

Í máldaga Múlakirkju frá 1318 segir: "Hier fylgia Eynarstader. Ingirijdarstader. skarastader. Biarkarstader. skeydz land. kraumastader. fotaskinn. fiallzland medur aullum valahrijsum." DI II 434-435. Bæirnir eru aftur taldir upp í máldögum kirkjunnar frá 1394 (DI III 576-578), 1429 (DI IV, 375), 1431 (DI IV 468) og áfram allt fram til 1525 (DI IX 327-328). Árið 1553 eru hins vegar býlin ekki talin upp með eigum kirkjunnar. Hér er skráð næst innsta jörðin í vestanverðum Þegjandadal. Samkvæmt Máldaga Múlakirkju frá upphafi 14. aldar hefur þessi jörð þá verið nefnd Ingiríðarstaðir og hefur það heiti haldist nokkuð.

Hér er skráð næst innsta jörðin í vestanverðum Þegjandadal. Samkvæmt máldaga Múlakirkju frá upphafi 14. aldar hefur þessi jörð þá verið nefnd Ingiríðarstaðir og hefur það heiti haldist nokkuð. Í örnefnaskrá Múla segir t.d.: "Norðan við Einarstaðakrók eru mikil garðlög og grónar tóftir, sem munu vera hið forna býli Ingiríðarstaðir. Þar eru margar girðingar, allstór hólf, sem ekki er vitað, hvað hefur verið; akrar sumir halda." Reyndar virðist sem höfundur örnefnaskrár Þegjandadals (Friðrik Jónsson bóndi á Helgastöðum í Reykjadal 1936) hafi yfirséð bærinn í lýsingu sinni af Þegjandadal, eða kannski öllu réttara að hann telji Einarstaði og Ingiríðarstaði eina og sömu jörðina, sem þá hafi heitið

Einarstaðir. Ekki er ólíklegt að lýsing hans á Einarstöðum eigi í raun við Ingiríðarstaði og hann hafi hreinlega ekki farið innar á dalinn. Í örnefnaskrá Múla eru tóftirnar hins vegar nefndar Ingiríðarstaðir. Í Jarðabók Árna og Páls (í upphafi 18. aldar) telja þeir félagar upp 5 eyðibýli á vestanverðum dalnum og af þeirri upptalningu að dæma mætti helst gíska á að Ingiríðarstaðir hefðu þá gengið undir heitinu Bjarkarstaðir. Upptalningin ein og sér segir þó lítið þannig að ekkert verður um þetta fullt. Landareign Ingiríðarstaða er um 600 m norður-suður og markast af túngarði bæjarins 023 að norðan en landamerkjagarði 032 að sunnan.

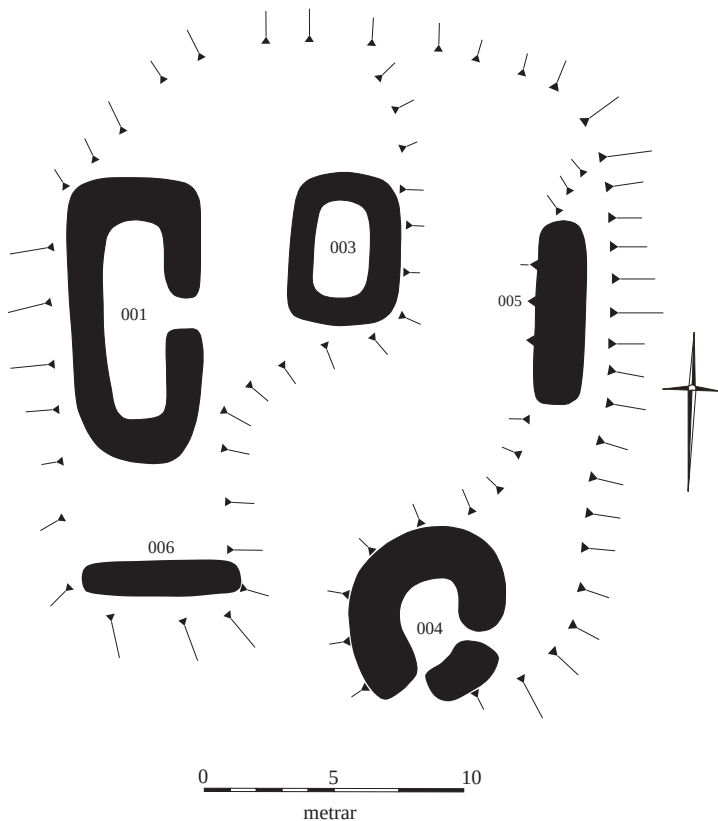

Bæjarhóllinn (250e:001). Horft til suðausturs.

Heimahagarnir eru einnig afmarkaðir að vestan af langgarði 031 og er landsvæðið um 500 m á breidd. Túnin á Ingiríðarstöðum eru afmörkuð af fornlegum túngarði (023) á allar hliðar þó að austurhliðin sé nú að hluta illgreinileg. Aðaltúnið er um 400 X 320 m stórt og snýr norður-suður en fast neðan (austan) við það er annað þríhyrningslaga hólf sem hefur líklega verið um 160 m á hlið þótt stór hluti sé siginn og illa farinn. Að vestan, sunnan og norðan en hann er illgreinanlegur að austan. Efst í túninu eru mikil garðlög byggð upp við túngarðinn (022) en auk þeirra eru 20 rústir innan túns (sjá 001-017 og 020-021). Miklar götur (019) liggja einnig í gegnum mitt túnið. Tveir rústahólar í túninu koma til greina sem bæjarhólar, en sá sem hér er skráður er í sömu hæð og meint bænhus 002, örskammt frá (hinn hóllinn er skráður undir númerinu 024). Bæjarhóllinn er um 65 m austan við gerði 022.

Bæjarhóllinn er fremur ofarlega í túninu. Hóllinn og tóftirnar á honum (sjá líka fornleif 003-006) eru á kafi í grasi og skera sig því verulegu frá öðrum tóftum á Ingiríðarstöðum sem flestar eru lyngivaxnar. Bendir gróðurfar til þess að á hólnum hafi verið byggt eftir að bærinn fór í eyði og er líklegt að þar hafi verið sel eða beitarhús. Tún er í aflíðandi halla til austurs og eru þau þýfð og lyngivaxin.

Bæjarhóllinn er ræktarlegur og grasivaxinn. Hann er um 26 X 24 m að stærð og snýr norður-suður. Frá hóltoppi og niður á jafnsléttu eru mest 1,5-

2 m en hólinn er þó víða um 1 m á hæð. Á bæjarhólnum eru tvær tóftir (003 og 004) auk þeirrar sem hér er skráð og að auki á tveimur stöðum leifar af garðlagi (sjá 005 og 006). Ekkert af þeim leifum sem nú sjást á yfirborði bæjarhóls eru líklegar bæjartóftir en og flestar eru þær líklega frá síðara byggingarskeiði. Eina undantekningin frá þessu er 004. Sú tóft sem hér er skráð er stæðilegasta tóftin á bæjarhólnum. Hún er efst (vestast) á bæjarhólnum, á háhólnum. Hún er 11 X 5 m að stærð og snýr norður-suður. Tóftin er einföld og er með opi á miðjum austurvegg. Hæð hleðslna er mest 0,3 m og hvergi sést í grjót.

Hættumat: engin hætta

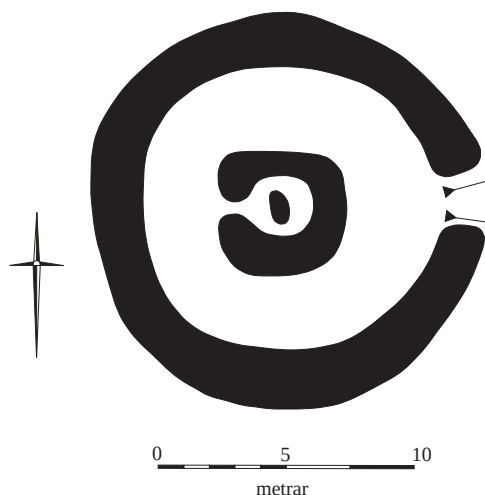
Heimildir: Ö-Múlatorfa, 7, Ö-Þegjandadalur, 2, JÁM XI, 198 og DI II 434-435

SB-250e:002 tóft+garðlag bænhus

65°46.968N 17°21.235V

Á myndinni má óljóst sjá móta fyrir meintri kirkjutóft (250e:002) í hringlaga gerði. Horft til norðausturs.

Um 20 m norðan við efri hluta bæjarhóls 001, í sömu hæð, er hringlaga gerði með lítill tóft í miðju. Lag þessara mannvirkja bendir helst til að þar kunni að leynast bænhus. Rústirnar eru fremur ofarlega í túninu sem er í aflíðandi halla til austurs. Túnin og rústirnar eru þýfð og lyngivaxin.

Hinn meinti kirkjugarður er alveg hringlaga og um 15 m í þvermál. Ekki er hægt að sjá skýrt op á honum en þó er dæld í hann á miðjum austurvegg. Op er hins vegar á tóftinni sjálfri á miðjum vesturvegg. Innri brún kirkjugarðsins er mæld og óskýr en sú ytri er skýrari og frá henni eru um 0,3 m niður á jafnsléttu. Tóftin er í gerðinu miðju og er hún um 5 X 5-5,5 m stór (austur-vesturhlið er örlítið lengri). Op er, eins og áður segir, á miðri vesturhlið en í tóftinni miðri er þúfa sem hugsanlega eru leifar af vegg sem hefur skipt tóftinni í tvö hólf. Tóftin er mest um 0,3 m á hæð en engar grjóthleðslur sjást í henni.

Hættumat: engin hætta

SB-250e:003 tóft útihús

65°46.949N 17°21.215V

Einföld, aflöng tóft er á bæjarhól Ingiríðarstaða 001 um 3 m neðan við tóftina sem skráð er undir 001 en um 7 m norðan við 004. Tóftin er á háhólnum. Bæjarhóllinn er um 65 m austan við Akurgerði 022. Bæjarhóllinn er fremur ofarlega í túninu. Hóllinn og tóftirnar á honum (sjá líka fornleif 001 og 004-006) eru á kafi í grasi og skera sig því verulegu frá öðrum tóftum á Ingiríðarstöðum sem flestar eru lyngivaxnar. Bendir gróðurfar til þess að á hólnum hafi verið byggt eftir að bærinn fór í eyði og er líklegt að þar hafi verið sel eða beitarhús. Tún er í aflíðandi halla til austurs og eru þýft og lyngivaxið.

Bæjarhóllinn er ræktarlegur og grasivaxinn. Sú tóft sem hér er skráð einföld, 5 X 4 m að stærð og snýr norður-suður. Hún er á kafi í grasi. Ekkert op er greinilegt á tóftinni. Veggur eru mest 0,3 m á hæð og hvergi sést í grjót í þeim. Sjá teikningu af tóftinni á bæjarhóli (250e:001).

Hættumat: engin hætta

SB-250e:004 tóft útihús

65°46.944N 17°21.213V

Bæjarhóll Ingiríðarstaða er um 65 m austan við Akurgerði 022. Einföld hringlaga tóft er á hólnum 7-8 m SSA við 003. Dálítil dæld er á milli tóftanna. Bæjarhóllinn er fremur ofarlega í túninu. Hóllinn og rústirnar á honum (sjá líka fornleif 001 og 003, 005-006) eru allar, nema sú sem hér er skráð, á kafi í grasi. Sú tóft sem hér er skráð er hins vegar lyngivaxin líkt og flestar aðrar tóftir á Ingiríðarstöðum. Tún er í aflíðandi halla til austurs og eru þau þýfð og lyngivaxin.

Bæjarhóllinn er ræktarlegur og grasivaxinn. Sú tóft sem hér er skráð einföld og hringlaga. Hún er um 6 m í þvermál og rof eða op eru á veggjunum suðaustarlega og suðvestarlega. Veggir eru breiðir en mest um 0,3 m á hæð. Engar grjóthleðslur eru greinilegar. Sjá teikningu af tóftinni á bæjarhóli (250e:001).

Hættumat: engin hætta

SB-250e:005 garðlag

65°46.949N 17°21.206V

Bæjarhóll Ingiríðarstaða er um 65 m austan við Akurgerði 022. Óljóst garðlag er austast í hólnum um 5 m austan við tóft 003.

Bæjarhóllinn er fremur ofarlega í túninu. Tún er í aflíðandi halla til austurs og, þýft og lyngivaxið.

Bæjarhóllinn er ræktarlegur og grasivaxinn. Garðlagið er 6-7 m langt en 1,5 m á breidd. Garðlagið snýr norður-suður. Ekki er ljóst hvort það hefur áður náð lengra. Garðlagið er grasi gróið og er um 0,4 m á hæð. Sjá teikningu af garðlaginu á bæjarhóli (250e:001).

Hættumat: engin hætta

SB-250e:006 garðlag

65°46.945N 17°21.223V

Bæjarhóll Ingiríðarstaða er um 65 m austan við Akurgerði 022. Óljóst garðlag suðvestast á hólnum um 3-4 m sunnan við tóft 001.

Bæjarhóllinn er fremur ofarlega í túninu. Tún er í aflíðandi halla til austurs og eru þau þýft og lyngivaxin.

Bæjarhóllinn er ræktarlegur og grasivaxinn. Hér er skráð garðlag suðvestast á bæjarhól. Það er um 6 m langt en rúmlega 1 m á breidd. Garðlagið snýr austur-vestur. Ekki er ljóst hvort það hefur áður náð lengra en það er á háhæð bæjarhólsins líkt og 001. Garðlagið er grasi gróið og er um 0,4 m á hæð. Sjá teikningu af garðlaginu á bæjarhóli (250e:001).

Hættumat: engin hætta

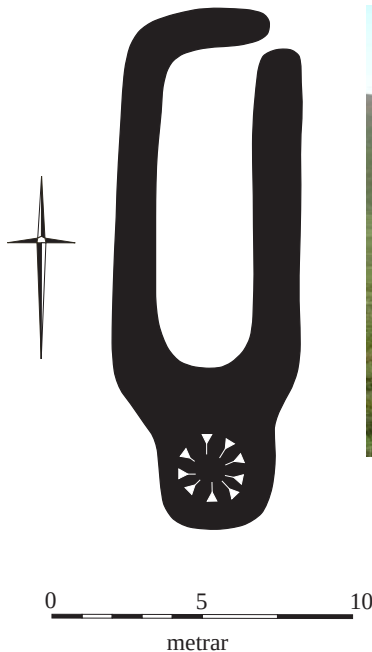
SB-250e:007 tóft útihús

65°46.967N 17°21.297V

Rúmlega 20 m neðan (austan) við norðurenda Akurgerðis 022 á Ingiríðarstöðum er tvískipt tóft. Hún er tæplega 50 m beint ofan (vestan) við bænhús 002 en um 60 m norðaustan við bæjarhól 001.

Í lyngivöxnu og þýfðu heimatúni sem í aflíðandi halla til austurs. Tóftin er vaxin lyngi og grasi í bland.

Tóftin er sigin og fornleg. Hún er 16-17 X 6 m að stærð, snýr norður-suður og virðist tvískipt. Ytri brún veggja er fremur skýr, sérstaklega að vestan en innri skipan tóftarinnar er óljósari. Þó virðist nyrðra hólfið mun stærra eða um 8-9 m að lengd en tæpir 4 m á breidd en það syðra er ógreinilegra, það virðist standa hærra og vera 1,5-2 m á kant. Ekkert op er á milli hólfa og ekki er greinileg op á tóftinni. Dæld á útvegg í norðausturhorni stærra

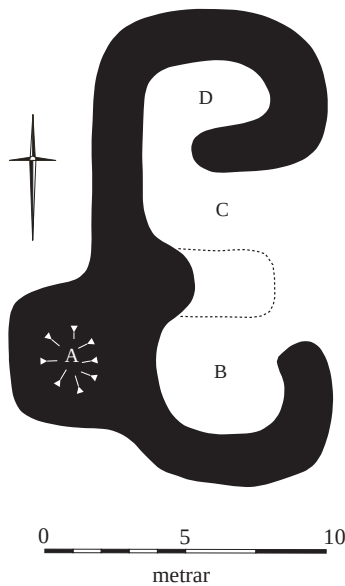
Útihústóft (250e:007). Horft til suðausturs.

hólfsins bendir þó til að þar kunni að hafa verið op. Veggheðslur eru alveg hrundar og signar, mest 0,5 m á hæð (frá ytri brún og á jafnsléttu). Engar grjóthleðslur sjást í tóftinni sem er að mestu lyngivaxin þótt einstaka grastoppar vaxi nú á veggjum hennar.

Hættumat: engin hætta

SD-250e:008 tóft útihús

65°46.988N 17°21.288V

Stæðileg tóft, líklega af útihúsi, er um 17 m neðan (austan) við túngarð 023 og um 25 m norðan við tóft 007. Tóftin er um 50 m norðvestan við bænhústóft 002 en um 80 m norðvestan við bæjarhól 001.

Í lyngivöxnu og þýfðu heimatúni sem í aflíðandi halla til austurs. Tóftin er vaxin lyngi og grasi í bland.

Tóftin er 16 X 10 m stór og snýr norður-suður. Hún skiptist í 3-4 hól, eitt að baki (vestan) og 2-3 að framan (austan). Í lýsingu verða hólfunum gefnir bókstafir til aðgreiningar. Aftara hólfið, A, er minnst eða 2 X 1,5 m að stærð og snýr það norður-suður. Vestar eru 2-3 hól. Syðst er hól B sem er um 4 m á kant og er op á norðausturhorni þess. Norðurveggur hólfsins er hins vegar mjög óljós en hann virðist marka lítið miðjuhól, C, sem snýr austur-vestur og er um 5 X 2-3 m á stærð. Hólfið virðist alveg opið til austurs og virðist í sjálfu sér frekar e.k. útskot (heystæði?) en vel afmarkað hól. Norðan þess er svo greinilegt hól, D, sem er 4 X 3 m að stærð og snýr austur-vestur. Op er á því vestast á suðurvegg, inn í hól C. Fyrir framan (austan) tóftina er lítil slétta eða hlað sem er grasi gróið. Annars er tóftin að mestu gróin lyngi.

Hættumat: engin hætta

SD-250e:009 tóft útihús

65°47.027N 17°21.248V

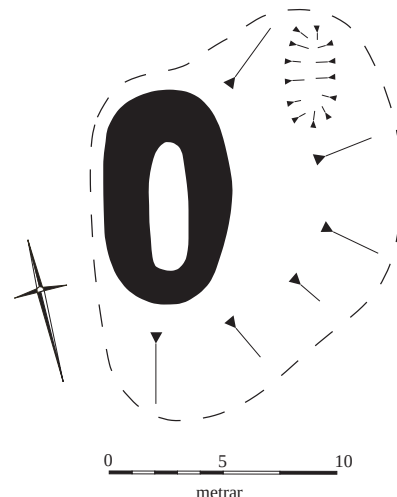

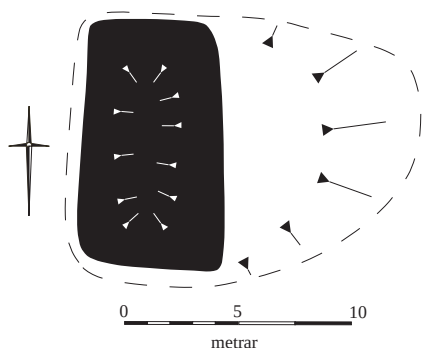
Útihústóftin (250e:009). Horft til austurs.

Einöld tóft er ofarlega í túni 10-15 m NNV við aðra einfalda tóft 010 og 15 m austan við vesturhlið innra túngarðs/akurgerða 022. Tóftin er tæpum 150 m NNV við bæjarhól 001. Ofarlega í lyngivöxnu og þýfðu heimatúni sem í aflíðandi halla til austurs. Tóftin er á lágrí hæð sem er um 20 X 14 m að stærð og snýr NNA-SSV. Hæðin er líklega, a.m.k. að hluta uppsafnaðar mannvistarleifar.

Tóftin er einföld og snýr norður-suður. Hún er 9 X 5 m að stærð en ekki er greinilegt op á henni. Veggir tóftarinnar eru 1-1,5 m á breidd en 0,4 m á hæð. Tóftin er öll vaxin lyngi. Norðaustast á hæðinni sem tóftin er á er dæld eða hvompa, 4-5 X 1 m að stærð og er ekki ólíklegt að hún sé mannaverk þótt nú sé erfitt að geta sér til um tilgang hennar.

Hættumat: engin hætta

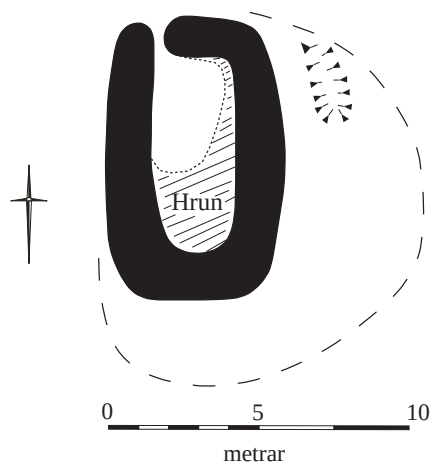
Útihúspúst (250e:010). Horft til suðausturs.

Einföld, ferhyrningslaga þúst er ofarlega í túni, um 30 m neðan (austan) við innri túngarð/akurgerði 022 og 10-15 m SSA við tóft 009. Þústin er tæplega 130 m norðan við bæjarhól 001.

Ofarlega í lyngivöxnu og þýfðu heimatúni sem er í aflíðandi halla til austurs. Þústin er á lágrí hæð sem er um 16 X 13 m að stærð og snýr austur-vestur. Hæðin er líklega a.m.k. að hluta uppsafnaðar mannvistarleifar. Á milli þessarar hæðar og þeirrar hæðar sem 009 er á er grunn dæld.

Þústin er afar ógreinileg og á er að miklu leyti hlaupin í þúfur. Hún er um 11 X 6-7 m að stærð og snýr norður-suður. Dokk er í miðri þústinni en innri brún veggja er alveg ógreinileg. Í umræddri dokk vex svolítið gras en að öðru leyti er tóftin alveg lyngivaxin. Hægt er að sjá móta fyrir ytri brún veggja að norðan, sunnan og vestan. Þústin er lyngi vaxin. Hæðin sem þústin er á teygir sig talsvert til austurs en ekki er hægt að sjá dældir eða þústir á því svæði.

Hættumat: engin hætta

Útihústóftin (250e:011). Horft til norðausturs.

Einföld tóft er ofarlega í túni, nálægt því þar sem vesturhlið innri túngarðs enda við norðurhlið þess ytri. Tóftin er 10-15 m m neðan (austan) við innri túngarð/akurgerði 022 en rúmlega 50 m sunnan við norðurhlið þess ytri 023. Hún er um 50 m NNA við tóft 009 en um 200 m norðan við bæjarhól 001.

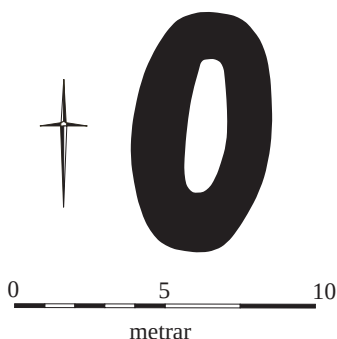
Ofarlega í lyngivöxnu og þýfðu heimatúni sem í aflíðandi halla til austurs. Þústin er á lágrí hæð sem er 10 X 12 m að stærð og snýr norður-suður. Tóftin og hæðin eru lyngivaxin.

Tóftin er 9-10 X 5 m að stærð og snýr norður suður. Hún er einföld en op er á norðvesturhorni hennar. Veggir tóftarinnar eru 0,4-0,5 m á hæð en þeir eru mjög hrundir og þá sérstaklega suðurveggur sem virðist að stærstum hluta hafa hrunið inn í tóftina þar sem mikið kargapýfi er nú. Austan við tóftina, í jaðri hæðarinnar er lítil dæld um 3 m á lengd en 0,5 m á breidd sem gengur NNA-SSV inn í hæðina. Líklega eru þetta mannaverk.

Hættumat: engin hætta

SP-250e:012 þúst útihús

65°47.048N 17°21.230V

Einföld þúst er um 25 m NNA af tóft 009 en um 15 m SSA við tóft 011.

Þústin er nær alveg hlaupin í þúfur. Móinn í heimatúni Ingiríðarstaða er á köflum mjög stórpýfður og því er víða erfitt að greina náttúrumyndanir frá óljósum þústum. Sú rúst sem hér er skráð gæti mögulega verið náttúruleg en er með fremur reglulegar brúnir og er því skráð sem þúst.

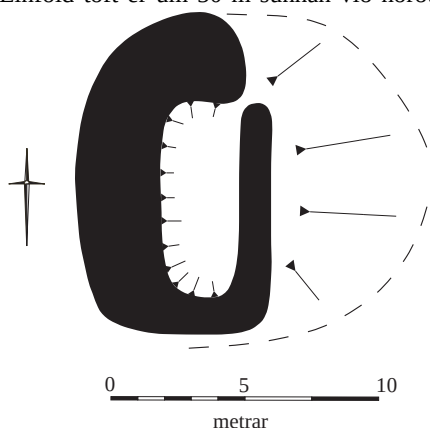
Þústin er um 8 X 4 m að stærð og snýr norður-suður. Hún sker sig lítið frá mounum í kring, lyngivaxin og stórpýfð. Hún virðist hafa verið einföld og ekki er greinilegt op á henni. Hæð veggja er um 0,5 m.

Hættumat: engin hættu

SP-250e:013 tóft útihús

65°47.074N 17°21.085V

Einföld tóft er um 50 m sunnan við norðurvegg túngarðs á Ingiríðarstöðum (023). Hún er um 250 m NNA við bæjarhól 001, norðarlega í miðju túni. Túnið umhverfis er lyngivaxið og þýft, í aflíðandi halla til austurs. Þústin er á lágrí hæð sem er um 13 X 13 m að stærð. Hæðin er líklega, a.m.k. að hluta uppsafnaðar mannvistarleifar. Tóftin og hæðin öll eru að mestu vaxnar lyngi en þó leynist þar örlítill grasvöxtur.

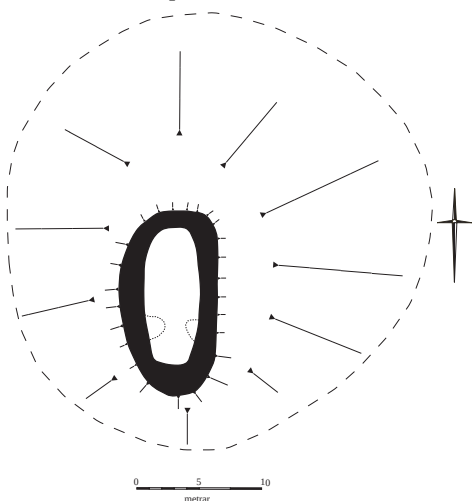

Tóftin er 10-12 X 5-6 m að stærð og snýr norður-suður. Hún er einföld en líklega hefur op verið á norðausturhorni hennar. Innri brún veggja er greinilegri en sú ytri. Veggir eru mest 0,3-0,4 m á hæð. Tóftin er vestast á hæðinni þannig að hún nær í um 5 m lengra til austurs en tóftin. Vesturhlíð tóftarinnar er mjög útlöft og eru vestur- og norðurveggir breiðari og ógreinilegri en austur- og suðurveggur.

Hættumat: engin hættu

SP-250e:014 þúst útihús

65°47.051N 17°21.092V

Fremur stór og ræktarlegur hól er norðarlega í miðju túni Ingiríðarstaða. Á hólum suðvestarlega er tóft. Hóllinn er um 210 m NNA við bæjarhól 001. Hólrætur eru um 15 m sunnan við tóft 013. Tóftin er norðarlega fyrir miðju túni. Túnið umhverfis er lyngivaxið og þýft, í aflíðandi halla til austurs. Hóllinn sem tóftin er á er ræktarlegur og án efa reynast þar mannvistarleifar undir sverði. Á honum er þó bara greinileg ein tóft. Sjálfur hóllinn er um 35 m í þvermál en 1 m á hæð.

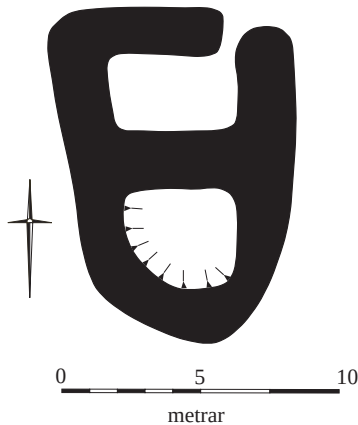
Aflöng tóft er vestarlega á hólum. Slóðar 018 ganga yfir hóllinn fast vestan við tóftina. Tóftin er um 16 X 8 m að stærð og snýr norður-suður. Tóftin virðist í fyrstu sýn einföld en vel er mögulegt að henni hafi verið skipt upp í tvö hólf með millivegg (þá með opi í miðju hans) sunnarlega í tóftinni. Ekki er hægt að greina op á tóftinni. Hún er mjög þýfð og á kafi í lyngi og grasi. Langveggir tóftarinnar, og þó sérílagi sá vestari virðist örlítið bogadreginn.

Hættumat: engin hættu

SB-250e:015 tóft útihús

65°46.965N 17°21.192V

Um 8 m norðan við austurhlið bæjarhóls 001 er grasi gróin tóft. Hún er um 20 m beint neðan (austan) við

Útihústóftin (250e:015). Horft til norðurs.

bænhúsið 002. Í lyngivöxnu og þýfðu heimatúni sem í aflíðandi halla til austurs. Tóftin er ein af örfáum tóftum í túninu þar sem grasvöxtur er afgerandi. Vel má hugsa sér að hún hafi verið notuð eftir að bærinn fór í eyði.

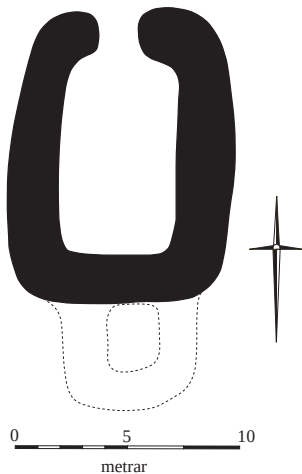
Tóftin er 12 X 9 m að stærð og snýr norður-suður. Hún er tvískipt, sunnar er hól sem er um 4 m á kant en norðar aðeins stærra hól eða 5 X 3 m. Ekki er greinilegt op á milli hólfanna en op er í norðausturhorni þess nyrðra. Syðra hólfid virðist að hluta niðurgafið. Innan þess er stórpýft. Hæð veggja er mest 0,5 m.

Hættumat: engin hætta

SB-250e:016 tóft útihús

65°46.963N 17°21.115V

Sigin tóft, líklega tvískipt, er 30-40 m beint neðan (austan) við tóft 015. Tóftin er um 70 m ANA við bæjarhól 001

Útihústóftin (250e:016). Horft til suðurs.

en fast sunnan við hólráetur 024. Tóftin er neðst í þeim hluta túnsins sem er stórpýfður og lyngivaxinn. Neðar tekur við sléttara, grasgefnara deiglendi innan túngarðs.

Tóftin er sigin og fornleg og snýr norður-suður. Hún hefur líklega skipst í tvö hól en nyrðra og stærra hólfid er mun greinilegra. Það er 13 X 10 m að utanmáli og op er á því á miðjum norðurvegg. Sunnan við þetta hól er afar ógreinileg þúst, 6 X 5 m að stærð sem líklega hefur verið sambyggt stóru rústinni. Veggir tóftarinnar eru signir og breiðir, víða allt að 2 m á breidd en 0,2-0,3 m á hæð. Sjálf er tóftin vaxin lyngi en inni nyrðra hólfinu vex gras í botni.

Hættumat: engin hætta

SP-250e:017 þúst útihús

65°47.008N 17°21.118V

Rústalegur hóll er neðarlega í túninu á Ingiríðarstöðum. Hann er 30-40 m norðan við tóft 016 en um 130 m norðaustan við bæjarhól 001. Hóllinn er neðarlega í þeim hluta túnsins sem er stórþýfður og lyngivaxinn. Neðar tekur við sléttara, grasgefnara deiglendi innan túngarðs.

Hóllinn er um 20 X 7-8 m stór og snýr NNA-SSV. Hann er um 1 m á hæð. Hóllinn er alveg flatur í toppinn en allar hliðar hans, nema vesturhliði eru brattar og skýrar. Þótt ekkert mannvirki sjáist nú á yfirborði verður að teljast afar líklegt að mannvistarleifar leynist undir sverði enda sker hóllinn sig frá umhverfinu og er ræktarlegur. Götur 018 liggja bæði fast austan og fast vestan við hólinn þótt þær fyrrnefndu séu meira áberandi.

Hættumat: engin hætta**SP-250e:018** gata leið

65°47.017N 17°21.107V

Göturnar (250e:018). Horft til suðurs.

Götur liggja í gegnum túnin á Ingiríðarstöðum. Að norðan liggja þær inn gegnum túngarðinn 023 á tveimur stöðum og liggja svo nálega um mitt tún til suðurs, greinast reyndar í nokkra slóða en sameinast að mestu áður en þær liggja svo út um suðurhlið túngarðsins um mitt tún.

Í lyngivöxnu og þýfðu heimatúni sem er í aflíðandi halla til austurs. Neðarlega í túninu tekur við við sléttara, grasgefnara deiglendi innan túngarðs.

Nokkrir götupáldrar samsíða. Þeir eru víðast skýrir.

Hættumat: engin hætta**SP-250e:019** þúst útihús

65°46.913N 17°21.279V

0 5 10
metrar

Óljós þúst er suðvestarlega í túni, eða 20-30 m neðan við suðurhlið Akurgarða 022 og tæpum 70 m norðan við suðurhlið túngarðs 023. Þústin er um 90 m SSA við bæjarhól 001. Í lyngivöxnu og þýfðu heimatúni sem er í aflíðandi halla til austurs. Neðarlega í túninu tekur við við sléttara, grasgefnara deiglendi innan túngarðs.

Erfitt er að sjá nokkurt lag á þústinni en hér verður þó gerð tilraun til að lesa úr þúfnaröðunum. Svo virðist sem rústin kunni að hafa verið 13 X 8 m stór og að hún hafi snúið norður-suður. Með góðum vilja mætti geta sér til um að hún hafi skipst í tvö hólf og það syðra hafi verið stærra og snúið norður-suður. Veggir eru alveg hlaupnir í þúfur og skera sig lítið úr umhverfinu sem er þýft og lyngivaxið.

Hættumat: engin hætta**SP-250e:020** gerði

65°47.005N 17°20.986V

0 5 10
metrar

Lítið gerði er neðst (austast) í túni og um 210 m norðaustur af bæjarhólum 001. Neðsti hluti túnanna er deiglendur og því eru fá mannvirki þar. Túngarðurinn 023 sem hefur girt túnin að neðan er orðinn mjög óskýr. Gerðið er á hæð í grasivaxinni mýrinni ásamt tóft 021.

Gerðið er ógreinilegt. Það er 10-11 m langt norður-suður. Syðst er það um 7 m á breidd en það mjókkar til norðurs þar sem það er 4 m. Ekkert op er merkjanlegt á gerðinu og það er einfalt. Gerðið er að mestu lyngivaxið en þó vex svolítið af grasi innan í því. Veggir eru talsvert hlaupnir í þúfur en ytri brún er þó fremur greinileg. Engar grjóthleðslur eru í gerðinu.

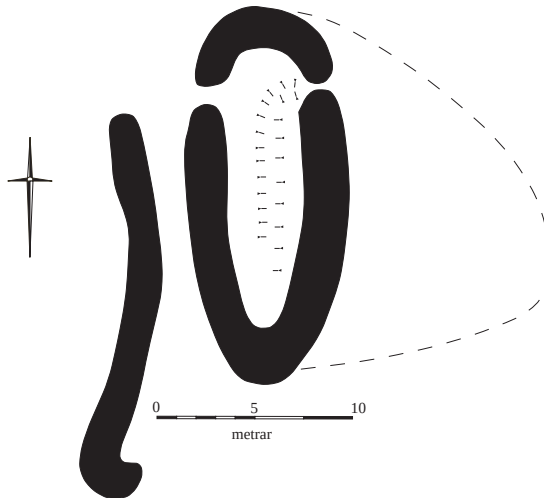
Hættumat: engin hætta

SB-250e:021 tóft útihús

65°47.014N 17°20.974V

Skálalaga tóft er neðst (austast) í túni og um 220 m norðaustur af bæjarhólnum 001. Tóftin er á hæð um 8 m norðaustan við gerði 020. Neðsti hluti túnanna er deiglendur og því eru fá mannvirki þar. Túngarðurinn 023 sem hefur girt túnin að neðan er orðinn mjög óskýr.

Tóftin er 18-19 m á lengd (norður-suður) en um 8 m á breidd þar sem hún er breiðust, suðurendi hennar er rúmir 4 m á breidd en norðurendi um 6 m. Ytri brún veggja er víðast þokkalega skýr en innri brún og innri skipan tóftar eru ógreinilegri. Veggir hafa greinilega að stórum hluta hrunið inn í tóftina. Mögulegt er að tóftin hafi

Tóftin (250e:021). Horft til suðurs.

skipst upp í hól en sú skipting er þá of óljós til að

hægt sé um það að fullyrða. Inni í tóftinni er þýft næstum eins og það megi greina vegg samsíða vesturlangveggnum og sömuleiðis meðfram norðurvegg. Ekki er alveg ljóst hvar op hefur verið á tóftinni, þó er eins og það megi sjá fyrir opi á bæði austur- og vesturlangvegg norðarlega. Bæði austan og vestan við tóftina eru þúfnabelti sem mögulega geta verið leifar mannvirkja sem þá eru alveg hlaupin í þúfur. Suðvestan við tóftina er eins og megi greina garðlag í þýfinu, á um 20 m kafla. Lag rústarinnar minnir óneitanlega á byggingar frá fyrstu öldum byggðar.

Hættumat: engin hætta

SB-250e:022 akurgerði gerði

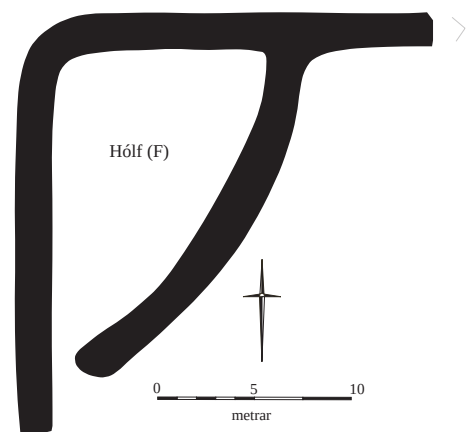
65°47.088N 17°21.263V

Í norðvesturhorni túngarðs 023 eru s.k. akurgerði og í framhaldi af þeim liggur garðlag til norðurs alla leið að norðurhlið túngarðs. Þar sem garðlagið liggur frá "akurgerðunum" er lítil tóft í horninu og þar sem það tengist túngarði nyrst er lítið hól. Þessar minjar eru hér skráðar saman. Í örnefnalýsingu Múla segir: "Norðan við Einarstaðakrók eru mikil garðlög og grónar tóftir, sem munu vera hið forna býli Ingiríðarstaðir. Þar eru margar girðingar, allstór hól, sem ekki er vitað hvað hefur verið, akrar halda sumir"

Efst í lyngivöxnu og þýfðu heimatúni sem í aflíðandi halla til austurs. Gerðin, tóftin og garðlagið eru lyngivaxin, líkt og umhverfið.

Túngarður markar vesturvegg "akurgerðanna". Hin eiginlegu akurgerði eru þrjú og er það syðsta um 60 m norðan við suðurhlið túngarðs 023. Reyndar skal taka fram að hugsanlegt er að gerðin hafi upphaflega verið fjögur og náð allt frá túngarðshorni þar sem þar má greina óljóst garðlag um 40-50 m austan við túngarðshorn. Garðlagið liggur í um 25 m til norðurs og gæti það vel hafa tengt

suðausturhorni akurgerðanna norðar. Gerðin þrjú eru samtengd og samtals um 100 X 30 m að stærð. Hér verður hverju hólfi, tóft, garðlagi sem liggur frá gerðunum samsíða túngarði til norðurs og hólfi þar sem garðlag og túngarður koma sama öllu gefinn bókstafur til aðgreiningar. Syðsta eiginlega hólfi akurgerðanna, A, er um 33 X 33 m að stærð. Norðan þess tekur miðjuhólfið, B, við. Það er ívið lengra (norður-suður) eða um 40 m en svipað á breidd. austurveggur þessa hólfs er eilítið bogadreginn. Nyrsta hólfið, C, er um 30 m á lengd en ívið breiðara en A og B eða tæplega 35 m. Bæði austur- og vesturveggur þess eru svolítið bogadregnir. Engin op eru nú greinileg á gerðunum. Fast norðan við norðausturhorn nyrsta hólfsins (C) er lítil tóft, D. Hún er 11 X 6 m að stærð og snýr hún austur-vestur. Hún er einföld og lyngivaxin. Op er á norðvesturhorni hennar. Tóftin er í hólfi sem markast af túngarði að vestan og norðan, af akurgerðunum að sunnan en af garðlagi E, sem liggur frá norðausturhorni

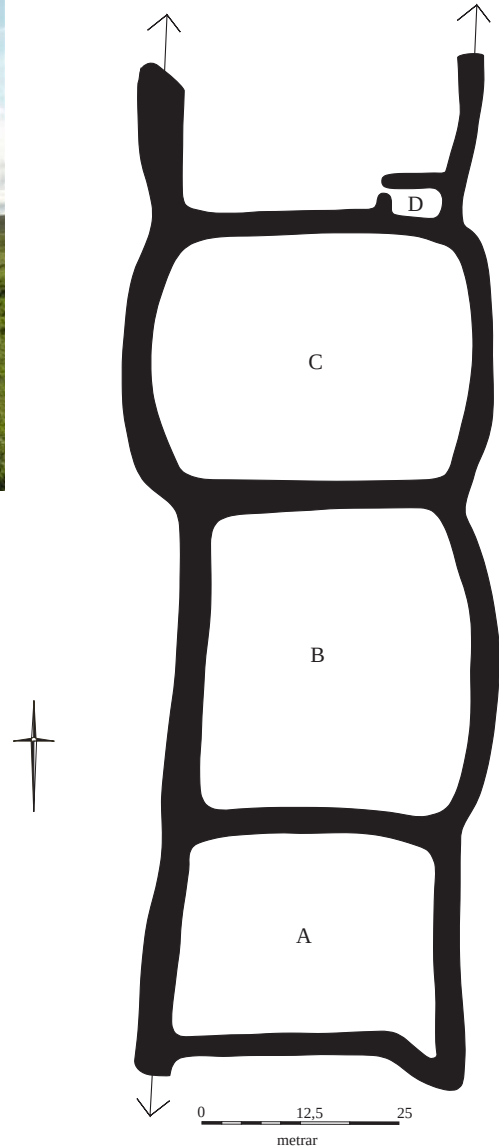

Akurgerðin (250e:022A-D). Horft til suðurs.

akurgerðanna og að norðurvegg túngarðs, að austan. Garðlag þetta er í raun framhald austurveggjar akurgerðanna en það heldur áfram til norðurs þar sem akurgerðunum sleppir og liggur til norðurs og NNA í um 230 m áður en það endar í túngarði 023. Við akurgerðin eru um 30 m milli túngarðs og þessa garðlags en þar sem það endar í norðurhlið túngarðs eru um 55 m á milli. Hólf F er byggt við þetta garðlag og norðurhlið túngarðs þar sem garðlagið endar í túngarðinum. Gerðið er um 16 X 12 m stórt og snýr austur-vestur. Það er einfalt og op er á því syðst á austurvegg. Í raun má segja að túngarður myndi norðurvegg, garðlag E austurvegg þannig að aðeins hefur verið byggður einn veggur, bogadreginn, til að marka hólf. Veggurinn er rúmlega 1 m á breidd en 0,5 m á hæð. Gerðið, líkt og önnur þau mannvirki sem hér hefur verið lýst, er lyngivaxið.

Hættumat: engin hætta

Heimildir: Ö-Múlatorfa, 7

SD-250e:023 garðlag túngarður

Túnin á Ingiríðarstöðum eru afmörkuð af fornlegum túngarði á allar hliðar þó að austurhliðin sé nú að hluta illgreinileg.

Túngarður (250e:023). Horft til norðausturs.

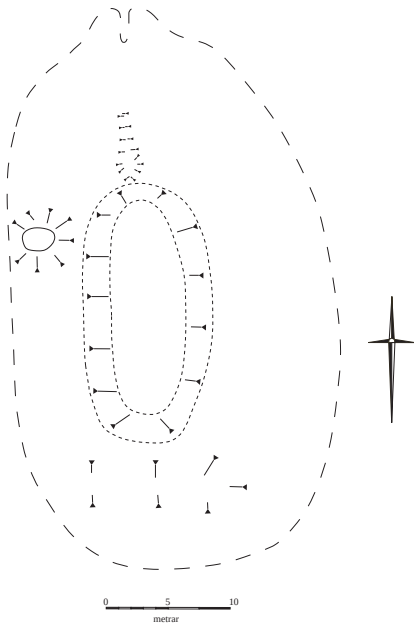
Túngarðurinn girðir af lyngivaxin og þýfð tún sem eru í aflíðandi halla til austurs. Gróðurfar er svipað innan túna og utan. Neðarlega í túnunum tekur við við sléttara, grasgefnara deiglendi innan túngarðs. Aðaltúnið er um 400 X 320 m stórt og snýr norður-suður en fast neðan (austan) við það er annað þríhyrningslaga hólf byggt við túngarðsem hefur líklega verið um 160 m á hlið þótt stór hluti sé siginn og illa farinn að vestan, sunnan og norðan en hann er illgreinanlegur að austan. Efst í túninu eru mikil garðlög byggð upp við túngarðinn (022). Túngarðurinn er lyngivaxinn og víða 2-4 m á breidd. Hann er óvída hærri en 0,5 m. Op eru bæði á austur- og vesturhlið.

Hættumat: engin hætta

SB-250e:024 þúst

65°46.979N 17°21.109V

Neðarlega í túni Ingiríðarstaða er mikill og ræktarlegur hóll og á honum lítill tóft. Hóllinn er um 30 m sunnan við

Þústin (250e:024). Horft til norðausturs.

sunnan við hæð 017 en 40-50 m neðan (NNA) við tóft 015. Í lyngivöxnu og þýfðu heimatúni sem í aflíðandi halla til austurs. Neðar tekur við við sléttara, grasgefnara deiglendi innan túngarðs. Hóllinn er að mestu gróinn grasi.

Hóllinn er 43 X 25 m stór og minnir helst á ræktarlegan bæjarhól. Litlar mannvistarleifar er þó að sjá á yfirborði.

Hóllinn snýr norður-suður og á honum sést á einum stað móta fyrir lítilli tóft sem verður lýst hér á eftir en annars er ekki eiginleg mannvirki að greina á honum, aðeins dældir og hryggi. Á háhólnum má t.d. sjá um 20-22 m langa dokk sem gengur norður-suður eftir hólnum. Dokkin er 8-10 m breið um miðjuna en mjókkar til beggja enda. Fast norðan við þessa dokk er önnur lítill eða um 1 m á kant og í framhaldi af henni gengur dæld í um 3-4 m til norðurs. Ekki er fullvíst að þessar dældir séu allar leifar mannvirkja en ekki er það þó ólíklegt. Greinilegasta mannvirkið á hólnum er hins vegar lítill tóft við vesturbrún hólans norðan við miðju. Tóftin verður seint talin með greinilegri rústum en þó fer ekki á milli mála að þarna hefur verið lítill kofi. Rústin hefur verið 5-6 m í þvermál og er hringlaga. Op kann að hafa verið á vesturhlið. Veggir eru um 0,2 m á hæð.

Hættumat: engin hætta

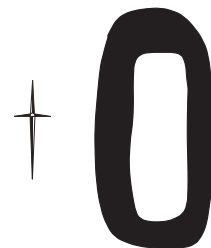
SB-250e:025 þúst

65°46.862N 17°21.366V

Þúst er um 10 m neðan (austan) við garðlag 031 sem liggur eftir hliðinni milli Einarstaða og Ingiríðarstaða og rúmlega 20 m sunnan við suðurhlið túngarðs á Ingiríðarstöðum 023. Þústin er í lyngivöxnum móa milli suðurhliðar túngarðs og landamerkjagjarðs milli Ingiríðarstaða og Einarstaða (sjá 032).

Þústin er afar ógreinileg, sérstaklega að austan. Hún er 8,5 X 3,5-4 m að stærð og snýr norður-suður. Hún er einföld og ekki er greinilegt op á henni. Engar grjóthleðslur sjást í tóftinni. Tóftin er lyngivaxin og þýfð.

Hættumat: engin hætta

0 5 10
metrar

SP-250e:026 varða

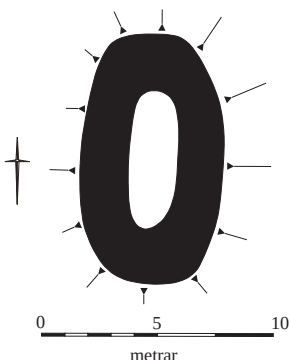
Varðan (250e:026). Horft til norðausturs.

65°47.005N 17°21.859V

Um 500 m beint ofan (VNV) við bæjarhólinn á Ingiríðarstöðum 001 er hrunin varða. Varðan er á mel sem er ber í toppinn en gróin í hliðunum. Fast umhverfis vörðuna er þó gróðurhringur. Allt í kring eru lyngivaxnir móar. Mosavaxnar og hrundar vörðuleifar. Gjót dreifin er um 1 m á kant en aðeins 0,3-0,4 m á hæð.

Hættumat: engin hætta

SP-250e:027 tóft

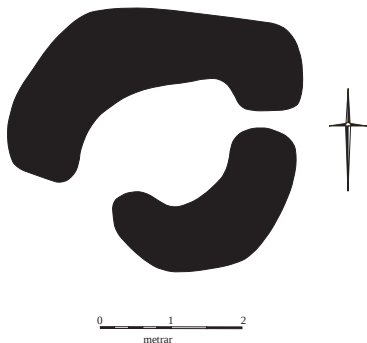
65°46.865N 17°20.979V

Lítill tóft er um 80 m sunnan við suðurhlið túngarðs 023 en um 40 m SSA við aðra áþekka tóft 033. Tóftin er rúmlega 300 m neðan (austan) við garð sem liggur eftir hliðinni endilangri milli Ingiríðarstaða og Einarsstaða (sjá 031). Tóftin er á svæði sem er að stórum hluta vaxið grasi. Hún er neðarlega í hliðinni.

Tóftin minnir, líkt og 033, helst á heystæði. Hún er einföld, lítil (4 X 3,5 m) og snýr austur-vestur. Hún er gróin grasi og lyngi. Suðvesturhorn tóftarinnar er ógreinileg. Hugsanlegt op er á austurvegg miðjum. Engar grjóthleðslur eru sjáanlegar í tóftinni.

Hættumat: engin hætta

SP-250e:028 tóft

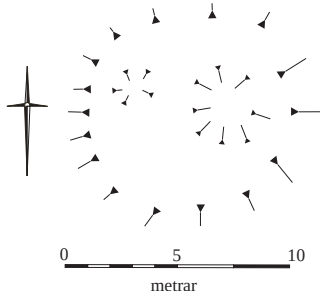
65°46.844N 17°20.947V

Um 35 m suðaustan við tóft 027 er þúst eða rústahæð. Úr fjarlægð virðist sem um töluverða tóft sé að ræða en þegar nær dregur kemur í ljós ólöglegur kantur og flag innan þess. Kanturinn er fremur reglulegur en ekki er víst að hann sé manngerður. Hann er þó skráður með. Kanturinn er neðarlega í hliðinni nærri því mitt á milli suðurhliðar túngarðs á Ingiríðarstöðum 023 og merkjagarðs á milli Ingiríðarstaða og Einarsstaða 032 (þó svolítið nær þeim síðarnefnda - um 90 m frá honum). Á lyngivöxnu, aflíðandi svæði

Kanturinn er í jaðri flags, er 30-40 X 10 m að stærð og snýr norður-suður. Kanturinn er bátslaga, þ.e. mjókkar til beggja enda.

Hættumat: hætta, vegna rofs

SP-250e:029 tóft

65°46.875N 17°21.102V

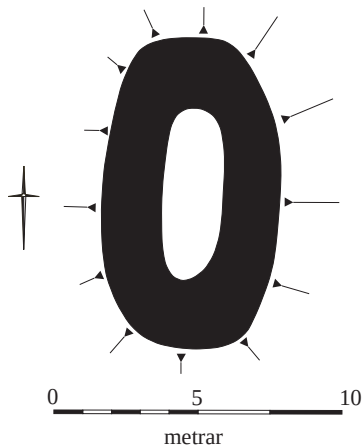
Tvískipt, óljós tóft er 10-15 m sunnan við suðurhlið túngarðs Ingiríðarstaða 023 en um 120 m neðan (ANA) við aðra tóft 030. Lyngmói, þýfður í mjög aflíðandi halla að Kálfalæk. Tóftin er á lágrí hæð og á hæðinni er hundaþúfa.

Tóftin er afar fornleg. Hún er 11 X 9,5 m að stærð og snýr austur-vestur. Erfitt er að sjá nákvæmt lag á tóftinni en þó virðist hún helst hafa skipst upp í tvö hólf og hefur það stærra verið austar. Innri brúnir tóftarinnar eru mjög óljósar og hólfinn tvö í raun bara dokkir en ytri brúnir skýrar og er allt að 1 m frá þeim og niður á jafnsléttu. Suðurhluti tóftarinnar er mjög óskýr og ekki óhugsandi að þar gæti leynst enn eitt hólf. Engar grjóthleðslur sjást í tóftinni.

Hættumat: engin hætta

SB-250e:030 tóft

65°46.863N 17°21.257V

Tóft (250e:030). Horft til SSV.

Stök tóft er 15-20 m sunnan við suðurhlið túngarðs á Ingiríðarstöðum 023. Hún er mitt á milli tóftar 029 og tóftar 025. Lyngmói, þýfður í mjög aflíðandi halla að Kálfalæk. Tóftin sjálf er lyngivaxin.

Tóftin er sigrin og fornleg. Hún er einföld, 10,5 X 5,5 m að stærð og snýr norður-suður. Veggir er örlítið bogadregnir. Ekkert op er greinilegt á tóftinni. Veggir eru mest um 0,2 m á hæð. Hvergi sjást grjóthleðslur.

Hættumat: engin hætta

SB-250e:031 garðlag varnargarður

65°46.881N 17°21.378V

Mikið garðlag liggur frá suðvesturhorni túngarðs á Ingiríðarstöðum 023 og meðfram hliðinni til suðurs alla leið að norðvesturhorni túngarðs á Einarstöðum 250f:004. Garðurinn er í sömu hæð og vesturhlið túns á Ingiríðarstöðum og Einarstöðum. Garðurinn er lyngivaxinn og liggur í lyngivaxinni hlið sem er í aflíðandi halla til austurs.

Garðurinn er afar stæðilegur og þó misjafn eftir svæðum. Hann er víða 4-6 m á breidd en um 1 m á hæð. Slóðar liggja meðfram honum og á honum. Ef talið er frá túnhorni Ingiríðarstaða og að túnhorni

Varnargarðurinn (250e:031). Horft til norðurs.

Einarstaða er garðurinn um 670 m langur en vel mætti bæta lengdum beggja túngarða (sem eru beint framhald garðsins) sem og garði sem liggur til norðurs frá norðvesturhorni Ingiríðarstaða 023 við þessa lengd. Merkjagarður liggur frá þessum garði um 140 m sunnan við túngarð Ingiríðarstaða 023. Skurður var tekinn í garðlagið sumarið 2006 og voru niðurstöður gjóskulagafræðings um sniðið eftirfarandi: "Landnámssyrpan er varðveitt undir garðinum. Torf er með slitrum úr LNS og Heklu-3. Gjóskulagið V~950 finnst ekki þrátt fyrir nokkra leit. Yfir garðinum eru gjóskulögin H-1300 og V-1477. Gjóskulagið H-1300 er um 12 cm yfir torfhruni. Garðurinn er að öllum líkindum frá því fyrir 1200."

Hættumat: engin hætta

Heimildir: Magnús Á. Sigurgeirsson, 2.

SD-250e:032 garðlag landamerki

Frá garðlagi sem liggur eftir endilangri hlíðinni frá suðvesturhorni túngarðs Ingiríðarstaða 023 að norðvesturhorni

65°46.796N 17°20.881V

túngarðs Einarstaða 250f:004 liggur garður um 140 m sunnan við túngarð á Ingiríðarstöðum. Þetta garðlag liggur austur-vestur og er líklega merkjagarður milli bæjanna.

Garðurinn er lyngivaxinn og liggur niður lyngivaxna hlíð sem er í aflíðandi halla til austurs.

Garðurinn er ógreinilegur síðustu 40-50 m að Kálfalæk þar sem mýrlent er en sést annars alla leið frá langgarðinum 031 og að dalsbotni. Hann er um 380 m langur. Neðri hluti garðsins er 2-3 m breiður en ofar er hann allt að 3-4 m. Garðurinn er mest um 0,5 m á hæð. Dældir

Landamerkjaqarðurinn (250e:032). Horft til austurs.

eru víða greinilegar beggja vegna garðsins. Skurður var tekinn í garðlagið sumarið 2006 og voru niðurstöður gjóskulagafræðings um sniðið eftirfarandi: "LNS er varðveitt undir garðinum. Torf er með slitrum úr LNS. Yfir garðinum má sjá H-1300, V-1477 og V-1717. Yfir og að hluta í torfhruni norðan við garðinn eru slitur af súrri gjósku sem að öllum líkindum tilheyrir gjóskulaginu H-1158 (sýni tekið). Bendir því flest til að garðurinn hafi verið farinn að spillast og kominn úr notkun talsvert fyrir 1158. Eitthvað hefur hrunið úr garðinum eftir 1158, til þess benda torfsneplar yfir gjóskulaginu. Garðurinn er frá því fyrir 1150."

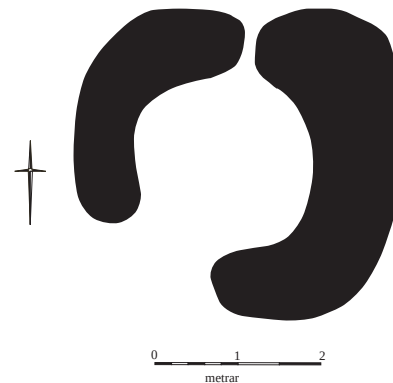
Hættumat: engin hættu

Heimildir: Magnús Á. Sigurgeirsson, 2.

SD-250e:033 tóft

65°46.896N 17°21.006V

Tóftin (250e:033). Horft til norðurs.

Einföld tóft er um 15 austan við þar sem suðurhlíð túngarðs á Ingiríðarstöðum 023 beygir til norðurs. Tóftin er um 60 m NNV við tóft 027.

Umhverfis er grasi gróinn mói og nokkuð deiglent. Sjálf er tóftin vaxin töluverðu grasi í bland við lyng.

Tóftin er um 4 X 4 m á stærð og veggir hennar eru mest 0,3 m á hæð. Engar grjóthleðslur sjást í tóftinni. Hún er einföld. Mögulegt er að op hafi verið á tóftinni suðvestast en það gæti allteins verið hrun og rof. Lag tóftarinnar og staðsetning bendir helst til að hún gæti verið af heystæði.

Hættumat: engin hættu

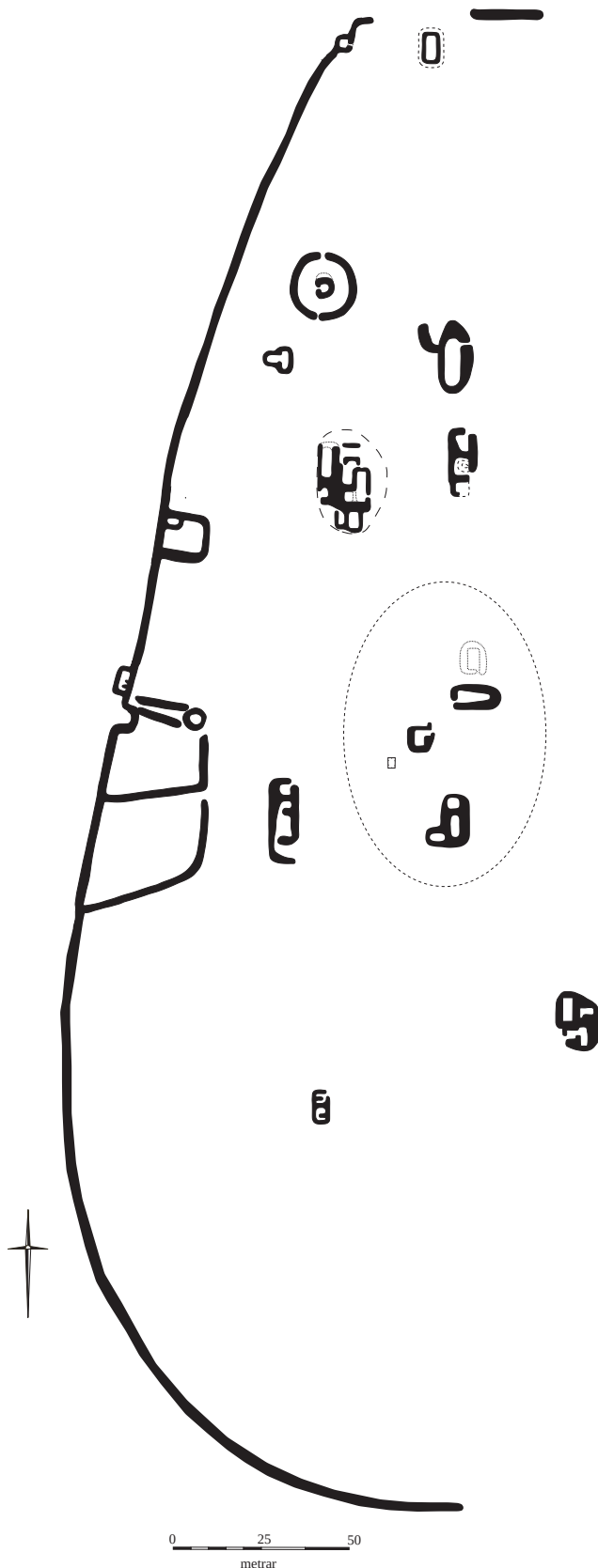
SD-250e:034 gata leið

65°46.801N 17°21.211V

Götuslóðar, sem líklega hafa verið á milli Einarstaða og Ingiríðarstaða (eða jafnvel hluti af lengri leið um dalinn) eru vel greinilegir milli bæjanna á kafla. Slóðarnir liggja í gegnum landamerkjagarðinn milli bæjanna 032 um 120

m neðan við langgarðinn sem liggur á milli bæjanna 031. Göturnar liggja um lyngivaxna móa. Göturnar eru 2-3 samsíða slóðar í lyngmóanum.

Hættumat: engin hætt

Í máldaga Múlakirkju frá 1318 segir: "Hier fylgia Eynarstader. Jngirijdarstader. skarastader.

Biarkarstader. skeydz land. kraumastader. fotaskinn. fiallzland meður aullum valahrijsum." DI II 434-435. Bæirnir eru aftur taldir upp í máldögum kirkjunnar frá 1394 (DI III 576-578), 1429 (DI IV, 375), 1431 (DI IV 468) og áfram allt fram til 1525 (DI IX 327-328). Árið 1553 eru hins vegar býlin ekki talin upp með eigum kirkjunnar.

Einarstaðir eru innsta jörðin í vestanverðum Þegjandadal.

Samkvæmt máldaga Múlakirkju frá upphafi 14. aldar var jörðin þá einnig nefnd Einarstaðir og hefur það heiti haldist betur heldur en flest önnur bæjarheiti í vestanverðum

Þegjandadal. Engin jörð er reyndar talin upp með þessu nafni í Jarðabók Árna og Páls en verið gæti að þá hafi bærinn gengið undir heitinu Múlatóftir eða Múlasel.

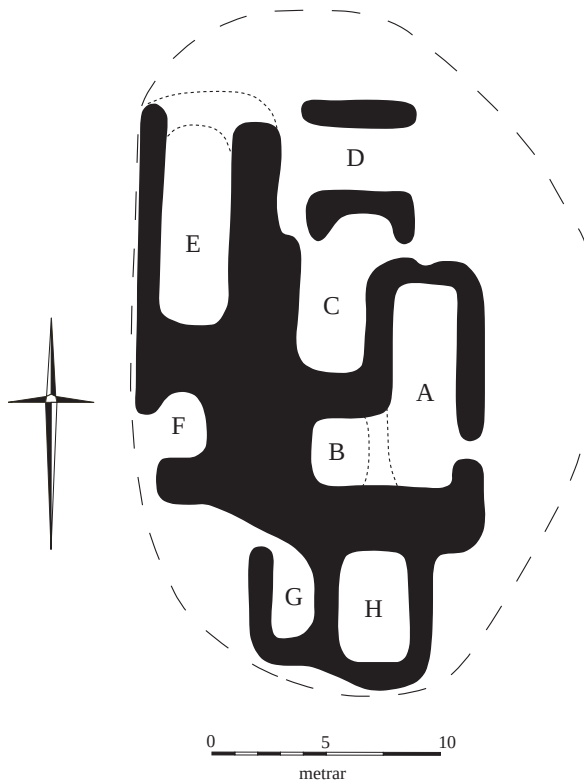
SP-250f:001 Einarssstaðir bæjarhóll býli

65°46.462N 17°21.450V

Einarssstaðir eru innsta jörðin í vestanverðum Þegjandadal. Samkvæmt málðaga Múlakirkju frá upphafi 14. aldar var jörðin þá einnig nefnd Einarssstaðir og hefur það heiti haldist betur heldur en flest önnur bæjarheiti í vestanverðum Þegjandadal. Engin jörð er reyndar talin upp með þessu nafni í Jarðabók Árna og Páls en verið gæti að þá hafi bærinn gengið undir heitinu Múlasel. Í örnefnaskrá Múla segir um bæinn: "Heiðarslakkinn rétt norðan við Tvígarða [015] heitir Einarssstaðakrókur, og þar er hið forna býli Einarssstaðir. Það er eina býlið sem enn heldur nafninu, svo öruggt sé." Í örnefnaskrá Þegjandals segir enn fremur "...fyrir sunnan [Skeiðakot SP-250b:021?] er eyðibýlið Einarssstaðir, og er það syðst í Múlalandareign. Öll byggingarmerki mega heita þar skýr, þar á meðal tóftir allar af bænum og peningshúsum, og vallargarðsleifar sjáanlegar enn. Bænhúsrúst með hringlaga kirkjugarði er á Einarssstöðum. Mælt er, að bænhús hafi verið á Einarssstöðum; sjást leifar af því enn og hálfsockinn garður umhverfis. Er líklegt, að þar sé gamall grafreitir, ef munnmælin um bænhúsið er rétt." Landareign Einarssstaða er um 930 m norður-suður og markast landamerkjagörðum á báða vegu. Að sunnan markast landareignin af Tvígörðum 015 sem liggja samsíða suðurhlið túna en áfram upp hliðina til norðvesturs töluvert hærra en tún bæjarins. Að norðan ræður merkjagarður við Ingiríðarstaði (250e:034) er á merkjum en hann nær upp að langgarði (250e:031) sem liggur eftir landareign Ingiríðarstaða sunnanverðri og Einarssstaða að norðan, fast ofan við tún, en endar í suðvesturhorni túna, í túngarði. Heimahagarnir eru því afmarkaðir og eru um 550 m á breidd. Túnin á Einarssstöðum hafa verið afmörkuð af fornlegum túngarði (004) á allar hliðar en en austurhliðin og stór hluti norðurhliðar eru nú nærri því alveg ógreinilegar og hlaupnar í þúfur. Túnið hefur verið um 430 X 200 m stórt og snýr það norður-suður. Við vesturhlið túna hafa verið byggð gerði og tóftir á fjórum stöðum (sjá 004A-D) en auk þeirra eru 14 rústir innan túns (sjá 001-003, 005-014 og 016). Bæjarhóllinn á Einarssstöðum er ofarlega í túni, um 20 m sunnan við bænhústóft 002 og er vesturhlið hans um 40 m sunnan við vesturhlið túngarðs 004.

Bæjarhóllinn er fremur ofarlega í túni. Hóllinn og tóftin á honum eru grasi og lyngi vaxin. Tún er í aflíðandi halla til austurs og eru þau þýfð og lyngivaxin.

Sigurður Þórarinnsson og Jón Sigurgeirsson frá Helluvaði gerðu litla rannsókn á Einarssstöðum einn ágústdag árið 1974. Þeir tóku nokkra skurði í og við tóftir í þeim tilgangi að aldursgreina rústirnar. Samkvæmt þeim félögum var greinileg gólfskán í bæjarrústinni sem þeir kalla "yngri bæjarrústina" (hina eldri töldu þeir 011). Í grein þeirra um könnunarholurnar sem birtist í ritinu "Minjar og menntir" segir Sigurður um skurðinn í þessa tóft: "Í holu, sem ég gróf í yngri bæjarrústina (snið 4), fann ég ekki dökka gjóskulagið undir "a" [sem er frá 1477]. Gæti það stafað af því, að bærinn hafi lagst af eitthvað síðar en kirkjan, en þetta er þó allsendis óvíst að svo lítt rannsökuðu máli." Sigurður birtir grófa teikningu af bæjartóftinni og er hún þar sýnd með aflangt hólfi austast, fjögur minni hólfi að baki og svo sjötta hólfið aflangt að vestan. Útlínur og stærð húsa koma ágætlega saman við þá teikningu sem gerð var á vettvangi sumarið 2005 en hólfskipan var þá teiknuð upp með dálítið öðru

Bænhús og bæjarhóll Einarssstaða (250f:001-002).
Ljósmynd Árni Einarsson.

móti. Kemur þá sjálfsagt til að tóftin er á kafi í grasi og þýfi og erfitt er að dæma um hvar einu hólfi sleppir og annað tekur við. Hér verður hólfskipan lýst eins og það kom skrásetjara fyrir sjónir sumarið 2005 og hverju hólfið gefinn bókstafur til aðgreiningar. Bæjarrústin er um 26 X 15 m að stærð og snýr norður-suður. Tóftin er 6-8 hólfi en á köflum er erfitt að greina á milli þeirra vegna þýfis og grasvaxtar. Aðalinngangur í tóftina virðist hafa verið á austurhlið. Þar er fyrir miðri tóftin gengið inn í aflangt hólfi A. Hólfið er 9 X 3 m að stærð og snýr austur-vestur. Afar óljós veggur er á milli þessa hólfs og lítils hólfs að baki, B. B er lítið hólfi 2-3 m á kant. Norðan við B og vestan við norðurhluta A er svo þriðja hólfið, C. Það er aflangt og um 6 X 3 m að stærð. Afar óljós veggur markar norðurhlið þessa hólfs og virðist hafa verið gengt úr hólfinu bæði úr norðvesturhorni, þar sem líklega hefur verið gengið inn í fjórða hólfið, D, til norðurs, sem og norðarlega á vestur útvegg. Hólfi D er vestast í samstæðinu og er alveg ógreinilegt. Hér er giskað á að það hafi verið um 3 m á breidd en e.t.v. aðeins lengra austur-vestur. Ekki fundust leifar austurveggs en op hefur a.m.k. verið í norðvesturhorni. Ofan hólfa B, C, og D er aflangt hólfi, E. Það er 8-9 X 3 m að stærð og snýr norður-suður. Veggir þess eru samsíða greinilegir nema norðurveggur sem

Bæjarhóll Einarstaða (250f:001). Horft til ASA.

er á lágum hól, 30 X 20 m að stærð. Hóllinn er hvergi hærri en um 1 m.

Hættumat: engin hætta

Heimildir: Ö-Múlatorfa, 7; Ö-Þegjandadalur, 2, JÁM XI, 198, Sigurður Þórarinnsson, 1976, 467 og DI II 434-435

vart er hægt að greina. Ekki sáust op á þessu hólfi. Sunnan við E er eins og megi sjá móta fyrir enn öðru hólfi, F. Það er 2-3 m í þvermál og op virðist hafa verið á vesturvegg þess miðjum. Syðst í þyrpingunni eru svo tvö hólfi, fast sunnan við A og B. Austar er H sem er um 5 X 3 m að stærð og snýr norður-suður. Ekki er greinilegt op á því. Vestar er annað hólfi, G, sem er um 3-4 X 2 m að stærð. Op er á norðvesturhorni þess. Tóftin

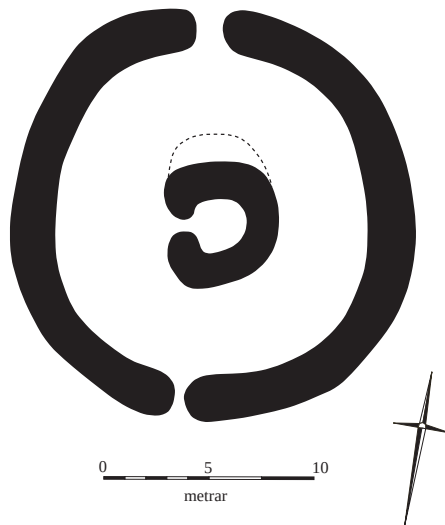
SP-250f:002 tóft+garðlag bænhus

65°46.489N 17°21.464V

Um 16 m neðan (austan) við vesturhlið túngarðs 004 er lítil tóft í hringlaga gerði, hið meinta bænhus á Einarstöðum. Suðurhlið "kirkjugarðs" er um 20 m norðan við bæjarhólinn 001.

*Bænhus og bænhusgarður (250f:002).
Ljósmynd Árni Einarsson.*

Bænhusið er ofarlega í túni. Umhverfis eru lyngi- og grasivaxin tún í aflíðandi halla til austurs, að dalsbotni.

Kirkjugarðurinn umhverfis tóftina er lyngivaxinn en sjálf tóftin er gróin talsverðu grasi, þó í bland við lynggróður. Kirkjugarðurinn er næstum alveg hringlaga og um 19 m í þvermál. Bænhusrústin er í garðinum miðjum. Veggjaleifar eru að talsverðu leyti úthrundar og af þeim merkjum sem nú má greina af yfirborði er tóftin 6,5 X 4 m að stærð og snýr norður-suður, þvert á það sem ætla mátti. Ekki er þó útilokað að tóftin hafa verið jöfn á báðar hliðar meðan hún stóð, a.m.k. er innanmál hennar svipað á báða vegu þó hún sé svolítið lengri norður-suður (eða 2 m) en austur-vestur (1,5 m). Hæð veggja er 0,2-0,3 m. Hvergi sjást grjóthleðslur. Norðurveggur tóftarinnar er langverst farinn, þ.e. mest hruninn. Op er á tóftinni norðarlega á vesturvegg. Frá tóftinni hallar landi alls staðar niður að kirkjugarðsvegg nema til vesturs þar sem nokkur jafnslétta

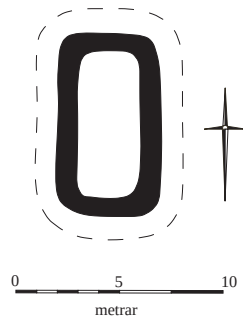
er frá bænhusi og að garði. Op er á kirkjugarði á miðjum suðurvegg og á miðjum norðurvegg og er það síðarnefnda stærra. Op á tóft og kirkjugarði stemma því ekki vel saman. Mögulegt er að lega tóftar og gróðurfar á henni gæti bent til þess að þeirri tóft, sem sést á yfirborði, kunni að hafa verið haldið við lengur en kirkjugarði. Hafi bænhus verið á þessum stað má velta fyrir sér hvort bænústóftin hafi e.t.v. skipt um hlutverk áður en bærinn var yfirgefinn. Samkvæmt þeim niðurstöðum sem Sigurður Þórarinnsson komst að þegar hann tók skurð í tóftina taldi hann líklegt að tóftin hefði verið komin úr notkun vel fyrir 1477. Í grein sinni um uppgröftinn segir Sigurður: "Snið 3 er út dyrum "kirkju"tóftarinnar og er auðsætt, að sé lagið "a" frá 1477, og allavega ekki yngri en frá því um 1500, sem ég tel öruggt, þá er þetta guðshús á Einarstöðum aflagt alllöngu fyrir 1500, því undir "a" er í sniði 3 enn eitt dökkt gjóskulag ofan við hreyfða mold."

Hættumat: engin hætta

Heimildir: Sigurður Þórarinnsson, 1976, 467

SP-250f:003 tóft útihús

65°46.521N 17°21.419V

Aflöng, einföld tóft er fast sunnan við túngarð 004 sem reyndar er óljós á þessum slóðum. Tóftin er um 100 m norðan við bæjarhól 001 en um 20 m neðan (austan) við litla tóft sem er sambyggð túngarði í norðvesturhorni hans (sjá 004d). Umhverfis tóftina er grasivaxið tún með nokkrum lyngivöxnum þúfum. Tóftin er á vel greinilegum hól á jafnsléttu en vestan túngarðsins rís landið og hækkar ört upp heiðina.

Útihústóftin (SP-250f:003). Horft til ASA.

Tóftin er einföld, um 9 X 5 m að stærð og snýr norður-suður. Undir tóftinni er dálítill uppsöfnun, og mætti því segja að tóftin sé á lágrí hæð sem er um 11 X 7 m að stærð. Hleðsluhæð tóftarinnar frá innri brún veggja er um 0,2 m en ytri brún veggja er mun skýrari eða allt að 0,7 m á hæð. Veggir tóftarinnar eru vaxnir lyngi að vestan og sunnan en að norðan og austan er meiri grasvöxtur á veggjunum. Innan tóftarinnar vex gras. Ekki er greinilegt op á tóftinni og grjóthleðslur sjást ekki.

Hættumat: engin hætta

SP-250f:004 garðlag túngarður

65°46.526N 17°21.454V

Túnin á Einarstöðum hafa verið afmörkuð af fornlegum túngarði á allar hliðar en en austurhliðin og stór hluti norðurhliðar eru nú nærri því alveg ógreinilegar og hlaupnar í þúfur. Við vesturhlið túna hafa verið byggð gerði og tóftir á fjórum stöðum (A-D) en auk þeirra eru 14 rústir innan túns (sjá 001-003, 005-014 og 016).

Túngarðurinn er allur vaxinn lyngi. Vesturhlið hans liggur upp að rótum Múlaheiðar sem öll er þýfð og lyngivaxin. Austurhlið

Túngarður Einarstaða (250f:004) og gerði A og C sem byggð eru upp við hann. Ljósmynd: Árni Einarsson.

Suðvesturhluti túngarðs Einarstaða (250f:004) og syðsti hluti gerðis B sem er byggt upp við hann.. Ljósmynd Árni Einarsson.

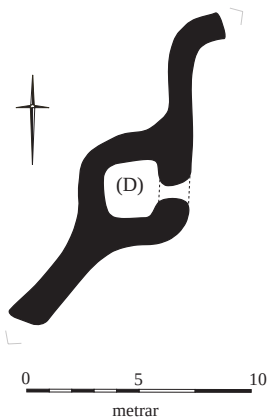
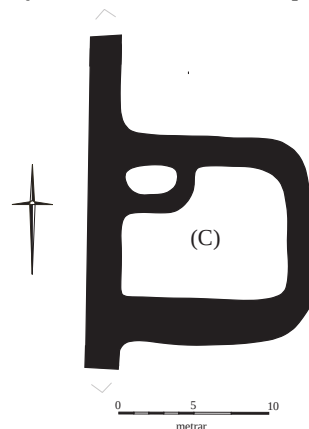
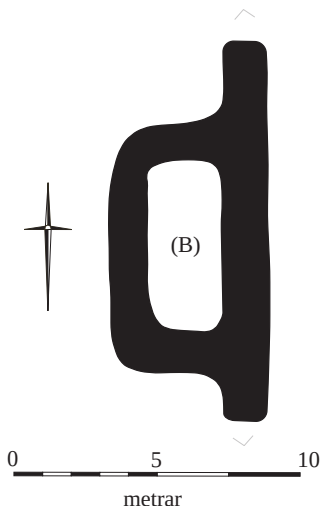
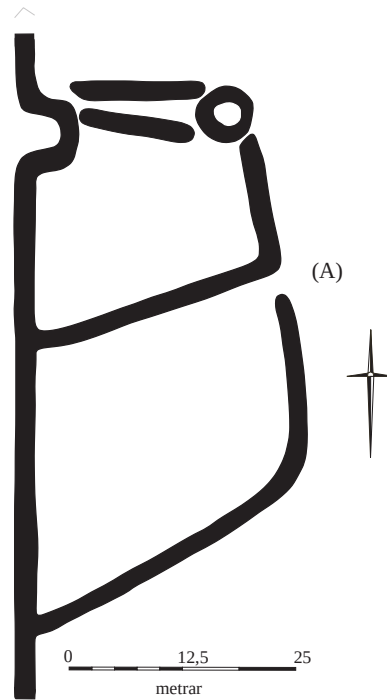
túngarðsins liggur í mýrlendi sem skýrir hvers vegna hún er eins illgreinileg og raun ber vitni.

Túngarðurinn afmarkar tún sem hefur verið um 430 X 200 m stórt og snýr það norður-suður. Túnið virðist hafa verið breiðara syðst en mjókkað svolítið þegar norðar dregur. Túngarðurinn er víða 2-3 m á breidd en mest um 0,6 m á hæð. Við vesturhlið túngarðsins hafa verið byggð gerði/tóftir á fjórum stöðum og verður hverju þeirra hér gefinn bókstafur til

aðgreiningar. Syðst þeirra mannvirkja sem eru sambyggð túngarði er stórt gerði, A. Það er byggt við túngarðinn innanverðan og er lyngivaxið eins og túngarðurinn. Mikið þýfi er innan þess. Gerðið er samtals 60 X 30 m að stærð og snýr norður-suður. Því er skipt í tvö stór hólfi. Það syðra er einfalt og er um 30 m á kant (að innanmáli). Op virðist hafa verið í norðausturhorni þess. Nyrðra hólfið er um 20 X 25 m að stærð og snýr austur-vestur. Nyrst í því er byggt lítið, aflangt hólfi (um 20 X 5 m) og við austurenda þess er hringlaga þúst sem er um 7 m í þvermál. Ekkert op er á þústinni en líklega hefur op verið á þessu hólfi í norðvesturhorni. Á svipuðum stað er e.k. hlykkur á túngarðinum og fast norðan hans er lítil tóft/gerði byggt við túngarðinn utanverðan (B). Gerðið er ferhyrnt og snýr norður-suður. Það er 11 X 5

m að stærð og en mjókkar aðeins til norðurs. Ekki er greinilegt op á gerðinu en ekki er óhugsandi að því hafi einhvern tíman verið skipt upp. Lögun þess er þó orðin of óljós til að hægt sé að dæma um það nú. Gerðið er lyngivaxið en nokkur grasvöxtur er innan þess. Um 50 m norðan við gerði A en um 150 m við norðvesturhorn túngarðs er þriðja gerðið, C, sem byggt er við túngarðinn. Gerðið er byggt innan túngarðs. Það er vaxið lyngi að utan sem innan og veggir þess eru stórþýfðir. Gerðið er ferhyrnt og 15 X 14 m að stærð. Gerðið snýr austur-vestur. Það skiptist í eitt stórt hólfi og annað mjög lítið (2 X 4 m) í norðvesturhorni þess. Ekkert op er greinilegt á gerðinu. Suðurveggur gerðisins er hrundari og meiri um sig en aðrir veggir þess. Fjórða hólfið sem byggt er við túngarðinn er í norðvesturhorni hans. Þar er lítil tóft, D, og er hún um 5 X 5 m að stærð. Tóftin er einföld. Mögulegt er að op hafi verið á miðri austurhlið hennar en ummerki eru of óljós til að hægt sé að fullræða um það. Túngarðurinn gengur í suðvesturhorn tóftarinnar og svo aftur frá henni úr norðausturhorni hennar. Veggir tóftarinnar eru vaxnir lyngi en botn hennar grasi. Hleðslur eru um 0,4 m á hæð. Hvergi sést í grjóthleðslur.

Hættumat: engin hætta

SD-250f:005 tóft útihús

65°46.480N 17°21.478V

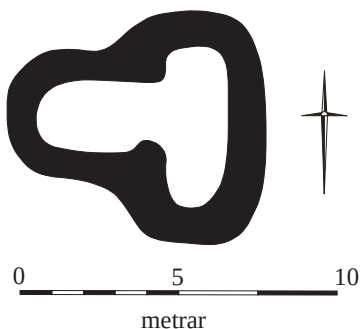
Lítil, tvískipt tóft er um 10 m suðvestan við kirkjugarð 002 en um 20 m norðvestan við bæ 001. Tóftin er um 13 m austan við túngarð 004 og er á lágum hólruna sem

liggur á milli bæjarhóls 001 og bænhúss 002. Sunnan við tóftina er mikið um fjalldrapa og annan lynggróður en annars er grasvöxtur ráðandi.

Tóftin er um 8 X 7 m og snýr austur-vestur. Hún skiptist í tvö hól og er breitt op á milli þeirra.

Austara hólfið snýr norður-suður og er um 4-5 X 2 m að stærð. Vestar er hól sem snýr þvert á það fyrrnefnda og er 3-4 X 2 m. Ekkert op er greinilegt á útveggjum. Tóftin er á kafi í grasi og veggheðslur eru vart hærri en 0,1-0,2 m. Engar grjóthleðslur sjást í tóftinni.

Hættumat: engin hætta

Útihústóftin (250f:005). Horft til norðausturs.

SD-250f:006 tóft útihús

65°46.479N 17°21.406V

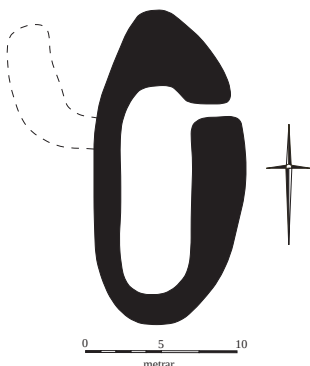
Tóft er um 40 m VSV við kirkjugarðinn 002 en tæpum 30 m norðaustan við bæjarhól 001. Á yfirlitsteikningu Jóns Sigurgeirssonar frá Helluvaði (sem birtist í grein Sigurðar Þórarinssonar) af rústum í kringum bæjarhól á

Einarstöðum eru sýndar tvær rústir neðan við bæjarhól 001 og bænhús 002. Hugsanlega gæti önnur þeirra átt við þá rúst sem hér er lýst, að því fráskildu að skv. teikningu Jóns ætti rústin að snúa austur-vestur. Umhverfis tóftina eru lyngivaxnar þúfur en þar er þó talsverður grasvöxtur þó hann verði meira áberandi 40-50 m neðar (austar).

Tóftin er aflöng og snýr norður-suður. Hún er um 21 X 10 m að stærð og hugsanlega hefur op verið á norðurhlið hennar nálægt norðausturhorni. Tóftin virðist aðeins breiðari um miðjuna heldur en til endanna. Veggir tóftarinnar eru mjög signir og er innri brún veggja sérlega ógreinileg. Tóftin er um 14 X 5 m að innanmáli. Ytri brún veggja er mun skýrari en sú innri en veggheðslur þar ná þó aðeins um 0,2 m hæð. Vestan við tóftina má greina óljósa hleðslu, hugsanlega veggjaleifar á um 5 X 7 m kafla.

Hættumat: engin hætta

Heimildir: Sigurður Þórarinsson, 1976, 464

Útihústóftin (250f:006). Horft til SSV.

SB-250f:007 tóft útihús

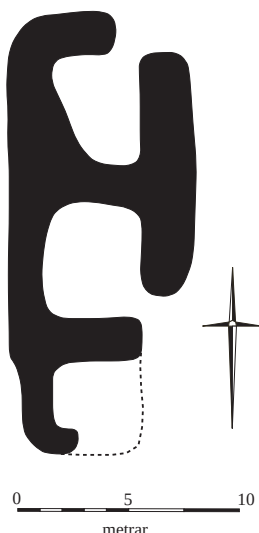
65°46.467N 17°21.418V

Aflöng tóft er um 17 m austan við bæjarhól 001 en um 40 m suðaustan við kirkjugarð 002. Tóftin er um 20 m sunnan við tóft 006. Á yfirlitsteikningu Jóns Sigurgeirssonar frá Helluvaði (sem birtist í grein Sigðurar Þórarinnssonar) af rústum í kringum bæjarhól á Einarssstöðum eru sýndar tvær rústir neðan við bæjarhól 001 og bænhús 002. Hugsanlega gæti önnur þeirra átt við fráskildu að skv. teikningu Jóns ætti rústin að snúa tóftina er lyngivaxið stórpýfi en annars er nánasta Tóftin er í jaðri lítillar hæðar og er bratt niður af

Tóftin sem er öll grasi vaxin er um 20 X 8

Útihústóft (250f:007). Horft til SA.

þá rúst sem hér er lýst, að því austur-vestur. Austan við umhverfi hennar grasi vaxið. henni fast austan við tóftina. m að stærð. Hún snýr norður-suður og skiptst í þrjú hólfi. Það nyrsta er 5 X 3 m að innanmáli og virðist op hafa verið í norðvesturhorni þess. Sunnan við þetta hólfi er miðjuhólfið. Það er um 5 X 3 m að innanmáli og op er á það suðaustast. Inni í þessu hólfi er þýfi og mögulegt að það hafi skipst frekar upp. Syðst er afar óljóst hólfi en það hefur án efa verið þeirra minnst. Aðeins má nú merkja vesturvegg og vestasta hluta suðurveggjar. Aðrir veggir eru alveg hrundir

og hlaupnir í þúfur.

Hættumat: engin hætta

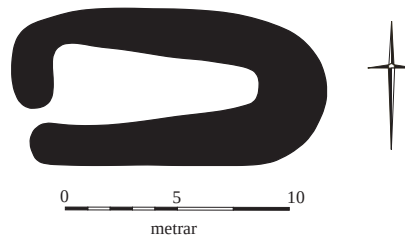
Heimildir: Sigurður Þórarinnsson, 1976, 464

SB-250f:008 tóft útihús

65°46.425N 17°21.404V

Útihústóft (250f:008). Horft til suðausturs.

Aflöng tóft sem snýr austur-vestur er um 60 m SSA við bæjarhól 001 en um 85 m sunnan við tóft 006. Tóftin er um 20 m norðaustan við niðurgrafna tóft 010. Hún er á kafi í grasi en er einnig, að hluta til vaxin fjalldrapa. Umhverfis tóftina er lyngivaxinn, þýfður mói. Tóftin er á hæð í túninu ásamt 009, 010, 011 og 016.

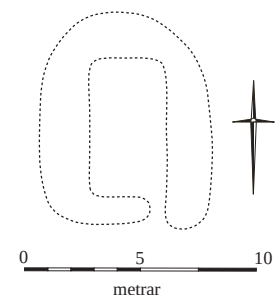
Tóftin er einföld, 14 X 7 m stór og snýr austur-vestur. Op er syðst á vesturvegg

hennar. Innri brún veggja er skýr og mest 0,4 m á hæð. Ytri brún er óljósari en þó vel greinileg og víða um 0,3 m á hæð. Tóftin er öll grasi vaxin ef undan er skilið norðvesturhornið sem er á kafi í fjalldrapa.

Hættumat: engin hætta

SB-250f:009 tóft útihús

65°46.430N 17°21.410V

Lítill og afar óljós tóft er tæpum 60 m SSA við bæjarhól 001 en um 3 m norðan við 008. Tóftin er á kafi í grasi. Umhverfis tóftina er lyngivaxinn, þýfður mói. Tóftin er á hæð í túninu ásamt 008, 010, 011 og 016.

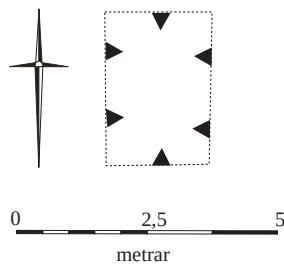
Tóftin er um 10 X 7 m að stærð og snýr norður-suður. Hún er einföld og op virðist hafa verið í austast á suðurvegg. Tóftin er mun ógreinilegri en tóft 008 sem er rétt hjá og erfitt er að greina veggja enda eru þeir hvergi hærri en 0,2 m.

Hættumat: engin hætta

SB-250f:010 þúst útihús
Lítil og niðurgrafin þúst er um 6 m ASA við tóft 016. Hún er um 70 m SSA við bæjarhól 001. Þústin, sem í raun ætti e.t.v. fremur að kalla dæld því hún hefur ekki eiginlega vegg en er á hæð í túninu ásamt 008, 009, 011 og 016. Umhverfis tóftina er lyngivaxinn, þýfður mói.

Dældin/þústin er ferhyrnd og 3 X 2 m að innanmáli. Hún snýr norður-suður. Dældin er mest um 0,6 m djúp. Botn hennar er vaxinn grasi en hliðarnar og umhverfið annars vaxið lyngi.

Hættumat: engin hætta

Þústin (250f:010). Horft til suðurs.

SB-250f:011 tóft útihús

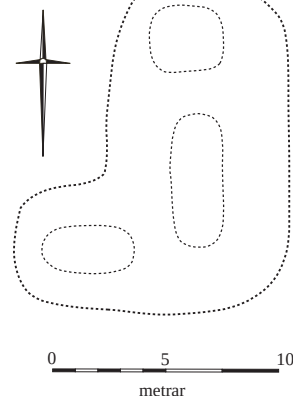
Fornleg tóft er um 20 m suðaustan við dæld 010. Hún er um 30 m sunnan við tóft 016. Tóftin er um 100 m sunnan við bæjarhól 001. Sigurður Þórarinnsson fjallar um þessa tóft í grein sinni um könnunarferð í Þegjandadal og telur hana "eldri bæjartóft". Hann tók skurð í tóftina. Tóftin er á grasi gróinni hæð sem er umkringd lyngivöxnu stórpýfi. Í lyngivaxinni brekku.

Tóftin er sigin og ógreinileg. Hún er vaxin grasi. Hún er um 15 X 12 m að stærð og er L-laga. Ekki er hægt að tala um eiginleg hól í þústinni, fremur dældir. Þær eru þrjár. Sú nyrsta er um 3 X 3 m að stærð, sunnan við hana er aflöng dæld sem er um 6 X 2 m og snýr norður-suður. Vestan hennar er þriðja dældin sem er 4 X 2 m og snýr austur-vestur. Ekki eru greinileg op á þústinni og engar grjóthleðslur eru greinilegar í henni. Sigurður Þórarinnsson taldi að þessi rúst væri eldra bæjarstaði Einarstaða. Hann gróf í hana skurð og lýsir honum svo í grein sinni um könnunina: "Snið 5 er úr eldri bæjarrústunum. Þar er óhreyfða moldin undir "a"svo þykk, að þessi rúst er vart yngri en frá þjóðveldistímanum og gæti vel verið frá fyrstu eða annarri öld Íslandsbyggðar." Annars staðar í greininni kemur fram að í þessari tóft hafi verið kolasall í gólfi og eldlitaðir steinar. Tóftin virðist fornleg en ekkert í útliti hennar gefur beinlínis til kynna að þar hafi verið bær.

Hættumat: engin hætta

Heimildir: Sigurður Þórarinnsson, 1976, 464 og 467

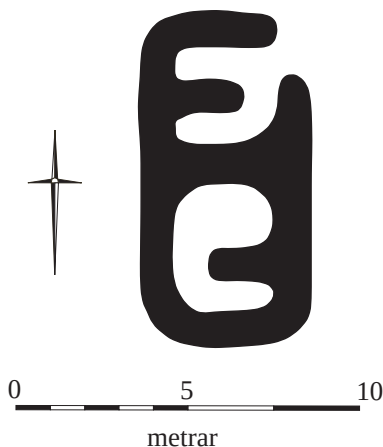
65°46.405N 17°21.429V

SB-250f:012 tóft útihús

Tóft er um 140 m sunnan við bæjarhól 001. Hún er um 70 m beint austan við vesturhlið túngarðs 004 en um 110 m norðan við suðurhlið hans. Tóftin er nyrst á lyngivöxnum og fremur háum rana. Innan túns í aflíðandi halla að Kálfalæk.

65°46.379N 17°21.470V

Útihústóft (250f:012). Horft til norðausturs.

Tóftin er 10 X 5 m að stærð og snýr norður-suður. Hún skiptist í tvö áþekkt hól en þó kann þeim báðum að hafa verið skipt upp í minni einingar. Ekki er greinilegt op á milli hólfa en op er merkjanlegt í norðausturhorni nyrðra hólfsins. Engar grjóthleðslur sjást í tóftinni en veggir eru mest 0,4 m á hæð.

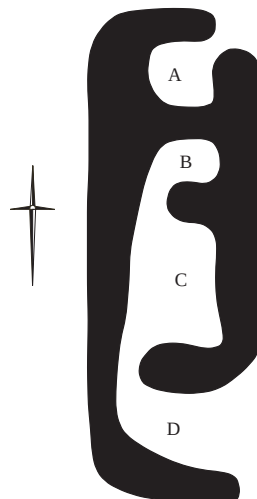
Hættumat: engin hætta

SB-250f:013 tóft útihús

65°46.401N 17°21.474V

Útihústóft (250f:013). Horft til norðurs.

0 5 10
metrar

Aflöng tóft er ofarlega í túni, 60-70 m NNV við tóft 012 en 20 m neðan við syðsta gerðið á túngarðinum 004A.

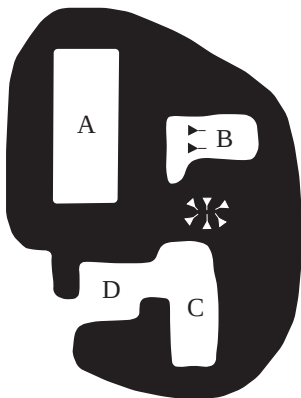
Tóftin er á aflöngum hól sem liggur norður-suður og er allur lyngi vaxinn. Stórhýft er umhverfis og mikill lynggróður.

Tóftin er aflöng og 25 X 8 m stór. Hún snýr norður-suður og skiptist í fjögur hól. Hér verður hverju hólfi gefinn bókstafur til aðgreiningar. Nyrsta hólfið, A, er um 3 X 3 m að stærð og er op á norðausturhorni þess. Sunnan við það er lítið hólfið, B, um 2 m á kant. Frá B er op í suðvesturhorni yfir í hólfi C sem er stærst hólfa eða 6 X 4 m að innanmáli. Frá hólfi C er op á suðvesturhorni yfir í syðsta hólfið, D. Það er um 4 X 4 m að stærð en ekki er greinilegur austurveggur fyrir því. Tóftin er lyngivaxin og veggir ná hvergi meira en 0,3 m hæð.

Hættumat: engin hætta

SB-250f:014 tóft útihús

65°46.354N 17°21.352V

0 5 10
metrar

Sigin og ógreinileg þúst er neðarlega í túni Einarssstaða. Hún er um 210 m SSV við bæjarhól 001 en um 60 m ofan við þar sem má greina óljósar leifar austurhliðar túngarðs 004. Þústin er á hól, áberandi þýfðum og lyngivöxnum í grasivöxnu túni. Þessi þúst er neðsta (austasta) greinilega mannvirkið í túninu.

Þústin er um 16 X 12 m að stærð og snýr norður-suður. Ytri brún tóftarinnar er mjög óskýr en sæmilega er hægt að greina í henni nokkur hólfi, e.t.v. fjögur slík. Hólfin virðast hafa verið niðurgráfin þar sem ekki eru greinilegir upphlaðnir veggir milli þeirra, fremur eins og þau séu niðurgröftur í uppsöfnun. Hverju hólfi verður hér gefinn bókstafur til að greiningar. Norðvestast er stórt hólfið, A. Það er um 7 X 3 m að stærð og snýr norður-suður. Austan við það er hólfið sem snýr þvert á það, B. Það er um 4 X 2 m að stærð en örlítill krókur er í norðvesturhorni þess. Sunnan við hólfið B er þriðja hólfið, C. Það er um 5 X 2 m að stærð og snýr norður-suður. Úr þessu hólfi virðist hafa verið innangengt í fjórða hólfið, D. Það er 3 X 2 m að stærð og snýr austur-vestur. Op er á syðst á vesturútrétt þessa hólfs. Rétt er að geta að sú hólfskipan sem hér er lýst er fremur óljós og ekki óhugsandi að

veggjahrun og þýfi villi sýn. Engar grjóthleðslur sjást í tóftinni.

Hættumat: engin hætta

SB-250f:015 Tvígarðar heimild um landamerki

65°46.301N 17°21.126V

"Frá Langaflagi er farið austur með merkjum og niður á Þegjandidal. Þar eru á merkjum Tvígarðar," segir í

örnefnaskrá Múla. Tvígarðar voru á suðurmerkjum Einarstaða en jafnframt á hreppamerkjum. Vart eru lengur merkjanlegir tveir garðar á þessum slóðum. Þó er helst eins og megi sjá móta fyrir tvöföldum garði frá Kálfalæk en þeir eru þá byggðir svo þétt saman að erfitt er að skilgreina hvort þar eru á ferð einn eða tveir garðar. Leifar garðs má rekja áfram frá Kálfalæk, meðfram túnum á Einarstöðum og þar sem túnunum sleppir áfram til norðvesturs.

Garðurinn liggur að mestu leyti um lyngi og grasivaxna, þýfða haga.

Garðurinn er mjög misgreinilegur og á köflum er aðeins hægt að rekja hann vegna þess að óljóst má sjá móta fyrir skurðum þar sem torf hefur verið rist í garðinn, beggja vegna hans. Við Kálfalæk er garðurinn um 2 m að breidd en verður fljótt mun breiðari og er á köflum allt að 5 m á breidd. Garðurinn er víða fremur eins og hryggur í landslaginu heldur en eiginlegar garðleifar. Hann er mest tæpur 1 m á breidd. Samtals var hægt að rekja garðinn (með einstaka eyðum þó) í um 1 km.

Hættumat: engin hætta

Heimildir: Ö-Múlatorfa, 7

Tvígarðar innan við Einarstaði (250f:015). Horft til austurs.

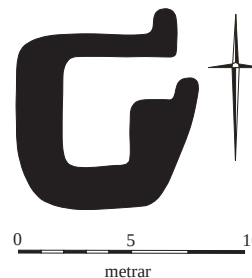
SD-250f:016 tóft útihús

65°46.421N 17°21.426V

Einföld tóft er um 6 m norðaustan við þúst 010 en um 8 m suðvestan við tóft 008. Tóftin er 50-60 m SSV við bæjarhól 001. Hún er grasi vaxin. Umhverfis tóftina er lyngivaxinn, þýfður mói. Tóftin er á hæð í túninu ásamt 009, 010, og 011.

Tóftin er einföld og um 8 X 8 m að stærð. Ytri mörk tóftarinnar, sérstaklega að austan, eru mjög óskýr. Innri mörk veggja eru skýrari. Op er norðarlega á austurgafli hennar. Mikill grasvöxtur (í bland við lyng) er í tóftinni. Veggir ná hvergi meira en 0,2 m hæð. Engar grjóthleðslur eru greinilegar í tóftinni.

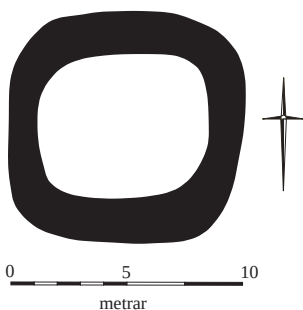
Hættumat: engin hætta

SD-250f:017 tóft

65°46.251N 17°21.7°12V

Um 440 m SSA við bæjarhólinn á Einarstöðu m er tóft eða gerði. Það hefur reyndar líklega ekki talist til

Einarstaða þar sem það um 130 m sunnan við Tvígarða 015. Tóftin telst í Reykdælahreppi. Hún er byggð sunnarlega í hól og allt umhverfis eru hólur. Tóftin er í hvílt á milli hóla.

Tóftin er um 10 X 10 m að stærð. Hún er næstum ferhyrnd en með bogadregnum hornum. Tóftin er einföld og ekki er á henni greinilegt op. Hún er á jafnsléttu sunnan við hólrætur. Tóftin er vaxin lyngi og hún er afar sigin þó að veggir séu vel greinilegir. Engar grjóthleðslur sjást í tóftinni.

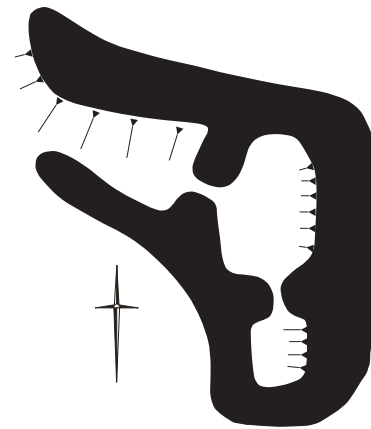
Hættumat: engin hætta

Gerðið (250f:017). Horft til suðausturs.

SD-250f:018 tóft stekkur

65°46.349N 17°20.891V

0 5 10
metrar

Stekkjartóftin (250f:018). Horft til norðurs.

Tóft er tæpum 500 m ASA við Einarssstaði 001 og um 40 m ofan við Kálfalæk og er byggð vestan í lyngivaxna, lága hæð. Því hækkar land upp af henni bæði til norðurs og austurs og eru báðar þessar hæðir nýttar í bygginguna til að auka aðhald og spara efnivið. Svæðið er grasgefið.

Tóftin er 12-14 X 12-14 m að stærð. Hún skiptist í þrjú hólf. Syðst er lítið hólf, 1,5 X 1 m að innanmáli og snýr það norður-suður. Á miðjum norðurvegg þess er op yfir í næsta hólf. Það er 4 X 2 m að innanmáli og snýr einnig norður-suður. Op er úr þessu hólfi norðarlega á vesturvegg og úr því er gengt yfir í þriðja hólfið. Það er 6 X 3 m að stærð og snýr VNV-ASA. Þetta síðastnefnda hólf er opið til vesturs. Engar grjóthleðslur sjást í tóftinni en hleðslur eru mest um 1 m á hæð. Veggir tóftarinnar eru lyngivaxnir en gras vex innan hennar. Fjarlægð tóftar frá bæ 001, staðsetning inn á milli hóla sem og lag hennar gæti bent til þess að rústin væri af einhvers konar stekk.

Hættumat: engin hætta

SD-250f:019 náma mógrafir

65°46.615N 17°21.248V

Um 320 m NNA við bæjarhól á Einarssstöðum 001 en um 350 m sunnan við merki við Ingiríðarstaði 250e:032 eru ummerki sem minna helst á mógrafir. Þær eru 40-50 m ofan við Kálfalæk. Á þessum stað er 30-40 cm djúp dæld í móann þar sem rakt er og minnir staðurinn helst á grónar mógrafir.

Dældin er um 25 X 20 m stór og snýr norður-suður. Úr norðausturhorni svæðisins rennur lækur í átt að Kálfalæk. Dældin er um 0,4 m á dýpt og botn hennar er rakur.

Hættumat: engin hætta

SD-250f:020 Grasagötur gata leið

65°46.458N 17°21.446V

"Götur liggja frá Einarssstaðahólma og heim að Einarssstöðum. eru þær allglöggar og nefnast Grasagötur," segir í örnefnaskrá Múla. Sæmilega skýr gata liggur frá bæjarhól 001 og til suðausturs niður og inn túnið og í átt að Kálfalæk. eru þetta líklega leifar Grasagatna þó í dag séu þær vart meira en kindaslóði í túninu. Liggur um lyngi- og grasivaxin tún í órækt og um deiglent graslendi neðar, að Kálfalæk. Gatan er víða um 20 cm á breidd, eins konar slóði í móanum.

Hættumat: engin hætta

Heimildir: Ö-Múlatorfa, 7

SD-250f:021 gata leið

65°46.420N 17°21.919V

Nokkrir samsíða götuslóðar eru greinilegir í hlíðinni ofan við túngarð Einarssstaða 004. Þeir eru rúmlega 300 m vestan við bæjarhól á Einarssstöðum 001. Göturnar liggja um lyngivaxna móa í aflíðandi heiði.

Göturnar eru oftast 3-4 samsíða paldrar. Þeir liggja norður-suður í hlíðinni. Líklega hafa þessar götur verið notaðar til að fara inn Þegjandal þegar ekki ofan bæja.

Hættumat: engin hætta

SD-250f:022 þúst

65°46.452N 17°21.509V

Ógreinileg rústahæð er efst í túni á Einarssstöðum. Hún er 6-12 m norðan við gerði sem byggt er við túngarðinn (004C) en um 15 m sunnan við tóft 005. Tóftin er um 10 m ofan við bæjartóftina 001 en fast austan við vesturhlið túngarðs. Þústin er afar ógreinileg á jörðu niðri en sést betur af loftmyndum. Svæðið er um 55 X 35 m stórt og snýr norður-suður. Ekki eru greinilegar veggjaleifar en þó eru tveir, samsíða hryggir, um 25 m langir á nyrðri hluta svæðisins.

Hættumat: engin hætta

SD-250f:023 þúst útihús

65°46.311N 17°21.382V

Þúst er syðst í túninu á Einarstöðum, um 285 m SSA við bæ 001. Þústin er innan við 20 m norðan við suðurhlið túngarðs 004 en um 100 m ofan við austurhlið hans. Þústin/rústahæðin er í lyngivöxnu túni í aflíðandi halla til austurs. Á svipuðum slóðum virðast götur hafa legið út úr túninu til SSA.

Þústin er að töluverðu leyti vaxin grasi. Hún er um 18 X 13 m að stærð. Engar skýrar veggjahleðslur sjást á þessum stað en þarna leynast án efa mannvistarleiffrar undir sverði.

Hættumat: engin hætta

Útihúsþústin (250f:023). Horft til norðausturs.

5. Helstu niðurstöður

5.1 Aðferðafræði

Skráning fornleifa á Þegjandadal var um margt frábrugðin hefðbundinni aðalskráning fornleifa. Hefðbundin vettvangsskráning byggir að mestu leyti á heimildaúttekt sem gerð er áður en lagt er af stað á vettvang, enda er vitneskja um h.u.b. 80% þeirra minjastaða sem skráðir eru á vettvangi að jafnaði fengin úr rituðum heimildum. Aðrar fornleifar eru ýmist fundnar eftir ábendingar frá staðkunnugum eða við vettvangskonun.

Á Þegjandadal var þessu öðruvísi farið. Reyndar var gerð ítarleg heimildaúttekt áður lagt var á dalinn en jafnvel þó að hans sé víða getið í heimildum þá voru aðeins þekktir um 20 minjastaðir við upphaf vettvangsvinnu, eftir yfirferð heimilda og viðtöl við heimildamenn. Ástæðan er einföld. Búskapur á dalnum lagðist af snemma svo að örnefnaskrár og aðrar heimildir eru ekki eins ítarlegar og yfirleitt er raunin um svæði sem enn eru í byggð. Sökum þessa byggir aðalskráningin að mestu á þeim fornleifum sem skrásetjarar fundu með því að ganga kerfisbundið um dalinn. Þetta gerir það einnig að verkum að hlutfall minjastaða í góðu ástandi er talsvert herra en við venjulega skráningu. Skýringin er að hluta sú að þeir minjastaðir sem kunna að hafa horfið af yfirborði eru óskráðir enda engar heimildir til sem hjálpa til við að rata á þá. Þetta veldur því að ástand minja á dalnum telst mjög gott. Eina undantekningin frá þessu eru minjar í dalsbotni en hér og þar í dalnum, sérstaklega í honum austanverðum, má sjá hvar túngarðar hverfa í framræst tún eða mýrar í dalsbotni. Líklegt er að fleiri minjar, s.s. útihús og aðrar tóftir hafi einnig horfið á sömu slóðum en ómögulegt er að fullyrða um í hvaða mæli það hefur verið. Öðrum minjum en þeim sem hafa verið í dalsbotni Þegjadadals hefur ekki verið spillt þó að á sumum bæjanna hafi verið byggð sel/beitarhús á leifum gamalla bæja og útihúsa. Fornleifar yst á dalnum töldust í hættu vegna túnræktar en aðrar fornleifar voru ekki taldar í hættu enda umferð um dalinn lítil nema hvað sauðfé er enn rekið þangað á sumarreit.

5.2 Fjöldi og tegundir minja á Þegjandadal

Á Þegjandadal voru samtals skráðir 8 bæir en 166 fornleifar. Ekkert var vitað um hlutverk um fjórðungs minjastaða en af þeim minjastöðum þar sem eitthvað var vitað um hlutverk var voru skepnuhús og ýmis garðlög mest áberandi (sbr. *Töflu 2*):

Minjaflokkur	Hlutverk	Hlutfall af heildafjölda minjastaða ²¹
MINJAR Í HEIMATÚNUM	Híbýli	9%
	Bænhús	1,5%
	Útihús og túngarðar	53%
VÖRSLU- OG LANDAMERKJAGARÐAR	Vörslu- og landamerkjagarðar	14%
MINJAR UM ÚTBEIT	Stekkir og smalakofar	6%
	Sel og beitarhús	2%
AÐRAR MINJAR Í ÚTHÖGUM	Samgönguminjar	9,5%
	Minjar um landnýtingu s.s. kola- og mógrafir	5%

Tafla 2: Hlutverk minjastaða á Þegjandadal.

Verður nú fjallað lítillega um helstu flokka minja sem skráðir voru á Þegjandadal.

Minjar í heimatúnum

Helstu tegundir minja í heimatúnum voru bæjarhólar, bænhús, útihús, túngarðar og gerði. Á öllum jörðunum átta voru skráðir bæjarhólar. Í flestum, ef ekki öllum tilfellum, má hins vegar gera ráð fyrir því að þær minjar sem sýnilegar eru á yfirborði hólanna séu, a.m.k. að hluta, yngra byggingastig. Bæjarhólarnir sjálfir eru hins vegar án undantekninga í ágætu ásigkomulagi og má gera ráð fyrir að mikið magn mannvistarleifa sé þar að finna undir sverði. Auk hólmyndanna í heimatúnum jarðanna átta fundust ummerki hér og þar sem mögulega gætu verið leifar hóbýla manna. Er þar fyrst að nefna nokkrar hæðir girtar vallargarði í landi Skárastaða (SÞ-250b:021) sem mögulega gætu verið næstum útflattar leifar lítills býlis. Að auki var skráð um 19 m löng, “skálalaga” tóft neðst í túni Ingiríðarstaða (sjá 250e:021) sem minnir um margt á uppgrafna skála frá fyrstu öldum Íslandsbyggðar. Ekki er óhugsandi að bærinn hafi fyrst verið settur niður á þessum stað en síðar færður hærra í túnið. Um þetta er þó ómögulegt að fullyrða að svo stöddu og gæti byggingin mögulega verið útihús. Í túni Einarsstaða er stór og ræktarlegur hóll skammt suðaustan við bæjarhólinn og er umfang hans svo mikið að ekki er útilokað að hann sé í raun eldri bæjarhóll en 001. Í námunda við bæjarhólinn 001 eru fleiri tóftir sem mögulega hafa verið hóbýli manna og t.d. kallar Sigurður Þórarinnsson tóft SÞ-250f:011

²¹ Af þeim minjastöðum þar sem hlutverk er þekkt

“eldri bæjartóft” í grein sinni um þrúfuskurði á Einarssstöðum.²²

Sá minjaflokkur sem í gegnum tíðina hefur vakið hvað mesta athygli af minjum á Þegjandadal eru hin meintu bænhús á tveimur innstu bæjunum að vestan. Um er að ræða tvær mjög áþekkar tóftir í hringlaga gerði. Bæði eru gerðin alveg hringlaga og svipuð að stærð, staðsett ofarlega í túni og skammt norðan við áætlaða bæjarhóla. Bænhúsgerðið á Ingiríðarstöðum er um 15 m í þvermál en á Einarssstöðum um 19 m. Í miðjum gerðunum eru lítlar tóftir. Á Ingiríðarstöðum er tóftin 5 X 5,5 m stór en á Einarssstöðum 6 X 4,5 m stór. Á báðum tóftum er op á vesturvegg en erfiðara er að greina op á bænhúsgerðinum, þó sérstaklega á Ingiríðarstöðum. Þar er helst að giska á að op hafi verið á austurhlið. Á Einarssstöðum virðast hafa verið tvö op á gerðinu, á norður- og suðurhlið. Mögulegt er að hinni meintu bænhústóft á Einarssstöðum hafi verið haldið við lengur en kirkjugarði og hafi sú verið raunin má velta fyrir sér hvort tóftin hafi e.t.v. skipt um hlutverk áður en bærinn var yfirgefinn. Til þess bendir áttahorf tóftar tóftarinnar (sem snýr norður-suður) sem og gróðurfar, en á henni vex mun meira gras heldur en á lyngivöxnum garðinum og virðist það einkenni á þeim tóftum sem haldið hefur verið við á dalnum á meðan lynggróður virðist algjörlega ráðandi á elstu tóftunum. Sigurður Þórarinnsson gróf skurð í bænhústóftina á Einarssstöðum og samkvæmt niðurstöðum hans er líklegt að tóftin hefði verið komin úr notkun vel fyrir 1477 eða eins og hann orðar það þá er “þetta guðshús á Einarssstöðum aflagt allöngu fyrir 1500,...”. Bænhúsin tvö í botni Þegjandadals benda til að jarðirnar tvær sem þar byggðust hafi a.m.k. verið miðlungsbýli. Þar hafa búið bændur sem áttu nokkuð undir sér og bænhúsin gefa til kynna að þeir hafi ekki verið undir oki Múlakirkju að öllu leyti.

Útihús eru að jafnaði einn fjölmennasti minjaflokkurinn í skráningu. Vægi hans í Þegjandadal er þó enn meira en víðast. Víða eru útihús 20-30% af heildarfjölda þekktra minja en á dalnum eru húsin og túngarðar samtals meira en helmingur þekktra minjastaða. Þennan mun má skýra með tvennum hætti. Í fyrsta lagi er ástand túna í Þegjandadal gott og hefur lítið sem ekkert verið hreyft við minjum í heimatúni margra jarðanna. Í almennri skráningu eru minjar í heimatúni, s.s. útihús, yfirleitt sá minjaflokkur sem verst hefur orðið úti í túnasléttun og öðrum framkvæmdum og því má gera ráð fyrir að vitneskja um útihús í túni sé brotakennari en um minjar í úthögum. Önnur skýring á hinu háa hlutfalli útihúsa í Þegjandadal, miðað við það sem algengast er í venjulegri skráningu, er sú staðreynd að á dalnum virðist óvenjúlítið um minjar í úthögum. Sem dæmi má nefna að nær engar minjar fundust ofan við garðana sem rekja má eftir vesturhlið dalsins endilangri og hluta austurhliðar dalsins. Minjar í úthögum voru

²² Sigurður Þórarinnsson. 1974.

almennt frekar fáar og má ætla að hluti þeirra sé heldur ekki samtíma búskap á dalnum heldur ummerki um seinni tíma nýtingu dalsins. Minjar í túni voru yfir 40% allra minja á öllum jörðum í Þegjandadal nema Skárastöðum²³ og á helmingi jarðanna var hlutfall minja innantúns af heildarfjölda talsvert hærri eða 62-75%. Verður þetta hlutfall að teljast óvenjuhátt og má leiða getum að því að það skýrist ekki eingöngu af varðveisluskilyrðum minja heldur hafi hlutfall minja innantúns á dalnum einfaldlega verið í hærri kantinum. En hafi sú verið raunin, hvaða vísbendingu gæti það gefið um búskaparhætti á dalnum? Fjöldi minja innan túna og fæð þeirra utan þeirra mætti túlka sem vísbendingu um að þegar dalurinn var í byggð hafi áhersla þar verið á nautgriparækt fremur en fjárbúskap eins og algengt var í seinni tíð. Reyndar má finna fleiri vísbendingar um að þetta hafi einmitt verið raunin á dalnum og að þeim verður vikið síðar.

Túngarðar voru umhverfis tún á öllum bæjunum átta á Þegjandadal. Sú hlið túngarðanna sem snéri niður í dalsbotninn var yfirleitt illa farin (nema á Skárastöðum EY-250b) en vestanmegin á dalnum mátti þó víðast greina hana. Austanmegin á dalnum var hún hins vegar í öllum tilfellum alveg horfin í tún eða mýrlendi. Aðrar hliðar túngarðanna voru að jafnaði í góðu ásigkomulagi. Stærstur túngarðanna í Þegjandadal var garðurinn umhverfis heimatún Ingiríðarstaða (sem er 400 X 320 m) en túngarður Einarssstaða var einnig nokkuð stór (400 X 200 m).²⁴ Aðrir túngarðar voru minni og um helmingur túngarðanna markaði heimatún sem voru um eða innan við 2 ha að stærð. Í Hólkoti (SP-250c), Bjarnastöðum (SP-224b) og í Hrísakoti (SP-224c) voru tvöfaldir túngarðar um túninu.

Á öllum bæjunum átta í Þegjandadal voru byggð útihús og/eða gerði upp við túngarðana. Gerðin voru mjög misstór en minntu þó oftast á e.k. vörslugirðingar/nátthaga. Stærstu gerðin á dalnum voru byggð efst í túni við túngarðinn á Ingiríðarstöðum en stór gerði voru einnig byggð efst við túngarð á Einarstöðum. Líklegt má telja að í báðum tilfellum hafi gerðin verið e.k. peningsgirðingar þó að getgátur hafi verið settar fram um að gerðin á Ingiríðarstöðum séu akurgirðingar.²⁵

Vörslu- og landamerkjagarðar

Eitt helsta einkenni minjasvæðisins í Þegjandadal eru hinir miklu vörslu- og landamerkjagarðar sem liggja um allan dalinn. Garðarnir eru hluti af miklu neti garða sem nær yfir stóran hluta

²³ Þar voru minjar í túni aðeins 25% af öllum skráðum minjum en vert er að hafa í huga að meðal þeirra voru líklega skráðir staðir sem í raun hafa verið utan landareignar Skárastaða þar sem norðurmörk jarðarinnar eru ekki skýr.

²⁴ Um stærð túna annars staðar á dalnum sjá *Töflu 3*.

²⁵ Örnefnaskrá Múla, 7.

Suður-Þingeyjarsýslu og víðar. Þetta garðakerfi er víða brotkennt enda hefur það á stórum köflum horfið í ýmiskonar framkvæmdir tengdar búskap og tónvinnslu. Er það helst á heiðum uppi sem kerfið hefur haldist óskemmt. Á Þegjandadal gefst hins vegar einstakt tækifæri til að rannsaka garðakerfið í byggð enda er það nær alveg óskemmt vestanmegin í dalnum og greinilegt á talsverðum kafla að austan. Utan vallargarða voru samtals skráð 18 garðlög á Þegjandadal sem ýmist teljast landamerkja- eða vörslugarðar og mætti kalla hluta að garðakerfinu. Reyndar mætti vel færa rök fyrir því að sumir vallargarðanna séu hluti af sama kerfi þar sem þeir eru sambyggðir við það.

Vörslugarðar liggja ofan við alla byggðina á vestanverðum Þegjandadal. Svo virðist sem allt land ofan þeirra hafi verið almenningur eða afréttur enda ná landamerkjagarðar aðeins upp að vörslugörðum. Lýsa mætti vörslugörðum (langgörðum) á Þegjandadal vestanverðum sem þrepagörðum. Nyrst eru garðlögin ofarlega í hlíðinni en þau færast neðar í hlíðina í þrepum eftir því sem innar á dalinn dregur. Landamerkjagarðar liggja svo langleiðina frá dalsbotni og upp í vörslugarðana beggja vegna allra jarðanna. Þessi þrepalækkun vörslugarðanna gerir það að verkum að þeir liggja fast ofan við tún á innstu bæjunum þremur í Þegjandadal og virðist svo sem þessir bæir hafi ekki átt neitt land ofan túns. Þrátt fyrir það eru þessar þrjár jarðir þær sem eru með stærstu túnin á dalnum. Erfitt er að segja hvaða vísbendingu þetta gefur um búskaparhætti á dalnum nema e.t.v. að áhersla virðist hafa verið á heimatún en ekki úthaga þó rétt sé að geta þess að ágætar engjar eru neðan við bæina. Enn og aftur má spyrja hvort ekki sé líklegt að áhersla á dalnum hafi mest verið á nautgriparækt þar sem aðaláhersla var lögð á heyskap úr heimatúnum en útbeit sauðfjár hafi skipt mun minna máli þó gera megí ráð fyrir því að hún hafi aðallega verið fyrir ofan langgarðana í almenningi.

Eins og áður segir eru landamerkjagarðar á dalnum fremur skýrir þó margir þeirra hverfi í deiglendi skammt ofan við Kálfalæk. Slíka garða er að finna á merkjum beggja vegna jarða á vestanverðum dalnum. Reyndar virðist norðurhlið túngarðs á Ingiríðarstöðum hafa þjónað hlutverki landamerkja enda nær hún h.u.b. alla leið niður í Kálfalæk. Norðan við ysta bæinn í vestanverðum dalnum, Skárastaði, er vallargarður sem er tvöfaldur á kafla (250b:017) og er líklega norðurmerki jarðarinnar. Slittrur af öðrum þvergarði, sem kann að hafa verið landamerkjagarður, sjást hins vegar um 900 m norðar (250b:019) en ekki eru greinilegar neinar býlisleifar á milli (sjá yfirlitsloftmynd í viðauka *Minjakort 1* og einnig *Minjakort 2*).

Sumarið 2006 voru grafnir fjórir þrífuskurðir í garðlög á vestanverðum Þegjandadal sem hluti af verkefninu *Forn garðlög í Suður-Þingeyjarsýslu*. Þrífuskurðirnir voru grafnir í tvo merkjarðar, annars vegar í garð á merkjum milli Skárastaða og Hólkots (250c:008) og hins

vegar í garð á milli Ingiríðarstaða og Einarssstaða (250e:032) og hins vegar í tvo vörslugarða og var annar þeirra ofan við Hólkot (250c:011) en hinn langgarður á milli ofanverðra túnhliða Ingiríðarstaða og Einarssstaða (250e:031). Varðveisla gjóskulaga í skurðunum var misgóð en í einum skurði voru þó slitrur af H-1158 efst í torfhrunslagi sem gæti gefið vísbendingu um að þá hafi þegar verið hætt að halda garðinum við. Niðurstöður gjóskulagafræðings um aldur garðanna var að afar líklegt væri að garðarnir væru þegar byggðir á 10. öld. Vísbendingar um aldur garðakerfis á Þegjandadal þurfa þó ekki að segja neitt um hvenær byggðin á dalnum eyddist enda virðast vísbendingar um aldur garðlaga í Suður-Þingeyjarsýslu yfirhöfuð benda til að hætt hafi verið að halda garðakerfinu við mjög snemma, eða hugsanlega þegar á 11. eða 12. öld, þrátt fyrir að blómleg byggð hafi víðast haldist allt fram til þessa.

Austanmegin á dalnum voru garðlög brotakenndari eins og reyndar minjar allar. Aðeins fundust leifar tveggja merkjagarða, annars vegar garðs skammt sunnan við tún Bjarnastaða sem líklega hefur verið á merkjum Bjarnastaða og Hrísakots (224b:009), og hins vegar Tvígarðar (224d:017) framhald samnefnds garðs vestan dals. Tvígarðar hafa verið á merkjum Hrísakots (224c) og Hrísa (224b) eða öllu heldur á merkjum Grenjaðarstaða og Halldórsstaða og er þeirra getið í landamerkjabréfi frá 1568.²⁶ Bréfið er sjálfstæður vitnisburður um að Hrísar (efri) hafa þá þegar verið í eyði og hluti af Halldórsstöðum í Laxárdal.²⁷ Langgarðar á austanverðum dalnum eru fáir. Slíkan garð má greina í framhaldi af túngarðinum á Bjarnastöðum (224b:010) og einnig á löngum kafla í landi Hrísakots (224c:010), frá merkjagarði milli Hrísakots og Bjarnastaða (224b:009). Ekki fundust leifar um slíka garða á öðrum stöðum á austanverðum dalnum.

Sökum þess hversu heildstætt kerfi garðlaga á vestanverðum dalnum er, er auðvelt að reikna út stærð jarða þar. Reyndar er rétt að geta þess að jarðastærðin er gróft reiknuð á milli landamerkjagarða og frá Kálfalæk og upp að langgarði. Samkvæmt útreikningi eru jarðir á vestanverðum Þegjandadal á bilinu 29-66 ha að stærð. Austanmegin í dalnum eru hins vegar aðeins forsendur til að reikna stærð einnar jarðar, Hrísakots (SÞ-224c). Stærð hennar er ríflega 200 ha, meira en þrefallt stærri en nokkur jarðanna vestanmegin á dalnum. Þetta kann að koma á óvart en hins vegar er ljóst að jörðum á austanverðum dalnum hefur tilheyrt mun lengra bil en jörðum á vestanverðum dalnum, ef aðeins hafa verið þrjár jarðir þeim megin eins og fornleifar gefa ástæðu til að ætla. Á móti kemur að ekkert heiðarland er á austanverðum dalnum þar sem

²⁶ DI XV, 156.

²⁷ Eins og áður segir er eyðibýlið Hrísar (SÞ-224d) skráð undir Grenjaðarstað en ekki Halldórsstöðum í þessari skráningu þrátt fyrir að það hafi tilheyrt síðarnefnda bænum lengi. Ástæðan er fyrst og fremst landfræðilegs eðlis, þ.e. gera má ráð fyrir að allur dalurinn hafi upphaflega tilheyrt kirkjustaðnum og þar hafi landfræðilegar ástæður ráðið.

Þorgerðarfjall er mun hærra og brattara en Múlaheiði. Almennt má þó segja að túnstærð, fjöldi og tegundir fornleifa á austanverðum dalnum gefi ekki ástæðu til að ætla að jarðir þar hafi verið betri en á vestanverðum dalnum þó svo að lélegra ástand minja geri það að verkum að erfitt er að fullyrða um það.

Minjar um útbeit

Þær minjar sem fjallað hefur verið um á Þegjandadal fram að þessu eiga það allar sameiginlegt að líklegt er að þær séu frá upphafi búskapar á dalnum, a.m.k. að stofni til. Þó að byggt hafi verið á bæjarhólum í seinni tíð og greina megí yngra byggingarstig á nokkrum útihúsatóftum sem og á hluta vallargarða þá eru ummerkin víðast þannig að ólíklegt verður að teljast annað en að þessar minjar séu að stofni til frá tímum fastrar búsetu á dalnum þó að þær hafi verið endurnýttar/-byggðar í seinni tíð. Mun meiri óvissa ríkir um meirihluta þeirra minja sem nú verður fjallað um, þ.e. minjar í úthögum.

Samtals voru skráðar fimm tóftir á Þegjandadal sem eru líklega stekkir en að auk má geta þess að í Byggðum og búum í Suður-Þingeyjarsýslu er þess getið að í túni Skárastaða hafi seinna verið stekkur frá Múla (þá líklega 250b:001).

Aðrar stekkjartóftir á dalnum eru í landi Bjarnastaða (224b:014), Hrísa (224d:014), tóftir á tveimur stöðum í landi Skárastaða (250b:011 og 250b:023) og á Einarssstöðum (250f:018). Allar tóftirnar nema sú síðasttalda eru grasi grónar og gætu hæglega verið frá því eftir að byggð á dalnum er farin í eyði. Auk þessa er e.t.v. líklegra að tóftirnar í Bjarnastaðalandi, á Hrísum og önnur tóftin á Skárastöðum (023) séu frá bæjum handan við dalinn (þ.e. frá Brúum eða Hvoli, Halldórsstöðum og Kraunastöðum). Að þessu leyti sker tóftin á Einarssstöðum sig úr stekkjaflórunni. Hún er lyngivaxin og fornlegri en hinar stekkjartóftirnar og erfitt að ímynda sér annað en að hún hafi verið notuð frá Einarssstöðum meðan þar var búið þó vitanlega verði ekki um það fullýrt án frekari rannsókna.

Á dalnum voru skráðir þrír smalakofar. Reisulegt smalabyrgi er í hlíð Hvítafells (224d:15) og sér þaðan vel yfir dalinn. Örnefnið Smalakofahóll (224d:010) skammt frá beitarhúsum í landi Hrísa bendir til þess að þar hafi verið smalabyrgi en þar fundust aðeins leifar um vörðu sem virðist frekar nýleg. Utan og ofan við Skárastaði fannst svo lítil grjóthleðsla á hólí (250b:013) sem minnti einna helst á smalabyrgi þó erfitt sé að fullyrða um hlutverk hennar. Líklegt er að kofarnir séu allir byggðir eftir þann tíma sem heilsársbyggð lagðist af á dalnum

Á Þegjandadal voru skráð tvö sel (224d:008 og 224d:011) og ein beitarhús (224d:009)

og eru öll þessi mannvirki innst á dalnum austanverðum, rétt utan við tún Hrísa. Annað hvort seljanna kann að vera það sem minnst er í vinisburði um selstöðu Grenjaðarstaða frá 1458 í íslensku fornbréfasafni en ekki er ljóst hvort þeirra það er enda segir aðeins í vitnisburðinum “selinu fram við lækinn” en bæði eru selin við suðurupptök Kálfalækjar.²⁸ Beitarhúsin eru greinilega yngri tóft og ein af fáum tóftum á dalnum þar sem grjót er áberandi efni. Auk þessara selja má benda á að sel og beitarhús hafa verið byggð á mörgum bæjanna á seinni öldum s.s. Bjarnastöðum, Einarsstöðum og mögulega á Hrísum (þó e.t.v. sé líklegra að beitarhúsin sem sögð eru hafa verið byggð upp á Hrísum séu ekki í sjálfu túninu heldur 224d:009). Selin og beitarhúsin eru því flest byggð í túnnum gömlu bæjanna og eru flest þeirra að líkindum byggð upp á eldri rústum.

Aðrar minjar (í úthögum)

Eins og áður segir eru hlutfallslega fáar minjar í úthögum á Þegjandadal miðað við fjölda minja í heimatúnum. Flestar þær tóftir sem skráðar voru utan heimahaganna, og ekki var hægt að geta til um hlutverk, voru einfaldar. Margar þeirra líktust helst heystæðum og hafa líklega tengst engjaslætti á dalnum (sjá t.d. 224c:015, 250b:012, 018 og 028 og 250d:012). Nokkrar tóftir fundust þó þar sem erfitt var að gera sér nokkra grein fyrir hlutverki eða aldri en sumar þeirra eru án efa fornar.

Kolagröf var greinileg innst á Þegjandadal austanverðum (224d:012). Einnig fundust mógrafir á einum stað (250f:019). Aðrar minjar um landnýtingu fundust ekki á dalnum og er hlutfall þessa minjaflokks því mjög lágt. Helgast það e.t.v. af því að slíkar minjar láta oft lítið yfir sér og finnast helst eftir vísbendingar úr örnefnaskrá eða frá heimildamönnum sem þekkja vel til á svæðum.

Auk þeirra minja sem þegar hefur verið getið voru skráðir nokkrir minjastaðir á dalnum er snúa að samgöngum. Nokkrar vörður fundust sem flestar eru án efa yngri en upprunaleg byggð og hafa margar gegnt hlutverki kennimarks á leið um dalinn. Samtals voru skráðar 10 leiðir eða hlutar leiða á dalnum. Flestar þeirra eru brotakenndir slóðar sem greina mátti í gegnum heimatún og inn eftir dalnum báðum megin. Göturnar eru misfornlegar. Flestar þeirra hafa verið notaðar allt fram á síðustu áratugi við smalamennsku en líklegt er að þær séu á svipuðum slóðum og eldri leiðir um dalinn.

²⁸ DI V, 165-166

5.3 Stærð túna, jarða og meðaltalsfjöldi fornleifa

Að meðaltali reyndust tæplega 21 fornleifastaður á jörð í Þegjandadal sem er í ágætu meðallagi, t.d. miðað við meðalfjölda á miðlungsjörðum í Eyjafirði. Vafasamt er þó auðvitað að bera minjafjölda í dalnum saman við önnur svæði sem haldist hafa í byggð, ýmissa hluta vegna.³³ Sökum þess að hvorki fundust leifar merkjagarða norðan við Bjarnastaði (Sp-224b) eða sunnan við Hrísa (224d) er erfitt að áætla stærð jarða í austanverðum Þegjandadal. Hafi þar aðeins verið þrír bæir eins og minjar benda nú til má ætla að landrými þar hafi verið ágætt og í raun meira en austan megin í dalnum. Á móti kemur hins vegar sú staðreynd að þar er lítið sem ekkert heiðarland þannig að minni afrétt hefur tilheyrt austanverðum dalnum. Merkja- og þvergarðar á vestanverðum dalnum gera það að verkum að auðvelt er að greina stærðir jarða. Engu að síður virðast þær vísbendingar sem fornleifaskráning á dalnum gefur ekki benda til þess að bæirnir á dalnum hafi verið sérstök kotbýli. Þvert á móti gefur stærð landareigna, túna og fjöldi fornleifa ástæðu til að ætla að byggðin á dalnum hafi samanstaðið af áþekktum jörðum

Heiti og samtala	Fj. fornleifa á jörð	Fj. fornleifa innan/við túngarð	Stærð jarðar ²⁹	Stærð jarðar í Ha	Stærð innan túng.	Stærð innrigarðs í HA	Stærð ytri túng.	Stærð ytri túng. í HA
Skárastaðir Sp-250b	28	7	730 X 900	65,7/144	195 X 100	1,95	-	-
Hólkot Sp-250c	13	6	900 X 400	36	160 X 100	1,6	260 X 175	4,55
Bjarkarstaðir Sp-250d	16	12	900 X 400	36	240 X 210	5,04	-	-
Ingiríðarstaðir Sp-250e	34	24	500 X 580	29	400 X 320	12,8 ³⁰	-	-
Einarstaðir Sp-250f	23	17	930 X 550	51,15	430 X 200	8,6	-	-
Bjarnastaðir Sp-224b	13	8	?? X 690	-	140 X 140 ³¹	1,96	250 X 140	3,5
Hrísakot Sp-224c	22	9	3200 X 670	214	220 X 110 ³²	1,97	300 X 170	5,1
Hrísar Sp-224d	17	7	Ekki ljóst	Ekki ljós	290 X 60-160	1,74-4,64	-	-

Tafla 3: Stærðir jarða og túna í Þegjandadal ásamt fjölda minja.

²⁹ Stærð jarðar er reiknuð frá þvergarði, þangað sem landamerkjagarðar ná. Gert er ráð fyrir að allt land ofan þvergarðs hafi verið sameiginlegur afréttur.

³⁰ Reyndar er túnið á Ingiríðarstöðum enn stærra þar sem neðan þess var sambyggt, þríhyrnt hólf, afar óljóst, sem er ekki reiknað inn í heildarstærð túns.

³¹ Neðri hluti túna á Bjarnastöðum er horfin í framræst tún. Erfitt er að giska á hversu breitt túnið hefur verið. Hér er túnstærð reiknuð út frá þeim leifum sem sjást og er því um lágmarksstærð að ræða en túnið hefur án efa verið meira en 140 m á breidd.

³² Neðri hluti túna á Hrísakoti er horfin í mýri. Erfitt er að giska á hversu breitt túnið hefur verið. Hér er túnstærð reiknuð út frá þeim leifum sem sjást og er því um lágmarksstærð að ræða.

³³ Fyrst má nefna að almennt má ætla að mun herra hlutfall minjastaða hafi varðveist í Þegjandadal heldur en í sveitum sem haldist hafa í byggð. Hins vegar er eðlilegt að gera ráð fyrir að heimildir um minjastaði (bæði ritaðar heimildir og sú vitneskja sem heimildamenn geta veitt) um fornleifar í sveitum sem haldist hafa í byggð séu talsvert ítarlegri og leiði í ljós hlutfallslega fleiri minjastaði heldur en heimildaúttekt á Þegjandadal gerði.

sem voru frá því að vera í minna meðallagi og upp í gott meðallag í stærð og gæðum (sjá *Töflu 3*) t.d. miðað við dalabyggð víða í Eyjafirði.

Sökum þess hversu gömul byggðin á Þegjandadal er, er erfitt að bera hana saman við önnur minjasvæði sem skráð hafa verið. Hér verður þó gerð tilraun til að skoða túnstærð og dýrleika í samanburði við annað minjasvæði sem er fullskráð; Dalvíkurbyggð. Tilgangurinn er að ganga úr skugga um hvort tiltækar upplýsingar geta gefið einhverja vísbendingu um dýrleika jarða á dalnum og hvers kyns búskapur var þar stundaður.

Ef litið er á túnastærð í Þegjandadal þá má sjá að tún eru þar misstór. Tún (þ.e. innri túngarður) um helmings bæjanna er um eða undir 2 ha, eitt tún er um 5 ha, annað 8,6 og það þriðja rúmlega 12 ha. Ef þessar stærðir eru bornar saman við tún og dýrleika jarða í Dalvíkurbyggð má sjá að tengsl virðast þar á milli stærðar túna og dýrleika á þann veg að þeim mun dýrar sem jarðir eru metnar, þeim mun stærri heimatún hafa þær að jafnaði. Rétt er að geta þess að stærð túna í Dalvíkurbyggð er metin eftir túnakortum frá upphafi 20. aldar og því auðvitað ekki fullkomlega sambærileg við Þegjandadal. Ef túnstærð jarða í Dalvíkurbyggð er skoðuð má sjá að flestar þær jarðir sem hafa heimatún um eða undir 2 ha eru allar á síðari öldum metnar á 10 hdr eða minna. Þær jarðir þar sem túnstærð er um 5 ha eru flestar 20-30 hdr, jarðir þar sem túnstærð er 8-9 ha eru flestar að meðaltali metnar á 40 hdr eða meira og þar á meðal eru nokkrir kirkjustaðir. Engin jörð í Dalvíkurbyggð hafði hins vegar jafn stórt heimatún og túnið á Ingiríðarstöðum (sem var 12 ha).

5.4 Niðurstöður

Hér hafa þá verið raktar helstu staðreyndir um fornleifar á Þegjandadal. Samtals má segja að þær vísbendingar sem fást með því að skoða fjölda og tegundir fornleifa á Þegjandadal, með því að rýna í þá skurði sem grafnir hafa verið ásamt upplýsingum um stærð túna og jarða bendi flestar í sömu átt. Svo virðist sem dalurinn hafi byggst snemma og hefur hann greinilega verið kominn í byggð á 10. öld. Því hefur gjarnan verið haldið fram að bæjarnöfn með endingunni “-staðir” tilheyri síðara stigi landnáms. Samkvæmt þessari kenningu gætu bæjanöfnin á dalnum gefið til kynna að hann hafi byggst upp fljótlega eftir að fyrstu holskeflu landnáms í héraðinu lauk, þ.e. að hann hafi verið byggður af annarri eða þriðju kynslóð landnámsmanna. Sú staðreynd að tvö stórbýli og kirkjustaðir eru við dalsmynnið bendir til að dalurinn hafi byggst upp undir áhrifum frá þessum jörðum. Þrátt fyrir það, eða jafnvel vegna þess, er ekkert sem bendir til að jarðirnar á dalnum hafi allar upprunalega verið lítil kotbýli. Þvert á móti virðast jarðirnar á dalnum sumar hafa verið ágætisjarðir ef dæma má af stærð túna, jarða og fjölda minja. Reyndar virðast bæði Einarsstaðir og Ingiríðarstaðir skera sig úr að því leyti að þar eru

tún og minjar í túni mun stærri og fleiri en annars staðar á dalnum og á báðum jörðunum virðast einnig hafa verið bænhus sem bendir til nokkurs sjálfstæðis þessara jarða gagnvart kirkjustöðum í dalsmynninu.

Sú staðreynd að tún á innstu bæjunum í Þegjandadal, og þeim sem líklegast hafa átt mest undir sér, eru mjög stór, kann að benda til þess að áhersla á heyfeng hafi verið mikil á dalnum. Sú staðreynd að fáar öruggar vísbendingar hafa komið fram um mikla útbeit á fyrstu öldum byggðar á dalnum gæti einnig verið vísbending í sömu átt og gæti hvort tveggja bent í sömu átt, þ.e. að þegar búskapur var sem blómlegastur á dalnum hafi aðaláhersla þar verið lögð á nautgripærækt.

Þó að hægt sé að færa rök fyrir því að Þegjandadalur hafi líklega þegar verið kominn í byggð á 10. öld (út frá niðurstöðum gjóskulagarannsóknna í garðlög á dalinn) er erfiðara að fullyrða nokkuð um hvenær og hvers vegna dalurinn lagðist í eyði. Elsta ritaða heimild um búskap á dalnum er máldagi frá 1318 þar sem getið er um fimm jarðir á vestanverðum dalnum og eina á honum austanverðum.³⁴ Af þessari heimild má ætla að dalurinn hafi verið í byggð í upphafi 14. aldar. Sami máldagi er reyndar til í yngri uppskriftum, allt til 1525 en vafasamt er að nota það til að aldursetja endalok byggðar og vel hugsanlegt að dalurinn hafi farið í eyði mun fyrr. Elsta ritaða heimildin sem gæti gefið vísbendingu um að dalurinn, eða hluti hans, sé kominn í eyði er vitnisburður frá 1458 þar sem þess er getið að Grenjaðarstaður hafi haft í seli innarlega á dalnum, við Hrísa, frá því eftir pláguna miklu í upphafi aldarinnar. Hvort allur dalurinn var kominn í eyði um þetta leyti er ómögulegt að fullyrða. Prufuskurðir sem grafnir voru í nokkrar tóftir á Einarstöðum á 8. ártug 20. aldar þóttu gefa vísbendingar um að bærinn hefði verið farinn í eyði allnokkru áður en 15. aldar gjóska lagðist yfir dalinn. Niðurstöður Sigurðar Þórarinssonar, gjóskulagafræðings sem gróf skurðina, voru að líklega hefði dalurinn lagst í eyði í plágunni miklu um 1400, þó hugsanlega hefði hann eða hluti hans verið kominn í eyði nokkru fyrr. Flestar þeirra kenninga sem hafa verið settar fram um þetta hafa miðast við að dalurinn fari í eyði í upphafi 15. aldar eða fyrr og gæti það farið vel saman við kenningar um breytingar á búskap á Íslandi eftir pláguna 1402-1404 og passar það vel við frásagnir þar sem því er haldið fram að kirkjustaðirnir hafi ekki viljað að byggð kæmist aftur á dalnum vegna þess að þeir gætu ekki án beitolandsins verið.³⁵ Að samanlögðu má því helst giska á að Þegjandadalur hafi ekki byggst seinna en á 10. öld og líklega lagst í eyði einhvern tíma fyrir eða um 1400. Nánari tímasetning á byggingu og eyðingu dalsins verður ekki fengin nema með

³⁴ Fyrir utan Landnámabók eins og áður var getið en þar er reyndar ekki getið um búskap á dalnum, aðeins að hann hafi verið hluti af landnámi Grenjaðar.

³⁵ Sjá t.d. Árni Daníel Júlíusson. 1996: 189.

frekari uppgrefti.

Þó ráðgátan um hvenær Þegjandadalur byggðist og hvenær hann lagðist í eyði sé skemmtilegt viðfangsefni er e.t.v. enn áhugaverðara að velta upp spurningum um hvers vegna dalurinn byggðist, hverslags búskapur var þar stundaður, hvernig lífshættir í dalnum voru og hvers vegna hann lagðist í eyði. Allt eru þetta spennandi spurningar og enn sem komið er, er aðeins hægt að setja fram getgátur og kenningar um möguleg svör.

Samkvæmt Landnámu nam Grenjaður Þegjandadal og bjó á Grenjaðarstöðum. Mjög líklegt er að dalurinn hafi snemma, hugsanlega allt frá fyrstu tíð að stærstum hluta tilheyrt kirkjustöðunum tveimur, Grenjaðarstað og Múla og er líklegt að ein af orsökum þess að valdamiðstöðvarnar tvær eru svo stutt hvor frá annarri sé einmitt Þegjandadalur. Í dalnum var líklega blómleg byggð allt frá 10. öld sem byggist upp undir áhrifum kirkjustaðanna. Síðar, gegnir dalurinn svo mikilvægu hlutverki sem beitihagi fyrir báða kirkjustaðina. Ekki er ástæða til að ætla annað en að Þegjandadalur hafi ætíð verið grösugur og gjöfull dalur og sú staðreynd að hann byggðist að líkindum snemma bendir til þess að landsvæðið hafi þótt gott og að kirkjustaðirnir í dalsmynninu hafi talið það þjóna sínum hagsmunum að byggja dalinn fremur en að nota hann sem beitarland. Hugsanlega gefur þetta þá vísbendingu að stórgriparækt hafi verið veigameiri á kirkjustöðunum tveimur á fyrstu öldum byggðar heldur en fjárrækt og því hafi ekki verið knýjandi þörf á að nota dalinn fyrir útbeit. Stærð túna, fjöldi útihúsa í þeim og fáar fornar minjar í úthögum á Þegjandadal mætti svo einnig túlka sem vísbendingu um að á sjálfum dalnum hafi mest áhersla verið lögð á nautgriparækt, sér í lagi á þeim bæjum sem áttu meira undir sér.

Að samanlögðu má ætla að byggð á dalnum hafi sprottið upp undir einhvers konar handleiðslu eða a.m.k. samþykki stórjarðanna Grenjaðarstaðar og Múla þó ekki sé víst að þær hafi verið orðnar kirkjustaðir um það leyti sem dalurinn byggist. Landnæði jarðanna á dalnum bendir fremur til að í upphafi hafi byggð á dalnum samanstðið af jörðum sem voru áþekkar í stærð og gæðum. Stærð túna á innstu bæjunum vestanmegin ásamt þeirri staðreynd að þar hafa verið tvö bænhus gefur hins vegar til kynna að þær jarðir hafi átt mest undir sér og e.t.v. verið sjálfstæðari heldur en aðrar jarðir á dalnum.

Erfitt er að fullyrða mikið um það samfélag sem þróaðist í Þegjandadal á fyrstu öldum byggðar. Allar jarðirnar hafa að líkindum verið vel skilgreindar, með afmörkuð heimatún og landamerki.

Hafi búskaparhættir breyst á 14. eða 15. öld (hugsanlega í kjölfar plágunnar) má vegar velta því upp hvort forsendur byggðar á dalnum hafi ekki hreinlega líka breyst talsvert. Fram að þessu hefur áhersla gjarnan verið lögð á þörf kirkjujarðanna fyrir úthaga í kjölfar breyttra

búskaparhátta en hins vegar má velta upp þeirri spurningu hvort breyttar forsendur býllanna sjálfra á dalnum hafi ekki haft allt eins mikið að segja um eyðingu byggðarinnar. Bestu jarðirnar voru þær sem voru innst á dalnum, með flennistór og gæðaleg tún og engjar en hartnær enga úthaga nema afréttarland á Múlaheiði. Úthagar á dalnum voru að samanlögðu fremur takmarkaðir og hafi áhersla á sauðfjárrækt aukist umtalsvert á kostnað nautgriparæktar má gera ráð fyrir að gæði jarða s.s. Ingiríðarstaða og Einarstaða hafi rýrnað talsvert. Þegar ofan á bætist aukin þörf kirkjustaðanna fyrir beitarhaga er líklegt að niðurstaðan hafi verið að halda dalnum í eyði eða að leggja a.m.k. ekki áherslu á að halda jörðunum í byggð. Líklegt er að þessir þættir hafi haft áhrif á eyðingu Þegjandadal en hversu þýðingarmikið það hlutverk var er erfitt að dæma um.

Ljóst er að frekari uppgröftur á bæjunum á Þegjandadal gæti hjálpað til við að tímasetja það hvenær byggðin lagðist í eyði og hvort það gerðist á löngu tímabili eða stuttu. Uppgröftur í öskuhauga á dalnum gæti einnig gefið vísbendingu um stöðu bæjanna þar, mataræði og síðast en ekki síst um þann búskap sem þar var rekinn og hvort einhverjar vísbendingar má fá um hvort búskaparhættir breyttust á dalnum í tímans rás.

5.5 Næstu skref: rannsóknir og kynning

Með skýrslu þessari lýkur fyrstu umferð fornleifaskráningar á Þegjandadal. Ljóst er að skráningin hefur leitt í ljós mikinn fróðleik um minjar og búskap á dalnum en e.t.v. vakið upp enn fleiri spurningar en hún hefur svarað. Mögum þessara spurninga verður aðeins svarað með uppgrefti á mannvistarleifum í dalnum. Mætti hugsa sér að þrífurkurðir, jafnt sem stærri uppgreftur á völdum tóftum, gætu svarað spurningum eins og hvenær dalurinn byggðist, hvenær hann fór í eyði og hvort líklegt sé að það hafi gerst á stuttum tíma eða á lengra tímabili. Eins mætti leitast við að svara spurningum eins og hvort byggðin á dalnum hafi verið samfelld og stöðug frá upphafi og þar til hún lagðist endanlega í eyði, hvort bæirnir á dalnum hafi verið ríkmannlegir eða fátæk kot, hvernig fæðu fólkið á dalnum neytti og hvernig búskaparhættir þess voru. Afar forvitnilegt væri að grafa frekari skurði í bænhúsin til að staðfesta hlutverk þeirra og reyna að afla ítarlegri upplýsinga um húsin s.s. hvenær þau voru byggð og lögð af, hvort greftrað hefur verið í kirkjugörðunum og einnig hvort tóftirnar hafi verið endurnýttar eftir að bænhúsin voru aflögð. Svör við þessum spurningum væru lóð á vogaskálarnar í leit að dýpri skilningi á byggðinni á Þegjandadal. Sumum af ofangreindum spurningum mætti svara með einföldum þrífurkurðum í öskuhauga og mannvirki en til að svara öðrum þyrfti að leggja í stærri rannsóknir á bæjarhólum og öðrum mannvirkjum.

Niðurstöður fornleifaskráningar á Þegjandadal eru þær að dalurinn er einstakt minjasvæði. Ljóst er að á dalnum leynast mikilvægar upplýsingar um landshætti á miðöldum enda sjaldgæft að finna svo heillegar minjar frá þessu skeiði. Staðsetning dalsins í miðri, blómlegri byggð og svo nærri minjasafninu á Grenjaðarstað gerir það einnig að verkum að hann er upplagt svæði til að kynna áhugasömum ferðalöngum. Slíkt yrði þó aldrei gert nema í góðri samvinnu við bændur á svæðinu og sveitarfélagið Aðaldælahrepp og að undangengnum talsverðum undirbúningi.

Þegjandadalur er að mörgu leyti þægilegur yfirferðar því ekki er á brattann að sækja og gönguslóðar eru hér og þar á dalnum auk þess sem gróinn jeppaslóði er austanmegin . Ef gera ætti dalinn aðgengilegan fyrir ferðamenn þyrfti að leggja göngustíga og gera skilti og kort. Samhliða því þyrfti að þróa rannsóknaráætlun sem leitaðist við að svara mörgum af þeim spurningum sem enn er ósvarað um byggð á dalnum. Þrátt fyrir að frekari rannsóknir á dalnum séu að sumu leyti forsenda þess að kynna sögu dalsins og þær minjar sem þar eru fyrir áhugasömum er ekki þar með sagt að rannsóknir á dalnum geti ekki farið vel saman við kynningu hans, sér í lagi ef ráðist verður í stærri rannsóknir. Slíkt vekur jafnan áhuga almennings og hefur það sýnt sig á undanförunum árum að fornleifauppgröftur eykur oftast áhuga og ferðamannastraum til staða sem þegar eru á dagskrá ferðamanna.

Það má með sannni segja að í Þegjandadal séu allar forsendur fyrir frekari fornleifarannsóknir sem gætu reynst þýðingarmiklar, bæði til að skilja sögu dalsins og næsta umhverfis þess sem og til að átta sig betur á híbýla- og búskaparháttum á meðaljörðum á Íslandi á miðöldum. Staðsetning dalsins gefur hugmyndum um frekari rannsóknir og kynningu byr undir báða vængi enda ljóst að hann hentar að mörgu leyti prýðilega til að kynna minjar og sögu fyrir áhugasömum, jafnt heimamönnum sem ferðamönnum. Því má ljóst vera að rannsóknnum á Þegjandadal ætti hvergi nærri að ljúka með skýrslu þessari heldur ætti hún, ef vel á að vera, að verða upphafið að ítarlegri rannsóknnum og kynningu á Þegjandadal, miðaldabyggð í blómlegri sveit.

HEIMILDASKRÁ

Adolf Friðriksson o.fl. 2005. *Landnám og menningarlandslag: Fornleifarannsóknir í S-Þingeyjarsýslu 2002-2004*. Fjölrit nr. FS293-02262. Reykjavík.

Árni Daníel Júlíusson. 1996. *Bønder i pestens tid: landbrug, godsdrift og social konflikt i senmiddelalderens islandske bondesamfund*. Doktorsritgerð. Kaupmannahöfn.

Brynjúlfur Jónsson. 1906. „Rannsókn í Norðurlandi sumarið 1905“. *Árbók hins íslenska fornleifafélags*. 3-27.

BBSÞ: Helgi Jónasson, Jóhanna Á. Steingrímsdóttir & Erlingur Arnórsson. *Byggðir og bú Suður-Þingeyinga 1985*. 1986. [án útgáfustaðar].

DI: *Diplomatarium Islandicum eða Íslenskt fornbréfasafn I-XVI*, Kaupmannahöfn/Reykjavík, 1857-1972.

Elín Ósk Hreiðarsdóttir. 2006. *Fornleifaskráning í Þegjandadal vestanverðum: Bráðabirgðaskýrsla um skráningu sumarið 2005*. Fjölrit nr. FS31-05212. Reykjavík.

Hildur Gestsdóttir og Sædís Gunnarsdóttir. 2001. *Menningarminjar í Aðaldal, Kinn og Bárðardal: Svæðisskráning*. Fjölrit nr. FS129-00111. Reykjavík.

ÍF I: *Íslendingabók. Landnámabók*. 1968. Jakob Benediktsson gaf út. Hið íslenska fornritafélag. Reykjavík.

JÁM XI: *Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns. Þingeyjarsýsla*. XI bindi. Kaupmannahöfn. 1943.

JJ: Johnsen, J: *Jarðatal á Íslandi*. 1847. Kaupmannahöfn.

Kristján Eldjárn. 1960. „Skýrsla um Þjóðminjasafn 1959“. *Árbók hins íslenska fornleifafélags*. 139-144.

LB I: Jón Sigurðsson. *Lýsing Þingeyjarsýslu I. Suður Þingeyjarsýsla*. 1954. Helgafell. Reykjavík.

Magnús Á. Sigurgeirsson. 2006. *Forn garðlög í Suður-Þingeyjarsýslu: Gjóskulagagreining*. Óútgefin samantekt á niðurstöðum.

Sigurður Þórarinnsson. 1976. „Þáttur af Þegjandadal”. Í *Minjar og menntir*. Guðni Kolbeinsson ritstj. Bókaútgáfa Menningarsjóðs. Reykjavík.

SS: *Þingeyjarsýslur. Sýslu- og sóknalýsingar Hins íslenska bókmenntafélags 1839-1844*. 1994. Gott mál. Reykjavík.

Örnefnaskrá Grenjaðarstaðar. Friðrik Jónsson skráði 1936. Sigfús Björnsson, Þorgeir Jakobsson, Benedikt Kristjánsson og dr. Björn Sigfússon lásu yfir. Ari Gíslason skráði. Óútgefið hjá Örnefnastofnun Íslands.

Örnefnaskrá Halldórsstaða. Willliam F. og Þór Pálssynir skráðu. Ari Gíslason skráði. Samlesið S.J. og B.O. Óútgefið hjá Örnefnastofnun Íslands.

Örnefnaskrá Halldórsstaða. Willliam F. Pálsson skráð 1938. Samlesið J. H. Óútgefið hjá Örnefnastofnun Íslands.

Örnefnaskrá Múlatorfu. Ari Gíslason skráði eftir Kristjáni Jónatansyni í Norðurhlíð en dr. Björn Sigfússon bókavörður jók við. Óútgefið hjá Örnefnastofnun Íslands.

Örnefnaskrá Þegjandadals. Margeir Jónsson skráði eftir Friðriki Jónssyni bónda á Helgastöðum í Reykjadal. 6. júlí 1936. Óútgefið hjá Örnefnastofnun Íslands.

Heimildamenn:

Guðmundur Hallgrímsson í Grímshúsum, fæddur 26. 09. 1938

Jón Ólafsson, bóndi á Kraunastöðum, fæddur 13.11.1926

Hnitaskrá í landshnitakerfi (ISN93)

Númer	X-hnit	Y-hnit
224b001	576490	590413.1
224b002	576483.1	590442.1
224b003	576507.3	590486.3
224b004	576537.9	590477.8
224b005	576527.7	590389
224b006	576571.6	590518.2
224b007_01	576431.6	590560
224b007_02	576456.3	590548.8
224b007_03	576475.8	590538.9
224b007_04	576500.6	590526.1
224b007_05	576506.8	590522.6
224b007_06	576541.9	590503
224b007_07	576548.2	590488.2
224b007_08	576548.2	590460.8
224b007_10	576531.8	590391.4
224b007_12	576521.5	590377
224b007_13	576512.3	590365.9
224b007_14	576488.2	590376.6
224b007_15	576431.6	590400.9
224b008_01	576419	590392.8
224b008_02	576423.9	590385.3
224b008_03	576432.8	590376.2
224b008_04	576445.2	590361
224b008_05	576456.5	590348
224b008_06	576466.7	590337.7
224b008_07	576482.9	590325.5
224b008_08	576501.4	590313.3
224b008_09	576515.6	590329.9
224b008_10	576528.8	590346.6
224b008_11	576532.2	590355.1
224b008_12	576546.8	590381.7
224b008_13	576564.2	590426.7
224b008_14	576565.9	590451.7
224b008_15	576576.6	590488.4
224b008_16	576575.4	590499.1
224b008_17	576574.8	590504
224b008_18	576582.5	590526.3
224b008_19	576549.2	590547
224b008_20	576524.1	590552.9
224b008_21	576474.2	590545
224b009_01	576383.5	590284.5
224b009_02	576399.3	590277.8
224b009_03	576415.6	590271.5
224b009_04	576432.8	590263.8
224b009_05	576435.4	590262.8
224b009_06	576453.7	590254.3

Númer	X-hnit	Y-hnit
224b009_07	576469.7	590245.4
224b009_08	576501.4	590230.4
224b010a	576500.6	590310.5
224b010b	576500.4	590287.1
224b010c	576502	590245.8
224b011	577373.2	591204.8
224b012	577233.2	591615
224b013	576778.7	591402.6
224c001	576399.9	588950
224c002	576395.5	589000.3
224c003	576386.8	589009.6
224c004	576384.7	588964.8
224c005	576384.5	588912.1
224c006	576357.4	588903.4
224c007_01	576362	588848
224c007_02	576373	588855.3
224c007_03	576383.7	588861.8
224c007_04	576388	588874.8
224c007_05	576400.1	588888.9
224c007_06	576410.7	588903.6
224c007_07	576419.8	588921.2
224c007_08	576427.1	588939.5
224c007_09	576432.8	588957.9
224c007_10	576432	588976.8
224c007_11	576430.6	588996.7
224c007_12	576427.9	589011.5
224c007_13	576427.3	589017.3
224c007_14	576422.5	589024.7
224c007_15	576414.8	589032
224c007_17	576376.4	589058.7
224c008_01	576391.4	588824.8
224c008_02	576404	588838
224c008_03	576417.8	588851
224c008_04	576428.8	588873.7
224c008_05	576436.3	588882.3
224c008_06	576442.9	588898.9
224c008_07	576449.4	588916.9
224c008_08	576454.9	588938
224c008_09	576459.2	588954.5
224c008_10	576461.2	588970.9
224c008_11	576460.2	588998.3
224c008_12	576463.2	589014.9
224c008_13	576466.1	589036
224c008_14	576463	589057.1
224c008_15	576453.5	589073.9
224c008_16	576439.7	589089.2
224c008_17	576420.8	589107.4
224c008_18	576400.4	589129.5
224c008_19	576380.9	589159.1
224c009	576384.3	588864.2
224c010a	576503.4	590125.7

Númer	X-hnit	Y-hnit
224c010b	576507.5	590078.6
224c010c	576502.2	590023.9
224c010d	576498.9	589964.6
224c010e	576493.7	589908.2
224c010f	576484.7	589799.7
224c010g	576468.7	589723.9
224c010h	576500.6	589559.1
224c010i	576511.1	589494
224c010j	576518	589443.3
224c011	576517.2	589417.6
224c012_01	576561.6	589948
224c012_02	576568.3	589931
224c012_03	576576.6	589912.3
224c012_04	576583.1	589893.4
224c012_05	576584.3	589872.9
224c012_06	576586	589853.5
224c012_07	576586.8	589834.4
224c012_08	576589.8	589812.9
224c012_09	576587.8	589792.4
224c012_10	576587.2	589772.7
224c012_11	576585.1	589751.6
224c012_12	576585.5	589727.9
224c012_13	576580.9	589678.4
224c012_14	576580.5	589639.9
224c012_15	576580.9	589622
224c012_16	576581.7	589592.4
224c012_17	576583.3	589574.2
224c012_19	576590	589545.4
224c013	576144.2	588720
224c014_01	576225.1	588711.1
224c014_02	576222.3	588694
224c014_03	576220.6	588673.9
224c014_04	576219	588654.3
224c014_05	576217.2	588633.8
224c014_06	576215.2	588615.1
224c014_07	576215	588597.3
224c014_08	576216.4	588581.8
224c014_09	576217.2	588575.6
224c015	576221.6	588569.5
224c016	576318	588311.3
224c017	576260.4	588119
224c018	576378.6	587434.8
224c019	576369.5	587473.9
224c020	575927.7	587355.2
224c021a	575757.7	587131.5
224c021b	575719	587173.7
224c021c	575689.6	587194.4
224c022A	576106.8	587125.8
224c022B	576074.8	587120
224d001	577004.8	585536.8
224d002	576982.9	585574.7

Númer	X-hnit	Y-hnit
224d003	577006	585558.5
224d004a	577080.7	585469.6
224d004b	577080.5	585473.7
224d004c	577082.3	585468.4
224d005	577056.8	585501.7
224d006	576954.9	585552.2
224d007_01	576942.4	585571.8
224d007_02	576972.4	585593.4
224d007_03	576973.8	585595.2
224d007_04	577012.3	585565.8
224d007_05	577055.7	585514.4
224d007_06	577089.8	585479.4
224d007_07	577091.4	585475.1
224d007_08	577109.9	585443.4
224d007_09	577109.3	585421.3
224d007_10	577148.2	585402.5
224d007_11	577116	585345.5
224d008A	576600.8	586018.7
224d008B	576579.7	585937.6
224d009	576619.6	585870.2
224d010	576712.9	585806.3
224d011a	576482.1	585623.6
224d011b	576492.8	585624.4
224d012	577515.4	585362.7
224d013	577494.9	584328.2
224d014A	577540.7	584301.8
224d014b	577546.6	584299.6
224d014c	577556.8	584293.9
224d015	576703.8	584477.7
224d016_01	576116.6	586951.8
224d016_02	576195.7	586805.7
224d016_03	576268.1	586623.2
224d016_04	576358	586580.6
224d016_05	576391.2	586502.5
224d016_06	576457.3	586356
224d016_07	576482.7	586230.3
224d016_08	576564.3	586114.1
224d016_09	576615.8	585944.9
224d016_10	576665.9	585872.5
224d016_11	576731.4	585811
224d016_12	577673.8	585259.9
224d016_13	577564.1	585321.5
224d017_01	576840.9	587025
224d017_02	576762.8	587035.4
224d017_03	576648.4	587034.6
224d017_04	576502	587030.5
224d017_05	576473.6	587031.1
224d017_06	576440.3	587029.7
224d017_07	576405	587030.3
224d017_08	576369.9	587029.5
224d017_09	576329.4	587027.5

Númer	X-hnit	Y-hnit
224d017_10	576204.8	587025
224d017_11	576074	587021.6
224d017_12	575814.7	587015.5
224d017_13	576509.1	587038.8
224d017_14	576372.6	587032.3
224d017_15	576192.6	587027.5
224d017_16	575983.3	587022.6
224d017_17	575814.3	587018.9
224d017_18	575773.2	587017.7
224d017_19	576118.8	587031.5
224d017_20	576109.3	587044.5
224d017_21	576090	587060.1
224d017_22	576062	587064.2
224d017_23	575999.5	587043.9
224d017_24	575969.1	587038.4
224d017_25	575920.6	587036.4
224d017_26	575896.3	587036.4
224d017_27	575847.2	587036.4
224d017_28	575797.5	587036.2
250b001	575359.83	590788.03
250b002	575329.65	590854.1
250b003	575400.06	590844.63
250b004	575413.48	590743.25
250b005a	575435.96	590819.98
250b005b	575350.76	590786.45
250b005_01	575422.94	590890.19
250b005_02	575353.32	590884.08
250b005_03	575326.89	590861.79
250b005_04	575329.26	590856.66
250b005_05	575330.84	590817.61
250b005_06	575358.05	590756.86
250b005_07	575371.07	590738.52
250b005_08	575379.75	590721.56
250b005_09	575421.96	590706.96
250b005_10	575451.74	590719.19
250b005_11	575468.9	590753.71
250b005_12	575468.11	590775.21
250b005_13	575435.17	590838.32
250b006	575357.66	590872.25
250b007	575364.96	590746.8
250b008	575400.85	590761.6
250b009	575453.32	590735.96
250b010	575379.95	590316.44
250b011a	575199.28	591482.1
250b011b	575201.25	591494.72
250b012a	575626.69	590921.16
250b012b	575628.27	590913.47
250b012c	575602.63	590902.62
250b012d	575607.56	590898.08
250b012e	575606.18	590894.34
250b012f	575610.51	590892.56

Númer	X-hnit	Y-hnit
250b012g	575623.93	590917.41
250b013	575490.79	591390.97
250b014	575425.11	591248.57
250b015	574816.64	591166.91
250b016a	575650.55	591097.69
250b016b	575536.16	591062.97
250b016c	575445.03	591036.74
250b017a	575541.48	591048.77
250b017b	575580.93	591061.2
250b017c	575641.88	591080.13
250b017d	575353.52	590980.53
250b018a	575646.21	590978.56
250b018b	575638.52	590977.17
250b018c	575629.84	590970.86
250b019	575703.02	591041.67
250b020a	574461.42	591218.79
250b020b	574440.32	591176.97
250b020c	574381.74	591062.97
250b020d	574394.36	590998.67
250b021a	575543.06	591047.19
250b021b	575645.03	591078.95
250b021c	575657.65	591021.95
250b021d	575645.23	591001.24
250b021e	575621.95	590985.66
250b022	574855.3	590950.15
250b023	575463.38	591663.16
250b024	575574.22	591191.57
250b025	575476.59	590464.95
250b026A	574902.44	590301.64
250b026B	574899.88	590319.59
250b026C	574887.65	590474.22
250b026D	574864.57	590636.75
250b026E	574850.37	590763.37
250b026F	574828.48	590890.79
250b026G	574792.19	591018
250b026H	574749.78	591109.52
250b026I	574658.07	591197.09
250b026J	574554.32	591215.24
250b026K	574462.21	591222.34
250b026L	574448.8	591219.18
250b026M	574363	591189.4
250b026N	574298.51	591175.79
250b027A	575080.74	591822.92
250b027B	575101.06	591819.37
250b027C	575113.09	591818.58
250b027D	575178.18	591834.56
250b028	575603.22	590820.77
250c001	575430.44	589849.78
250c002	575388.23	589904.41
250c003	575475.01	589909.54
250c004	575446.61	589938.73

Númer	X-hnit	Y-hnit
250c004_01	575524.72	589849.19
250c004_02	575494.34	589825.72
250c004_03	575476.79	589814.47
250c004_04	575437.34	589817.04
250c004_05	575414.66	589822.56
250c004_06	575413.08	589824.14
250c004_07	575422.75	589896.92
250c004_08	575419.59	589894.94
250c004_09	575435.96	589916.44
250c004_10	575449.57	589956.88
250c004_11	575501.05	589955.1
250c004_12	575499.47	589959.24
250c004_13	575453.32	589963.39
250c005	575425.71	589780.75
250c006a	575430.64	589934.59
250c006b	575431.62	589780.35
250c007a	575384.29	590226.1
250c007b	575382.71	590197.9
250c008a	575505.78	590313.08
250c008b	575462.19	590307.76
250c008c	575439.31	590304.8
250c008d	575332.02	590291.78
250c008e	575343.46	590291.58
250c008f	575378.57	590297.11
250c008g	575294.74	590285.47
250c008h	575190.21	590277.38
250c008i	575102.44	590272.65
250c008j	575058.85	590276.4
250c008k	575027.88	590274.23
250c008l	574978.97	590281.33
250c008m	574952.54	590286.65
250c009a	575248.79	589392.78
250c009b	575246.22	589426.51
250c010	575223.34	589396.93
250c011a	575119.4	589513.69
250c011b	575090.6	589557.28
250c011c	575069.5	589629.86
250c011d	575046.62	589751.16
250c011e	575021.37	589913.29
250c011f	575016.25	590023.94
250c011g	575019.01	590170.09
250c012	574966.34	590284.09
250c013_01	575519.19	589788.64
250c013_02	575511.9	589732.82
250c013_03	575464.56	589718.42
250c013_04	575414.07	589747.61
250c013_06	575406.18	589754.71
250c013_07	575385.47	589847.41
250c013_08	575397.9	589769.9
250c013_09	575381.13	589893.96
250c013_10	575380.34	589913.09

Númer	X-hnit	Y-hnit
250c013_11	575409.14	589943.07
250c013_12	575424.72	589956.09
250c013_13	575434.19	589968.32
250c013_14	575475.41	589988.04
250c013_15	575512.88	589964.96
250d001	575424.52	588797.73
250d002	575438.72	588824.35
250d003	575398.09	588834.02
250d003_01	575622.55	588769.32
250d003_02	575623.14	588758.67
250d003_03	575608.74	588757.09
250d003_04	575588.23	588750.59
250d003_05	575581.32	588747.43
250d003_06	575557.46	588738.36
250d003_07	575519.98	588725.54
250d003_08	575495.72	588715.08
250d003_09	575470.67	588704.43
250d003_10	575457.66	588701.08
250d003_11	575435.96	588702.26
250d003_12	575419.99	588722.78
250d003_13	575405.39	588790.62
250d003_14	575398.88	588823.37
250d003_15	575418.8	588875.44
250d003_16	575434.58	588902.06
250d003_17	575425.71	588936.58
250d003_18	575439.12	588938.16
250d003_20	575447.99	588937.17
250d003_21	575454.9	588937.76
250d003_22	575496.32	588935.99
250d003_23	575518.21	588934.21
250d003_24	575543.85	588924.15
250d003_25	575571.66	588900.88
250d003_26	575579.75	588870.51
250d003_27	575591.38	588824.15
250d003_28	575591.58	588797.92
250d004	575446.02	588727.51
250d005	575478.37	588820.6
250d006	575486.06	588828.1
250d007	575494.54	588805.42
250d008	575468.51	588791.61
250d009	575427.28	588736.78
250d010a	575453.71	588789.64
250d010b	575457.46	588823.56
250d011a	575454.5	589215.47
250d011b	575472.65	589226.12
250d011c	575501.44	589228.68
250d011e	575504.8	589212.12
250d011f	575466.93	589139.93
250d011g	575427.28	589134.01
250d011h	575417.22	589135
250d012	575426.1	589376.41

Númer	X-hnit	Y-hnit
250d013a	575387.05	589409.94
250d013b	575331.23	589408.56
250d013c	575271.07	589404.62
250d013d	575249.77	589404.03
250d014a	575373.24	589310.34
250d014b	575378.96	589270.3
250d014c	575409.73	589135.98
250d014e	575413.08	589121.78
250d014f	575417.22	589087.07
250d014g	575413.48	589001.47
250d014h	575410.32	588954.13
250d014i	575407.36	588885.69
250d014ii	575385.47	588816.46
250d014k	575373.04	588762.22
250d014l	575384.68	588724.95
250d014m	575382.51	588669.13
250d014n	575344.25	588581.95
250d014o	575320.38	588478.99
250d015a	575281.13	588492.8
250d015b	575314.46	588550.79
250d015c	575343.66	588633.23
250d015d	575362.79	588702.26
250d016	575438.13	588858.47
250e001	575377.58	588222
250e002	575366.93	588258.29
250e003	575383.5	588223.18
250e004	575384.88	588214.3
250e005	575389.81	588222.78
250e006	575377.19	588214.5
250e007	575320.18	588255.33
250e008	575325.51	588293.59
250e009	575354.11	588366.77
250e010	575363.38	588349.8
250e011	575357.66	588424.95
250e012	575367.13	588405.42
250e013	575476	588458.09
250e014	575472.06	588414.1
250e015	575399.87	588251.98
250e016	575458.84	588249.81
250e017	575454.3	588334.81
250e018a	575462.39	588351.58
250e018b	575417.03	588124.96
250e019	575336.56	588153.95
250e020	575555.29	588330.87
250e021	575563.77	588348.42
250e022b	575339.71	588478.99
250e022_01	575346.02	588475.64
250e022_02	575340.89	588389.25
250e022_03	575297.31	588281.56
250e022_04	575296.52	588254.74
250e022_05	575293.75	588252.76

Númer	X-hnit	Y-hnit
250e022_06	575292.97	588225.74
250e022_07	575292.57	588183.93
250e022_08	575294.35	588155.13
250e022_09	575274.62	588207.4
250e022_10	575287.25	588255.53
250e023_01	575341.68	588479.58
250e023_02	575287.84	588479.98
250e023_03	575718.99	588478.8
250e023_04	575598.29	588448.03
250e023_05	575596.91	588527.51
250e023_06	575660.42	588287.48
250e023_07	575682.51	588492.8
250e023_08	575607.16	588518.83
250e023_09	575262.39	588093.4
250e023_10	575267.72	588090.44
250e023_11	575338.53	588083.93
250e023_12	575413.67	588081.17
250e023_13	575446.42	588096.36
250e023_14	575519.19	588134.82
250e023_15	575545.03	588148.62
250e023_16	575262.59	588098.13
250e023_17	575420.58	588085.51
250e023_18	575265.55	588150.4
250e023_19	575264.56	588183.14
250e023_20	575264.96	588224.56
250e023_21	575268.51	588249.61
250e023_22	575279.55	588336.19
250e023_23	575281.72	588475.64
250e023_24	575518.41	588514.69
250e023_25	575762.19	588464.2
250e026	575462.98	588280.57
250e027	575272.26	588057.11
250e028	574889.62	588314.1
250e029	575567.71	588070.91
250e030	575592.57	588033.24
250e031a	575262.39	588093.6
250e031b	575269.89	588004.45
250e031c	575271.86	587917.46
250e031d	575269.5	587862.24
250e031e	575254.9	587727.72
250e031f	575241.68	587615.1
250e031g	575225.51	587465.4
250e032a	575645.82	587944.88
250e032b	575603.22	587944.29
250e032c	575520.58	587946.26
250e032d	575270.09	587947.64
250e033	575545.62	588127.72
250e034	575393.36	587947.25
250f001	575227.48	587312.74
250f002	575215.26	587363.23
250f003	575248.39	587424.18

Númer	X-hnit	Y-hnit
250f004a	575221.37	587431.67
250f004b_01	575176.99	587213.93
250f004b_02	575190.21	587186.71
250f004b_03	575191.59	587214.91
250f004c	575162.4	587249.43
250f004c_01	575186.66	587237
250f004c_02	575186.06	587232.27
250f004c_03	575191.59	587232.86
250f004d	575178.96	587278.03
250f004d_01	575174.23	587281.97
250f004d_02	575188.23	587281.38
250f004d_03	575187.45	587268.17
250f004_01	575359.83	587345.48
250f004_02	575366.53	587317.67
250f004_03	575372.65	587283.75
250f004_04	575375.41	587238.98
250f004_05	575373.24	587171.32
250f004_06	575384.29	587067.97
250f004_07	575384.88	587044.5
250f004_08	575384.09	587019.45
250f004_09	575341.88	587008.21
250f004_10	575294.94	587012.35
250f004_11	575286.85	587011.56
250f004_12	575277.19	587017.28
250f004_13	575250.56	587030.89
250f004_14	575219.59	587047.46
250f004_15	575203.03	587052
250f004_16	575189.22	587059.29
250f004_17	575163.97	587091.64
250f004_18	575160.03	587096.18
250f004_19	575148.98	587154.56
250f004_20	575153.13	587181.78
250f004_21	575161.21	587212.35
250f004_22	575163.78	587227.93
250f004_23	575168.12	587231.68
250f004_24	575170.68	587237.2
250f004_25	575167.33	587241.34
250f004_26	575173.44	587270.14
250f004_27	575172.65	587279.61
250f004_28	575172.85	587310.18
250f004_29	575191.78	587370.53
250f004_30	575199.67	587385.72

Númer	X-hnit	Y-hnit
250f004_31	575204.21	587400.12
250f004_32	575207.76	587411.56
250f004_33	575218.41	587422.6
250f004_34	575221.76	587427.53
250f004_35	575226.1	587437.79
250f004_36	575237.94	587442.32
250f004_37	575271.07	587446.86
250f004_38	575282.32	587445.28
250f005	575205.59	587346.27
250f006	575260.03	587346.47
250f007	575251.74	587323.59
250f008	575264.56	587245.68
250f009	575259.63	587255.15
250f010	575239.91	587228.13
250f011	575246.62	587208.6
250f012	575216.04	587158.11
250f013	575212.1	587199.92
250f014	575307.76	587115.11
250f015a	575482.31	587020.24
250f015b	575341.29	587006.44
250f015c	575267.92	587003.28
250f015d	575146.22	587006.63
250f015e	575069.7	587053.77
250f015f	574978.97	587107.62
250f015g	574928.08	587139.96
250f015h	574839.92	587190.85
250f015i	574780.55	587255.74
250f015j	574726.9	587332.07
250f015k	575647.79	587018.07
250f016	575247.6	587237.99
250f017	575038.14	586916.5
250f018	575659.63	587114.72
250f019	575374.23	587602.09
250f020	575231.03	587305.64
250f021	574871.87	587225.17
250f022	575182.71	587294.4
250f023	575287.05	587033.65

Kort 1: ÞEGJANDADALUR - YFIRLITSKORT

•

Minjastaðir

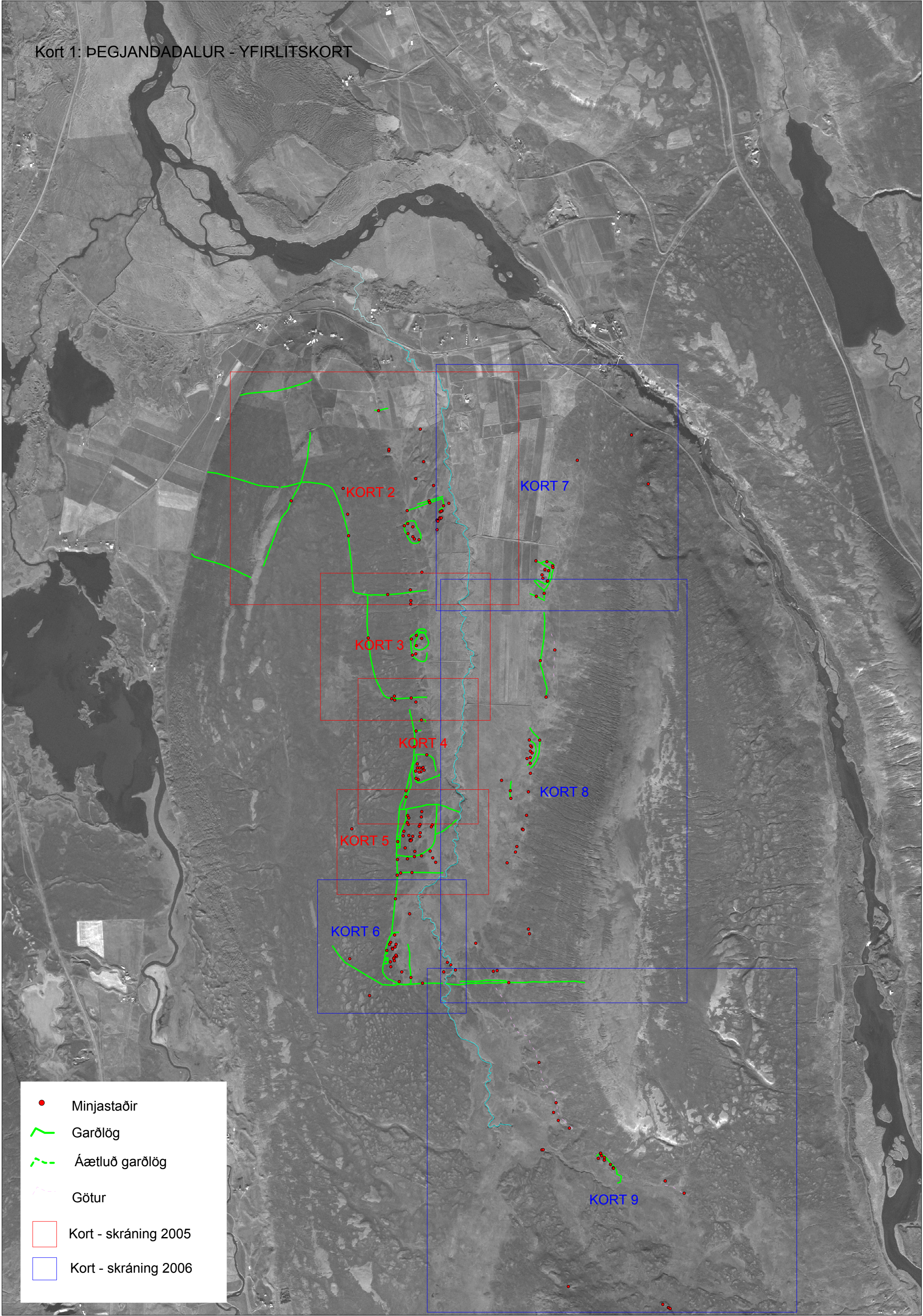
Garðlög

Áætluð garðlög

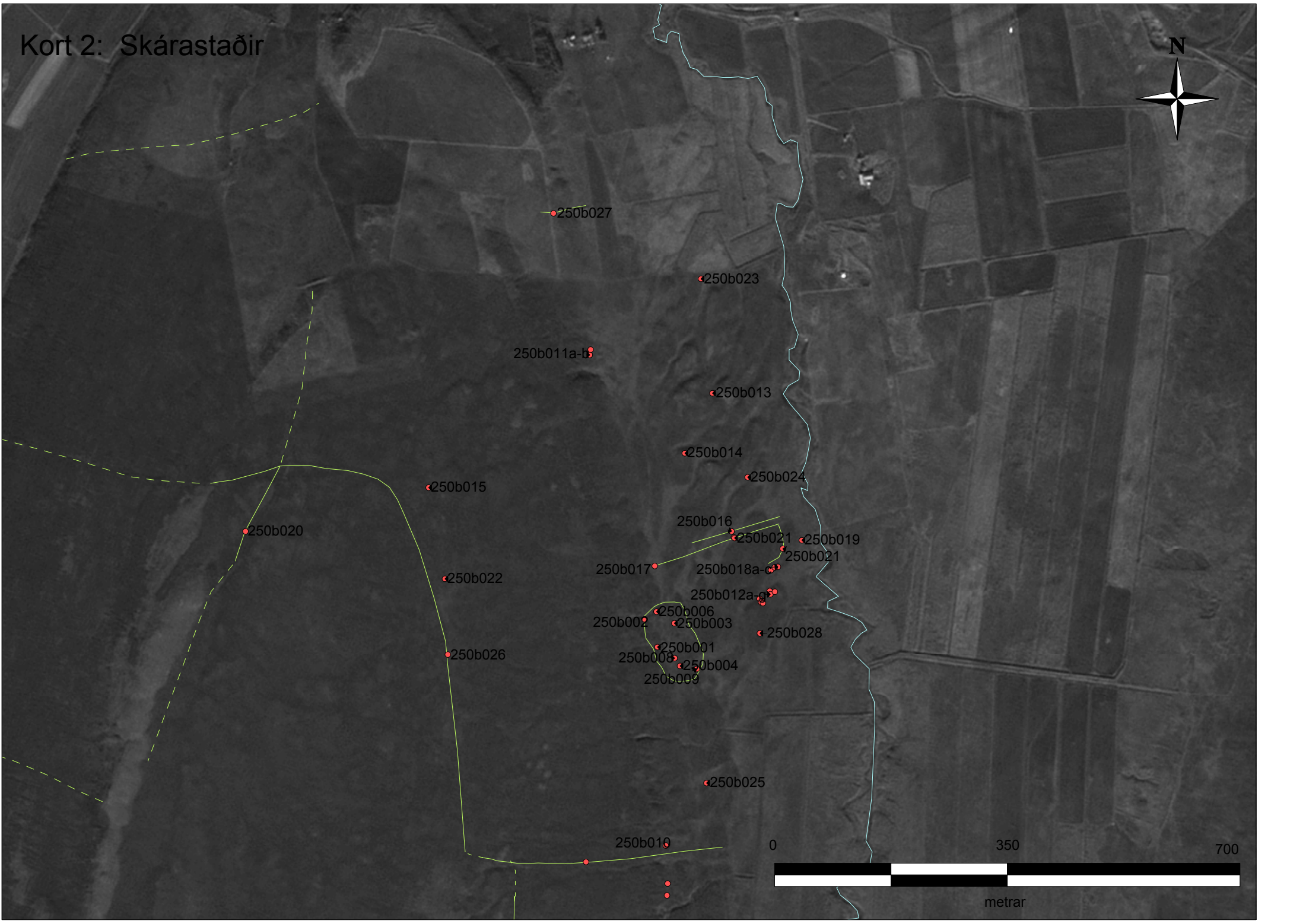
Götur

Kort - skráning 2005

Kort - skráning 2006

Kort 2: Skárastaðir

250b027

250b023

250b011a-b

250b013

250b014

250b024

250b015

250b020

250b016

250b021

250b019

250b022

250b017

250b018a-c

250b021

250b012a-g

250b002

250b003

250b028

250b001

250b008

250b004

250b009

250b026

250b025

250b010

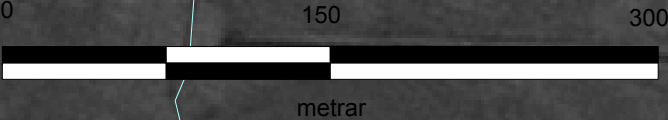
0

350

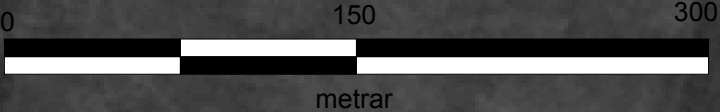
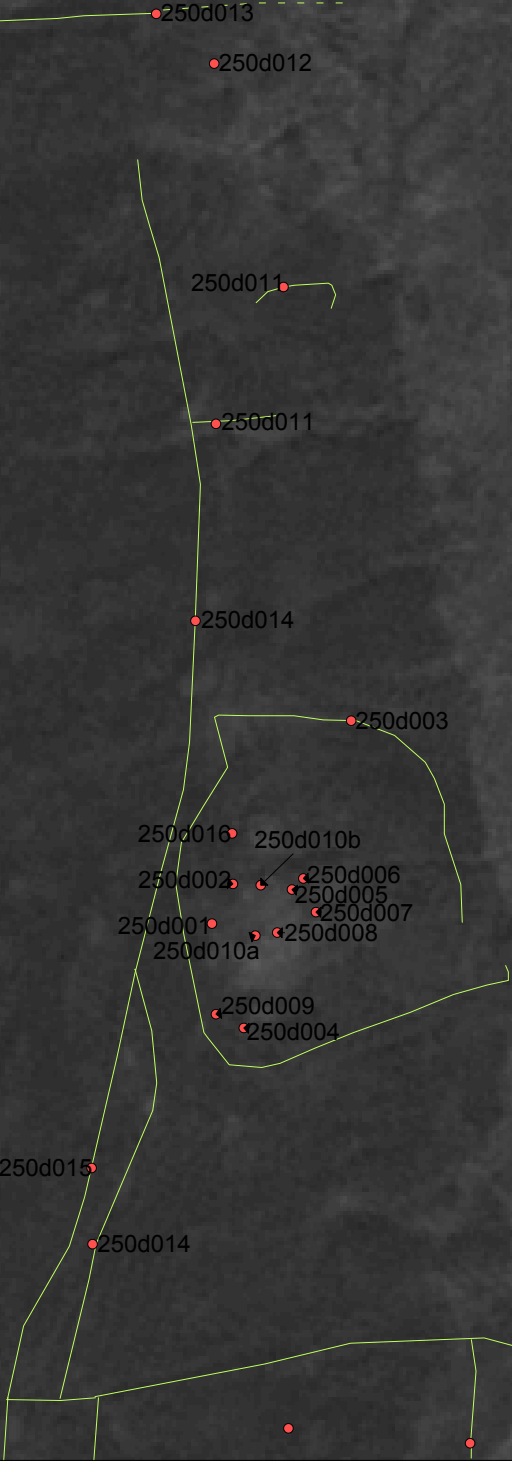
700

metrar

Kort 3: Hólkot

Kort 4: Bjarkarstaðir

Kort 5: Ingiríðarstaðir

•250e026

•250e011

•250e012

•250e009

•250e010

•250e013

•250e014

•250e018a

•250e017

•250e021

•250e020

•250e008

•250e024

•250e007

•250e002

•250e015

•250e016

•250e001-005

•250e022

•250e019

•250e018b

•250e033

•250e023

•250e029

•250e025

•250e030

•250e027

•250e028

•250e034

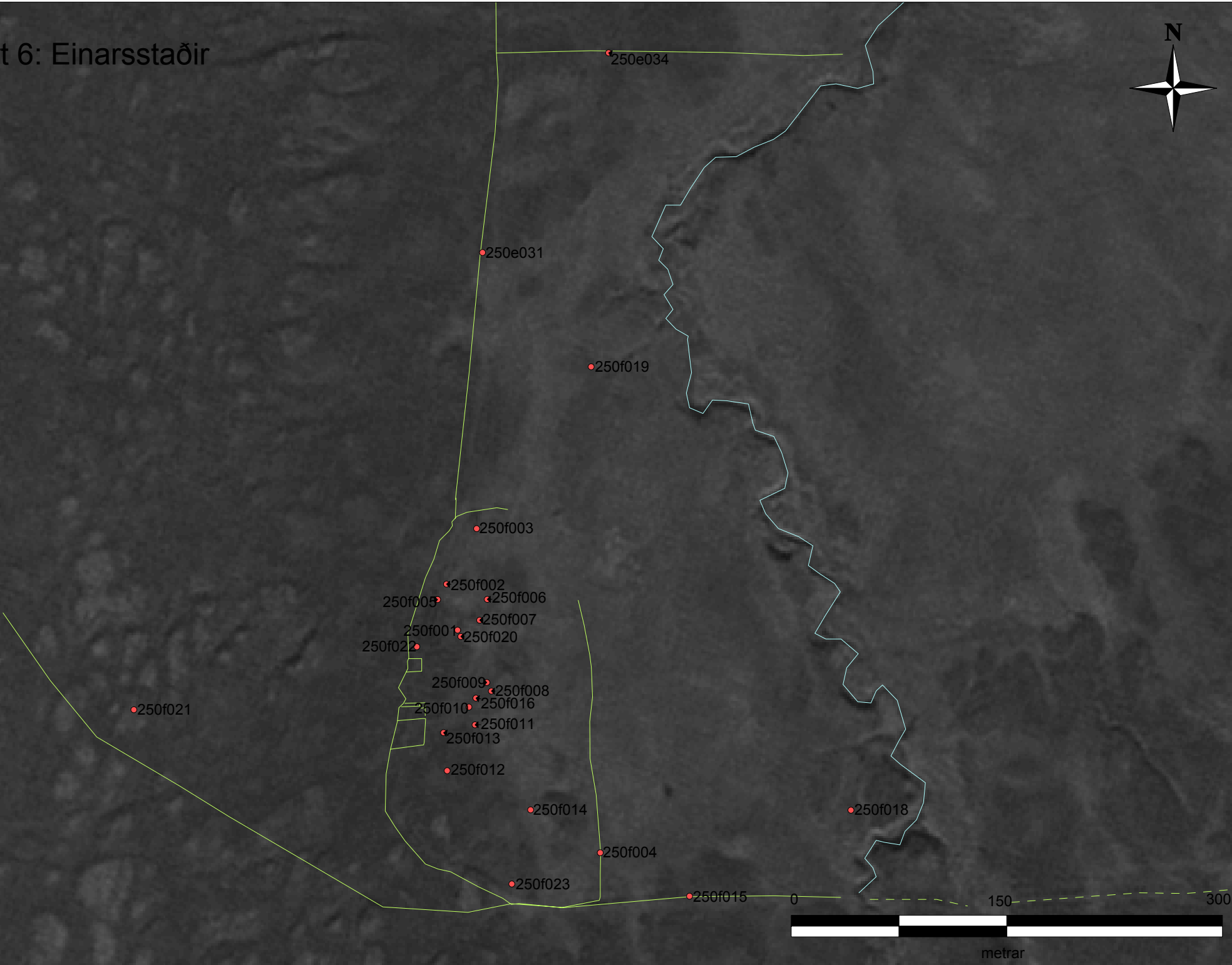
0

100

200

metrar

Kort 6: Einarssstaðir

Kort 7: Bjarnastaðir

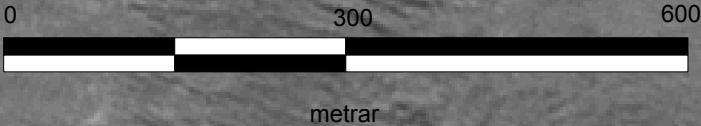

•224b012

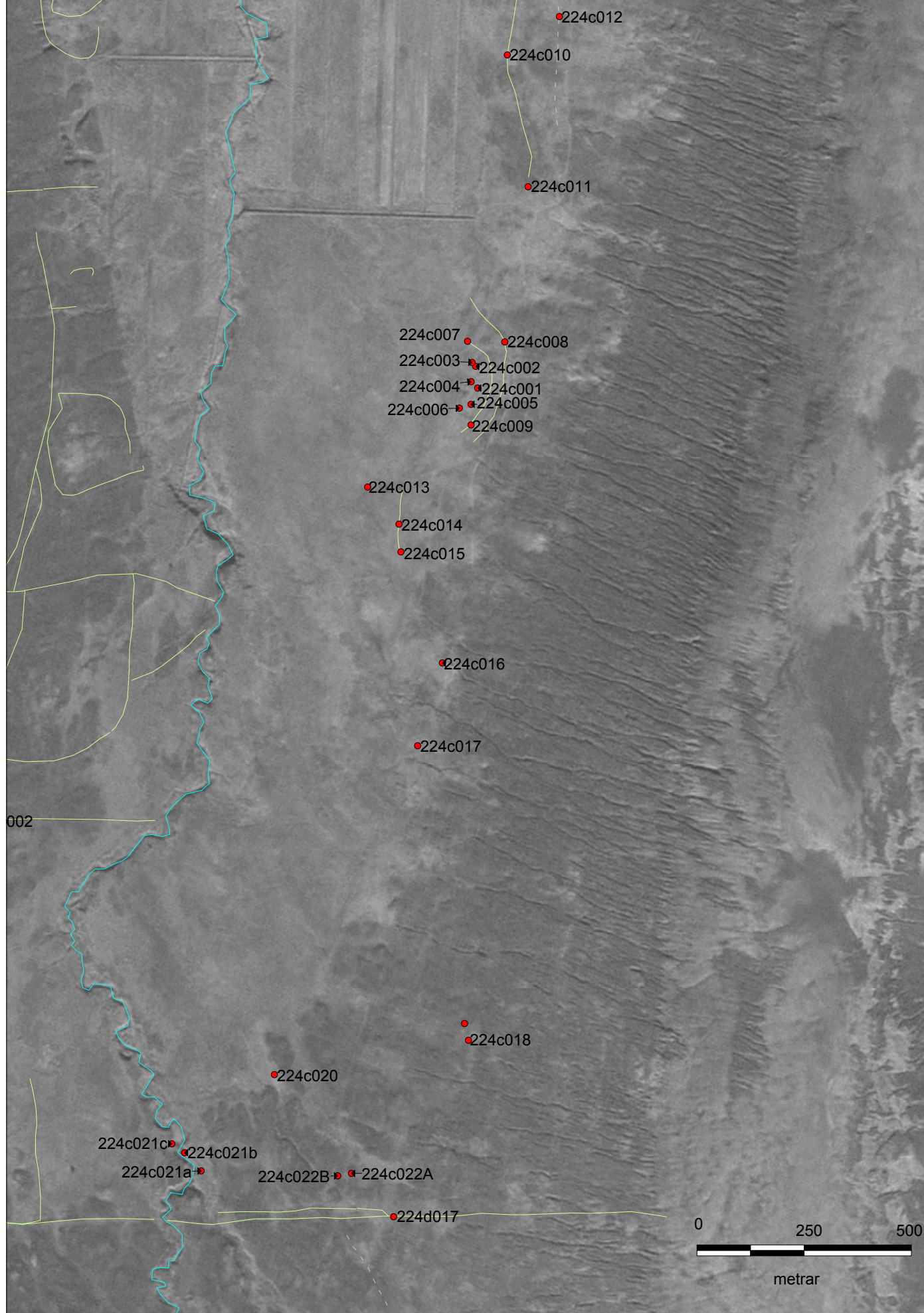
•224b013

•224b011

•224b007 •224b008
•224b006
224b003 •224b004
•224b002
•224b001
224b005
•224b010
•224b009

Kort 8: Hrísakot (SP-224c)

Kort 9: Hrísar (Sp224d)

224d017

224d016a

224d008A

224d008B

224d009

224d010

224d011b

224d011a

224d007

224d006

224d001

224d002

224d003

224d005

224d004a

224d004b

224d012

224d016b

224d015

224d013

224d014A

224d014c

0

250

500

metrar